ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»

ВІННИЦЬКИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
ІНСТИТУТ

СТУДЕНТСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
ВІННИЦЬКОГО ІНСТИТУТУ УНІВЕРСИТЕТУ
«УКРАЇНА»

НАУКА І НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

МАТЕРІАЛИ

XVII ЗВІТНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

м. Вінниця, 6-7 квітня 2017 р.

Вінниця
«Нілан-ЛТД»
2017

УДК 001:371.2(08)
ББК 72Я431
Н-34

Відповідальний за випуск: О.В. Омельченко

Редакційна група Вінницького інституту Університету «Україна»: Г.В. Давиденко (головний редактор), С.Ю. Ілініч (заступник головного редактора), О.В. Омельченко (укладач, відповідальний за випуск), В.В. Швед, Н.І. Костенко, С.М. Ваколюк, І.О. Котик.

Рекомендовано до друку вченою радою Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна» (протокол № 7 від 30.05.2017 р.)

Дизайн та верстка: О.В. Омельченко

Н-34 **Наука і навчальний процес**. Матеріали XVII Звітної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 6-7 квітня 2017 р.: наук.-метод. зб. / За заг. ред. Г.В. Давиденко. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – 336 с.

ISBN 978-966-924-525-0

У збірнику вміщено матеріали XVII Звітної науково-практичної конференції «Наука і навчальний процес», 6-7 квітня 2017 р., а також наукові публікації членів Студентського наукового товариства Вінницького інституту Університету «Україна».

Розглянуто психологічні аспекти становлення особистості в навчально-виховному процесі: теорія, досвід і практика, приділено особливу увагу фізичній та функціональній реабілітації осіб з інвалідністю, висвітлено інноваційні процеси в освіті та соціально-педагогічній діяльності, а також з'ясовано проблеми захисту прав і свобод громадян у світлі вимог Конституції України.

УДК 001:371.2(08)
ББК 72Я431

© Вінницький соціально-економічний інститут Університету "Україна», 2017
© ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017

ISBN 978-966-924-525-0

ОСНОВНІ ЗДОБУТКИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІННИЦЬКОГО ІНСТИТУТУ УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА» ЗА 2016-2017 Н. Р.

Система вищої освіти сьогодні переживає низку змін, орієнтація України на європейські освітні та наукові цінності диктує нові вимоги до сучасного конкурентоспроможного вищого навчального закладу та його науково-педагогічних працівників. Вінницький соціально-економічний інститут рухається в ногу з часом, ці тенденції ми відчули та почали втілювати в життя вже в поточному навчальному році. Результатом такої інноваційної діяльності є значне підвищення кількості та якості наукової та навчально-методичної продукції, підвищення академічної мобільності викладачів, розширення сфер інформаційного впливу. Зупинімося детальніше на основних здобутках нашого інституту в 2016-2017 н.р.

1. Наукові дослідження, що виконувалися викладачами і студентами Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна» у 2016-2017 н.р., провадились у руслі 17 науково-дослідних тем. За результатами виконання тем у 2016-2017 н. р.: опубліковано 5 монографій, зокрема 1 видано закордоном, видано 5 навчальних посібників; опубліковано понад 60 наукових статей, у тому числі 42 у фахових виданнях; виголошено 143 доповіді на конференціях різного рівня; опубліковано 125 тез доповідей.

2. З січня 2014 р. продовжується робота над зареєстрованою в УкрІНТЕІ темою науково-дослідної роботи, що інтегрує наукові дослідження усіх кафедр інституту – «Методологія інклюзивного навчання осіб з інвалідністю в умовах вищого навчального закладу» (0114U001028, керівник – Давиденко Г.В., д.пед.н., доцент, директор інституту).

3. Розширено мережу наукових шкіл завдяки запровадженню роботи наукової школи «Педагогічна кібернетика» доктора педагогічних наук, кандидата технічних наук, професора кафедри економічної кібернетики С. Л. Яблочнікова присвячена вивченню питань системи кібернетичного підходу до формування педагогічної парадигми здобувачів вищої освіти. За результатами цієї школи започатковано видання науково-практичного опубліковано більше 50 наукових статей у вітчизняних та зарубіжних виданнях, підготовлено докторську дисертацію «Особливості підготовки магістрів-фінансистів у країнах Південної та Західної Європи».

Активно розвивається наукова школа доктора педагогічних наук Давиденко Г. В. «Методологія інклюзивного навчання осіб з

інвалідністю в умовах вищого навчального закладу», заснована в 2014 році. Колектив наукової школи складають викладачі Вінницького інституту Університету «Україна» Ілініч С. Ю., Костенко Н. І., Вітюк О. О., Ляшкова Н. О., Кожухівська Г. Б. У рамках роботи школи підготовлено та захищено 1 докторську дисертацію, видано 1 колективну та 1 авторську монографії, опубліковано 54 статті, з них 23 у фахових виданнях. За результатами роботи наукової школи організовано та проведено 2 Міжнародні науково-практичні конференції, а також 2 круглих столи.

4. Збільшено кількість власних друкованих видань та пророблено перші кроки з підвищення їх якісного рівня. Так, у грудні 2016 р. зареєстровано науково-практичний журнал «Подільський науковий вісник» (Свідоцтво про реєстрацію ЗМІ: КВ №22469-12369Р від 26.12.2016 року). У журналі висвітлюються актуальні проблеми економіки, міжнародних економічних відносин, менеджменту, маркетингу, підприємництва, фінансів, банківської справи, страхування, обліку, оподаткування, публічного управління, економічної та педагогічної кібернетики, педагогіки.

До редакційної колегії журналу увійшли видатні науковці з різних напрямків України та зарубіжжя. Так членами редакційної колегії стали 7 докторів педагогічних наук, 7 докторів економічних наук, 1 доктор соціологічних наук, 3 кандидати економічних наук, 1 кандидат юридичних наук, 1 кандидат соціологічних наук та 1 кандидат педагогічних наук.

5. Для розширення сфер інформаційного впливу і залучення наукової громадськості до обговорення проблем інклюзивного навчання було укладено договори про наукову співпрацю з Інститутом проблем виховання Національної академії педагогічних наук України та Кам'янець-Подільським національним університетом імені Івана Огієнка, із низкою вищих навчальних закладів І-ІІ рівня акредитації, а також з громадськими організаціями Вінниччини, що опікуються питаннями неповносправності. Предметом договорів є спільне проведення наукових досліджень, різноманітних наукових та культурно-освітніх заходів у галузі проблем освіти та виховання, обмін інформаційними ресурсами, друкованими та іншими виданнями, рецензування науково-методичних робіт.

6. Продовжено роботу 4 студентських навчально-науково-виробничих підрозділи: Центр соціальних послуг «Україна», Реабілітаційний центр «Україна», «Вінконсульт» та Психологічний центр «Інсайт», оновлено склад студентського наукового товариства.

7. Покращено науково-дослідну діяльність студентів, зокрема участь у конкурсах студентських наукових робіт. Так, з 14 студентських робіт, направлених на внутрішньоуніверситетські конкурси наукових робіт, 11 були відзначені як кращі, а робота магістрантки спеціальності «Психологія» посіла перше місце на конкурсі

8. Проведено 1 міжнародну науково-практичну конференцію: ІІІ Міжнародна науково-практична конференція «Інклюзивна освіта: досвід та перспективи» (1-2 рудня 2016 р., м. Вінниця) та 3 Всеукраїнських науково-практичних конференції з них 2 з міжнародною участю: Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Фінансові та економічні аспекти підприємництва» (8 грудня 2016 р., м. Вінниця), Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Психологія розвитку особистості: теорія і практика» (18 травня 2017 р., м. Вінниця) та Всеукраїнська науково-практична конференція «Захист прав і свобод громадян у світлі вимог Конституції України» (25 квітня 2017 р., м. Вінниця).

9. За підтримки уряду Швеції та спільно з Шведським міжнародним центром місцевої демократії реалізовано проект «Місцеві політичні лідери – підтримка жінок у політиці», реалізація програми – упродовж всього 2016 р. та першої половини 2017 р. У рамках програми директор інституту Г. Давиденко 8-12 травня 2016 р. взяла участь у роботі тренінгу в м. Белград (Сербія) та у листопаді 2016 відвідала з робочим візитом Швецію.

10. Зросла кількість позитивно реалізованих грантових проектів. Основний напрямок фінансування – супровід інклюзивної освіти, інформування громадськості та зміна ставлення пересічних громадян до проблем інклюзії.

Отже, протягом 2016-2017 н.р. Вінницький інститут Університету «Україна» посилив міжнародну наукову та соціальну співпрацю з установами та громадськими організаціями країн Європейського Союзу і активно долучився до реалізації численних міжнародних проектів, що позитивно позначається на іміджі не тільки самого навчального закладу, а й регіону загалом.

Директор Вінницького інституту
Університету «Україна»
Г.В. Давиденко

РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА

***АНТИПІНА Л.А.**, магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *М.М. ЗАБРОЦЬКИЙ,*
кандидат психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ОСНОВНИХ СФЕРАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Посилення уваги до феномену самореалізації пояснюється усе більш зростаючим розумінням її визначальної ролі в життєдіяльності та саморозвитку особистості [1-10]. Дослідження самореалізації в основних сферах життєдіяльності є доцільним та перспективним, оскільки дозволяє бачити людину в різних проявах її життя.

Виникає необхідність вивчення рушійних сил особистості, що обумовлюють її самореалізацію і виявлення типології перешкоджаючих бар'єрів, системних ефектів, побудови концепту самореалізації особистості в основних сферах життєдіяльності, виявлення гендерних відмінностей у осіб з різною мірою самореалізації.

Мета дослідження – розробка теоретико-методологічних основ психології самореалізації особистості в основних сферах життєдіяльності.

Предмет дослідження – самореалізація особистості в основних сферах життєдіяльності.

Об'єкт дослідження – особистість (чоловіки і жінки) з проблемами самореалізації в основних сферах життєдіяльності (професійною і шлюбно-сімейною), що звернулися за сприянням у відповідні соціальні інститути (службу зайнятості і службу знайомств), студенти ВНЗ, педагоги.

Завдання дослідження:

1. Провести аналіз явища самореалізації і проблемного поля самореалізації особистості в основних сферах життєдіяльності.

2. Розробити принциповий підхід, понятійну схему вивчення самореалізації особистості в основних сферах життєдіяльності.

3. Розглянути проблему самореалізації в системі наук про людину і провести системний аналіз уявлень про самореалізацію в основних психологічних теоріях, дати визначення самореалізації особистості.

4. Розробити критерії і виявити механізми (за допомогою моделей) самореалізації особистості.

5. Теоретично і емпірично обґрунтувати рівневу концепцію самореалізації особистості, виявити детермінанти і бар'єри на кожному рівні.

6. Досліджувати проблему самореалізації особистості в професійній сфері за допомогою вивчення генезису утруднень і її можливих індикаторів (безробіття-працевлаштування).

Вивчити в контексті самореалізації психологічні особливості і утруднення чоловіків і жінок з різною успішністю працевлаштування.

Виявити детермінанти і бар'єри самореалізації, що обумовлюють утруднення в професійній сфері.

7. Розглянути проблему самореалізації у шлюбно-сімейній сфері. Проаналізувати генезис утруднень самореалізації особистості в шлюбно-сімейній сфері за допомогою виокремлення етапів становлення шлюбно-сімейних стосунків.

Виявити детермінанти безшлюбності й створення сім'ї як можливого індикатору самореалізації особистості в шлюбно-сімейній сфері.

Вивчити в контексті самореалізації психологічні особливості та утруднення чоловіків і жінок з різною успішністю створення сім'ї.

Дослідити специфіку детермінант і бар'єрів самореалізації, що обумовлюють утруднення самореалізації в шлюбно-сімейній сфері.

8. Виявити низку системних ефектів, сприяючих і перешкоджаючих самореалізації в основних сферах життєдіяльності.

9. Зіставити вираженість гендерних відмінностей на нижніх і верхніх рівнях самореалізації в основних сферах життєдіяльності.

10. Розробити програму тренінгу самореалізації особистості.

Загальнометодологічні основи дослідження склали принципи і підходи викладені в працях вітчизняних і зарубіжних філософів та психологів, розуміння і пояснення взаємодії людини самої з собою, соціумом і світом загалом та психологічних механізмів регуляції цієї взаємодії (К.О. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, Л.І. Анциферова, В.М. Бехтерев, А. Маслоу, В.М. М'ясищев, Г. Мюррей, Д. Левін, О.М. Леонтьєв, К. Роджерс, С.Л. Рубінштейн, Е. Фром).

Методи дослідження. Для комплексного дослідження самореалізації особистості в основних сферах життєдіяльності були використані: самоактуалізаційний тест (САТ), тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО), опитувач самоставлення В.В. Століна, С.С. Пантилеєва, методика реконструкції образу світу (РеОС) Л.А. Коростильової, особистісні опитувачі Кеттелла, Айзенка, тест ціннісних орієнтацій Рокича, тест Томаса, методика Келлермана-Плучека, модифікована нами методика «Незавершені речення», авторська анкета шлюбних інтенцій. Застосовувалися методи статистичної обробки даних: кореляційний, дискримінантний, факторний і кластерний аналіз.

Основні результати дослідження:

1. Самореалізація полягає в здійсненні можливостей розвитку Я за допомогою власних зусиль, співдіяльності та співтворчості з іншими людьми (ближнім і далеким оточенням), соціумом і світом загалом. Самореалізація потребує збалансованого і гармонійного розвитку різних аспектів особистості шляхом докладання адекватних зусиль, спрямованих на розкриття індивідних і особистісних потенціалів.

2. Існують механізми, що обумовлюють специфіку самореалізації особистості, в основі дії яких знаходяться механізми загальнопсихологічної регуляції (інтеріоризація, рефлексія, ідентифікація, екстеріоризація). До них відносяться мотиваційно-смисловий і особистісно-ситуативний механізми.

3. Самореалізація особистості має рівневу структуру. Кожному рівню властиві свої детермінанти і бар'єри. Це проявляється в тому, що кожен з рівнів має свою, відмінну від інших рівнів, психологічну природу.

4. Існує рівнева типологія бар'єрів, що обумовлюють утруднення самореалізації особистості в основних сферах життєдіяльності: професійній і шлюбно-сімейній.

5. У процесі самореалізації виникають системні ефекти, серед яких: ефект синергійності, що сприяє і ефект реципрокний, – що перешкоджає процесу самореалізації особистості в основних сферах життєдіяльності.

6. На різних рівнях самореалізації особистості мають різну вираженість гендерні відмінності: найбільшою мірою – на низьких, в найменшій – на високих рівнях самореалізації особистості в основних сферах життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегии жизни / К. А.

Абульханова-Славская. – М., 1991. – 299 с.

2. Андреева Т. В. Семейная психология : учебное пособие / Т. В. Андреева. – СПб., 2004. – 244 с.

3. Анцыферова Л. А. Личность в динамике : некоторые итоги исследования / Л. А. Анцыферова // Психологический журнал. – 1992. – Т. 13. – №5. – С. 12-25.

4. Варламова Е. П., Михайлова Ю. Н. Жизненный путь как творческий акт // Психологические проблемы самореализации личности. Вып. 3 / Под ред. Л. А. Головей, Л. А. Коростылевой. – СПб. : СПбГУ, 1999. – С.37-50.

5. Гупаловська В. А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.01 / Вікторія Анатоліївна Гупаловська. – Київ : Б.в., 2005. – 24 с.

6. Дерманова И. Б., Коростылева Л. А. Некоторые аспекты феномена самореализации / И. Б. Дерманова, Л. А. Коростылева // Психологические проблемы самореализации личности / Под ред. А. А. Крылова, Л. А. Коростылевой. – СПб. : СПбГУ, 1997. – С. 20-37.

7. Коростылева Л. А. К вопросу о затруднениях самореализации личности (в контексте теории взаимоотношений В. Н. Мясищева) / Л. А. Коростылева // Теория и практика медицинской психологии и психотерапии (к 100-летию со дня рождения В. Н. Мясищева). – СПб., 1994. – С. 95-99.

8. Коростылева Л. А. Психология самореализации личности : брачносемейные отношения / Л. А. Коростылева. – СПб. : СПбГУ, 2006. – 289 с.

9. Крижановська З. Самореалізація людини як запорука її саморозвитку / З. Крижановська // Соціальна психологія : Український науковий журнал. – 05/2009. – №3. – С. 95-100.

10. Allen G. A. When does exchanging personal information constitute selfdisclosure / G. A. Allen // Psychological Report. – 1974. – Vol. 35(1).

***БІЛЕЦЬКА Н.С.**, магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *І.О. КОТИК, кандидат*
психологічних наук, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КЛІЄНТІВ ПОХИЛОГО ТА СТАРЕЧОГО ВІКУ ІЗ СУДИННОЮ ПАТОЛОГІЄЮ

Дослідницький інтерес до психологічних проблем старіння (В.А. Ташликов, Б.Д. Карвасарський, Р.М. Грановска, Г.С. Абрамова, М.В. Гамезо, В.С. Герасимова, Г.Г. Горелова, Л.М. Орлова, Н.В. Короткова, Є.Ю. Коржова) [1-7] пов'язаний з демографічними змінами у сучасному світі, що виражаються у тенденції до збільшення населення похилого і старечого віку.

Вікові зміни судинної, нервової та інших систем організму призводять до погіршення соматичного і психічного здоров'я літніх людей. Відхід від активного професійного життя, втрата рідних і близьких, самотність підвищують рівень невротизації, тривожності й депресивності.

Характерні для людей літнього віку особливості особистості (замкненість, підвищений самоконтроль, надмірна вимогливість до себе та оточуючих, прагнення повчати, агресивність, дратівливість, тривожність, образливість, значна потреба в увазі з боку оточення) можуть спровокувати порушення стосунків у сім'ях літніх людей, з оточенням і порушення самоставлення. Тому важливим завданням є розробка програм психологічної реабілітації для цієї вікової категорії, спрямованої на корекцію особистісних особливостей і гармонізацію системи їх стосунків.

Однією з найчастіших у літньому віці є судинна патологія: атеросклероз судин головного мозку і серця, гіпертонічна хвороба, аритмії, інфаркт міокарду. Разом з перерахованими захворюваннями широко поширені дисциркуляторна енцефалопатія, порушення мозкового кровообігу, вертеброгенні неврологічні синдроми [3]. Часто соматичні захворювання супроводжуються вторинними невротичними і неврозоподібними розладами пізнього віку.

Інволютивні процеси відзначаються і з боку психічної діяльності, зачіпаючи як пізнавальну, так і емоційно-вольову сферу особистості літньої людини. Різноманіття клінічних форм психічного

старіння визначається нерівномірним характером вікових змін у різних системах мозку (гетеротопність психічного старіння), різним часом появи цих змін, різною швидкістю прогресування. Особливістю протікання захворювань у літньому віці є сполучення соматичних і психічних змін. Враховуючи, що судинні зміни – це найпоширеніша соматична патологія у осіб похилого і старечого віку, важливим є детальніше вивчення особистісних особливостей і особливостей психоемоційного стану у цієї категорії пацієнтів. Це тим більше важливо, що психологічну реабілітацію рекомендується проводити на початкових стадіях прояву нервово-психічних порушень, поки немає суттєвих психічних розладів і деменції.

Метою нашого дослідження є вивчення особистісних особливостей пацієнтів похилого і старечого віку з судинною патологією для побудови програм їх психологічної реабілітації.

Завдання дослідження:

- вивчити особливості особистості й психологічного захисту пацієнтів похилого віку з судинними захворюваннями;
- проаналізувати зазначені показники з урахуванням статі, віку, соціально-демографічних характеристик, діагнозу захворювання (переважно церебрально-судинна або серцево-судинна патологія);
- виявити емоційні компоненти стосунків літніх пацієнтів до значущих явищ дійсності як до патогенних або саногенних чинників;
- визначити завдання і розробити програми психологічної реабілітації для пацієнтів геріатричних закладів;
- досліджувати показники психоемоційного стану (рівень тривожності, депресивності, невротизації, суб'єктивного відчуття самотності) до та після проходження пацієнтами психологічної реабілітації.

Предмет дослідження. Особливості особистості, психологічного захисту і психоемоційного стану літніх пацієнтів з судинною патологією.

Об'єкт дослідження. Пацієнти геріатричних закладів з судинною патологією, що знаходяться на амбулаторному лікуванні у відділенні реабілітації.

Гіпотези дослідження:

- пацієнтів літнього віку з судинною патологією характеризує зниження соціальної активності, знижений фон настрою, негативне уявлення про свою соціальну репутацію;
- є взаємозв'язок між сімейними стосунками і особливостями особистості у літніх людей;
- своєчасна психологічна реабілітація літніх пацієнтів з

судинною патологією може підвищити їх самооцінку, знизити рівень невротизації, тривожності, депресії і суб'єктивного відчуття самотності.

Методи дослідження: Гіссенський особистісний опитувач; опитувач «Індекс життєвого стилю» Р. Плутчика, Г. Келлермана і Х. Конта; колірний тест стосунків А.М. Еткінда; метод колірних виборів М. Люшера; опитувач щодо виявлення соматизованої депресії С.Г. Сукиасяна, А.М. Мінасяна; шкала для експрес-діагностики рівня невротизації; шкала для оцінки реактивної і особистісної тривожності Ч. Спілбергера-Ю.Л. Ханіна; методика діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела і М. Фергюсона.

Основні результати дослідження. Особливостями особи пацієнтів літнього віку з судинною патологією є: знижений фон настрою, підвищений рівень тривожності, зниження соціальної активності, замкненість, надмірний самоконтроль. Понижений фон настрою у чоловіків виражений більше, ніж у жінок, і збільшується з віком. З віком у чоловіків також посилюється владолюбство, нетерпимість, бажання наполягти на своєму.

У жінок занижене уявлення про свою соціальну репутацію, владолюбство і нетерпимість характерніші для періоду, пов'язаного з виходом на пенсію (55-65 років). У пізнішому віці (66-75 років) жінки більшою мірою адаптовані до свого актуального стану.

Виявився зв'язок особистісних властивостей пацієнтів з їх сімейним станом. Проживання у сім'ї з родичами і задоволеність сімейними стосунками підвищує соціальну репутацію і настрій літньої людини, а наявність у родині дітей робить її поступливішою і терпимішою.

У структурі психологічних захисних механізмів у пацієнтів з судинною патологією переважають захисні механізми проекції, реактивних утворень, інтелектуалізації. Виявлено зв'язок чинників віку, статі, рівня освіти, сімейного стану з вираженістю механізмів психологічного захисту.

У чоловіків у міру старіння збільшується вираженість заміщення, компенсації і регресії. У жінок з віком збільшується вираженість проекції і інтелектуалізації. У самотніх літніх людей більше була виражена регресія. Заперечення було характерне для літніх людей, що мають вищу освіту.

Основна проблема літніх пацієнтів полягає в тому, що їх захисні механізми (проекція, реактивна освіта, інтелектуалізація) не дозволяють їм ефективно впоратися з тривогою і занепокоєнням (низьке витіснення). У результаті відбувається формування

внутрішньоособистісного конфлікту, який можна визначити як «повинен, але не можу», «хочу, але не можу».

Не виявлено відмінностей особистісних властивостей і психологічних захисних механізмів залежно від діагнозів захворювання (церебрально-судинна і серцево-судинна патологія). Таким чином, не діагноз, а інволютивні процеси, стать, вік і сімейний стан пов'язані зі зміною особистісних властивостей і психологічних захистів.

Розроблена програма психологічної реабілітації, що включає релаксаційний тренінг, арт-терапію, поведінкову терапію, адекватна для літніх пацієнтів з судинною патологією. У результаті її використання достовірно покращується характер психоемоційного стану (знижується вираженість соматизованої депресії, рівня невротизації, особистісної тривожності і суб'єктивного відчуття самотності.

Список використаних джерел

1. Анциферова Л. И. Поздний период жизни человека : типы старения и возможности поступательного старении личности / Л. И. Анциферова // Психологический журнал. – 1996. – Т. 17. – №6 – С. 60-71.

2. Березіна О. О. Індивідуально-психологічні чинники особистісного розвитку в період геронтогенезу : автореф. дис. канд. психолог. наук : 19.00.07 / Олена Олександрівна Березіна. – Київ : Б.в., 2012. – 20 с.

3. Вассерман Л. И., Громов С. А., Михайлов В. А., Лынник С. Д., Флерова И. Л. Концепция реабилитации и качества жизни : преемственность и различия в современных подходах / Л. И. Вассерман, С. А. Громов // Психосоциальная реабилитация и качество жизни. – Спб., 2001. – С. 103-114.

4. Долинська Л. В., Співак Л. М. Геронтопсихологія : практикум. Хрестоматія : навч. посібн. / Л. В. Долинська., Л. М. Співак – К. : Каравела, 2012. – 240 с.

5. Панина Н. В., Сачук Н. Н. Социально-психологические особенности образа жизни старых людей / Н. В. Панина, Н. Н. Сачук // Ж. невропатол. и психиатрии им. С. С. Корсакова. – 1985. – №9. – С. 1358-1361.

6. Aiken L. R. Later life / L. R. Aiken. – Hillsdale, NJ : Lawrence Eribaum Associates, 1989. – 198 p.

7. Baltes M. The Many Faces of Dependency in Old Age / M. Baltes. – New York : Cambridge University Press, 1996. – 184 p.

***БРАТАНЮК Т.Л.**, магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *О.Ф. ВОЛОБУЄВА, доктор*
психологічних наук, професор кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Провідною детермінантою становлення та розвитку громадянського суспільства є громадянська активність його членів, яка реалізується на рівні інститутів громадянського суспільства (сім'я, церква, недержавні засоби масової інформації, громадські організації, політичні партії, професійні спілки та ін.) і спрямовується на його творення. Найбільш активним прошарком суспільства є молодь, тому розуміння особливостей її громадянської активності важливе для розвитку суспільства та демократії в Україні. Через прояв активності молода генерація отримує можливість самоствердження та самовдосконалення у соціальній та професійній сферах, адже громадянська активність студентів сприяє вияву їхніх здібностей, вмінь та навичок, усвідомленню власних цінностей та інтересів. Проте розвиток громадянської активності молоді потребує розуміння сутності її чинників.

Громадянськості особистості присвячено дослідження науковців у сфері психології, політології, соціології (В.О. Васютинський, А.Ф. Карась, А.Ф. Колодій, Л.А. Найдьонова, Р. Патнам, Л.І. Пилипенко, Я. Хербст, Ф. Фукуяма, Т.М. Яблонська). Громадянська активність є багатогранним та складним феноменом. Особливу увагу дослідженню цього феномену приділяють В.В. Антоненко, М.Й. Боришевський, М. Левіцка, О.І. Пенькова, О.В. Проценко, П. Радкевич, К. Скаржинська, Г.В. Труцко. Розуміння чинників громадянської активності дає змогу пізнати закономірності й механізми її формування, а також необхідне для виявлення соціальних тенденцій, прогнозування суспільних процесів та передбачення кризових ситуацій. Важливим чинником громадянської активності студентської молоді є соціальний капітал, який є соціально-психологічним ресурсом особистості, що характеризується залученістю до соціальної мережі знайомств. Соціальний капітал виявляється у якості соціальних зв'язків особи, рівні довіри та

індивідуальних цінностях. Виникненням концепту соціального капіталу та його ролі у розвитку громадянського суспільства завдячуємо П. Бурдьє, Дж. Коулману, Г. Лоурі, Р. Патнаму. Проблемою соціального капіталу займаються сучасні українські та закордонні науковці, зокрема, Р.С. Барт, А. Бова, О.Б. Демків, І. Кавачі, К. Кук, М. Левіцка, Н. Лін, І. Мейжис, Л.А. Найдьонова, Ф. Фукуяма [1-8]. Соціальний капітал є психологічним ресурсом окремої особи, основою якого є індивідуальні цінності. Незважаючи на зростання інтересу до проблеми соціального капіталу, недостатньо дослідженими є його психологічні аспекти, соціально-психологічні передумови та вплив на активність особистості. Найбільш актуальним у межах психологічної науки є вивчення соціального капіталу на індивідуальному рівні функціонування.

Мета дослідження: визначити ступінь детермінації громадянської активності соціальним капіталом особистості; побудувати психологічну модель громадянської активності молоді.

Відповідно до мети було визначено такі завдання дослідження:

- здійснити теоретичний аналіз стану розробленості проблеми громадянської активності та соціального капіталу як її чинника у сучасній політичній та соціальній психології й суміжних науках;
- розробити теоретичну психологічну модель соціального капіталу як чинника громадянської активності студентської молоді;
- розробити програму дослідження соціально-психологічних чинників громадянської активності;
- здійснити підбір інструментарію дослідження громадянської активності студентської молоді;
- емпірично обґрунтувати психологічну модель громадянської активності студентської молоді.

Об’єкт дослідження: громадянська активність студентської молоді.

Предмет дослідження: соціальний капітал як чинник громадянської активності студентської молоді.

Для вирішення поставлених завдань було використано методи: метод моделювання як засіб дослідження психологічної природи соціального капіталу та громадянської активності; психодіагностичні методи: анкетування, тестування та опитування з метою виявлення психологічних особливостей громадянської активності та її соціально-психологічних чинників; методи математичної та описової статистики (первинні методи математичної обробки: середнє значення; максима; мінімум; медіана; асиметрія; ексцес. Вторинні методи математичної обробки: кореляційний аналіз (критерій Пірсона); Т-критерій

Ст'юдента; факторний аналіз).

Для вивчення громадянської активності та компонентів соціального капіталу як її чинника було використано такі методики: а) для виявлення форм громадянської активності – методика «Форми активності» І.І. Семків; б) для дослідження компонентів соціального капіталу – методика дослідження індивідуального соціального капіталу Р. Стили «KPIKS (Kwestionariusz do pomiaru indywidualnego kapitalu spolecznego)», «Портрет цінностей» Ш. Шварца «PVQ (Portrait value survey)» та методика «Довіра» І.І. Семків; г) додаткові методики, спрямовані на дослідження оптимізму та суб'єктивного благополуччя, – тест К.С. Карвера та М.Ф. Шеєра для дослідження оптимізму «LOT (Life Orientation Test)», «Шкала задоволеності життям» Е. Дьєнера «SWLS (Subjective well-being scale)» та шкала афективного балансу Н.М. Братбарна «ABS (affect balance scale)».

У дослідженні взяли участь 268 студентів різних факультетів провідних університетів м. Вінниці.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

1. Експліковано поняття «соціальний капітал», який визначено як міру доступних особистості ресурсів соціальної мережі, що формуються на основі просоціальних цінностей та цінностей відкритості до змін і підтримуються завдяки міжособовій довірі.

2. Розроблено та апробовано трикомпонентну психологічну модель соціального капіталу, визначено взаємозв'язки між її компонентами (індивідуальні цінності, доступність до ресурсу соціальної мережі та міжособова довіра).

3. Теоретично обґрунтовано та емпірично підтверджено типологію форм громадянської активності молоді: громадська активність, культурно-політична активність, нормативно-локальна активність та дозвільно-розважальна активність, в основі якої лежать два критерії: а) спрямованість активності (на себе, на групу, на суспільство); б) нормативність чи внутрішня зумовленість активності.

4. Побудовано психологічну модель громадянської активності студентської молоді. Соціальний капітал, детермінуючи громадянську активність, визначає формування шести стилів громадянської активності студентської молоді, а саме: новаторського, індивідуалістичного, консервативного, просоціального, традиційного, гедоністичного, які представлені у моделі.

Практичне значення отриманих результатів. У роботі обґрунтовано добірку методик, які можна використовувати з метою діагностики індивідуальних цінностей, довіри, доступності до ресурсу соціальної мережі та форм громадянської активності особистості;

визначені чинники громадянської активності молоді можуть бути основою програм, спрямованих на підвищення активності у громадянській сфері; виявлені особистісні чинники активності можуть бути враховані для визначення типу і спрямованості громадянської активності студентської молоді в індивідуальному консультуванні, професійній орієнтації та при підборі персоналу.

Список використаних джерел

1. Демків О. Б. Мережева структура соціального капіталу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : спец. 22.00.03 «Соціальна структура та соціальні відносини» / О. Б. Демків. – Київ, 2006. – 16 с.

2. Семків І. І. Соціальний капітал як чинник громадянської активності студентської молоді : психологічна модель : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.11 / І. І. Семків. – К. : Ін-т соц. та політ. психології АПН України, 2009. – 21 с.

3. Фукуяма Ф. Соціальний капітал / Ф. Фукуяма // Незалежний культурологічний часопис «Ї». – 2008. – №53. – Режим доступу до ресурсу : http://www.ji.lviv.ua/n53texts/fukuyama.htm

4. Ядов В. А. Соотношение ценностных ориентаций и реального (явного) поведения личности в сферах труда и досуга. Личность и ее ценностные ориентации / В. А. Ядов // Информационный бюллетень ИКСИ. – 1969. – №19. – С. 49-66.

5. Burt R. S. Brokerage & closure. An introduction to social capital / R. S. Burt. – Oxford : Oxford University Press. – 2005. – 279 s.

6. Coleman J. Social Capital in the Creation of Human Capital // Social Capital : A Multifaceted Perspective / Ed. by P. Dasgupta, I. Serageldin. – Washington : The World Bank, 2000.

7. Portes A. Social capital : its origins and applications in modern sociology / A. Portes // Annual review sociology. – 1998. – Vol. 24. – P. 1-24.

8. Son J. Social capital and civic action : a network-based approach / J. Son, N. Lin // Social Science Research. – 2008. – Vol. 37. – P. 330-349.

***БУЗУЛУКСЬКА В.В.**, магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *І.О. КОТИК, кандидат*
психологічних наук, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОЕФЕКТИВНОСТІ У РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУПАХ

Конкуренція майже у всіх сферах життєдіяльності вимагає від людини прояву певних якостей: рішучості, самостійності, впевненості, майстерності, мобільності, вміння ефективного використання власних пізнавальних процесів. Ці якості описує така психологічна властивість як самоефективність, дослідження якої є наразі актуальним та доцільним.

Проблема дослідження самоефективності особистості розглядалася, насамперед, у працях засновника соціально-когнітивного підходу А. Бандури [1]. Вікові та гендерні особливості самоефективності, її ресурси та місце у процесах регуляції поведінки вивчалися здебільшого західними та російськими психологами (Р.Л. Кричевський, Є.О. Могильовкін, О.А. Шепелєва, М.Ш. Магомед-Емінов, В.Г. Ромек, Р. Шварцер, А. Асгарі, Ф. Бастані, Дж. Капрара, С. Купер) [1-5].

Прикладне значення вивчення самоефективності поширюється у галузях психології здоров'я [5], психології підприємництва та кар'єри [3]. Зарубіжні автори зазначають, що серед сучасної молоді важливим є розвиток підприємницького потенціалу, здатності володіти необхідними професійними й особистісними якостями для успішного функціонування у сучасному суспільстві [4].

Ми розуміємо самоефективність як особистісну властивість, можливу за наявності особливих характеристик трьох змінних: пам'яті, мислення та емоційної саморегуляції. Це продовжує теорію А. Бандури, у якій переконання в самоефективності регулюють функціонування суб'єкта за допомогою чотирьох основних процесів: мотиваційного, селективного, когнітивного та емоційного відповідно до обраних нами змінних, й доповнює цю теорію, у якій самоефективність є похідною від трьох взаємопов'язаних головних джерел – поведінки, впливу оточення і особистісних факторів (віри, очікувань, самосприйняття, пізнання, прогнозування майбутнього, здатності до соціального навчання).

Об’єкт дослідження – самоефективність як властивість особистості.

Предмет дослідження – психологічні особливості розвитку самоефективності особистості.

Мета дослідження – визначити предиктори самоефективності особистості та психологічні особливості її розвитку у людей різного віку і статі.

Для досягнення мети були сформульовані такі завдання дослідження:

1. Вивчити стан проблеми самоефективності особистості, проаналізувати понятійний апарат, визначити напрямки власних досліджень.

2. Виявити особливості загальної та соціальної самоефективності у чоловіків та жінок у різних вікових групах досліджуваних з урахуванням їхньої професійної приналежності.

3. Дослідити взаємозв’язок самоефективності з особливостями пам’яті, мислення та емоційної саморегуляції у чоловіків та жінок у різних вікових групах досліджуваних та побудувати структурну модель самоефективності.

4. Розробити та реалізувати тренінгову програму розвитку самоефективності у людей пізньої зрілості.

Психодіагностичний комплекс склали як традиційні, стандартизовані психодіагностичні методики, так і спеціально розроблені для розв’язання завдань дослідження.

1. Методика вивчення самоефективності Дж. Маддукса і М. Шеєра з субшкалами загальної та соціальної самоефективності.

2. Методика визначення толерантності до невизначеності С. Баднера з субшкалами новизни, складності та нерозв’язності.

3. Методика визначення ситуативної та особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна.

4. Розроблені нами пізнавальні задачі різного рівня, що мають конкретне математичне рішення та кількісну відповідь.

5. Метод психологічного автопортрету П. Ржичана. Контент – аналіз автобіографічних спогадів, для виявлення загальних характеристик психобіографічних якостей досліджуваних з різним рівнем самоефективності.

6. Практичні задачі Д.О. Шапошник, де необхідно розв’язати проблемні ситуації, орієнтуючись на власний досвід та знання.

У дослідженні самоефективність особистості розуміємо як психологічну властивість, предиктори якої представлені характеристиками пам’яті (автобіографічні спогади, операціоналізація

пам'яті), мислення (продуктивне мислення, яке дозволяє приймати рішення згідно трьом критеріям: зняття проблемної ситуації; обґрунтування рішення; альтернативні варіанти рішення) та емоційної саморегуляції (інтолерантність до невизначеності, ситуативна та особистісна тривожність, емоційний характер психобіографічних спогадів).

Статистична обробка даних проводилася за допомогою MS Excel 2007, PSS Statistics 17.0.

Дослідницька позиція формувалася на теоретико-методологічній базі, яку склали соціально-когнітивна психологія (А. Бандура), принципи суб'єктної психології (К.О. Абульханова-Славська, А.В. Брушлінський, В.О. Татенко), положення позитивної психології (М. Селігман, Е. Десі, Р. Райан), принципи акмеологічного знання про людину та її вдосконалення (Б.Г. Ананьєв), футуристична теорія пам'яті Г.К. Середи (інтенціональний підхід), культурно-історичний підхід до вивчення пам'яті Л.С. Виготського, принципи ефективного прийняття рішень М. Вертгеймера, розуміння емоційної саморегуляції за В.К. Гаврилькевичем, теорія життєвого шляху Р. Хевігхерста, синергетичний підхід для моделювання самоефективності особистості Г. Хакена, теорії вікової періодизації Г. Крайг та Ш. Бюлер.

Експериментальну базу дослідження складали 4 групи досліджуваних – 288 респондентів (76 чоловіків та 212 жінок): 95 людей юнацького віку 18-22 років (М=20) – студентів провідних університетів м. Вінниці, (23 юнаки та 72 дівчини); 73 досліджувані віку молодості 24-34 років, М=29 (24 чоловіка та 49 жінок); 64 досліджуваних середнього віку 35-54 років, М=44(18 чоловіків та 46 жінок); 56 людей пізньої зрілості, М=69 (11 чоловіків та 45 жінок). Соціальний статус респондентів: люди різних професій, студенти, пенсіонери та безробітні.

Основні результати дослідження:

- запропоновано модель, яка розкриває самоефективність особистості як похідну від особливостей пам'яті, мислення та емоційної саморегуляції;
- введено поняття ілюзорної самоефективності як такої, що базується лише на суб'єктивних оцінках здатності досягати поставленої мети та знижує об'єктивність оцінки власної ефективності, вимог до себе та інтенцій до саморозвитку;
- розвиток самоефективності особистості досліджено у руслі синергетичного підходу, що дало змогу розглядати його як результат взаємодії суб'єктивних (оцінки власних загальної та соціальної

самоефективності) та об'єктивних (операціоналізація пам'яті та автобіографічні спогади, продуктивне мислення, емоційна саморегуляція) чинників;

- поглиблено уявлення про вікові та гендерні особливості у вираженості загальної та соціальної самоефективності, зокрема, виявлено високий ступінь подібності їх вікової динаміки та відмінності у розвитку соціальної самоефективності у жінок та чоловіків юнацького віку і віку пізньої зрілості;
- запропоновано процедуру визначення складових самоефективності;
- розроблена тренінгова програма «Розвиток самоефективності: тренування психічних функцій».

Дослідження самоефективності особистості вирішує важливі прикладні завдання, що стоять перед сучасною психологією: розробка та впровадження в практику програм психологічної допомоги у саморозвитку, адаптації до важких умов, успішної життєвої самореалізації суб'єкта, психологічний супровід освітнього процесу людей різного віку, подолання шкідливих звичок, прискорення процесу одужання.

Список використаних джерел

1. Бандура А. Теория социального научения / А. Бандура. – СПб. : Евразия, 2000. – 320 с.

2. Кричевский Р. Л. Самоэффективность и акмеологический подход к исследованию личности / Р. Л. Кричевский // Акмеология. – №1. – 2001. –С. 24-27.

3. Могилевкин Е. А. Карьерный рост : диагностика, технологии, тренинг / Е. А. Могилевкин. – СПб. : Речь, 2007. – 336 с.

4. Bandura A. Self-efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories / A. Bandura, C. Barbaranelli, G. V. Caprara, C. Pastorelli // Child Development. – Vol. 72. – 2001. – P. 187-206.

5. Cooper S. Enhancing entrepreneurial self-efficasy and intentions through education : the benefits of authentic experience / S. Cooper, K. Durand, W. Lucas // Regional frontiers of entrepreneurship research. 2007. – P. 178-191.

ВІТЬКО К.В., *студентка 3 курсу*
Дніпропетровської філії
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Сучасний розвиток освіти в Україні, передбачає передусім нові підходи до структури і змісту освіти. Система освіти повинна сприяти гармонійному розвитку людини, розкривати весь її творчий потенціал, ставати фундаментом актуалізованої особистості, громадянина.

Рівень майстерності педагога завжди пов'язувався зіз датністю до творчо-пошукової роботи. Інноваційний потенціал педагогів має бути підґрунтям для гармонійного входження українського соціуму до світового простору. При цьому освітяни як специфічна соціально-демографічна група, що володіє великим інтелектуальним потенціалом, який уможливлює сприйняття, продукування і впровадження нового в життєдіяльність суспільства, традиційно розглядається як найбільш інноваційноздатна соціальна група.

Педагогічні технології перебувають в тісному зв'язку з ідеями та досвідом системного аналізу, психології, соціології. Запровадження нестандартних занять, у яких максимально враховуються вікові особливості, здібності, нахили та інтереси кожного студента, а не звичайні форми покращують сприймання нового матеріалу, його осмислення та узагальнення, можуть стати дійсно інноваційними [2, с. 208].

За Законом України введена психологічна служба в системі освіти. У системі освіти діє державна психологічна служба. Психологічне забезпечення навчально-виховного процесу в навчальних закладах здійснюють практичні психологи. За своїм статусом практичні психологи належать до педагогічних працівників та за Законом соціально-педагогічного патронажу у системі освіти. Соціально-педагогічний патронаж у системі освіти сприяє взаємодії навчальних закладів, сім'ї і суспільства у вихованні дітей, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує консультативну допомогу батькам, особам, які їх замінюють. Педагогічний патронаж здійснюється соціальними педагогами. За своїм статусом соціальні педагоги належать до педагогічних працівників [1, Ст. 21, 22].

Враховуючи все це, діяльність психологічної служби освіти включає у себе створення психолого-педагогічних умов, які

забезпечують духовний розвиток кожної дитини, її душевний комфорт, який є основою психологічного здоров'я. Так, центри практичної психології і соціальної роботи організовують діяльність «телефонів довіри», кабінетів корекції кризових станів, психологічних (сімейних) консультацій, реабілітаційних центрів залежно від соціально-психологічних потреб регіону.

Шкільні психологи у своїй роботі взаємодіють практично з усіма віковими періодами, кризами розвитку людини (починаючи з дошкільного віку – підготовка до школи і закінчуючи старістю – це бабусі, дідусі, які звертаються до психолога з питань виховання онуків). Фахівці психологічних служб ВНЗ мають справу з меншою динамікою розвитку людини.

Завдання роботи психологічних служб у ВНЗ і в загальноосвітній школі також відрізняються один від одного. У вищому навчальному закладі основне завдання діяльності фахівців – це особистісний розвиток формування зрілої професійно орієнтованої особистості студента, де робиться акцент на розвитку професійного потенціалу студентів, професійне становлення, формування професійної самосвідомості, ідентифікації. А в школі – особистісний і інтелектуальний розвиток дитини на кожному віковому етапі, допомога в проходженні вікових криз, з акцентом на інтелектуальний розвиток, профілактику та корекцію відхилень в інтелектуальному розвитку дитини.

Створення зазначених передумов забезпечується різноманітними видами діяльності психолога освіти, основними з яких є такі:

1. Психологічна просвіта як найперше прилучення педколективу, учнів і їхніх батьків до психологічних знань. Таку роботу психолог реалізує через проведення факультативних занять з учнями й виступи з доповідями на зборах педагогічного колективу, через читання тематичних лекцій у рамках батьківських зборів і конференцій.

2. Психологічна профілактика, зміст якої полягає в постійній роботі психолога з метою подолання можливих негараздів у психічному й особистісному розвитку учнів. Важливого значення в цьому набуває профілактична робота, зорієнтована на запобігання розвиткові в учнів різних форм девіантної поведінки й наркозалежності.

3. Психологічне консультування, передбачає кваліфіковану допомогу психолога у розв'язанні тих проблем, з якими до нього самостійно або за порадою інших людей звертаються учні, викладачі

та батьки. Психологічне консультування передбачає глибоке розуміння психологом суті проблеми, а також надання клієнтові конкретних рекомендацій щодо шляхів розв'язання її, прийнятних для нього.

4. Психодіагностика як поглиблене проникнення психолога за допомогою спеціального методичного інструментарію у внутрішній світ дитини або дорослого клієнта. На основі одержаних результатів психодіагностичного обстеження робиться висновок про рівень готовності дитини до дальшого успішного навчання, про педагогічний потенціал учителів і батьків, здійснюється прогнозування ходу розвитку аб окорекції учнів, оцінюється ефективність профілактичної чи консультативної роботи з ними.

5. Психокорекційна робота як усування відхилень у психічному (інтелектуальному й особистісному) розвитку учнів.

Отже, психологічна служба у навчально-виховному процесі грає дуже важливу роль, а саме, являється організацією навчально-виховного процесу для створення у закладі сприятливого психологічного клімату, формування і закріплення добрих справ та традицій, засобом вирішення цих задач є розвиток загального і навчального самоуправління. Звичайно, у реальному шкільному житті психологу приходиться займатися і іншою роботою: читати лекції, проводити консультації, проводити навчальні заняття з курсу психології там, де цей предмет введений в навчальний план школи та інше.

На сьогоднішній день психолог – це нова людина у навчальному закладі, але практика засвідчує – ця спеціальність має свою нішу і сферу діяльності, оскільки роботи для психолога у навчальному закладі будь-якого рівня вистачає.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 23.05.1991 №1060-XII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради. – 1991. – №34. – Ст. 451 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12

2. Бондарчук Н. В. Інноваційні технології в освіті / Н. В. Бондарчук, О. І. Булейко // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. комун. вищ. навч. закл. «Херсон. акад. неперервної освіти». – К. : Ленвіт, 2011. – №9. – С. 207-213.

КАЛІНІНА А.О., *магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *В.В. НАЙЧУК, кандидат*
психологічних наук, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ЕКОЛОГІЧНУ СВІДОМІСТЬ

Актуальність дослідження. Нерозривний зв'язок людини з природою прослідкується протягом всього нашого існування. Використовуючи ресурси природи, люди задовольняють свої потреби в їжі і захисті від природних явищ, досліджують навколишній світ, знаходять відповіді на безліч питань, відпочивають, відновлюють сили, лікують тіло і душу. Щодня в світі народжується близько 365 тисяч дітей. Населення Землі зростає у геометричній прогресії. Потреба, і власне, використання природних ресурсів зростає.

Метою дослідження є визначення факторів, що впливають на формування екологічної свідомості особистості.

Про необхідність збереження і відновлення природи почали говорити ще в двадцятих роках дев'ятнадцятого століття. Спочатку це були науково-філософські бесіди, під час яких йшла жвава дискусія про те, у якому саме контексті слід розглядати відносини людини і природи в цілому.

Проблема формування екологічної свідомості набула особливої актуальності в XX столітті. Людство почало усвідомлювати пагубні наслідки своєї діяльності, які призвели до екологічної кризи. Прояви цієї кризи спостерігаються в різних сферах життєдіяльності: забруднення навколишнього середовища, знищення цілого ряду рослин і тварин, нераціональне використання природних ресурсів і т.д.

У 1970-1980 роки дослідники звернули увагу на необхідність виділення поняття екологічної свідомості та виявлення його структури. Спочатку поняття екологічної свідомості замінювалося такими поняттями, як «екологічне мислення», «екологічна мудрість», «природоохоронне мислення». Але, досить швидко ці поняття були інтегровані в дефініцію «екологічна свідомість». Так, у роботі Р.У. Біджієвої, що написана на початку 80-х років XX століття, є спроба охарактеризувати екологічну свідомості. Автор під екологічною свідомістю розуміє комплекс екологічних поглядів, оцінок, теорій різних соціальних груп, що визначаються характером

суспільного виробництва взагалі і економічним становищем групи зокрема [1, с. 13-14].

У той же час, реальний зміст екологічної свідомості зводиться до екологічних знань, хоча і підкреслюється, що ядро цих знань складають уявлення про природу, які розвиваються у системі.

Пізніше А.Н. Кочергін, Ю.Г. Марков та Н.Г. Васильєв зробили спробу вивчити специфіку розвитку екологічної свідомості, що виступає у якості важливої умови вирішення багатьох актуальних екологічних проблем. На їхню думку, екологічна свідомість – це відображення соціальних, природних і специфічних соціально-екологічних законів функціонування системи «природа-суспільство», які виступають об'єктом відображення форми свідомості [2, с. 86-88].

В кінці XX століття уявлення про екологічну свідомість кардинально змінюються. Це пов'язано з новим розумінням місця і призначення людини в сучасному світі. У цей час робиться спроба оцінити екологічну свідомість з точки зору майбутнього (екологічний оптимізм і екологічний песимізм), з позицій утилітарно-економічного підходу (скільки це буде коштувати), а також з позицій аксіологічного (ціннісного) підходу, що виявляє цінності, які в певний момент часу значимі для людства. Крім того, на перший план висувається проблема власне психологічного аналізу змісту і структури екологічної свідомості.

У сучасному суспільстві і його свідомості виділяються дві позиції, що характеризуються як екологічний песимізм, найбільш переважна позиція, і екологічний оптимізм, для нього характерний утилітарно-захоплений погляд на майбутнє. Поряд з цими виділяється і позиція, яка характеризує байдужість певних груп людей до екологічної проблеми, в силу зайнятості їх своїми поточними проблемами.

Спеціальні дослідження виявляють чотири типи носіїв екологічної свідомості з точки зору вирішення екологічних завдань, пов'язаних з пошуком нових джерел фінансування.

Перший тип характеризується стривоженням відносно існуючої екологічної ситуації, занепокоєнням за майбутній стан природного середовища, що супроводжується готовністю платити за високу якість середовища.

Другий тип відрізняється від першого лише тим, що його представники платити за екологічні заходи з власної кишені не мають наміру.

Третій тип орієнтований на зміну екологічної ситуації на краще, але вважає, що за це має платити держава.

Для четвертого типу характерні низький ступінь переживань відносно стану середовища і несформованість думки з питання співвідношення екологічних та економічних пріоритетів в державі.

Сучасна психологія під свідомістю розуміє вищу, інтегруючу форму психіки, яка полягає у відображенні, цілепокладанні і конструктивно-творчому перетворенні дійсності. Як в процесі відображення, так і в процесі конструктивно-творчого перетворення беруть участь всі психічні процеси людини (сприйняття, пам'ять, мислення, уява), в результаті чого формується система знань про світ, яка, в свою чергу, виражається у діяльності та поведінці.

Екологічна свідомість – це та ж сама свідомість, яка має свою специфіку, і спрямованість, пов'язану зі своєрідністю відображення світу природи і його конструктивно-творчим перетворенням.

В.А. Скребець, характеризуючи екологічну свідомість в цілому, відзначає, що це вищий рівень психічного відображення природного і штучного середовища, власного внутрішнього світу, рефлексія місця і ролі людини в біологічному, фізичному та хімічному світі, а також саморегуляція даного відображення. Автор зазначає, що екологічна свідомість виступає як безперервно змінна сукупність чуттєвих і уявних образів, що, безпосередньо, відображаються в аналітично створюваних категоріях і явищах, безпосередньо фіксують індивідуальний або суспільний екологічний досвід, який передбачає екологічну практику [3].

Отже долаються початкові спроби зведення екологічної свідомості тільки до знань. Автор виявив структурно-часовий аспект взаємозв'язку мислення і емоцій як одиниць екологічної свідомості. При цьому, особливо важливо підкреслити, що він звертає увагу на прогностичну функцію екологічної свідомості.

Спираючись на такого роду уявлення, В.А. Скребець робить спробу виділити структурні компоненти екологічної свідомості і описати основні її властивості та ознаки. В якості структурних компонентів екологічної свідомості дослідник виділяє, насамперед, центрованість свідомості на предметах і явищах природного світу; використання прийнятих нормативів екологічної взаємодії з природою, характерних для даного суспільства, конкретного покоління; поєднання чуттєвих і раціональних аспектів того культурно-історичного досвіду, який засвоєний певною категорією людей і конкретним індивідом.

Висновки. Поняття «екологічна свідомість» з'явилось відносно нещодавно. Лише в останні десятиріччя люди вголос заговорили про необхідність збереження природи і почали впроваджувати ряд заходів

з цією метою. Тоді ж активізувалися філософські, екологічні, психологічні та інші дослідження, пов'язані з необхідністю розуміння взаємодії людини зі світом природи.

Екологічна свідомість, в найширшому сенсі, являє собою сферу суспільної і індивідуальної свідомості, пов'язану з відображенням природи як частини буття. Формування специфічного сприйняття світу природи і своєрідного ставлення до цього світу сприяє, з часом, розвитку екологічної свідомості.

Дослідження психологічних аспектів екологічної свідомості стає об'єктом дослідження все більшої кількості сучасних науковців оскільки визначення фаз її формування та факторів становлення має безпосереднє значення для майбутнього кожної людини окрема та людства в цілому.

Список використаних джерел

1. Биджиева Р. У. Диалектика формирования экологического сознания / Р. У. Биджиева. – М. : Прогресс, 1991. – С. 13-14.

2. Кочергин А. Экологическое знание и сознание / А. Кочергин, Ю. Марков, Н. Васильев. – Н. : НовПресс, 1997. – 162 с.

3. Екологічна психологія : навчальний посібник / В. О. Скребець. – К. : МАУП, 2008. – 144 с.

КОВАЛЬ А.О., *студентка 2 курсу*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *В.П. ОЛЕНИЧ, асистент*
кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ТЕМПЕРАМЕНТУ У ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Актуальність теми полягає в тому, що проблема впливу темпераменту на особливості психічної діяльності до кінця не вивчена. Знаючи особливості темпераменту при спілкуванні з людиною, можна зрозуміти як вона вчинить в тій чи іншій ситуації. Загалом ці знання можуть допомогти нам у будь-якій ситуації де є взаємодія між людьми. Спостерігаючи і спілкуючись з людьми можна помітити, що всі різні. Деякі більш рухливі, позитивні, комунікабельні, а хтось більш повільний, сором'язливий та неквапливий. Темперамент є одним з найбільш значущих властивостей особистості [3, с. 86].

Поняття «темперамент» розглядали в роботах Р. Бернс,

Е. Фромм, Р. Мейлі, Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, К. Юнг, А. Маслоу та ін. [2, с. 125].

Метою нашої роботи є дослідження особливостей типів темпераменту в осіб юнацького віку.

Темперамент – це вроджені особливості людини, які обумовлюють динамічні характеристики інтенсивності і швидкості реагування, ступеня емоційної збудливості і врівноваженості, особливості пристосування до навколишнього середовища [4, с. 26].

За періодизацією Виготського-Ельконіна представлені такі вікові рамки юнацького періоду:

- рання юність (старший шкільний вік) – 10-11 класи (від 15-16 до 17-18 років);
- зріла юність – від 18 до 20 років.

У людини виявляються такі типи темпераменту: холеричний, сангвінічний, флегматичний і меланхолічний [1, с. 29].

Для отримання емпіричної бази даних нами були проведені спостереження і серія діагностичних методик зі студентами. Використовувались методики тест-опитувальник «Дослідження типу темпераменту» Г. Айзенка, темпінг-тест дослідження сили нервової системи, тест-опитувальник «Дослідження властивостей темпераменту» В. Русалова. Під час проведення нашого дослідження, було обстежено 25 осіб. Дослідження проводились на базі Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна».

Аналізуючи методику Г. Айзенка «Дослідження типу темпераменту», ми отримали наступні результати за шкалою екстраверсії та нейротизму у осіб юнацького віку: холеричний тип темпераменту становить 52%, флегматики – 12% сангвініки – 4%, меланхоліки – 8%, холерик-сангвінік – 4%, меланхолік-холерик –12 %, флегматик-сангвінік – 4%, всі чотири типи темпераменту – 4%.

Для кращого сприймання отриманих даних представимо результати у вигляді діаграми (рис. 1).

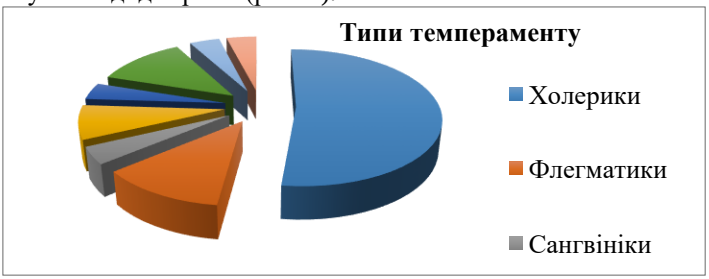

Рис. 1. Результати визначення типу темпераменту у осіб юнацького віку

Наступним етапом було дослідження сили нервової системи за допомогою темпінг-тесту. Психічний темп є досить інформативним показником функціонального стану кори головного мозку. Його індивідуальний рівень знижується при втомі і зростає при активізації і збудженні нервової системи. Провівши дане дослідження, ми отримали наступні результати (табл. 1).

Таблиця 1

Дослідження сили нервової системи

Тип нервової системи	Відсоток (%)	
	Права рука	Ліва рука
Сильний	40	12
Середній	44	28
Середньо-слабкий	12	44
Слабкий	4	16

Важливо порівняти силу нервової системи з особливостями темпераменту випробовуваного. На цій підставі можна дати діагноз працездатності та продумати рекомендації щодо її підвищення.

У людей, які більш активно використовують праву руку – працездатність цієї руки буде вище працездатності лівої, а в людей, які використовують ліву руку – навпаки.

Для дослідження властивостей темпераменту ми використали опитувальник В. Русалова (табл. 2).

Таблиця 2

Дослідження властивостей темпераменту

Властивості темпераменту	Рівень		
	Високий	Середній	Низький
Предметна ергічність	20%	15%	20%
Соціальна ергічність	44%	44%	12%
Пластичність	32%	36%	32%
Соціальна пластичність	24%	64%	12%
Темп	28%	60%	12%
Соціальний темп	36%	52%	12%
Емоційність	24%	56%	20%
Соціальна емоційність	36%	52%	12%

Отже, ми визначили, що у осіб юнацького віку переважає такий рівень ергічності: високий рівень – 20%, середній рівень – 60%, низький рівень – 20%; соціальна ергічність: високий рівень – 44%, середній рівень – 44%, низький рівень – 12%; пластичність: високий

рівень – 32%, середній рівень – 36%, низький рівень – 32%; соціальна пластичність: високий рівень – 24%, середній рівень – 64%, низький рівень – 12%; темп: високий рівень – 28%, середній рівень – 60%, низький рівень – 12%; соціальний темп: високий рівень – 36%, середній рівень – 52%, низький рівень – 12 %; емоційність: високий рівень – 24%, середній рівень – 56%, низький рівень – 20%; соціальна емоційність: високий рівень – 36%, середній рівень – 52%, низький рівень – 12%.

Таким чином, всі проведенні нами методики дають нам можливість зробити висновок, що тип темпераменту впливає, певним чином, на працездатність, а властивості темпераменту дають нам можливість прогнозувати поведінку, розраховувати терміни виконання завдань, розуміти причини ускладнень у стосунках з людьми, а бажаючи вдосконалитися, ми матимемо змогу краще орієнтуватися в тому, на що у своїй поведінці в першу чергу потрібно звернути увагу.

Список використаних джерел

1. Бодалев А. А., Столин В. В. Общая психодиагностика / А. А. Бодалев, В. В. Столин. – СПб. : Питер, 2011. – 210 с.

2. Варій М. Й. Загальна психологія : підручник / М. Й. Варій. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 264 с.

3. Загальна психологія : навч. посібник / За ред. О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін. – К. : А.П.Н., 2011. – 464 с.

4. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посібник / П. А. М'ясоїд. – К. : Вища школа, 2014. – 239 с.

КОТИК І.О., *кандидат психологічних наук,*
доцент, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ПРИ РОЗЛАДАХ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ

Проблеми та розлади харчової поведінки людини психологічного характеру доволі поширені, суттєво впливають на якість життя, саме тому потребують належного наукового дослідження та терапевтичної допомоги.

Сучасна психологічна наука має багато ефективних шляхів у царині психосоматичного здоров'я, здатна дедалі впевненіше й доказовіше рекомендувати певні види підтримки, втручань як належну форму допомоги при різного роду розладах харчової поведінки. Одним з найвагоміших аспектів таких психотерапевтичних інтервенцій –

допомогти клієнту краще зрозуміти сутність, чинники, механізми та особливості перебігу своїх проблем, навчитися успішно їх долати. Тобто бути партнером зі своїм психотерапевтом, створювати за його підтримки та контролю власні засоби подолання розладів, відновлення психосоматичного здоров'я та зміцнення структури власної особистості.

Розлади харчової поведінки становлять серйозний ризик для здоров'я, за поведінковими проблемами з контролем харчування, своєї фігури та ваги завжди знаходяться проблеми з відчуттям тривоги, депресії, сорому та власної неповноцінності, а за цим усім – глибинні особистісні проблеми та розлади.

На *розлад харчової поведінки як спробу домогтися кращого внутрішнього самопочуття зовнішніми методами* зазначали багато дослідників, зокрема L.A. Ricciardelli, M.P. McCabeб, R.J. Williams, J.K. Thompson, L. Whitehead, A. Stark, Л.В. Демешкіна, О.Н. Сердюченко, Д.А. Птушкіна, О.П. Петишко [1-10].

Розлади харчової поведінки у МКХ-10 відносяться до поведінкових розладів, що пов'язані з фізіологічними та фізичними факторами. F 50 *розлади харчування*: F50.0 нервова анорексія; F50.1 атипова нервова анорексія; F50.2 нервова булімія; F50.3 атипова нервова булімія; F50.4 переїдання, яке пов'язане з іншими психологічними порушеннями; F50.5 блювота, яка поєднується з іншими психологічними порушеннями; F50.8 інші розлади прийому їжі; F50.9 розлади харчування не уточнені [8].

До найпоширеніших розладів харчової поведінки належить нервова анорексія та булімія. У США критерії діагнозу цих розладів визначаються за DSM-V і публікуються Американською психіатричною асоціацією (American Psychiatric Association) [7].

Згідно DSM-V, *для постановки діагнозу «нервова анорексія»* потрібні чотири критерії [3; 7]. Нервова анорексія 307.1(F50.0):

1. Обмеження у споживанні їжі (енергії) в порівнянні з вимогами, що призводить до дуже низької ваги тіла в контексті віку, статі, передбачуваного розвитку і фізичного здоров'я. Суттєво низька вага визначається, як вага, що є меншою за мінімальну норму, або ж для дітей та підлітків є меншою за мінімально очікувану.

2. Сильний страх набрати вагу, стати товстим, постійна поведінка, яка перешкоджає збільшенню ваги навіть при істотно малій масі тіла.

3. Порушення у сприйманні власної ваги або форми тіла, надмірний вплив маси чи форми тіла на самооцінку або постійне невизнання серйозності факту, що теперішня маса тіла є низькою.

За DSM-V діагностичні критерії нервової булімії 307.51 (F50.2) такі:

1. Періодичні епізоди переїдання. Епізод переїдання характеризується двома наступними виявами: А). Споживання протягом певного проміжку часу (наприклад, двох годин) кількості їжі, яка безперечно перевищує ту, що її більшість людей споживали б за аналогічний час за таких самих обставин. Б). Відчуття відсутності контролю над прийомом їжі під час епізоду (наприклад, відчуття неможливості припинити споживання їжі або контролювати, що і скільки їсти).

2. Періодична невідповідна компенсаторна поведінка, щоб запобігти збільшенню ваги, така, як навмисна блювота, зловживання проносними, сечогінними чи іншими препаратами, утримання від прийому їжі або надмірні фізичні навантаження.

3. Переїдання та застосування невідповідної компенсаторної поведінки відбувається в середньому щонайменше 1 раз на тиждень протягом 3 місяців.

4. Самооцінка надмірно залежить від маси та форми тіла.

5. Порушення не виникає суто під час епізодів нервової анорексії [3; 7].

Синопсис рекомендацій Національного інституту здоров'я та якості медичної допомоги Великобританії (NICE) *при харчових розладах містить такі блоки:* цільові групи скринінгу та правила обстеження; загальні принципи психологічних втручань; психологічні втручання в амбулаторних умовах; психологічні аспекти стаціонарної допомоги; психологічне лікування після перебуванні у стаціонарі; фармакологічні втручання; керування фізичними симптомами; керування збільшенням ваги [3].

Для психологічного лікування харчових розладів треба розглянути: когнітивно-аналітичну терапію, когнітивно-поведінкову терапію, інтерперсональну терапію, психодинамічну терапію та сімейні втручання, сфокусовані на розладах харчової поведінки, ефективні результати також мають тілесно зорієнтована психотерапія, зокрема танцювально-рухова [1; 3; 4-6; 9; 10].

Пропонуючи психологічне лікування, слід брати до уваги вибір клієнта або, за необхідності, людини, яка ним опікується. Цілі психотерапії повинні полягати у зменшенні ризику, заохоченні до збільшення ваги та здорового харчування, послаблені інших симптомів, пов'язаних із розладом харчування, а також у сприянні психологічному та фізичному відновленні.

У психотерапевтичній роботі слід виявляти та враховувати фактори ризику та чинники, що сприяють розладам харчової поведінки: віково-статеві та соціокультурні фактори; низька

самооцінка; перфекціонізм; тривожні розлади; депресія в одного або двох батьків; алкоголізм в одного або двох батьків; брак спілкування з батьками; сімейні конфлікти; завищені вимоги і очікування з боку батьків; один з членів сім'ї з якихось причин сидить на дієті; один з членів сім'ї сидить на дієті задля корекції ваги і фігури; постійні розмови в оточенні про харчування, вагу і фігуру; насмішки з приводу споживання їжі, ваги або фігури; ожиріння у батьків; ожиріння в дитинстві; праця в сферах, де вимагається худорлявість (танці, мода, спорт); розлади харчової поведінки у батьків та в інших родичів; ранній початок місячних; ранні проблеми зі споживанням їжі; сексуальне насильство [1-3; 10].

Розлади харчової поведінки спричиняють порушення думок, почуттів, поведінки, стану організму, стосунків, загалом особистості клієнта. Саме тому психотерапевтичні стратегії для подолання розладу харчової поведінки повинні бути зорієнтовані на самомоніторинг клієнта; розширення арсеналу методів боротьби з проблемою, запровадження регулярного споживання їжі, переоцінку негативних думок і переконань; розширення основ і критеріїв самооцінювання, пом'якшення надмірно суворих стандартів, зменшення перфекціонізму, підвищення самоповаги, управління настроєм, подолання проблем у міжособистісних стосунках, постійну саморефлексію щодо істинних причин проблеми та тестування реальності щодо досяжних наразі засобів подолання, бачення позитивних перспектив та віра у них, розширення меж особистісного простору.

Список використаних джерел

1. Вайтгед Л. Подолати розлад харчової поведінки / Лінет Вайтгед / пер. з англ. І. Грицюк; наук. ред. К. Явна. – Львів : Видавництво Українського католицького університету «Свічадо», 2014. – 112 с.

2. Демешкина Л. В., Сердюченко О. Н., Птушкина Д. А., Петишко О. П. Нервная анорексія : обзор и клинический случай / Л. В. Демешкина, О. Н. Сердюченко, Д. А. Птушкина, О. П. Петишко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://cyberleninka.ru/article/n/nervnaya-anoreksiya-obzor-i-klinicheskiy-sluchay

3. Синопсис діагностичних критеріїв DSM-V та протоколів NICE для діагностики та лікування основних психічних розладів у дітей та підлітків / пер. з англ.; упор. та наук. ред. Л. Підлісецька. – Львів : Видавництво Українського католицького університету «Свічадо», 2014. – 112 с.

4. Старк А. Танцевально-двигательная терапия : сб. научн.

статей / А. Старк, К. Хендрикс; пер. И. Бирюковой. – Ярославль, 1994. – 274 с.

5. Телесно-ориентированная психотерапия. Хрестоматия / Автор-составитель Л. С. Сергеева. – СПб., 2000. – 290 с.

6. Тимошенко Г. В., Леоненко Е. А. Работа с телом в психотерапии : Практическое руководство / Г. В. Тимошенко, Е. А. Леоненко. – М. : Психотерапия, 2006. – 480 с.

7. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Health Disorders' 5 th edition // American Psychiatric Publishing. – 2013. – 5 edition. – P. 991.

8. International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10 th Revision (ICD-10) Version for 2010.

9. Nutritional rehabilitation in anorexia nervosa : review of the literature and implications for treatment / E. Marzola, J. A. Nasser, S. A. Hashim [et al.] // BMC Psychiatry. – 2013. – №13. – P. 290.

10. Ricciardelli L. A., McCabe M. P., Williams R. J., Thompson J. K. The role of ethnicity and culture in body image and disordered eating among males // Clinical Psychology Review. – 2007. – Volume 27, Issue 5, June. – P. 582-606.

***КСЕНДЗЮК С.В.**, магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *І.О. КОТИК, кандидат*
психологічних наук, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО ЗДОРОВ'Я

Зростання соціально-економічної нерівності, нестабільність на ринку праці, зниження якості життя, схильність до наслідування соціально-небезпечних патернів поведінки роблять молодь однією з найбільш уразливих соціальних категорій населення в контексті збереження здоров'я, що актуалізує необхідність дослідження соціально-психологічних особливостей ставлення молоді до здоров'я в залежності від її економічного статусу.

У сучасних психологічних дослідженнях ставлення до здоров'я вивчається в загальнопсихологічному та віковому аспектах як багаторівнева категорія, що представлена когнітивною, емоційною та поведінковою складовою (О. Богучарова, М. Кондратьєв, В. М'ясищев,

Г. Нікіфоров, Л. Овчиннікова, Л. Панченко, В. Соломонов та ін.).

Соціально-психологічні аспекти здоров'я та ставлення до нього представлено в працях українських (Н. Володарська, Н. Завацька, Л. Коробка, Б. Лазоренко, О. Осадько, Ж. Сидоренко, Т. Титаренко) та зарубіжних (І. Айзен, В. Позняков, Дж. Прохаска, Ф. Райан, К. Ріфф, Р. Роджерс, В. Хромова, М. Фішбайн та ін.) учених [1-10].

Залежність здоров'я та ставлення до нього від рівня економічної диференціації суспільства підкреслено в соціологічних (Є. Головаха, Н. Русинова, О. Шиняєва) та соціально-психологічних (О. Васильєва, А. Крюгер, К. Муздибаєв, Г. Нікіфоров, Н. Родіна, Ф. Шерегі) дослідженнях, у яких наголошується, що економічний чинник набуває пріоритетного значення у вивченні здоров'я та ставлення до нього в різних соціальних групах.

Проблема здоров'я молоді вивчається у зв'язку із трансформаційними процесами суспільства (І. Лелекіна); соціальною мобільністю та зайнятістю молоді (О. Асмолов, Т. Заславська, І. Кон, Є. Шиянов та інші); у контексті значення молоді як соціального ресурсу для розвитку суспільства та причин трансформації її економічного статусу, зокрема: кризи цінностей, послаблення фізичного та психологічного здоров'я, що проявляється у відчуженому ставленні до нього (П. Ламанов, Є. Добришина та ін.).

Проте й досі бракує ґрунтовного розкриття саме соціально-психологічних особливостей ставлення до здоров'я молоді, яка має різний економічний статус для визначення шляхів збереження і зміцнення її здоров'я. Соціальна значущість і недостатня розробленість цієї проблеми зумовили вибір теми дослідження.

Мета дослідження – визначити соціально-психологічні особливості ставлення до здоров'я молоді з різним економічним статусом та можливості корекції їх негативного прояву.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень проблеми ставлення до здоров'я в сучасній психології і суміжних науках для визначення соціально-психологічних особливостей ставлення до здоров'я молоді, яка має різний економічний статус.

2. Обґрунтувати методичні засади та розробити процедуру дослідження соціально-психологічних особливостей ставлення до здоров'я молоді з різним економічним статусом.

3. Розкрити специфіку прояву компонентів та визначити соціально-психологічні особливості ставлення до здоров'я молоді з різним економічним статусом.

4. Визначити можливість і напрямок корекції негативного прояву соціально-психологічних особливостей ставлення до здоров'я молоді з низьким і високим економічним статусом.

Об'єкт дослідження – ставлення молоді до здоров'я.

Предметом дослідження є соціально-психологічні особливості ставлення до здоров'я молоді з різним економічним статусом.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано систему загальнонаукових методів теоретичного, емпіричного дослідження та методи описової й математичної статистики.

Психодіагностичні методики: опитувальник ставлення до здоров'я Р. Березовської – для вияву рівня прояву компонентів ставлення до здоров'я, опитувальник задоволеності якістю життя Н. Водоп'янової, опитувальник локусу контролю у сфері здоров'я К. Уоллстон та Б. Уоллстон, ціннісний опитувальник Ш. Шварца, опитувальник суб'єктивного економічного благополуччя В. Хащенка – для визначення суб'єктивної складової економічного статусу, шкалу самооцінки доходу – для з'ясування об'єктивної складової економічного статусу. Використано контент-аналіз, методику прототипічного та категоріального аналізу – для виявлення структури та змісту уявлення про здоров'я; експертні оцінювання – для оцінки відповідності стимульного матеріалу досліджуваним соціально-психологічним особливостям ставлення до здоров'я.

Основні результати дослідження:

- виявлено соціально-психологічні особливості ставлення молоді до здоров'я, які полягають в орієнтації на соціальну підтримку, безпорадності в ставленні до здоров'я, схильності до емоційної та вольової саморегуляції в спілкуванні, атрибуції відповідальності компетентним іншим і гедоністичній мотивації в життєдіяльності, що мають специфіку прояву в молоді з різним економічним статусом;
- установлено, що в ставленні до здоров'я молоді з низьким економічним статусом, на відміну від молоді, що має високий економічний статус, існує суперечність між потребою в міцному здоров'ї, знаннями про чинники його руйнування і зміцнення та реальною поведінкою щодо його збереження;
- доведено можливість послаблення негативного прояву соціально-психологічних особливостей ставлення молоді до здоров'я за допомогою спеціально організованих корекційних занять з елементами соціально-психологічного тренінгу;
- створено програму надання психологічної допомоги соціально незахищеній молоді, спрямованої на підвищення її самоефективності в

зміцненні здоров'я.

Завдання зберегти здоров'я молоді є нагальним та пріоритетним для розвитку українського суспільства, адже від цього залежить майбутнє країни, її процвітання та благополуччя. Усвідомлення здоров'я як безперечної цінності, яка має важливе значення для соціального та індивідуального розвитку, детермінує побудову суспільного та особистісного простору на засадах збереження здоров'я.

Список використаних джерел

1. Андрєєва Т. І. Сприяння здоров'ю : навч. посібник / Т. І. Андрєєва, К. С. Красовський. – К. : НаУКМА, 2012. – 247 с.

2. Дергач М. С. Соціально-психологічні чинники, що визначають особливості ставлення молоді до здоров'я / М. С. Дергач // Актуальні проблеми психології : Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. – К. – 2012. – Т. 11. – Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Вип. 6. – С. 167-172.

3. Завацька Н. Є. Соціально-психологічні чинники психосоматичних розладів у студентської молоді : монографія / Н. Є. Завацька, Л. М. Клевець / Під ред. Н. Є. Завацької. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля; Алчевськ : ДонДТУ, 2013. – 181 с.

4. Каніболоцька М. Особливості ставлення до здоров'я молоді з високим економічним статусом : результати дослідження / М. Каніболоцька // Науковий вісник Чернівецького університету : Зб. наук. праць Чернівецького нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича. – Чернівці. – 2014. – Вип. 678. – С. 67-74.

5. Коробка Л. М. Особливості ставлення до здоров'я носіїв бідності як стилю життя / Л. М. Коробка // Науковий вісник Чернівецького університету. Випуск 686. Педагогіка та психологія – Чернівці : Чернівецький нац. у-т, 2014. – С. 49-58.

6. Никифоров Г. С. Психология здоров'я : учебник для вузов / Г. С. Никифоров. – СПб. : Питер, 2006. – 607 с.

7. Практикум по психологии здоровья / Под ред. Г. С. Никифорова. – СПб. : Питер, 2005. – 351 с.

8. Хватова М. В. Концепция развития акмеологических ресурсов психологического здоровья молодежи : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора психол. наук : 19.00.13 / М. В. Хватова. – Тамбов, 2012. – 23 с.

9. Kristenson M. Psychobiological mechanisms of socioeconomic differences in health / M. Kristenson, H. R. Eriksen, J. K. Sluiter // Social Science & Medicine. – 2004. – Vol. 58, №8. – P. 1511-1522.

10. Fishbein M. Belief, attitude, intention and behavior: an introduction

to theory and research/ M. Fishbein, I. Ajzen. – MA : Addison-Wesley, 1975. – 578 p.

***КЯПП Л.І.**, магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *В.В. НАЙЧУК, кандидат*
психологічних наук, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРОБЛЕМА ЕСТЕТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Актуальність дослідження. Естетичний розвиток дітей молодшого шкільного віку як обов'язковий аспект розвитку кожної дитини, а не тільки обдарованих, є аксіомою сучасного погляду наукової думки.

Важливим аспектом особистісного розвитку є формування світосприйняття, орієнтованого на загальнолюдські духовні цінності. Серед безлічі факторів, що обумовлюють розвиток школяра, найбільш потужним є культура. У процесі продуктивної творчої діяльності, присвоєння цінностей культури, у школяра з'являються і розвиваються творча уява, мислення, комунікативні навички, емпатія, здатність приймати позицію іншої людини, основи його майбутньої професії. Доцільним є максимально раннє втручання в стихійний процес естетичного розвитку дитини, що обґрунтовано і аргументовано властивостями психофізіологічними та віковими особливостями школяра, його здібностей до сприйняття інформації різного рівня, до здатності її практичного освоєння.

Актуальність даної проблеми визначає мету дослідження – визначити теоретичні засади дослідження проблеми естетичних здібностей у психологічних дослідженнях.

Здібності – сукупність вроджених анатомо-фізіологічних і набутих регуляційних властивостей, що визначають психічні можливості людини в різних видах діяльності [1]. Відставання або відсутність цілеспрямованого розвитку естетичних здібностей дітей призводить до неповноцінного формування особистості, до її нездатності надалі перебувати в гармонії з собою, зі світом, його культурними і духовними цінностями, і як наслідок – поява почуття неповноцінності, невпевненості в собі, не здатності до взаємодії з

людьми в суспільстві, не адаптованість до умов сучасного життя.

Дослідники представляють естетичну діяльність як духовно-практичну, емоційно-раціональну діяльність людини, змістом якої є формотворення, а метою – гармонізація себе, світу і своїх відносин зі світом. У запропонованій концепції розуміння естетичної діяльності йдеться про форму взагалі і про діяльність формоутворення: розумової, інтуїтивної, чуттєвої і матеріальної у всіх напрямках життєдіяльності людини, а також про формотворчих аспектах як універсальної характеристиці всіх видів художньої діяльності.

До естетичних здібностей належать особливості загального мислення і сприйняття: уява, творчість, образність, емпатія.

Однією з основних естетичних здібностей особистості є здатність до чуття форми. Про таку здібність говорили А.В. Бакушинский, В.А. Фаворський, Б.М. Теплов, Б.П. Юсов. Чуття форми включає в себе здатність сприймати, відсторонятиме та означівать форму за допомогою уяви та емпатії.

Формі в вищезазначеному сенсі притаманні якості гармонійності, що дозволяє вважати її найбільш чистим носієм естетичного. Аристотель одним з перших в історії естетичної думки послідовно пов'язав сферу естетичного із задоволенням, чистою високою насолодою, яку в естетиці буде названо естетичною насолодою і без якої неможлива сфера естетичного досвіду [2].

У своїх дослідженнях А. Августин запропонував основні структурні закономірності буття, які відтворюють запропоновані пізніше естетичні закони: цілісність і єдність, число (або ритм), яке визначає всі форми буття, рівність, подібність, відповідність, симетрія, гармонія [2].

У своїх дослідженнях філософи-естетики процес зорового сприйняття пояснювали як фізичне явище відображення. Вони говорили про те, що людський розум адаптований до сприйняття та відтворення об'єкта, що при свідомому пізнанні людина відчуває насолоду. Остання ґрунтується на пропорційності, що існує між речами, між душею і навколишнім світом, та на метафізичної любові, яка пронизує дійсність і з'єднує її в одне ціле [3; 4].

У своїх дослідженнях Вітело в процесі аналізу співвідношення суб'єкта та об'єкта запропонував інтерактивну концепцію процесу пізнання. Він виділив дві форми сприйняття видимих образів:

- сприйняття зовнішніх форм за допомогою інтуїції, яка представлена сприйняттям світла і кольору;
- сприйняття за допомогою інтуїції з осмисленням. Ця форма складніша, оскільки поряд з чуттєвим сприйняттям видимих аспектів

навколишнього світу існує здатність до порівняння зорових образів, та на основі цього порівняння створюється можливість до пізнання об'єкта, що включає в себе концептуальне бачення. До візуального сприймання підключаються пам'ять, уява і розум [2].

Ф. Аквінський вивчав суб'єктивний аспект естетичного досвіду. Він також говорив про сприймання як про процес пізнання, засновуючись на твердженні, що в процесі сприйняття об'єкт не споглядається, а сприймається свідомо.

Естетичне пізнання за Ф. Аквінським настільки ж складно, як і інтелектуальне, оскільки має той же предмет, а саме – сутнісну реальність того, що донесено об'єктом сприймання [1].

Проблематика естетичності форми знову привернула увагу дослідників в XX ст., оскільки давала змогу пояснити загальнолюдську схожість естетичних смаків та закономірностей естетичного сприйняття. На цій концепції заснована ідея К. Юнга про наявність в психіці людини та людства структурних праобразів.

М.С. Каган у своїх дослідженнях стверджував, що естетична діяльність – основна категорія, оскільки художня – окремий випадок першої, проте, і художня є основною – художник творить не тільки за законами краси [5, с. 216-218].

Однак, якщо художнє є основною категорією, це означає, що в художньому є неестетичне, що є неможливим, оскільки неестетичних цінностей в мистецтві немає, оскільки філософське, політичне, моральне, утилітарне постають в ньому як естетичні цінності.

Б.Т. Лихачов у своїх працях наголошував, що художня творчість – вища форма естетичної діяльності. Він говорив про те, що естетична діяльність заснована не тільки на законах краси і створює не тільки прекрасне, що всі категорії естетичного можуть визначати характер, зміст і результат естетичної діяльності [6].

Висновок. Залучення дітей до естетичної діяльності виконує не тільки завдання естетичного розвитку і виховання, а має більш глобальний і глибокий вплив на особистість – розвиток її інтелектуального та творчого потенціалу. Отже, існує необхідність раннього включення дитини в процес естетичної діяльності, яка являє собою духовно-практичну діяльність людини, основою якої є формотворення, а метою – гармонізація особистості, світу та відносин особистості зі світом. Перспективою подальшого дослідження є вивчення особливостей розвитку естетичних здібностей молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Овсянников М. Ф. История эстетической мысли /

М. Ф. Овсянников. – М. : Высшая школа, 1984. – 336 с.

2. Эко У. Эволюция средневековой эстетики / У. Эко. – «Азбука – класика», 2004. – 180 с.

3. Борев Ю. Б. Эстетика / Ю. Б. Борев. – М. : ЭКСМО, 2008. – 490 с.

4. Бычков В. В. Эстетика : ученик / В. В. Бычков – М. : Гардарики, 2004. – 556 с.

5. Каган М. С. К вопросу о понимании культуры / М. С. Каган // Философские науки. – 1989. – №5. – С. 78-81.

6. Лихачёв Б. Т. Теория эстетического воспитания школьников / Б. Т. Лихачев. – М. : Просвещение, 1985. – 176 с.

***ЛОГАЧЬОВ В.О.**, магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *І.О. КОТИК, кандидат*
психологічних наук, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ Н А ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНУ СФЕРУ КРИЗИС-МЕНЕДЖЕРІВ

Сучасні кризові чинники функціонування країни зумовлюють високу частоту кризових явищ організацій й відтак, визначають потребу суспільства у людях, які володіють відповідним рівнем професійної кваліфікації у сфері менеджменту взагалі та кризового менеджменту, зокрема. Діяльність кризис-менеджерів спрямована на попередження кризових явищ, забезпечення стабільності підприємства і ефективного управління ним в умовах кризи, а також кризового стану. Отже, актуальність теми дослідження зумовлена, з одного боку, тим, що професія кризис-менеджерів є відносно новою у нашій державі, а з іншого – недостатньою дослідженістю соціально-психологічних характеристик ціннісно-мотиваційної сфери кризис-менеджера.

Особливий інтерес для психології становлять особистісні та професійні якості менеджера, які забезпечують ефективність його діяльності. Специфіка роботи кризис-менеджерів полягає в тому, що цей тип менеджменту визначається спеціальною підготовкою (зміст і структура знань), умовами роботи (передкризовий стан, кризова ситуація, етап ліквідації наслідків кризи) та особливостями системи управління (мета, стимули, організація, контроль за індивідуальними якостями

працівника).

Психологічна та соціальна значущість визначеної проблеми та її недостатня розробленість зумовили вибір теми нашого дослідження.

Об'єкт дослідження: ціннісно-мотиваційна сфера кризис-менеджерів.

Предмет дослідження: роль професійних компетенцій у процесі формування та розвитку ціннісно-мотиваційної сфери кризис-менеджерів.

Мета дослідження: встановити специфічні соціально-психологічні характеристики ціннісно-мотиваційної сфери кризис-менеджерів.

Гіпотеза дослідження розкривається у таких положеннях:

- функціонування професійних компетенцій є визначальним чинником для процесу формування та розвитку ціннісно-мотиваційної сфери успішних кризис-менеджерів. Так, чим вищим є рівень розвитку професійних компетенцій тим, відповідно, вищим є баланс ціннісно-мотиваційної сфери кризис-менеджерів;
- показником розвитку професійних компетенцій є наявність чи/або відсутність професійних деформацій.

Для досягнення поставленої мети та перевірки гіпотези було поставлено такі завдання:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз психологічних засад професійної діяльності кризис-менеджерів.
2. Розробити модель розвитку ціннісно-мотиваційних показників діяльності кризис-менеджерів.
3. Дослідити вплив ролі професійних компетенцій на процес формування та розвитку ціннісно-мотиваційної сфери кризис-менеджерів.
4. Розробити й апробувати програму розвитку професійної рефлексії як засобу попередження появи професійних деформацій ціннісно-мотиваційної сфери кризис-менеджерів.

Теоретико-методологічною основою дослідження є концепції психології праці (Є.О. Клімов, О.М. Чернишова, О.Г. Шмельов); взаємодія на рівні «людина-організація» (Р.Л. Акофф, А.О. Крилов, Г.О. Саймон); дослідження, змісту особистісних і професійних якостей менеджера (А.Л. Журавльов, Н.І. Іоголевич, Л.М. Карамушка, Б.Б. Коссов, Р.М. Стогділл); динаміка професійної мотиваційної особистості, пов'язана із переоцінкою колишніх цінностей, зміною ставлення до себе, до оточуючих, до світу (О.Г. Асмолов, В.К. Вілюнас, О.М. Леонтьєв, В.Е. Франкл); дослідження, присвячені вивченню антикризової діяльності (М.Д. Вудкок, Г.С. Нікіфоров, Л.І. Уманський); базові характеристики ефективності кризис-менеджерів (Дж.Р. Еванс, Ю.М. Ємельянов, Р.Л. Кричевский, Б. Рассел); моделі особистості кризис-менеджера організації (І.С. Мангутов, Б.Д. Паригін) [1-7].

Для реалізації поставлених завдань було використано методи роботи:

а) теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення;

б) емпіричні: тестування, контент-аналіз, констатувальний, формувальний експеримент.

У констатувальному експерименті взяли участь 126 кризис-менеджерів, які працюють у трьох групах компаній, відмінних за їх соціально-економічними й часовими показниками розвитку.

Для визначення психологічного змісту мотивів та цінностей кризис-менеджерів використано методики «Структура мотивації трудової діяльності» К. Замфір у модифікації А. Реанай «Ціннісні орієнтації особистості» Р.Е. Леєвіка. Особливості балансу/дисбалансу у мотиваційно-особистісній та мотиваційно-професійній сферах функціонування кризис-менеджерів встановлювалися методикою «Рівень співвідношення «цінності» і «доступності» в різних життєвих сферах» (Е.Б. Фанталова).

Професійні компетенції та рівень професійних деформацій виявлялися засобами контент-аналізу методики вільних самоописів (МСС) А.В. Візгіна, а характер професійно-компетентнісної само актуалізації особистості тестом САМОАЛ (А.В. Лазукіна в адаптації Н.Ф. Каліної). Взаємозв'язок між соціально-психологічними характеристиками ціннісно-мотиваційної сфери кризис-менеджера та їх поведінковим вираженням у вигляді професійних компетенцій та деформацій виявлявся засобами кореляційного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає у наступному:

1. Виявлено, що баланс ціннісно-мотиваційної сфери особистості відображає рівень успішності професійної діяльності кризис-менеджерів. Показником дисбалансу у ціннісно-мотиваційній сфері особистості є наявність професійних деформацій.

2. Розроблено динамічну модель формування та розвитку ціннісно-мотиваційної сфери кризис-менеджерів організацій. Основу цієї моделі становить розуміння динамічної залежності ціннісно-мотиваційної сфери розвитку кризис-менеджерів від етапу розвитку організації, у якій вони працюють: а) етап стартапу або початковий етап (становленням компанії та формуванням системи менеджменту); б) етап стабільного розвитку характеризується тривалим існуванням компанії на ринку; в) етап лідерства чи завоювання ринку, на якому менеджер є обов'язковою штатною одиницею.

3. Доведено, що наявність дисбалансу у ціннісно-мотиваційній сфері особистості кризис-менеджерів виражається у зниженні успішності

професійної діяльності та низькому рівні або відсутності професійних компетенцій, взагалі.

Теоретичне значення дослідження полягає у:

- поглибленні теоретичних уявлень про психологічні особливості кризис-менеджерів та соціально-психологічні характеристики їх ціннісно-мотиваційної сфери;
- виявленні зв'язкуміжціннісно-мотиваційною сферою особистості та професійними деформаціями кризис-менеджерів. Разом з цим, розроблено систему діагностики психологічних особливостей цього зв'язку;
- обґрунтуванні умови формування рефлексії ціннісно-мотиваційної сфери кризис-менеджерів й таким чином, подолання чи/або попередження виникнення професійних деформацій.

Практичне значення одержаних результатів дослідження забезпечується розробкою і апробацією комплексної програми формування професійної рефлексії як засобу збереження конструктивної динаміки ціннісно-мотиваційної сфери кризис-менеджерів.

Результати дослідження можна використати для сприяння усвідомленню внутрішніх та зовнішніх мотивів діяльності у системі формування ціннісно-мотиваційної сфери кризис-менеджерів для попередження професійних деформаційй економії трудових, професійних та фінансових ресурсів тієї чи іншої компанії.

Список використаних джерел

1. Борисов Ю. А., Кудрявцев И. А. Смысловая сфера сознания и самосознания успешных и неуспешных менеджеров среднего звена / Ю. А. Борисов, И. А. Кудрявцев // Психологический журнал. – 2003. №1. – С. 91-103.

2. Букреев А. М. Вызовы глобализации и антикризисный менеджмент в современных условиях хозяйствования. Монография / А. М. Букреев, В. Н. Гончаров, М. Н. Шевченко, Н. В. Зось-Киор, В. Ю. Ильин, А. Е Пожидаев; под. общ. ред. проф. А. М. Букреева и проф. В. Н. Гончарова. – Луганск : Элтон-2, 2011. – 394 с.

3. Василюк Ф. Е. Жизненный мир и кризи : типологический анализ критических ситуацій / Ф. Е. Василюк // Психологический журнал. – 1995. – №4. – С. 90-115.

4. Гуменюк О. Є. Психологія впливу / О. Є Гуменюк. – Т. : Економічна думка, 2003. – 789 с.

5. Завалкевич Л. Психология эффективного менеджера / Л. Завалкевич. – М. : Пресса, 2004. – 426 с.

6. Иоголевич Н. И. Психология личности и деятельности менеджера. Монография / Н. И. Иоголевич. – МОН РФ, Юж.-Урал. гос.

ун-т. – Челябинск : «Пресса», 2005. – 423 с.

7. O'Connor J. The meaning of crisis / J. O'Connor. – NewYork : Basil Blackwell, 2011. – 718 p.

***МАЦНЄВА Г.М.**, магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *І.О. КОТИК, кандидат*
психологічних наук, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ НАБУТОЇ ІНВАЛІДНОСТІ

Відповідно до сучасних суспільних трансформацій та під впливом Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, прийнятою Генеральною Асамблеєю ООН у 2006 р., відбулися зміни акцентів у трактуванні концепції інвалідності та визнання необхідності створення рівноможливого простору для усіх та сприяння активній та рівноцінній залученості осіб із інвалідністю в життя суспільства. Це обумовлює актуальність розуміння психології осіб з обмеженими можливостями, їх життєвих потреб, життєвих смислів та особливостей їх розвитку.

Життєва перспектива особистості, як відображення сприйняття особою власного життя у сукупності подій і смислів у контексті цілісності континууму «минуле-майбутнє», є мотиваційно-смисловою предиспозицією щодо формування та творення власного майбутнього. Як невід'ємна складова самосвідомості, життєва перспектива формується суб'єктом крізь призму оцінки власних можливостей, власного досвіду та об'єктивної ситуації, в якій особистість розвивається, та є передумовою інтеграції людини в соціумі.

Дослідженням життєвої перспективи в психології займались К.О. Абульханова-Славська, Ж.П. Вірна, М.Р. Гінзбург, Л.Д. Дєміна, К.В. Карпінський, В.Г. Панок, Л.В. Сохань та інші [1-7]. Вивченню життєвої перспективи, як складової психологічного часу і життєвого шляху особистості, присвячені роботи В.І. Ковальова, О.О. Кроніка, Є.І. Головахи, Р. Кастенбаума, Т. Коттл, К. Левіна, Ж. Нюттена. Життєву перспективу розглядають крізь призму біографічних підходів та концепції життєтворчості (Л.І. Анциферова, І.С. Кон, Т.М. Титаренко).

Життєва перспектива особистості є результатом інтегративної реципрокної взаємодії ситуації, в якій особистість розвивається, та особистісних якостей суб'єкта. Ситуація набутої інвалідності змінює одночасно і об'єктивну, і суб'єктивну реальність, порушуючи життєвий простір реалізації особистості. Новий функціональний стан вимагає створення особистістю нових способів взаємодії із соціальним оточенням, із собою та власним функціональним станом.

Особливості формування життєвої перспективи у специфічній ситуації обмеження можливостей фізичного чи сенсорного функціонування людини розглядаються в працях В.Е. Чудновського, В.Д. Москаленко, В.Г. Булигіної, О.О. Нісратова. Проблемою становлення життєвого шляху в специфічних умовах індивідуального розвитку займались Л.В. Тищенко, Г.Ю. Мустафаєв. Дослідження змін особистості під впливом хвороби представлені в напрацюваннях Л.С. Виготського, О.Р. Лурії, Л.І. Васермана, Л.Л. Рохліна, В.М. М'ясищева.

Актуальність дослідження пов'язана із необхідністю вивчення життєвої перспективи як психологічного феномена, сутністю якого є відображення образу життя в формі імпліцитної предиспозиції майбутнього життя та передумови самореалізації, а також встановлення специфічних і загальних чинників та механізмів становлення життєвої перспективи в умовах ситуації набутої інвалідності.

Мета дослідження – визначити особливості життєвої перспективи та динаміку її становлення залежно від походження та тривалості ситуації набутої інвалідності

Для досягнення поставленої мети було визначено завдання дослідження:

1. Проаналізувати існуючі підходи до розуміння феномену життєвої перспективи особистості та, на основі виокремлених характеристик, сформувати теоретичну модель становлення життєвої перспективи в ситуації набутої інвалідності.

2. Обґрунтувати методологічні засади дослідження життєвої перспективи особистості, підібрати відповідний психодіагностичний інструментарій, здійснити необхідну модифікацію методик.

3. Емпірично визначити зміст життєвої перспективи в ситуації набутої інвалідності, визначити чинники та специфіку її формування.

4. Розробити рекомендації допсихологічного супроводу та створення реабілітаційних програм для осіб з інвалідністю, зокрема для осіб з набутою інвалідністю.

Об'єкт дослідження – життєва перспектива особистості.

Предмет дослідження – смислові та часові аспекти становлення життєвої перспективи в ситуації набутої інвалідності.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація – для визначення концептуальних засад дослідження проблеми становлення життєвої перспективи. Емпіричні: методи номотетичного та ідеографічного підходів, якісні методи – автобіографічний та контент-аналіз. Для збору емпіричного матеріалу використано: 1) опитувальник часової перспективи Ф. Зімбардо ZTPI (адаптація українською мовою О. Сеник); 2) методика «Психологічна автобіографія» (Л.Ф. Бурлачук, О.Ю. Коржова); 3) шкала задоволеності життям Е. Дінера; 4) методика діагностики соціальної підтримки: скорочена форма (Fragebogen zur sozialen Unterstüzung: Normierung der Kurzform (K-14); 5) тест життєстійкості С. Мадді (адаптація Д. Леонтьєва); 6) список термінальних цінностей М. Рокіча; 7) модифікована методика діагностики самооцінки Т. Дембо та С. Рубінштейн (шкали: здоров'я, щастя, розум, оптимізм, успіх); 8) методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонд (шкали прийняття себе, прийняття інших); 9) анкета із загальними даними про досліджуваного.

Математико-статистичне опрацювання даних здійснено із застосуванням комп'ютерного пакету STATISTICA версії 8.0 методами описової математичної статистики, кореляційного, порівняльного (однофакторного дисперсійного та за критерієм Ст'юдента), кластерного, факторного та дискримінантного аналізів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

1. Сформульовано інтегративне визначення життєвої перспективи як динамічного конструкту та виокремлено характеристики формування життєвої перспективи в ситуації набутої інвалідності, структурні компоненти та критерії становлення життєвої перспективи у двох вимірах життєвого світу, зокрема, часовому (диференційованість, довготривалість життєвих планів) та смисловому (сформованість системи особистісних цінностей, смислових конструктів).

2. Визначено характеристики становлення життєвої перспективи особистості в ситуації порушення гомогенності життєвого шляху внаслідок набуття інвалідності, зокрема характеристики життєвого шляху в часовому вимірі, життєві цілі особистості, суб'єктивне благополуччя, особливості Я-концепції та диспозиційні характеристики стійкості до критичних життєвих ситуацій.

3. Виявлено специфіку становлення життєвої перспективи в

ситуації набутої інвалідності: подія, яка призвела до інвалідності, включаючись в структуру особистісної архітектоніки, спричинює дискретність часових та ціннісних орієнтацій, а ефективним адаптаційним механізмом у пристосуванні до нового функціонального стану є залученість у активне суспільне життя та відчуття контролю власного стану.

4. Поглиблено уявлення особливості переживання особою ситуації інвалідності та про особистісні чинники становлення життєвої перспективи в ситуації набутої інвалідності.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій при розробці реабілітаційних програм та стратегій організації психологічного супроводу практичними психологами, соціальними та медичними працівниками, реабілітологами з метою ефективної адаптації осіб з набутою інвалідністю до нового функціонального стану, розвитку життєвих компетенцій та ефективних навичок у взаємодії із соціумом, власним функціональним станом та собою в умовах нової ситуації розвитку.

Список використаних джерел

1. Головаха Е. И., Кроник А. А. Жизненный путь личности / Е. И. Головаха, А. А. Кроник. – М. : Наука, 1987. – 280 с.

2. Гришина Н. В. Изменения жизненной ситуации : ситуационный поход / Н. В. Гришина [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://psystudy.ru.

3. Дембо Т., Левитон Г., Райт Б. Приспособление к несчастью : проблема социально-психологической реабилитации / Т. Дембо, Г. Левитон, Б. Райт [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://traumatherapy.com.ua.

4. Леонтьев Д. А., Александрова Л. А. Вызов инвалидности : от проблемы к задаче / Д. А. Леонтьев, Л. А. Александрова // Четвертая Всероссийская научно-практическая конференция по экзистенцыальной психологии: материалы сообщений. – М. : Смысл, 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://institut.smysl.ru.

5. Парфенова Н. Б. О подходах к классификации и диагностики жизненных ситуацій / Н. Б. Парфенова [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://pskgu.ru.

6. Тищенко Л. В. Психологічні особливості життєвих перспектив студентів з обмеженими функціональними можливостями : автореф. дис. канд. психолог. наук : 19.00.01 / Л. В. Тищенко. – Київ, 2010. – 28 с.

7. Maddi S. Hardiness : Operationalization of Existential Courage / S. Maddi // Journal of Humanistic Psychology. – 2004. – Vol. 44. – №4. – P. 279-298.

МЕЛЬНИК Т.В., *студентка 1 курсу*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *В.П. ОЛЕНИЧ, асистент*
кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ «ЗАКОХАНІСТЬ» У РАННЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Поняття «закоханість» є виключно складним об'єктом як для психологічного, так і для будь-якого іншого аналізу. Це почуття переживає кожна людина. Особливим воно є саме для молоді, яка лише починає будувати свої стосунки із особами протилежної статі. Проблема почуття закоханості у різних вікових періодах представлена в дослідженнях З. Фрейда, К. Юнга, А. Адлера, К. Хорні, Е. Еріксона, В. Франкла. Класифікацією видів закоханості займалися такі вчені, як Е. Хатфільд, Р. Мей, Т. Кемпер, С. Уотс, П. Стеннер, Д. Лі, Р. Стернберг та інші.

Метою нашої роботи є теоретичний аналіз особливостей поняття «закоханість» у ранньому юнацькому віці. Закоханість – це інстинктивне і несвідоме почуття, для якого характерні емоційність та ідеалізація. Достатньо крихке та тимчасове почуття, яке виникає та зникає майже миттєво, не потребуючи багато часу. Часто однобічне та егоїстичне почуття, яке зосереджене на собі і своїх переживаннях. Перевага надається, передусім, фізичним якостям людини [2, с. 302].

Ранній юнацький вік є неначе «третім світом», що існує між дитинством і дорослістю, тому що біологічно-фізіологічне і статеве дозрівання завершено, але в соціальному відношенні − це ще не самостійна доросла особистість. Юність − це період прийняття відповідальних рішень, що визначають усе подальше життя людини: від вибору професії і свого місця в житті, сенсу життя, вироблення світогляду і життєвої позиції до пошуків супутника життя та створення своєї сім'ї [4, с. 25].

Поведінка юнаків щодо представників протилежної статі значною мірою залежить від того, як вони уявляють свою статеву роль

та від їхнього уявлення про те, якою повинна бути кохана людина. Дівчата почувають себе у спілкуванні з юнаками більш вільно і впевнено, ніж юнаки з дівчатами [2, с. 26].

Особливо яскрава та швидко домінуюча закоханість спостерігається в юнацькому віці. Така всеосяжна закоханість визначається вперше дійсно інстинктивним почуттям молодої людини до іншої статі і швидким «замкненням» її інтересів на якомусь «об'єкті». Глибока психологічна суть закоханості як першої фази кохання є в тому, щоб закріпити духовний зв'язок між двома індивідуумами. Це почуття має свої певні фази розвитку та динаміку. Вузловим моментом є існування давно вже існуючого у підсвідомому певного еталону бажаного чоловіка чи жінки [3, с. 145].

У ранньому юнацькому віці хлопці та дівчата ставляться до побачень вже набагато серйозніше, ніж підлітки. Тепер вони звертають більше уваги не лише на зовнішність, а і на особистісні якості представника протилежної статі, переймаються його планами на майбутнє. Важливими мотивами побачень для більшості старшокласників є дружні стосунки та вибір партнера для майбутнього сімейного життя [1, с. 124]. Однак дослідники зазначають, що дівчата зорієнтовані на глибоко особистісні, хлопці – на сексуальні стосунки. Дівчата починають виділятися кокетством, манірністю, запозиченими у когось особливостями міміки, жестів, ходи. Вони навчаються налагоджувати стосунки, сперечаються, ревнують, ображаються та миряться [4, с. 48]. Закоханість, залицяння, перше побачення, перший поцілунок важливі юнакам не лише самі по собі як відповідь на їх власну внутрішню потребу, але і як певний символ дорослості та стимул у навчанні, праці. У юнацькому віці формується морально-психологічна готовність до сімейного життя [2, с. 264]. І. Кон відзначає, що у хлопців взагалі часто буває розбіжність між високим коханням до певної дівчини і сексуальним потягом до жінок взагалі.

Менш проблемними взаємини статей стають у 17-18 років. Поведінка хлопців і дівчат стає більш впевненою і врівноваженою. У групових стосунках зникає антагонізм статей розширюються контакти, товариська приязнь і дружні відносини між хлопцями і дівчатами, що ґрунтуються на міцній, взаємній емоційній прив'язаності і духовній близькості [1, с. 221].

Чим молодші та недосвідченіші закохані, тим частіше їхні почуття оточені ореолом романтики. Звичайно, розчарування неминучі, але вони не повинні сприйматися як трагедія й рішучий розрив стосунків [4, с. 111].

Щодо ідеалізації партнера, то за Т. Рейком здатність до цього є

обов'язковою умовою особистісного росту. Цікаво, що чоловіки більш схильні до ідеалізації своїх партнерів, ніж жінки. Це може бути пов'язане з тим, що чоловік традиційно відіграє у любовних стосунках більш активну позицію, ніж жінка, він повинен долати більше труднощів і тому більше потребує ідеалізації партнера.

Виховна цінність закоханості, кохання-дружби, ніжності, поваги − саме в статевій соціалізації, підготовці юнаків до сімейного життя, вона є стратегічною, оскільки значною мірою впливає на всі інші стадії цього процесу. Сам феномен «закоханості», його класифікації і види варіюються в залежності від особливостей суспільства, часу, культури, традицій виховання та інших факторів, що впливають на емоційну сферу особистості, починаючи з раннього дитинства.

Отже, закоханість у житті юнаків відіграє дуже важливу роль, адже саме завдяки такому почуттю розвивається самосвідомість юної особи, формуються її життєві плани. Юнацька мрія про кохання виражає перш за все бажання емоційного контакту, розуміння, душевної близькості. Потреба в саморозкритті, інтимній людській близькості дуже часто не співпадають і можуть бути направлені на різні об'єкти. Саме у юнацькому віці формується морально-психологічна готовність до сімейного життя.

Список використаних джерел

1. Веракіс А. І. Основи психології : навч. посібник для студентів вищих навч. закладів / А. І. Веракіс, Ю. І. Завалевський, К. М. Левківський. – Харків – Київ, 2005. – 415 с.

2. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст. Проблемы становления личности : пер. с нем. / Х. Ремшмидт. – М. : Мир, 1994. – 320 с.

3. Скрипченко О. В. Загальна психологія : підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинський-Огороднійчук. – К. : Либідь, 2005. – 464 с.

4. Шаповаленко И. В. Возрастная психология / И. В. Шаповаленко. – М. : Гардарики, 2005 – 349 с.

***МОСКАЛЕЦЬ З.М.**, магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *І.О. КОТИК, кандидат*
психологічних наук, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ЧИННИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ МОЛОДІ

В умовах, коли соціально-політична і економічна ситуація розвитку суспільства є досить мінливою, а інформаційний потік своєчасно надає відомості про усі її позитивні й частіше – негативні тенденції, психологічна наука все більше звертає свою увагу на благополуччя кожної окремої людини і розкриття його чинників.

Наразі отримані дані про структуру психологічного благополуччя (Л.В. Куліков, К. Ріфф), адаптований опитувач К. Ріфф, що визначає загальний рівень психологічного благополуччя особистості (Л.В. Жуковська, Є.Г. Трошихіна), встановлені значущі взаємозв'язки психологічного благополуччя з батьківськими установками жінок (Л.В. Жуковська), самоактуалізацією (С.П. Пучкова), осмисленістю життя (П.П. Фесенко), соціальною активністю (Р.М. Шаміонов). Розглянуті особливості психологічного благополуччя в умовах екстремальної життєдіяльності (О.С. Ширяєва), вікові відмінності у переживанні психологічного благополуччя (А.В. Вороніна). Тривають теоретичні розробки щодо класифікації підходів до визначення психологічного благополуччя особистості (А.Є. Созонтов), запропонована модель дослідження і формування психологічного благополуччя (О.А. Ідобаєва).

Проте, спираючись на західні дослідження основоположників розробки концепту психологічного благополуччя (Н. Бредбурн, Е. Діннер, К. Ріфф), сучасну позитивну психологію, що ставить у центр параметри досягнення особистістю благополуччя (І. Бонівелл, П. Вонг, Б. Робінс, М. Селігман, Х. Фрідман, М. Чиксентмихайї), та емпіричні результати психотерапії благополуччя (А. Джиовані, К. Руіні, К. Салагейм, А. Фава), ми бачимо, що серед виділених компонентів благополуччя не так детально розглядається взаємозв'язок цих компонентів з різними соціально-психологічними характеристиками особистості, з системою соціальних ставлень особистості, контекст її соціальних взаємозв'язків.

Для побудови цілісної моделі благополуччя необхідно

розглядати особу в контексті її соціально-психологічних характеристик і домінуючих ставлень – до себе, до інших людей, до світу. Саме у визначенні внутрішньої структури благополуччя у її взаємозв'язку з соціально-психологічними характеристиками особистості та параметрами, що визначають стосунки особистості, може полягати ключове завдання для розуміння суті процесу здійснення людини як суб'єкта, реалізації повноцінного життя людини у світі, досягнення того психічного стану, при якому людина зможе відчувати увесь власний потенціал, багатство власного душевного змісту. Максимальний потенціал такого благополучного стану може припадати на період молодості, коли, з одного боку, продовжують розвиватися і мінятися, а з іншого – вже проявляються ключові ставлення особистості. Отже, мета роботи – виявлення взаємозв'язку психологічного благополуччя і соціально-психологічних характеристик особистості.

Об'єкт дослідження: психологічне благополуччя особистості у контексті її соціально-психологічних характеристик.

Предмет дослідження: соціально-психологічні характеристики особистості у їх взаємозв'язку з психологічним благополуччям.

Загальна гіпотеза дослідження: психологічне благополуччя обумовлене соціально-психологічними характеристиками особистості – домінуючими ставленнями, що характеризують її спрямованість, соціально-детермінованими властивостями й станами.

Для досягнення мети дослідження і перевірки гіпотези поставлені такі завдання:

1. Проаналізувати основні теоретичні підходи до вивчення психологічного благополуччя особистості, домінуючих ставлень як соціально-психологічної характеристики особистості й виявити методологічні підстави емпіричного дослідження.

2. Вивчити взаємозв'язок психологічного благополуччя і його компонентів з соціально-психологічними особистісними особливостями.

3. Виявити типи психологічного благополуччя залежно від характеру соціально-психологічних стосунків і міри інтеграції особистості.

4. Розробити рекомендації щодо здійснення психологічного супроводу осіб з різним типом психологічного благополуччя.

Теоретико-методологічною основою дослідження є:

- теорії, що розглядають психологічне благополуччя особистості як один з критеріїв її гармонійного і повноцінного функціонування (Дж. Б'юдженталь, О.А. Ідобаєва, А. Маслоу, Р. Мей,

К. Ріфф, К. Роджерс, А.Є. Созонтов, П.П. Фесенко, Р.М. Шаміонов, О.В. Ширяєва та ін.);

- соціально-психологічні теорії особистості (К.О. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, Г.М. Андрєєва, О.О. Бодальов, О.М. Леонтьєв);
- системно-структурний підхід до визначення особистості (В.А. Барабанщиков, Б.Ф. Ломов, В.Д. Шадриков та ін.);
- теорії, що характеризують соціально-психологічні ставлення особистості як предиктор її розвитку (О.О. Бодальов, Дж. Боулбі, О.Л. Журавльов, О.Ф. Лазурський, В.М. Мясищев, П.Н. Шихірєв);
- теорії розвитку особистості, що розглядають період юності як специфічний етап, опосередкований змінами соціально-психологічних стосунків (Л.І. Божович, І.С. Кон, В.І. Слободчиков, Е. Еріксон та ін.).

Методики дослідження: опитувальник «Шкала психологічного благополуччя К. Ріфф» (адаптований Л.В. Жуковською і Є.Г. Трошихіною); опитувальник міжособистісних стосунків В. Шутца (під ред. А.А. Рукавишнікова); методика визначення домінуючого стану Л.В. Кулікова; опитувальник «Невротичні риси особистості» (Л.І. Вассерман, Б.В. Іовлєв, О.Ю. Щелкова, К.Р. Червінська); тест «Незавершені речення» Дж.М. Сакса і С. Леві; рисунковий тест Е. Вартегга.

У якості методів обробки даних використовувався одновибірковий критерій Колмогорова-Смірнова, коефіцієнт кореляції Спірмена, критерій Краскала-Уолесса для незалежних вибірок, факторний аналіз, кластерний аналіз. При обробці статистичних даних використовувався статистичний пакет IBM SPSS Statistic 19.0, пакет аналізу Excel 2003.

Емпіричну базу дослідження склали вищі навчальні заклади міста Вінниці. Загальна вибірка – 180 осіб віком 17-25 років. З них 117 (65%) жінок і 63 (35%) чоловіки.

Загальні висновки дослідження:

1. Психологічне благополуччя – це соціально-психологічне утворення, яке характеризує позитивне функціонування особистості, що виражається у суб'єктивному відчутті задоволеності життям, реалізації власного потенціалу, високій інтегрованості та опосередковане домінуючими ставленнями (до інших людей, до світу і до себе).

2. Психологічне благополуччя взаємозв'язане з соціально-психологічними характеристиками особистості: позитивно – з мірою включеності у міжособистісну взаємодію, якістю і силою вираження афекту в стосунках, соціальною пасивністю і параметрами домінуючих

станів, що характеризують позитивне і повноцінне функціонування особистості (задоволеністю перебігом життя, активністю, спокоєм, тонусом, ставленням до життя, стійкістю), негативно – з невпевненістю у собі, іпохондричністю, соціальною неадаптивністю, рівнем контролю соціальної дійсності.

3. Структура психологічного благополуччя розрізняється залежно від його рівня і є критерієм інтеграції особистості. З підвищенням рівня психологічного благополуччя зростає інтегрованість особистості, зменшується число виключених компонентів із структури благополуччя і число хаотичних взаємозв'язків між ними.

4. Існують три типи психологічного благополуччя, опосередковані системою стосунків особистості та мірою її інтегрованості: неблагополучний егоцентричний тип з низькою інтеграцією особистості, середньоблагополучний групоцентрований тип з помірною інтеграцією особистості, благополучний просоціальний тип з високою інтеграцією особистості.

5. Залежно від типу психологічного благополуччя можливе надання психологічної допомоги, що враховує особливості системи стосунків особистості і відрізняється за формою, етапністю, метою роботи та загальною логікою особистісних змін.

Список використаних джерел

1. Идобаева О. А. Психолого-педагогическая модель формирования психологического благополучия личности : автореф. дис. доктора психологических наук / О. А. Идобаева. – М., 2013. – 24 с.

2. Леонтьев Д. А. Субъективное благополучие и качество жизни : подходы, критерии и индикаторы / Д. А. Леонтьев // Исследовательский проект НИУ ВШЭ, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.hse.ru/org/projects/47266005.

3. Селигман М. Путь к процветанию. Новое понимание счастья и благополучия / М. Селигман; пер. с англ. Е. Межевич, С. Филина. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 440 с.

4. Фесенко П. П. Осмысленность жизни и психологическое благополучие личности : автореф. дис. канд. психол. наук / П. П. Фесенко. – М., 2005. – 16 с.

5. Diener E. Subjective well-being / E. Diener // Psychological Bulletin. – 1984. – №95. – P. 54-75.

ПАНАСЮК З.Ю., *магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *В.В. НАЙЧУК, кандидат*
психологічних наук, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність дослідження. Ідея про потенціал психотерапії в соціальній роботі була обґрунтована ще в 1927 році німецьким психіатром А. Кронфельдом. Автор закликав до розробки такого методу, який спрямував би людину на духовне відновлення особистісне зростання. В якості доцільного і ефективного психотерапевтичного напрямку в роботі з людьми з інвалідністю ми визначаємо арт-терапію. Використання мистецтва як терапевтичного чинника цілком доступно для представників різних професій – психологів, педагогів, соціальних робітників тощо.

Взявши до уваги актуальність даної проблеми, метою дослідження ми визначили роль арт-терапії як засобу соціалізації.

Термін «арт-терапія» (буквально – терапія мистецтвом) був введений А. Хіллом в 1938 році при описі власної роботи з туберкульозними хворими в санаторіях.

За М. Лібманом, арт-терапія – це використання засобів мистецтва для передачі почуттів та інших проявів психіки людини з метою зміни структури його світовідчуття [2].

Арт-терапія – це способи і технології реабілітації осіб засобами мистецтва та художньої діяльності: (живопис, музика, літературні твори, театр тощо). В основі сучасного визначення арт-терапії лежать поняття експресії, комунікації, символізації, з дією яких і пов’язана художня творчість.

Методика арт-терапії базується на переконанні, що внутрішнє «Я» людини відбивається в зорових образах, коли вона спонтанно продукує ці образи через творчість. Вважається, що образи художньої творчості відображають всі види підсвідомих процесів: страхи, внутрішні конфлікти, спогади дитинства, сновидіння тощо. Оскільки при їх словесному описі іноді можуть виникнути труднощі, саме невербальні засоби часто є єдиними можливими для вираження і прояснення сильних переживань [5]. Тут можна говорити про деяку перевагу арт-терапії перед іншими формами психотерапевтичної

роботи:

• практично кожна людина (незалежно від свого віку) може брати участь в арт-терапевтичній роботі, яка не вимагає від неї будь-яких образотворчих здібностей або художніх навичок;

• арт-терапія є засобом переважно невербального спілкування. Це робить її особливо цінною для тих, хто недостатньо добре володіє мовою, не може словесно дати опис своїх переживань; образотворча діяльність є потужним засобом зближення людей. Це особливо цінно в ситуаціях взаємного відчуження, при скруті в налагодженні контактів;

• продукти образотворчого творчості є об'єктивним свідченням настроїв і думок людини, що дозволяє використовувати їх для оцінки стану, проведення відповідних досліджень;

• арт-терапія є засобом вільного самовираження, припускає атмосферу довіри, терпимості й уваги до внутрішнього світу людини;

• арт-терапевтична робота в більшості випадків викликає у людей позитивні емоції, допомагає подолати апатію і безініціативність, сформувати більш активну життєву позицію;

• арт-терапія заснована на мобілізації творчого потенціалу людини, внутрішніх механізмів саморегуляції і зцілення. Вона відповідає фундаментальній потребі в самоактуалізації – розкритті широкого спектра можливостей людини і затвердження ним свого індивідуально неповторного способу буття в світі [1].

При використанні арт-терапії пропонуються різноманітні заняття художньо-прикладного характеру: малювання, ліплення, випалювання, вироби з тканини, хутра, природного матеріалу. При цьому спеціальна підготовка, талант виконавців і художня цінність робіт не настільки значущі. Важливими є й сам процес творчості, і особливості внутрішнього світу людини [4].

Отже, слід ще раз підкреслити спонтанний характер творчої діяльності на арт-терапевтичних заняттях на відміну від процесу навчання образотворчому мистецтву.

В останні десятиріччя арт-терапія стала широко використовуватися в педагогіці та соціальній роботі. Арт-терапію часто використовують у значенні «соціальне лікування» особистості, зміна стереотипів її поведінки засобами художньої творчості.

Помітно зросла роль арт-терапевтів у сфері освіти, оскільки вони працюють в спеціалізованих і звичайних навчальних закладах, найчастіше з людьми, які мають певні соціальні, емоційні та поведінкові порушення.

Арт-терапевтичні заняття дозволяють вирішувати такі важливі завдання.

1. Виховання. Взаємодія будується таким чином, щоб люди вчилися коректному спілкуванню, співпереживанню тощо. Це сприяє моральному розвитку особистості, забезпечує орієнтацію в системі моральних норм, засвоєння етики поведінки. Відбувається більш глибоке розуміння себе, свого внутрішнього світу (думок, почуттів, бажань).

2. Корекція. Коригується образ «Я», який раніше міг бути деформованим, поліпшується самооцінка, зникають неадекватні форми поведінки, налагоджуються способи взаємодії з іншими людьми. Хороші результати досягнуті в роботі з деякими відхиленнями у розвитку емоційно-вольової сфери особистості.

3. Психотерапія. «Лікувальний» ефект досягається завдяки тому, що в процесі творчої діяльності створюється атмосфера емоційної теплоти, доброзичливості, емпатічного спілкування, визнання цінності особистості іншої людини, турбота про неї, про її почуття, переживання. Виникає відчуття психологічного комфорту, захищеності, радості, успіху. В результаті мобілізується цілющий потенціал емоцій.

4. Діагностичний. Арт-терапія дозволяє отримати відомості про розвиток і індивідуальні особливості особистості. Арт-терапія виявляє і внутрішні, глибинні проблеми особистості. Володіючи багатосторонніми діагностичними можливостями, вона може бути віднесена до проективних тестів.

5. Розвиток. Завдяки використанню різних форм художньої експресії складаються умови, при яких кожна особистість переживає успіх в тій чи іншій діяльності, самостійно справляється з важкою ситуацією. Діти вчаться вербалізації емоційних переживань, відкритості в спілкуванні, спонтанності. В цілому відбувається особистісне зростання людини, знаходиться досвід нових форм діяльності, розвиваються здібності до творчості, саморегуляції почуттів і поведінки.

Форми арт-терапії різні при роботі з дітьми, підлітками та дорослими. І, тим не менш, можна говорити про два основних варіанта арт-терапевтичної роботи – індивідуальної і групової арт-терапії. В освіті перевага віддається груповим формам, так як дозволяє працювати з більш широким колом клієнтів. М. Лібман, наприклад, вказує, що групова арт-терапія:

- сприяє соціалізації;
- дозволяє розвивати цінні соціальні навички;
- пов’язана з наданням взаємної підтримки членам групи і дозволяє вирішувати спільні проблеми;

• дає можливість спостерігати результати своїх дій і їх вплив на оточуючих;

• дозволяє освоювати нові ролі, а також спостерігати, як модифікація рольової поведінки впливає на взаємини з оточуючими;

• підвищує самооцінку і веде до зміцнення особистої ідентичності;

• розвиває навички прийняття рішень.

Групова арт-терапія також припускає особливу «демократичну» атмосферу, пов'язану з рівністю прав і відповідальності учасників груп. Вона у багатьох випадках вимагає певних комунікативних навичок і здатності адаптуватися до групових «норм».

Висновки. Для того, щоб зрозуміти проблему особистості і причини її виникнення, використовуються: діагностика, тести, анкетування. Одним з найефективніших комплексних методів є арт-терапія. Безсумнівну привабливість арт-терапії в очах сучасної людини, що користується в основному вербальним каналом комунікації, становить те, що вона використовує «мову» візуальної та пластичної експресії. Це робить її незамінним інструментом для дослідження і гармонізації тих сторін внутрішнього світу людини, для вираження яких слова малопридатні.

Методи арт-терапії пов'язують інтелект людини і його почуття, потреба в рефлексії і спрагу дії, план тілесний і план духовний. Отже, арт-терапія має широкі, великі можливості в роботі з дітьми, у яких присутні різні емоційні проблеми, труднощі в спілкуванні, негативні поведінкові реакції.

Список використаних джерел

1. Вознесенська О. Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога : використання арт-технологій в освіті / О. Л. Вознесенська, Л. В. Мова. – К. : Шкільний світ, 2007. – 120 с.

2. Іванова В. Л. Арт-терапія : проблеми становлення і розвитку / В. Л. Іванова // Педагогічні науки : збірник статей. – №95. – С. 43-46.

3. Копытин А. И. Арт-терапия : новые горизонты / А. И. Копытин. – М. :Когито-центр, 2017. – 336 с.

4. Концепція впровадження арт-терапії в дитячих лікарнях / За заг. ред. О. Л. Вознесенської, О. М. Скнар. – К. : Міленіум, 2007. – 80 с.

5. Титаренко О. І. Використання арт-терапії в психолого-педагогічному супроводі освітнього процесу / О. І. Титаренко // Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el _gurnal/pages/

vyp6/tytarenko.pdf.

***ПОЧИНОК О.В.**, магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *І.О. КОТИК, кандидат*
психологічних наук, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ УСВІДОМЛЕННЯ ОСОБИСТІСТЮ ВЛАСНОГО ЖИТТЯ

Проблема самоусвідомлення особистості більшою мірою представлена в теоретичному аспекті. Дослідники не дійшли згоди щодо визначення самосвідомості, в якому наявні різні структурні, змістові й процесуальні складові (М.Й. Боришевський, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн). Самосвідомість пов'язують з різними феноменами психічної діяльності особистості, а саме: механізмами її формування (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, В.В. Столін); між комплементарними стосунками (Е. Берн, О.О. Бодальов, М.М. Лісіна); зростанням особистості (М. Кордуелл, К. Роджерс, Е. Фромм); приділяється увага соціальному середовищу у його формуванні (Л.С. Виготський, Р. Каламаж, А. Маслоу, О.Г. Спіркін); формам існування (Р. Ассаджолі, П.Р. Чамата); самопізнання, самоставлення та саморегулювання (В.С. Мерлін, А.А. Налчаджян, І.І. Чеснокова). Чимало праць присвячено вивченню сутності самосвідомості, де Я трактується як суб'єкт, активне діяльне начало, яке зумовлює єдність пізнання себе, самооцінки та саморегуляції (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, О.Я. Чебикін,); цілісності Я-концепції з позицій особистісної ідентифікації (О.Б. Орлов, Т.М. Титаренко); взаємодії Я-реального, Я-ідеального, Я-минулого та Я-майбутнього (В.О. Аверін, А. Маслоу); самооцінки, рівня домагань, соціальних очікувань та образу – Я (М.Й. Боришевський, Р. Мей, Г. Олпорт)тощо.

Дослідники [1-5] розглядають самосвідомість людини як важливий структурний компонент особистості, завдяки якому вона здатна не тільки свідомо сприймати вплив навколишнього середовища, алей самостійно, усвідомлюючи свої можливості, визначати міру та характер власної активності, спрямованої на оволодіння соціальним досвідом і поведінкою в суспільстві. Розглядаючи самосвідомість як результат і передумову розвитку особистості, вчені підкреслюють при

цьому, що психологічний механізм функціонування самосвідомості має інтегративну природу. Тобто, до кожного акту самосвідомості включаються не окремі психічні процеси в різних їх комбінаціях, а вся особистість загалом – система її властивостей, мотивів, набутий досвід, емоційний стан у цей момент. Самосвідомість – це необхідна умова цілісності та спадкоємності формування внутрішнього світу особистості.

Функціонування та реалізація механізмів самосвідомості забезпечує розв'язання завдань, що належать до внутрішнього світу самої особистості: розуміння себе як цілісності, визначення власної ідентичності, формування значущих уявлень про себе, про свої якості, переживання, дії тощо. Отже, самосвідомість особистості – це розгорнутий у часі процес самопізнання, само сприйняття та самооцінки, пов'язаний з діяльністю та самореалізацією людини як соціальної істоти.

У міру виникнення усвідомлення «Я» в індивіда розвивається потреба в позитивній оцінці значущим оточенням. Надалі задоволення або фрустрація позитивної оцінки починає переживатися незалежно від взаємодії із соціумом і виступає як самооцінка. Оскільки «Я»-переживання індивіда сприймаються значущими людьми як більш чи менш заслуговуючи на позитивну оцінку, то й самооцінка стає селективною. Через цю вибірковість досвід сприймається з алежно від умов оцінювання, тому він може бути перекручений і неусвідомлений.

У наслідок цього індивід втрачає інтеграцію, його концепція «Я» включає перекручені сприйняття, неправильно репрезентований досвід; поведінка регулюється то з боку «Я», то тими аспектами досвіду, що невключені в «Я» (наприклад, сприйнятливість), що супроводжується напруженим і неадекватним функціонуванням.

Людина завжди має у своєму досвіді суб'єктивне переживання навколишнього світу. Розширення образу «Я» за рахунок інтеграції змісту власної моделі світу досягається шляхом самоусвідомлення потенційних можливостей особистості. Особливості самосвідомості, структура та специфіка ставлення особистості до самої себе впливають на всі аспекти її психологічного стану, поведінку, стиль спілкування та відіграють визначальну роль у постановці реальних життєвих і професійних цілей, у встановленні бажаних міжособистісних відносин, що є основною умовою гармонійної самосвідомості особистості.

У вітчизняній психології під самосвідомістю розуміється процес усвідомлення особистістю самої себе у всьому різноманітті її індивідуальних особливостей, усвідомлення своєї сутності та місця в системі численних суспільних зв'язків.

Разом з тим, практично відсутні дослідження, в яких комплексно вивчаються психологічні особливості самоусвідомлення особистості, недостатньо дослідженими залишаються будова і функції самоусвідомлення як процесу; можливості самоусвідомлення як процесу самопізнання і самовдосконалення особистості тощо. Тому вивчення психологічних особливостей, змісту, форм самоусвідомлення як процесу є актуальною дослідницькою проблемою.

Об'єкт дослідження – самоусвідомлення особистості.

Предмет дослідження – психологічні особливості самоусвідомлення особистості.

Мета дослідження: визначити психологічні особливості, зміст і форми процесу самоусвідомлення.

Відповідно до поставленої мети визначено завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових досліджень з проблеми самоусвідомлення особистості й побудувати його модель.

2. З'ясувати психологічні особливості та змістові складові процесу самоусвідомлення, а саме:рівні, широту та форми.

3. Розкрити специфіку характеру процесу самоусвідомлення особистості.

4. Розробити психокорекцій ні заходи з удосконалення навичок усвідомлення себе майбутніми спеціалістами.

Для розв'язання поставлених завдань використовувалися такі методики: тест-опитувальник «Вольової саморегуляції» (А.В. Звєркова, Е.В. Ейдман); «Особистісного диференціала» (адаптація НДІ ім. В.М. Бехтерева); «Дослідження властивостей темпераменту» (В.М. Русалов); «Стиль життя» (Ч. Матусевич); «Визначення комунікативно-соціальної компетентності» (КСК); тест «Самооцінка психічних станів» (Г. Айзенк); «Діагностика тривожності» (Ч.Д. Спілбергер, Ю.Л. Ханін); «самоактуалізаційний тест» (САТ); методика «Хто Я?» (М. Кун, Т. Макпартленд); тест «Мета в житті» (Д. Крамбо, Л. Махолик, у модифікації Д.О. Леонтьєва); опитувальник «Самоставлення» (В.В. Столін, С.Р. Пантилеєв); методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребовій сфері (О.Ф. Потемкіна).

Основні результати дослідження:

- розроблено модель процесу самоусвідомлення, в якому функціонують три світи Буття (загальний природний, міжособистісних зв'язків і власний внутрішній) і кола усвідомлення (власного існування, тіла, простору, часу, особистості, свободи), які є змістовними чинниками власного внутрішнього світу буття-в-світі;
- розширено уявлення про можливості розвитку особистості

шляхом впровадження спеціальних вправ;

- удосконалено психологічний зміст поняття «самоусвідомлення особистості» як процесу і результату, в якому увага переводиться із середовищ світів Буття у внутрішній світ, що має певну змістову динаміку кіл усвідомлення (від безвідносного відчування власного існування до здатності довільно змінювати, оцінювати, аналізувати свої психічні процеси) і виступає у формі почуттів, думок, переживань;
- набули розвитку наукові уявлення стосовно форм самоусвідомлення особистості, що виражаються в її думках, емоціях і переживаннях;
- розроблено рекомендації для фахівців з психологічного управління процесом гармонізації психологічного здоров'я особистості шляхом оволодіння навичками самоусвідомлення, самоаналізу, самопізнання.

Список використаних джерел

1. Бернс Р. Что такое Я-концепция. Психология самосознания : хрестоматия / Р. Бернс. – Самара :Бахрах-М., 2003. – С. 333-393.

2. Каламаж Р. В. Процесуально-змістові аспекти Я-концепції особистості / Р. В. Каламаж // Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології. – 2012. – Випуск 16. – С. 421-430.

3. Кон И. С. Психология самоосознания : хрестоматия / И. С. Кон. – Самара : Бахрах-М., 2003. – С. 97-121.

4. Forester M., Kahn J. H., Hesson-Mclnnis M. S. Factor Structures of Three Measures of Research Self-Efficacy / M. Forester, J. H. Kahn, M. S. Hesson-Mclnnis // J. of Career Assessment. – 2004. – V. 12. – №1. – February. – P. 3-16.

5. Hoorens V. Self-Favoring Biases, Self-Presentation and the Self-Other Asymmetry in Social Comparison / V. Hoorens // J. Of Personality. – 1995. – V. 63. – №4. December.1. – P. 793-817.

СОЛДАТОВА В.В., *магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *В.В. НАЙЧУК, кандидат*
психологічних наук, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство пред'являє особливі вимоги до особистості, що розвивається. Тому, одним із основних завдань навчання є розвиток творчої особистості, здатної успішно адаптуватися до нових умов, здатної до самоосвіти та самовдосконалення. Слід зазначити, що навчальний процес частіше спрямований на розвиток основних когнітивних процесів особистості, при цьому обминаючи інші важливі проблеми розвитку гармонійної особистості – емоційні.

Область досліджуваних емоційних явищ достатньо різноманітна. До розряду емоційних явищ відносяться різні термінологічні поняття: емоції і почуття, емоційна сфера, емоційні стани, емоційні процеси, емоційні властивості, емоційні переживання та ін. Психологічні проблеми, пов'язані з областю емоційних явищ, були і залишаються предметом численних досліджень.

Вміння розуміти емоційний стан оточуючих людей, визначати та адекватно сприймати власні емоції та розуміти їх значення є необхідною здатністю особистості, що розвивається. Сукупність подібних навичок входить до структури емоційного інтелекту, що представляє собою особливе психологічне явище.

Тому метою дослідження є визначення теоретичних засад дослідження проблеми емоційного інтелекту у молодших школярів.

П. Селовей і Дж. Майер запропонували нове поняття – емоційний інтелект, що зв'язує когнітивний і афективні сфери особистості. Автори розуміли під емоційним інтелектом здатність ідентифікувати і виражати емоції, регулювати власні емоції, вміти керувати своїм мисленням і поведінкою. Були виділені чотири основних типи здібностей, які складають структуру емоційного інтелекту:

1. Точність оцінки, вираз емоцій як самого індивіда, так і оточуючих людей.

2. Когнітивна асиміляція емоційного досвіду.

3. Здатність розпізнавати, розуміти і осмислювати емоції.

4. Адаптивна регуляція емоції індивіда і навколишніх [1].

Проблемою емоційного інтелекту у різних аспектах займалися представники сучасних напрямків психології. Так, дослідники визначали особливості емоційного інтелекту як основи життєдіяльності людини і життєвого успіх (О. Чоботар, О. Савенков); значення емоційного інтелекту для професійної діяльності (І. Андрєєва); роль і значення емоційного інтелекту в процесі міжособистісної взаємодії (Д. Люсин, О. Власова, М. Манойлова); вплив емоційного інтелекту на формування і прояв лідерських якостей (Д. Гоулмен); функціональні характеристики емоційного інтелекту (Є. Носенко, М. Коврига) і ін. [2].

У вересні 1997 року була організована асоціація «6 секунд» з метою підтримати дослідження з емоційного інтелекту і забезпечити перенесення їх результатів в практику. Вони пропонують своє розуміння цього явища, засноване на практиці: «здатність отримати оптимальний результат у відносинах з собою і іншими людьми». Як видно, визначення з широкими можливостями для трактування. Варіанти можливі як в сторону гуманізму і підвищення градуса взаєморозуміння, так і в бік маніпуляцій з метою отримання особистої вигоди. У будь-якому випадку, «6 секунд» розуміють емоційний інтелект з чисто прагматичної точки зору.

Емоційний інтелект в наукових психологічних концепціях визначається як сукупність інтелектуальних здібностей до розуміння емоційних станів і управління ними. На відміну від абстрактно-логічного інтелекту, який відображає закономірності зовнішнього світу, емоційний інтелект відображає внутрішній світ, його зв’язку з поведінкою особистості і взаємодією з реальністю.

У сучасній психології виділені дві моделі емоційного інтелекту: модель здібностей і змішана модель емоційного інтелекту. Модель здібностей визначає дослідження даного психологічного феномена на перетині емоцій і пізнання. У змішаній моделі емоційний інтелект постає як поєднання розумових здібностей і індивідуальних, персональних рис особистості.

Сутність емоційного інтелекту вивчається в рамках досліджень, присвячених визначенню досягнення успіху (Т. Березовський, М. Манойлова, С.Бєлова, В. Юркевич та ін.).

Деякі дослідники вважають, що емоційний інтелект має порівняння із словесно-логічним [3]. Творчі здібності також менше залежить від спадкових факторів, ніж логічний інтелект. Можливо, що яскраво виражена залежність креативність від навчання, від умов

середовища в цілому, пов'язані якраз той значну вагу, який займає в творчій діяльності емоційного інтелект.

Хоча основний сензитивний вік для формування емоційного інтелекту припадає на три роки, проте, є дані, що значні зміни можуть відбуватися до 20 років (другий сензитивний період). Л. Симонова зазначає, що для молодших школярів та підлітків є доцільним створення програм розвитку емоційної сфери [4].

Висновок. Поняття соціального інтелекту як раз і стало ланкою, що пов'язує воєдино афективну і когнітивну сторони процесу пізнання. У сфері соціального інтелекту вироблявся підхід, що розуміє пізнання людини не як «обчислювальну машину», а як когнітивно-емоційний процес. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту добре розуміють свої емоції і почуття інших людей, можуть керувати своєю емоційною сферою, і тому в суспільстві їхня поведінка більш адаптивна і вони легше домагаються своїх цілей у взаємодії з оточуючими.

Дослідники визначають, що сензитивним періодом розвитку емоційного інтелекту є молодший шкільний вік, тому перспективою подальшої роботи є емпіричне дослідження емоційного інтелекту саме у дітей саме цього вікового періоду.

Список використаних джерел

1. Salovey P. Emotional intelligence / P. Salovey, J. D. Mayer // Imagination, Cognition, and Personality. – 1990. – V. 9. – P. 185-211.

2. Андреева И. Н. О становлении понятия «эмоциональный интеллект» / И. Н. Андреева // Вопросы психологии. – 2008. – №5. – С. 126-131.

3. Шпак М. М. Емоційний інтелект як особистісний ресурс забезпечення психологічного благополуччя молодших школярів / М. М. Шпак [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://eprints.zu.edu.ua/23285/1/44.pdf

4. Симонова Л. Б. Развитие эмоционального интеллекта старшеклассников в условиях профильного образования / Л. Б. Симонова // Альманах современной науки и образования. – Т. : Грамота, 2012. – 121 с.

ЧОРНОУС А.С., *студентка 2 курсу*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *В.П. ОЛЕНИЧ, асистент*
кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

РОЛЬ САМООЦІНКИ У САМОВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ

Самооцінка – елемент самосвідомості, що характеризується емоційно насиченими оцінками самого себе як особи, власних здібностей, етичних якостей і вчинків; важливий регулятор поведінки [2, с. 5].

Самооцінка характеризується за такими параметрами: по-перше, за рівнем (величиною) вона може бути висока, середня та низька; по-друге, за співвідношенням з реальними успіхами самооцінка може бути адекватною та неадекватною; по-третє, якщо дивитися з боку особливостей будови, то вона поділяється на конфліктну та безконфліктну [2, с. 19].

Залежно від характеру самооцінки у людини складається або адекватне відношення до себе, або неадекватне. У останньому випадку людина постійно стикається з невдачею, вона часто вступає в конфлікти з оточуючими, порушується гармонія розвитку її особистості. Характер самооцінки визначає формування тих або інших якостей особистості (наприклад, адекватна самооцінка сприяє формуванню впевненості у собі, самокритиці, наполегливості, вимогливості; неадекватна – невпевненості або надмірній самовпевненості, некритичності) [2, с. 3].

Самооцінка формується на базі оцінок оточуючих, оцінки результатів власної діяльності, а також на основі співвідношення реального та ідеального уявлення про себе.

Підлітковий вік (за класифікацією Л. Виготським та Д. Ельконіним) – це вік від 10 до 15 років, саме у цей період у дитини формується самооцінка.

Метою нашого дослідження є вивчення самооцінки у підлітковий період розвитку особистості.

Для отримання емпіричної бази даних нами були проведені спостереження і серія діагностичних методик з підлітками. Використовувались методики «Дерево з чоловічками» П. Вілсон; методика «Визначення рівня самооцінки» Г.М. Казанцева.

Під час проведення нашого дослідження, було обстежено

20 осіб. Результати дослідження представлені у таблицях.

Після проведення першої методики «Дерево з чоловічками», ми отримали такі результати (табл. 1).

Таблиця 1

Результати дослідження за методикою «Дерево з чоловічками»

Рівень	Дівчата	%	Хлопці	%
Високий	4	40	2	20
Середній	5	50	6	60
Низький	1	10	2	20

Після проведення дослідження серед дівчат ми отримали такі результати: 40% – високий рівень самооцінки; 50% – середній рівень самооцінки; 10% – низький рівень самооцінки. Серед хлопців ми отримали такі результати: 20% – високий рівень самооцінки; 60% – середній рівень самооцінки; 20% – низький рівень самооцінки.

Після проведення другої методики «Методика вивчення загальної самооцінки», яку розробила Г.Н. Казанцева, ми отримали результати (табл. 2).

Таблиця 2

Результати дослідження за «Методикою вивчення загальної самооцінки»

Рівень	Дівчата	%	Хлопці	%
Занижена	1	10	0	0
Адекватна	7	70	7	70
Завищена	2	2	3	30

Після проведення дослідження серед дівчат ми отримали такі результати: 20% – завищена самооцінка; 70% – адекватна самооцінка; 10% – занижена самооцінка. Серед хлопців ми отримали такі результати: 30% – завищена самооцінка; 70% – адекватна самооцінка; 0% – занижена самооцінка.

Таким чином, така важлива властивість особистості як самооцінка, формуючись у підлітковому віці, розвивається у відповідності з внутрішніми якостями особистості та його сферою соціалізації. Ми можемо зробити висновок, що самооцінка впливає на особистісні якості підлітка. Самооцінка підлітків не є стійким процесом, але адекватний її рівень є важливим для майбутнього розвитку та становлення людини, що робить необхідністю вивчати та досліджувати її.

Список використаних джерел

1. Алексеева В. А. Развитие самосознания на рубеже подросткового и юношеского возрастов : автореф. дис. кандидата психологических наук / В. А. Алексеева. – М., 2013. – 19 с.
2. Меднікова Г. І. Самооцінка та рівень домагань особистості як динамічна система : дис. кандидата психологічних наук / Г. І. Меднікова. – Х. : Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, 2012. – 194 с.
3. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст. Проблемы становления личности / Х. Ремшмидт. – М. : Мир, 1994. – 320 с.

***ШЕВЧУК Т.В.**, магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *А.Б. КОЛОСОВ, кандидат*
психологічних наук, старший науковий співробітник
Вінницького інституту Університету «Україна»

КОРЕКЦІЯ ОСОБИСТІСНИХ СТРАХІВ ПРИЗОВНИКІВ

Проблема кваліфікованого вивчення молодого поповнення, військового професійного відбору, раціонального розподілу особового складу з урахуванням схильностей та можливостей призовників завжди залишалася актуальною. Особливо загострюється вона в період складних та суперечливих процесів політичного, соціально-економічного реформування та духовного відродження українського суспільства.

За даних соціальних умов збільшуються вимоги до військовослужбовців як до професіоналів, здатних ефективно та в повному обсязі виконувати службові обов'язки, а разом з тим і до фахівців в системі професійного відбору, які повинні забезпечити відповідність психологічного портрету військовослужбовця займаній ним посаді. Адже, особливістю військової служби є діяльність в складних умовах, що супроводжується небезпекою для життя індивіда, високою психологічною «вартістю» його дій, терміновістю рішень, які приймаються.

Серед деструктивних особистісних станів вагоме місце посідають страхи призовників, а відтак перед військовою психологічною службою повстають важливі завдання їх

психодіагностики, профілактики та короткострокової психокорекції.

Попередження адаптивних розладів у новобранців, розглядається переважно з точки зору професійного відбору та спеціальної підготовки особового складу, зокрема у питаннях приборкання страху, зумовленого стресогенними чинниками бою, виявлення та класифікації цих чинників, а також діагностики та корекції постстресових наслідків.

Цілі. Розробити програму психокорекції страхів для осіб призовного віку.

Методи. Нами було використано психодіагностичні методи дослідження: «Особистісний опитувальник» (Г. Айзенк), «Шкала самооцінки рівня особистісної тривожності» (Ч. Спілбергер), «Особистісний опитувальник» (Г. Шмішека), «Патохарактерологічний діагностичний опитувальник» (А.Є. Лічко), опитувальник «Прогноз», анкета «Назви власні страхи». Методи математичної статистики.

В експерименті взяли участь 53 призовники Хмільницького об'єднаного районного військового комісаріату.

Розглядаючи особистісні страхи як об'єктивовану тривожність, слід враховувати їх значну інтенсифікацію в умовах військової служби. В несприятливих умовах страхи можуть іррадіювати на інші, індиферентні об'єкти і набувати нав'язливого, суто невротичного характеру. Інтенсивні прояви невротичних страхів потребують ефективних психотерапевтичних заходів.

Ми пропонуємо Програму психокорекції страхів призовників, яка передбачає 4 етапи.

Діагностичний. Його мета полягає у початковій та повторній оцінці профілю особистісних властивостей та станів призовників.

Інформаційний. Передбачає інформування призовника про особливості несення строкової служби військовослужбовцем.

Розвиток психологічної регуляції страхів призовника методами короткострокової психотерапії страхів.

Рефлексивний. Передбачає усвідомлення умов, прав та обов'язків військового щодо несення військової служби та особистісних змін призовника, розвиток конструктивних копінг-поведінкових стратегій.

Консультації першої стадії. Початок зустрічі пов'язаний з уважним вислуховуванням скарг призовника, наступним відтворенням способів сприймання та експресії співрозмовника з наступним переходом до реструктурування системи його міжособистісних взаємин. Важливо враховувати те, як міжособистісні стосунки призовника підтримують сценарій його страху. Підтримка і допомога,

яку він отримує від близьких, у супереч логіки фіксує його на реакції уникнення ситуацій загрози, тим самим зміцнюючи його страх. Початкове перефразування розпочинається з переосмисленням ролі допомоги та сприяння близького оточення у підтримці реакції страху.

На першій стадії рекомендоване введення парадоксального ритуалу. Він використовується для того, щоб довільно спровокувати перебільшене вираження симптому за допомогою ритуальної послідовності, яка завдається заздалегідь і визначається у просторі та часі виконанням специфічних дій, що внесені навіюваннями. Така стратегія дозволяє контролювати симптоми або призводити до їх зникнення. Прикладом такого ритуалу є «вахтений журнал», у який вносяться відомості про дату, місце, ситуацію, думки, дії, симптоми тощо. У такий спосіб досягається зміщення уваги призовника зі страху на завдання.

Консультації другого етапу полягають у наданні нового визначення ситуаціям, які мають ознаки небезпеки. Завдання даного етапу полягає у формуванні функціональної перспективи. Наступні інтервенції психолога полягають у посиленні контролю респондента за проявами власних страхів. Психолог може спонукати співрозмовника вести ритуал фіксації уваги на власних жахливих переживаннях у фіксований час за дзвінком будильника. Таке завдання дозволяє особі навчитися контролювати власні страхи та тривожні стани, значно зменшити мимовільні панічні та фобічні реакції. У ході виконання завдання особа усвідомлює власну відповідальність за особистісні зміни у переживанні страхів.

Третя стадія роботи з призовником полягає у плануванні прямих приписів поведінки, що ґрунтуються на складеному списку ситуацій, які вказані у порядку зростання рівня страху, що вони викликають. У даній стадії роботи є певна схожість з явищем систематичної десенсибілізації. При кожному прямому приписі поведінки додається сугестивний заряд, який призводить до безпосереднього виконання прямої вказівки, водночас, викликає тривогу. Психолог спонукає призовника пережити досвід «небезпечної» ситуації за чітко встановленою інструкцією. У такий спосіб особа має можливість по-новому пережити «небезпечну» ситуацію з позитивним кінцевим результатом. Конкретний випадок подолання «небезпечної» ситуації засвідчує особі, що вона здатна контролювати та впливати на ситуацію, що викликає в неї страх, розвиває в ній впевненість та сміливість.

На четвертій стадії передбачається робота зі зміцнення самооцінки призовника та самостійної регуляції ним своєю

поведінкою. Психолог разом з призовником аналізує ті зміни, які відбулися у ставленні та його поведінці. Обговорюються технічні моменти роботи та вказується на ролі самого призовника в подоланні страху.

Звернення до власних ресурсів призовника призводить до довільного подолання страху у ситуації загрози.

Досліджуючи ефективність застосування психокорекційних заходів нами здійснено порівняльний аналіз отриманих результатів за допомогою психодіагностичного комплексу методик у експериментальній та контрольній групах. До складу експериментальної та контрольної груп увійшли по 12 призовників, вихідні показники методик за рівнями вираженості параметрів не відрізняються. На рис. 1 показаний порівняльний аналіз змін параметрів екстраверсії-інтроверсії, нейротизм-емоційна стійкість за опитувальником Г. Айзенка в експериментальній групі.

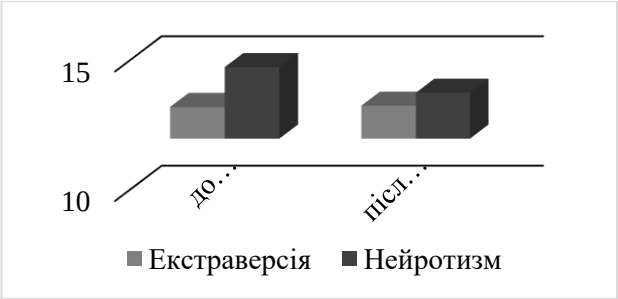

Рис. 1. Зміни параметрів екстраверсії та нейротизму за методикою Г. Айзенка до та після формувального експерименту в експериментальній групі (n1=12)

Запропонована методика психодіагностики страхів призовників може використовуватися в комплексі психодіагностичних заходів в системі військового професійного відбору, при кваліфікаційному психологічному обстеженні молодого поповнення, а також, як складова психокорекції страхів призовників.

Так, за методикою Г. Айзенка в експериментальній групі за шкалою екстраверсії ми отримали середній бал – 13,22, після комплексу психокорекційних заходів – 13,27 бали. Отже, суттєвих відмінностей за даною шкалою не відмічається. Слід зазначити, що за шкалою нейротизму у досліджуваних до формувального експерименту спостерігалась надмірна знервованість, погана адаптація, схвильованість, почуття провини, стурбованість, на що вказували

призовники в ході бесіди. Даний показник склав 14,76 бали, що свідчить про середній рівень нейротизму, емоційну нестійкість. Після психокорекційного впливу його величина знизилась до 13,77 бали, тобто на 6,7 %, проте дані зсуви не є статистично значущими.

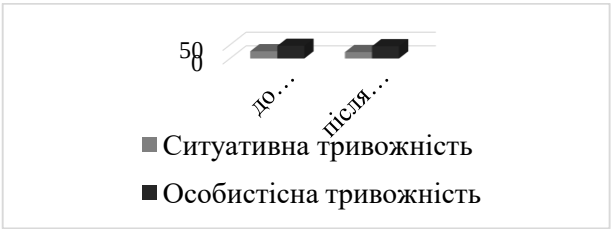

Рис.2. Зміни параметрів тривожності за методикою Ч.Д. Спілбергера – Ю. Ханіна до та після формувального експерименту в експериментальній групі (n1=12)

За період проведення психокорекційних заходів знизились показники ситуативної тривожності за методикою Спілбергера – Ханіна. Так, до формуючого експерименту даний показник складав 26,49 бали, після експерименту він поліпшився на 11,77% і становив 23,37 бали. Показник особистісної тривожності в результаті психокорекційного впливу також зазнав певних змін, хоча вони і не є суттєвими. Так, в експериментальній групі він становив 46,28 бали, а після участі в формувальному експерименті склав 44,75 бали, таким чином різниця становить 1,53 бали.

За результатами опитувальників Г. Айзенка та Спілбергера – Ханіна показники контрольної групи не змінилися.

Відмічаються суттєві зрушення за шкалою нервово-психічної стійкості за методикою «Прогноз» в учасників формувального експерименту (рис. 3).

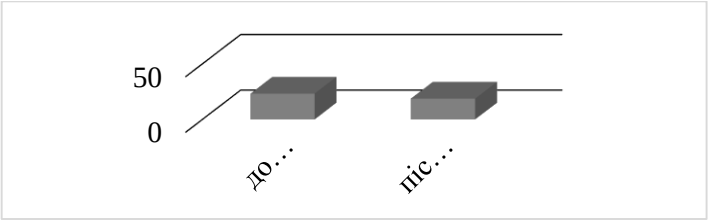

Рис.3. Зміни параметрів нервово-психічної стійкості за методикою В.О. Бодрова «Прогноз» до та після формувального експерименту в експериментальній групі (n1=12)

Так, досліджувані експериментальної групи характеризувались задовільною нервово-психічною стійкістю, що становила 23,23 бали. Після психокорекційної роботи даний показник поліпшився на 19,5% і становив 18,7 бали, що вказує на суттєві зрушення та ефективність психокорекційної роботи.

Застосування програми психокорекції особистісних страхів призовників позитивно вплинуло на зниження тривожності та зміцнення нервово-психічної стійкості досліджуваних, які є впливовими передумовами у виникненні страхів в особистості.

Висновки. Практичне дослідження даної проблеми дозволило нам з'ясувати, в першу чергу, загальний змістовий характер найпоширеніших джерел особистісних страхів призовників. Найінтенсивнішими страхами усіх призовників є соціальні страхи «війни» та «прилюдної ганьби». У призовників страх «смерті батьків» явно переважає над страхом «власної смерті», що свідчить про розвиток у старшому юнацькому віці почуття відповідальності та характерну для нього соціальну особистісну спрямованість.

Виявлені та обґрунтовані взаємозв'язки між джерелами страхів та індивідуально-психологічними властивостями призовників, що є підтвердженням гіпотези дослідження.

Психокорекційні заходи особистісних страхів призовників спрямовані на формування альтернативних способів сприймання та реагування призовників на ситуації «особистісної загрози», а також до змін у когнітивній сфері і міжособистісних стосунках.

Розроблена та апробована програма психокорекції страхів призовників включає 4 етапи: діагностичний та інформаційний етапи, етап розвитку психологічної регуляції страхів призовника методами короткострокової психотерапії страхів та рефлексивний етап.

Результати апробації програми указують на ефективні зміни показників тривожності та нерво-психічної стійкості призовників, що дозволяє нам рекомендувати її до використання військовою психологічною службою.

Список використаних джерел

1. Варій М. Й. Морально-психологічний стан військ, його оцінка та підтримка на високому рівні : монографія / М. Й. Варій. – Л. : ВВП ДУ «ЛП» 1996. – 311 с.

2. Косік В. В. Страх у контексті психологічного портрету призовника / В. В. Косік // Зб. наук. пр. Київського військового гуманітарного інституту. – Випуск 1 (8). – 1999. – С. 28-33.

ШПИЛЬОВА О.І., *студентка 1 курсу*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *В.П. ОЛЕНИЧ, асистент*
кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ КРИЗИ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Основним змістом у підлітковому віці є перехід від дитинства до дорослості. В такий період відбувається перебудова організму, трансформації взаємин з дорослими та однолітками, освоєння нових способів соціальної взаємодії, змісту морально-етичних норм, розвитку самосвідомості, інтересів, пізнавальної та навчальної діяльності, пізнання навколишнього світу [1, с. 24].

Л.І. Божович зазначає, що криза підліткового віку значно відрізняється від криз інших вікових категорій, вона є найбільш гострою і тривалою, що дає змогу характеризувати цей період як суцільну кризу [2, с. 154].

У дослідженнях Я.Л. Коломінського, Т.В. Драгунова розкривається значення стосунків підлітків з іншими людьми, значимими для формування їх особистості. Спілкування постає головним чинником розвитку особистості в підлітковому віці, зважаючи при цьому на пріоритет інтимно-особистісного спілкування як провідного виду діяльності.

На думку Т.М. Титаренко, криза – це тривалий внутрішній конфлікт з приводу життя в цілому, його сенсу, основних цілей і шляхів їх досягнення. Переживання людиною тісно пов'язано зі ступенем усвідомлення кризового стану, з рівнем особистісної зрілості, зі здатністю її до рефлексії. Відповідно вікова криза готується зсередини, час її приходу визначається тим, наскільки індивід засвоїв те, що треба опанувати.

Причини кризи підліткового віку пояснюються психологами по-різному. На думку Стенлі Холла, Зигмунда Фрейда, криза підліткового віку біологічно зумовлена і тому є неминучою, виявляючись обов'язково в усіх підлітків. Психологи аргументують свою позицію тим, що в організмі підлітка неминуче відбуваються глибокі перетворення, які впливають на його переживання і психічний розвиток [3, с. 26].

Метою нашого дослідження є вивчення особливостей кризи підліткового віку.

Л.С. Виготський наголошував на тому, що причина кризи підліткового віку полягає в неузгодженості процесів статевого дозрівання, загального розвитку та соціального формування. Нині ця суперечність, зумовлена випередженням статевого дозрівання, має особливо гострий характер.

Т.В. Драгунов вважає, що криза підліткового віку не є обов'язковою для нашого суспільства, а залежить від успіху в перебудові системи взаємин підлітка з дорослими. Криза з'являється тоді, коли дорослі не змінюють своєї поведінки у відповідь на появу в підлітків прагнення до нових форм взаємин з батьками та вчителями.

Як зазначає С.К. Масгутова, батьки й вчителі суб'єктивно пов'язують труднощі виховання не з кризою як такою і не з докризовим періодом, коли розпочинався і відбувався процес руйнування старих психологічних структур, а з післякризовим періодом (14-15 років). Тобто для дорослих суб'єктивно найскладнішим є період появи нових і прогресивних психологічних структур, які значно змінюють переживання і поведінку підлітка. Дорослі, які звикли до поступових змін у поведінці дитини, виявляються неозброєними перед раптовими і кардинальними перетвореннями в поведінці підлітка, не встигають перебудувати свій стиль спілкування з ним.

Підлітковий вік – це період життя дитини між 10-15 роками. Підліток – це учень 5-9 класів середньої школи. Цей етап – один з найвідповідальніших у розвитку людини і підготовки її до життя. Ще В. О. Сухомлинський вважав, що більшість найгостріших, найважчих проблем, які завжди хвилюють вихователя, пов'язані з вихованням підлітків. Д.Б. Ельконін характеризує підлітковий період так:

- основною для цього періоду стає суспільно корисна діяльність;
- з'являється прагнення до дорослості й самостійності; критичне ставлення до оточуючих; самовизначення; уміння підпорядковувати свої інтереси нормам колективного життя;
- діяльність (навчальна, організаційна, трудова, пізнавальна) спрямована на систему ставлень інших до неї.

Таким чином, підліток характеризується суттєвими змінами в психічному і фізичному розвитку, який тісно пов'язаний з особливостями відчуття, світосприйняття та власними переживаннями. Тому одним із головних завдань соціального педагога є допомога підліткам у кризових ситуаціях.

Також, можна зробити висновки, що причина кризи підліткового віку полягає в неузгодженості процесів статевого

дозрівання, загального розвитку та соціального формування; криза підліткового віку не має обов'язкового універсального характеру, а залежить від соціальних умов; криза підліткового розвитку може з'являтися тоді, коли дорослі не змінюють своєї поведінки у відповідь на появу в підлітків прагнення до нових форм взаємин з ними; дорослі, які звикли до поступових змін у поведінці дитини, виявляються неозброєними перед раптовими і кардинальними перетвореннями в поведінці підлітка, не встигають перебудувати свій стиль спілкування з ним.

Список використаних джерел

1. Баженов В. Г. Воспитание педагогически запущенных подростков / В. Г. Баженов. – К., 1986. – 90 с.

2. Забродський М. М. Вікова психологія : навч. посібник / М. М. Забродський. – Тернопіль, 2005. – 198 с.

3. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков / А. Е. Личко. – Л., 1983. – С. 26-30.

***ЮРЧЕНКО О.А.**, магістрант*
спеціальності «Психологія»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *І.О. КОТИК, кандидат*
психологічних наук, доцент кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Трансформації, що відбуваються за останні десятиліття, у суспільно-державному устрої зумовили серйозні зміни в житті українських сімей. Значне число сімей відчуває негативну дію соціально-економічних реформ, що зумовило погіршення групового соціально-психологічного клімату сім'ї, негативну групову динаміку: соціально-психологічний статус сім'ї в сучасному суспільстві втрачає своє минуле значення; референтність сімейних стосунків понижується, якісні внутрішньогрупові комунікативні акти зводяться до формальних форм спілкування; погіршення матеріальних умов життя сім'ї поєднується з такими фруструючими діями, як соціально-психологічна депривація.

Ці обставини призвели до того, що за останнє десятиліття мало місце значне зростання неспроможності й некомпетентності членів

сімейної групи, збільшення числа внутрішньосімейних конфліктів, випадків насильства в сім'ї, збільшення числа розлучень, фактів сирітства. Процес групотворення сім'ї, перетворення сім'ї із випадкової спільноти у відособлену малу соціальну групу, що має певну внутрішню психологічну структуру і ознаки, у таких умовах нівелюється. Поширенішими стають так звані альтернативні форми шлюбу, із складним і малопередбачуваним комплексом соціально-психологічних, матеріальних і соціальних наслідків. Сімейна соціальна група втрачає свої як специфічні, так і неспецифічні функції: функція утримування дітей, яка в основі має реалізацію батьківських потреб в конкретному соціально-психологічному середовищі, зазнала серйозних змін. Криза сім'ї поєднується з демографічною кризою, проблемами кількісного і якісного відтворення населення, деформацією мотивації і поведінки, моральних якостей особистості, її психологічного здоров'я, які якнайповніше формуються тільки в сім'ї.

Проблеми соціально-психологічної допомоги сім'ї були завжди актуальні для психологів [1-7]. Соціально-психологічні основи роботи з малою соціальною групою і колективами досліджені Г.М. Андрєєвою, А.І. Донцовим, А.Л. Журавльовим, Б.Д. Паригіним, А.В. Петровським, С.В. Саричевим, Л.І. Уманським, А.С. Чернишовим.

Фахівці з роботи з сім'єю (М.С. Мацковський, А.Г. Харчев, В.В. Юстицький, Е.Г. Ейдеміллер), вказують на необхідність соціально-психологічної допомоги сім'ї, особливо на перших етапах її існування, коли сімейна група немає достатнього «запасу» психологічної надійності.

Значущими для нашого дослідження є дослідження мотивації, що формує життєвий шлях і шлюбно-сімейні стосунки здійснені у межах психоаналітичного напряму (Е. Берн, Д. Рудестам, В. Сатир). Особливо важливим видається положення про те, що саме батьківська сім'я і особливості дитячо-батьківських стосунків є визначальними для формування психічної активності та спрямованості особистості, що реалізовуються у подружній сім'ї.

Зазначені нами вище три напрями сучасної наукової психології (соціальна психологія малих груп і колективів, групова психотерапія і основи психологічного консультування сім'ї) стали основою для здійснення дослідження ефективності соціально-психологічної допомоги сім'ї в середовищі дозвілля.

Актуальність дослідження проблеми соціально-психологічної допомоги сім'ї обумовлена вирішенням складного завдання - зменшити дію на сучасні українські сім'ї негативних наслідків

процесів форсованого реформування суспільства, виявити соціально-психологічні механізми допомоги молодій сім'ї в умовах соціальної депривації та невизначеності. Необхідно мати наукові підстави ефективності допомоги сім'ям на основі даних про динаміку їх психологічних характеристик і потенціалів.

Таким чином, мета дослідження: визначення соціально-психологічних умов, що забезпечують ефективність допомоги молодим сім'ям.

Об'єктом дослідження були обрані соціально-психологічні труднощі молодих сімей.

У дослідженні проблеми соціально-психологічної допомоги молодим сім'ям брало участь 50 студентських сімей.

Предметом дослідження були умови, що забезпечують ефективність соціально-психологічної допомоги малої соціальної групи «сім'я», в спеціально створеному середовищі дозвілля.

Гіпотеза дослідження: ефективність соціально-психологічної допомоги обумовлена перебуванням сім'ї в спеціально створеному за участю випробовуваних розвиваючому соціальному середовищі дозвілля, для якого характерно наявність високих еталонів міжособистісних подружніх стосунків, здійснення членами сімейної групи багатопланової високоморальної соціально-цінної спільної діяльності; актуалізація традиційних моделей подружньої поведінки.

Перевірка гіпотези припускає вирішення таких завдань дослідження: проаналізувати методологічні підходи і теоретичні концепції в дослідженнях проблем соціально-психологічної допомоги молодим сім'ям; обґрунтувати методи і розробити методики комплексного експериментального вивчення умов ефективності соціально-психологічної допомоги молодим сім'ям; розробити соціотехніки соціально-психологічної допомоги молодим сім'ям; експериментально дослідити умови ефективності соціально-психологічної допомоги в умовах клубу сім'ї; досліджувати динаміку задоволеності шлюбом під час формувального соціально-психологічного експерименту.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження:

1. Встановлено, що найбільша ефективність соціально-психологічної допомоги сім'ї досягається не на основі прямої дії на членів сім'ї, а за допомогою пред'явлення і подальшого ототожнення членів сімейних груп з соціально-значущими зразками мотивації і поведінки в спеціально створеному середовищі дозвілля, головними характеристиками якого є висока цінність сімейного способу життя, шлюбно-сімейної моралі і первинного сімейного колективу.

2. Отримано експериментальні дані про існування залежності між характеристиками середовища дозвілля і динамікою задоволеності шлюбом.

3. Розроблена і апробована соціально-психологічна технологія побудови розвиваючого середовища дозвілля в умовах функціонування клубів сім'ї.

4. Підготовлено і впроваджено комплекс соціотехнік допомоги в забезпеченні підвищення задоволеності шлюбом.

Практичне значення роботи: запропоновано технологію соціально-психологічної допомоги сім'ї, що базується на організації спільної дозвіллєвої діяльності й формуванні розвиваючого соціального середовища.

Основні висновки дослідження:

1. Стратегія соціально-психологічної допомоги сім'ї має бути спрямована на створення таких розвиваючих соціальних середовищ дозвілля, у межах яких члени сімей зможуть реалізувати власні можливості для продуктивної корекції життєвих цілей, переорієнтації цінностей, вдосконалення способів, форм комунікацій, моральних установок, за допомогою ідентифікації з високоморальними соціально значущими зразками поведінки.

2. Створення розвиваючого середовища дозвілля забезпечується впровадженням комплексу спеціально розроблених соціотехнік у «Клубах молодої сім'ї».

3. Ефективність соціально-психологічної допомоги досягається включенням сімей в комплексну високозмістовну спільну діяльність, що актуалізує такі характеристики членів сімейних груп, як довіру, духовність, творчість і щирість. Вказані якості особистості формуються в умовах пріоритету творчого і доброзичливого соціально-психологічного клімату над формальною поведінкою.

Список використаних джерел

1. Вардомацкий А. П. Ценности социальной группы и личности : автореф. дисс. д-ра филос. наук / А. П. Вардомацкий. – Минск, 1992. – 36 с.

2. Корнієнко І. О. Копінг-поведінка сім'ї як предмет психологічного дослідження / І. О. Корнієнко // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Вип. 20. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. – С. 475-483.

3. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах : підруч. / І. В. Петрова. – Київ : Кондор, 2005. – 408 с.

4. Петровский А. В. Семья – как коллектив / А. В. Петровский // Популярные беседы о психотерапии. – М. – 1983. – С. 117-198.

5. Сатир В. Как строить себя и свою семью / В. Сатир. – М. : Педагогика-Пресс, 1987. – 211 с.

6. Шилова Л. С. Характер проведения семейного досуга и удовлетворенность браком / Л. С. Шилова // Стабильность семьи как социальная проблема. – М., 1978. – С. 37-46.

7. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкий В. В. Психология и психотерапия семьи / Э. Г.Эйдемиллер , В. В. Юстицкий. – Л. : Медицина, 1998. – 416 с.

РОЗДІЛ 2. ФІЗИЧНА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

АРДЕЛЯН В.Г., *студентка 1 курсу*
спеціальності «Фізична реабілітація»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПОВОДЖЕННЯ ЛЮДЕЙ ПІСЛЯ ІНСУЛЬТУ

За статистикою, інсульт трапляється щороку у 25 з кожних 10000 чоловік. Серед причин смертності інсульт посідає 3 місце після таких захворювань, як хвороби серця і злоякісні пухлини.

Таким чином, порушення мозкового кровообігу часто зустрічається захворювання, особливо серед людей похилого віку. Причиною ураження судин мозку, які переносять необхідні для нервових клітин поживні речовини і кисень. Найбільш часто артеріальною гіпертонією і атеросклерозом хворіють люди похилого віку.

Вченими виявлено ряд несприятливих факторів, які сприяють розвитку інсульту, які отримали назву «фактор ризику». Наявність у людини одного такого фактору ще не означає, що у нього розвивається дане захворювання. Але шанс захворіти у нього все ж таки декілька раз більше, ніж у людини з таким самим віком, але благополучного фактору ризику. Поєднання декількох факторів ризику раптово піднімає можливість розвитку інсульту.

Першою згадкою про інсульт служать описи, зроблені Гіппократом в 460-х роках до н. е., в яких йдеться про випадок втрати свідомості в результаті захворювання головного мозку.

Надалі Клавдій Гален описав симптоми, які починаються з раптової втрати свідомості, і позначив їх терміном ἀποπληξία, тобто параліч. З тих пір термін «апоплексія» досить міцно і надовго входить в медицину, позначаючи при цьому інсульт.

Вільям Гарвей вивчив 1628 року, як рухається кров в організмі, і визначив функцію серця як насосу, описавши процес циркуляції крові. Ці знання заклали основу вивчення причин виникнення інсульту і ролі кровоносних судин у цьому процесі.

Значний внесок у розуміння патогенезу інсульту зробив Рудольф Вірхов. Він запропонував терміни «тромбоз» і «емболія». Дані терміни досі є ключовими в діагностиці, лікуванні та профілактиці інсульту. Пізніше він також встановив, що тромбоз

артерій викликається не запаленням, а жировим переродженням судинної стінки, і пов'язав його з атеросклерозом.

Найчастіше інсульт виникає при артеріальній гіпертензії, атеросклерозі, аневризмах судин мозку, васкулітах, захворюваннях серця тощо. Спричинюють інсульти порушення кровообігу, коагуляційних властивостей крові, зміни реактивності судин, спазмом, дистонія судин, коливання артеріального тиску, психотравмою, фізичне навантаження тощо.

Фактори ризику – різні клінічні, біохімічні, поведінкові й інші характеристики, що вказують на підвищену імовірність розвитку певного захворювання. Всі напрямки профілактичної роботи орієнтовані на контроль факторів ризику, їх корекцію як у конкретних людей, так і в популяції в цілому.

До факторів ризику відносяться: спадкова схильність (наявність хвороби у батьків або найближчих родичів), артеріальна гіпертонія (підвищений кров'яний тиск), ожиріння, недостатня фізична активність (гіпокінезія), куріння, зловживання алкоголем, тривале нервово-психологічне перевантаження.

За характером перебігу інсульти поділяють на геморагічні та ішемічні. Водночас існує три основні види інсульту: ішемічний інсульт, внутрішньомозковий крововилив (геморагічний інсульт) і субарахноїдальний крововилив [1]. Внутрішньомозковий крововилив і (не в усіх класифікаціях) нетравматичний підоболоновий крововилив відносять до геморагічного інсульту. За даними міжнародних багатоцентрових досліджень, співвідношення ішемічного та геморагічного інсультів складає в середньому 4:1-5:1 (80-85% і 15-20% відповідно).

Реабілітація хворих з наслідками інсульту дозволяє стверджувати, що в відновленні порушених функцій неоціненна роль їх сімей, близьких і рідних.

Це і моральна підтримка, і допомога при виконанні домашніх завдань лікувальної гімнастики (хворих з порушенням рухової системи), допомога у володінні мовою, читанні і письмі (хворим з мовними розладами), створення дома умов, оптимальних для успішного одужування хворого.

Більшість родичів хворих та і самі хворі в бесідах, листах питають у лікарів, як вірно проводити в домашніх умовах заняття по відновленню рухів і мови, як вірно харчуватися і вести себе, щоб не повторився інсульт, просять лікарів надати конкретні рекомендації та поради. Необхідність посібника для сім'ї по питанням відновлення у хворих порушених в результаті інсульту функцій давно назріла. І

виникла така ідея написати допомогу, використавши досвід лікування постінсультних хворих в науково-дослідницькому інституті неврології АМН, в надії на те що ці знання допоможуть прискорити відновлення порушених функцій, передбачити рецидив інсульту.

Інсу́льт (від лат. insulto «скачу, стрибаю»; також удар) – гостре порушення мозкового кровообігу (ГПМК), що спричинює ушкодження тканин мозку і розлади його функцій. До інсультів відносять інфаркт мозку (ішемічний інсульт), крововилив у мозок (геморагічний інсульт) і субарахноїдальний крововилив (САК), що мають етіопатогенетичні та клінічні відмінності. Інсульт – третя за частотою причина смерті людей в усьому світі і основна причина довготривалої непрацездатності.

Список використаних джерел

1. Неврологія : підручник / Т. І. Кареліна, Н. М. Касевич; за ред. Н. В. Литвиненко. – К. : Медицина , 2014. – 287 с.

2. Українська радянська енциклопедія : [у 12-ти т.] / гол. ред. М. П. Бажан. – К. : Головна редакція УРЕ, 1974-1985. – Том 4. – 1979.

3. Ромоданов А. П., Педаченко Г. О. Мозговой геморрагический інсульт / А. П. Ромоданов, Г. О. Педаченко. – К., 1971.

4. Аносов Н. Н., Виленский Б. С. Инфаркт мезга / Н. Н. Аносов, Б. С. Виленский. – Л., 1978.

***КОРЧИНСЬКИЙ В.С.**, доктор медичних наук,*
старший науковий співробітник,
професор кафедри реабілітаційних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,
***ГАЛАЧЕНКО О.О,** головний лікар*
Клінічний санаторій «Хмільник», м. Хмільник,
***ФУРМАН М.В.,** начальник медичної частини*
Клінічний санаторій «Хмільник», м. Хмільник,
***СТАШКО А.Л.,** магістрант спеціальності*
«Фізична реабілітація»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРОФІЛАКТИКА ХВОРОБ СИСТЕМИ КРОВООБІГУ

Збільшення числа ХСК сприяє підвищенню актуальності програм з профілактики, контролю і моніторингу поширення чинників ризику. За визначенням ВООЗ, стратегія профілактики захворювань може бути масовою або популяційною (заходи на рівні законодавства,

зміни способу життя), високого ризику (спрямована на групи людей, що мають високий ризик певних захворювань). Оптимальним є поєднання цих стратегій.

Первинна профілактика включає комплекс медичних та немедичних заходів, спрямованих на попередження розвитку відхилень в стані здоров'я і захворювань, спільних для усього населення окремих регіональних, соціальних, вікових, професійних та інших груп. Вторинна профілактика включає комплекс медичних, соціальних, санітарно-гігієнічних, психологічних та інших заходів, спрямованих на раннє виявлення і попередження загострень, ускладнень та хронізації захворювань, обмежень життєдіяльності, що викликають дезадаптацію хворих в суспільстві, зниження працездатності, в тому числі інвалідизацію та передчасну смерть [1].

Пацієнти із ХСК є групою високого ризику розвитку серцево-судинних ускладнень. Потребують більш інтенсивної зміни способу життя і, якщо необхідно, призначення медикаментозної терапії. У «безсимптомних», відносно здорових, профілактичні заходи необхідно проводити відповідно до рівня ризику. Для визначення ступеню ризику розвитку ХСК у «безсимптомних» пацієнтів запропоновані різні моделі, в яких використовують багатофакторний аналіз різних комбінацій чинників ризику в популяціях для визначення прогнозу на подальші роки. Зокрема, в західній європейській популяції поширеність ІХС серед працездатного населення зменшується в порівнянні зі східноєвропейською, смертність від фатальних випадків є вдвічі нижчою. Цілком очевидно, що боротьба з АГ не тільки необхідна, а й реально можлива. Зазначені тенденції в розвинутих країнах обумовлені профілактичною спрямованістю охорони здоров'я та, зокрема, розробкою «Рекомендацій щодо профілактики серцево-судинних захворювань у клінічній практиці» [3].

Практичні лікарі повинні використовувати визначення загального ризику ХСК з метою інтенсифікації таких профілактичних заходів: впровадження дієтологічних рекомендацій, індивідуалізація розширення фізичної активності, а, при необхідності, призначення медикаментозної терапії із застосуванням доз препаратів або їх комбінацій, що забезпечують контроль чинників ризику. Рекомендації не повинні базуватися на аналізі будь-якого з чинників ризику ізольовано. Для визначення відносного персонального ризику порівнюють отримані результати з параметрами, що відповідають некурцю того ж віку і статі, з АТ менше 140/90 мм рт. ст. і рівнем загального холестерину нижче 5 ммоль/л (190 мг/дл).

Отже, для підтримки «низького» ризику або переходу на більш

низький рівень ризику необхідно дотримуватись наступних рекомендацій:

- повна відмова від паління;
- здорове харчування;
- достатня фізична активність;
- індекс маси тіла <25 кг/м^2, відсутність центрального ожиріння;
- артеріальний тиск <140/90 мм рт. ст.;
- рівень загального холестерину в крові <5 ммоль/л (190 мг/дл);
- рівень холестерину ліпопротеїдів низької щільності (ЛПНЩ) <3 ммоль/л (115 мг/дл);
- концентрація глюкози в крові <6 ммоль/л (110 мг/дл).

В той же час, для осіб з високим кардіоваскулярним ризиком рекомендується більш суворий контроль ряду параметрів:

1. АТ <130/80 мм рт. ст., якщо можливо.
2. Рівень загального холестерину в крові <4,5 ммоль/л (175 мг/дл); якщо можливо, то <4 ммоль/л (155 мг/дл).
3. Рівень холестерину ЛПНЩ <2,5 ммоль/л (100 мг/дл); якщо можливо, то <2 ммоль/л (80 мг/дл).
4. Концентрація глюкози в крові <6 ммоль/л (110 мг/дл) і НЬАІс <6,5%, якщо можливо.

Найближчі родичі пацієнтів з раннім розвитком ІХС (у чоловіків віком до 55 років, у жінок до 65 років) і особи з сімейною гіперхолестеринемією або іншими спадковими дисліпідеміями, мають бути обстежені з визначенням чинників серцево-судинного ризику, оскільки у них підвищений ризик розвитку ХСК.

Стратегія припинення паління включає 5А:

1. А ask (запитати): систематично виявляти курців.
2. А assess (оцінити): оцінити ступінь готовності до припинення.
3. А advise (радити): переконливо радити припинити палити.
4. А assist (брати участь): рекомендувати нікотин-замісну терапію.
5. А arrange (упорядковувати): упорядкувати графік відвідувань.

Стратегія вибору здорового харчування. Формування здорової дієти є невід'ємною частиною контролю чинників ризику. У кожному окремому випадку потрібна професійна порада щодо вибору дієти, яка максимально знижує ризик розвитку ХСК, сприяє нормалізації ваги, АТ, ліпідного обміну, контролює рівень глюкози крові, знижує вірогідність виникнення тромбозу.

Загальні рекомендації:

- урізноманітнити раціон харчування;
- споживання калорій для підтримки ідеальної ваги тіла;

• віддавати перевагу таким продуктам: овочі та фрукти, неочищені злаки і хліб грубого помолу, молочні продукти з низьким вмістом жиру, знежирені дієтичні продукти, пісне м'ясо та риба (риб'ячий жир та омега-3 (поліненасичені жирні кислоти мають специфічні захисні властивості);

• загальне споживання жирів не повинне перевищувати 30% добової калорійності, а доля насичених від них третину;

• споживання холестерину нижче 300 мг/добу;

• в дієті низькокалорійній насичені жири можуть частково замінюватися складними вуглеводами, моно- та поліненасиченими жирами з овочів та морепродуктів.

Стратегія збільшення фізичної активності. Фізична активність повинна популяризуватися в усіх вікових групах, як серед дорослих, так і серед дітей. Особливу увагу слід приділити групі підвищеного ризику, в якій збільшення фізичної активності повинне призводити до зниження ризику виникнення ХСК. Мета, до якої необхідно прагнути – це, як мінімум, півгодини фізичної активності щодня, хоча і помірніша також корисна [3].

Здоровим людям необхідно радити обирати найбільш прийнятні фізичні навантаження, які співставляються з їхнім розпорядком дня, переважно 30-45 хвилин, 4-5 разів на тиждень, досягаючи 60-75% максимального навантаження на серце. Для пацієнтів зі встановленими ХСК рекомендації повинні враховувати дані усебічного клінічного обстеження, із залученням результатів навантажувальних тестів.

Стратегія боротьби з надмірною вагою та ожирінням. Попередження виникнення надмірної ваги або її зниження важливе як для пацієнтів з ІХС, так і для осіб з високим ступенем ризику. Зниження вкрай показане особам з ожирінням (індекс маси тіла (ІМТ) вище 30 кг/м^2) або надмірною масою тіла (ІМТ 25-30 кг/м^2) і для абдомінального типу ожиріння з об'ємом талії більше 102 см у чоловіків і більше 88 у жінок. Успіх в зниженні ваги буде вірогідніший, якщо підтримуватиметься, з одного боку, професійно лікарями, з іншого – наявністю мотивації у пацієнтів.

Стратегія контролю вмісту ліпідів в плазмі крові. В цілому, рівень загального холестерину плазми крові не повинен перевищувати 5 ммоль/л (190 мг/дл), а холестерину ЛПНЩ – 3 ммоль/л (115 мг/дл). Для пацієнтів з клінічно встановленим ХСК і для осіб з цукровим діабетом цільовими мають бути рівні загального холестерину нижче 4,5 ммоль/л (175 мг/дл) і холестерину ЛПНЩ нижче 2,5 ммоль/л (100 мг/дл).

Для холестерину ЛПВЩ і тригліцеридів немає певних цільових

рівнів, але зміна їх концентрації може стати маркером підвищеного ризику. Рівень холестерину ЛПВЩ нижче 1 ммоль/л (40 мг/дл) у чоловіків і нижче 1,2 ммоль/л (46 мг/дл) у жінок так само, як і визначений натщесерце рівень тригліцеридів вище 1,7 ммоль/л, служать маркерами підвищеного серцево-судинного ризику і повинні враховуватися при виборі терапії.

У «безсимптомних» пацієнтів з високим багатофакторним ризиком розвитку ХСК і невідкоригованими показниками загального холестерину і холестерину ЛПНЩ, близькими відповідно до 5 і 3 ммоль/л, доцільним є зниження рівня загального холестерину менше 4,5 ммоль/л (175 мг/дл) і подальше зниження рівня холестерину ЛПНЩ менше 2,5 ммоль/л (100 мг/дл) помірними дозами ліпідознижуючої терапії. Проте, ці низькі показники не є цільовими для пацієнтів з підвищеними, медикаментозно невідкоригованими, рівнями ліпідів. Слід зазначити, що ця оцінка не відноситься до осіб із сімейною гіперхолестеринемією з рівнем загального холестерину вище 8 ммоль/л (320 мг/дл) і холестерину ЛПНЩ вище 6 ммоль/л (240 мг/дл), які є групою високого серцево-судинного ризику.

Якщо ризик серцево-судинної смерті впродовж 10 років вище 5% або 5% та плюс комбінація усіх індивідуальних чинників ризику у віці 60 років і старше, потрібний ретельний аналіз вмісту ліпопротеїнів в плазмі крові з подальшими рекомендаціями зміни способу життя і дієтологічними.

Пацієнтам, у яких рівень загального холестерину і холестерину ЛПНЩ знижується відповідно до 5 ммоль/л (190 мг/дл) і 3 ммоль/л (115 мг/дл), а рівень загального серцево-судинного ризику залишається менше 5% необхідним є щорічний контроль для його збереження без використання медикаментозної терапії. Якщо ризик складає вище 5% необхідно проводити ліпідознижуючу терапію до зниження рівнів загального холестерину нижче 4,5 ммоль/л (75 мг/дл) і холестерину ЛПНЩ нижче 2,5 ммоль/л (100 мг/дл).

Стратегія досягнення оптимального рівня артеріального тиску. Ризик розвитку ХСК безперервно зростає з підвищенням АТ, починаючи з моменту перевищення рівнів нормального діапазону. Рішення про початок терапії залежить не лише від рівня АТ, але й від ступеня загального серцево-судинного ризику, а також від наявності або відсутності ураження органів-мішеней. У пацієнтів із встановленою ІХС вибір антигіпертензивної терапії залежить від основної серцево-судинної патології. Медикаментозну терапію необхідно негайно починати у пацієнтів зі встановленим систолічним АТ 180 мм рт. ст. і вище або діастолічним АТ 110 мм рт. ст. і вище

незалежно від їх сумарного серцево-судинного ризику [2].

Особам з високим ризиком ХСК і встановленим САТ 140 мм рт. ст. і вище і ДАТ 90 мм рт. ст. і вище також потрібна медикаментозна терапія з метою зниження АТ до рівня нижче 140/90 мм рт. ст. Подібне підвищення АТ у пацієнтів з низьким ризиком виникнення ускладнень і без ураження органів-мішеней потрібно коригувати аналогічним чином одночасно зі зміною способу життя. Медикаментозну терапію можна призначати з урахуванням переваг для конкретного пацієнта.

За невеликим винятком пацієнтам з САТ нижче 140 мм рт. ст. і/або ДАТ нижче 90 мм рт. ст. не потрібна медикаментозна терапія. У осіб з дуже високим серцево-судинним ризиком і пацієнтів з цукровим діабетом зниження АТ до цільового рівня менше 140/90 мм рт. ст. сприятливо відображається на індивідуальному прогнозі. Антигіпертензивна терапія повинна не лише ефективно знижувати АТ, але бути безпечною, тобто здатною знизити серцево-судинну захворюваність і смертність.

Увага на поведінкові чинники ризику. Зміна способу життя потрібна більшості пацієнтів зі встановленим ХСК і з високим ризиком розвитку.

Наявність хронічного стресу та депресії підвищує частоту розвитку ІХС в 1,2-2,9 рази, незалежно від традиційних соматичних чинників ризику виникнення ХСК. У пацієнтів віком до 40 років з депресією та тривожними розладами при спостереженні впродовж 15 років ризик ранньої смерті від ІХС вищий в 3,7 разів. Вплив ІХС на ризик депресії був істотно вищий, ніж зворотний зв’язок, що може свідчити про перевагу впливу вторинних психічних розладів у пацієнтів з ІХС [4].

Негативні емоції, включаючи депресію, гнів і ворожість, можуть перешкоджати проведенню профілактичних заходів у цієї групи осіб, створюють необхідність в психологічній консультації або терапії. Оскільки психосоціальні чинники незалежні від стандартних чинників ризику, в будь-якому випадку необхідно прагнути до їх нормалізації.

Активна профілактика ХСК в клінічній практиці, в першу чергу, показана особам з високим ризиком, а саме:

1. Пацієнтам з діагностованим ХСК атеросклеротичної природи.

2. Особам без явної кардіоваскулярної патології, що мають декілька чинників ризику, які в сукупності обумовлюють >5% ризику кардіоваскулярної смерті або >10% ризику усіх (фатальних і нефатальних) серцево-судинних подій впродовж 10 років.

3. Особам, що страждають на ЦД 1/2 типу у поєднанні з мікроальбумінурією.

4. Пацієнтам, що мають один чинник ризику, проте значно виражений, особливо якщо він поєднується з ураженням органів-мішеней.

5. Близьким родичам пацієнтів з передчасним розвитком серцево-судинної патології атеросклеротичної природи або з особливо високим сукупним ризиком. Пріоритетність у разі високого ризику не повинна означати недбалість по відношенню до осіб з низьким ризиком серцево-судинних подій.

Ця стратегія і визначення сумарного ризику за шкалою SCORE рекомендується, якщо на прийом прийшов пацієнт:

- що палить, середнього віку;
- з ожирінням, особливо абдомінальним;
- з одним або більше чинників ризику, таких як підвищений рівень АТ, ліпідів або глюкози крові;
- з спадково обтяженим анамнезом – ранній розвиток ХСК;
- з симптомами, що вказують на вірогідність серцево-судинних захворювань.

На необхідність профілактики ХСК в Україні вказується у документах і постановах, проте має скоріше декларативний характер. На рівні відносин лікаря та пацієнта стратегічні ланки для підвищення ефективності виконання рекомендацій включають:

- розвиток довірчих стосунків між лікарем та пацієнтом;
- усвідомлення пацієнтом зв'язку між способом життя та здоров'ям;
- сприяння пацієнту щодо зміни поведінкових звичок;
- розвиток зацікавленості пацієнтів в цій модифікації;
- залучення пацієнтів до ідентифікації і відбору чинників ризику;
- використання різних методів для зміцнення самосвідомості пацієнта;
- розробка плану модифікації способу життя;
- контроль ефективності при подальшому спостереженні;
- залучення до цієї проблеми інших підрозділів охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Корнацький В. М. Медико-соціальні аспекти цереброваскулярних хвороб в Україні / В. М. Корнацький, І. Л. Ревенько // Український кардіологічний журнал. – 2011. – №1. – С. 86-92.

2. Лібанова Е. М. Цілі розвитку тисячоліття. Україна – 2014. Щорічна моніторингова доповідь / Е. М. Лібанова // Інститут

демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. – К. – 2015. – 48 с.

3. Серцево-судинна захворюваність в Україні та рекомендації щодо покращання здоров'я в сучасних умовах. Аналітично-статистичний посібник / В. М. Корнацький, А. П. Дорогой, Т. С. Манойленко. – К., 2012. – 117 с.

4. Стрес і хвороби системи кровообігу: посібник / В. М. Коваленко, В. М. Корнацький. – К., 2015. – 354 с.

***КОРЧИНСЬКИЙ В.С.**, доктор медичних наук,*
старший науковий співробітник,
професор кафедри реабілітаційних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,
***ЖИЛЕНКО Т.І.**, магістрант*
спеціальності «Фізична реабілітація»
Вінницького інституту Університету «Україна»

НЕЙРОЦИРКУЛЯТОРНА ДИСТОНІЯ ЯК ПАТОЛОГІЯ СПОЛУЧНОЇ ТКАНИНИ

Нейроциркуляторна дистонія (НЦД) – це хронічне захворювання, в основі якого лежить зрив адаптації і порушення нейроендокринної регуляції з множинними симптомами, які виникають або посилюються на фоні стресових впливів, відзначається доброякісним перебігом і сприятливим прогнозом, не призводить до кардіомегалії та серцевої недостатності. Захворювання характерне численними змінами з боку всіх органів і систем, найбільше серцево-судинної, вегетативними розладами, астенізацією, поганою переносимістю стресових ситуацій і фізичних навантажень. Перебігає хвилеподібно з періодами ремісії і рецидивів. У частини хворих НЦД виступає як супутній синдром у поєднанні з іншими хворобами, а її ознаки зменшуються підчас ремісії (вторинна НЦД). Первинна (патологічна) НЦД як самостійне хронічне захворювання спостерігається у всіх популяціях і вікових групах [1, с. 47].

Термін «нейроциркуляторна дистонія» запропонований М.М. Савицьким (1948) і Г.Ф. Лангом (1950). Проте сьогодні науковці і практики у галузі медицини не дійшли спільної думки стосовно визначення і походження цієї патології. Так, поряд із НЦД існують терміни «вегето-судинна дистонія», «артеріальна гіпотензія» та «гіпотонічна хвороба».

НЦД традиційно відносили до функціональних захворювань, розуміючи під цим відсутність чіткого морфологічного субстрату, але останнім часом за допомогою електронної мікроскопії в нервових клітинах виявлені метаболічні і регуляторні порушення, що привело науковців до розгляду цієї проблеми як патології сполучної тканини [2, 3].

Це питання важливе, оскільки саме визначення нозології регламентує теоретичні та практичні підходи до діагностики та лікування. В кінці минулого століття Р. Бейтон (R. Beighton) запропонував визначати вроджену патологію сполучної тканини, яка проявляється зниженням її міцності, терміном «дисплазія» від грецького «відхилення в формуванні» (dysplasia – приставка dys – будь-який розлад, порушення, plasis – формування).

А.В. Русаков визначає дисплазію як ненормальний стан органів і тканин, обумовлене спадковими якостями всього організму і його клітин [4].

Широке поширення набув термін дисплазія сполучної тканини (ДСТ), запропонований Д.Н. Бочковою і співавтори (1983) [5]. За поданням Д. Саркісова, поняття ДСТ «об'єднує всі різновиди вроджених вад розвитку як органів, так і окремих тканин, передумови для виникнення якої складаються у внутрішньоутробному періоді, однак клінічне значення набувають в різні періоди життя людини, важливу стимулюючу роль у такій клінічній реалізації вад розвитку можуть зіграти 12 різні фактори зовнішнього і внутрішнього середовища» [6].

Г.Т. Мілковська-Димитрова та співавтори (1987) запропонували термін «вроджена неповноцінність СТ», маючи на увазі не захворювання, а особливий стан, при якому діти не мають виражених відхилень у розвитку в порівнянні з однолітками, але відрізняються підвищеною гнучкістю, пластичністю [7].

На симпозіумі в м. Києві (1990) за синдромами, зумовленими ж вродженими порушеннями сполучної тканини, був остаточно закріплений термін ДСТ.

Р.Г. Оганов (1994) замінив термін «сполучнотканинна дисплазія» на термін «дисфункція сполучної тканини» [8]. Слід погодитися з думкою Є.В. Земцовського: введення ще одного терміну і заміна поняття «дисплазія», яке вже вкоренилося, на «дисфункція» не здаються доцільними. Навряд чи можна розділити порушення морфології та функції, та й введення нового терміну лише ускладнить розуміння і без того заплутаного питання.

Е.В. Земцовський запропонував термін «некласифікована

дисплазія сполучної тканини» (НДСТ), яка може проявлятися диспластичними змінами як в одному, так і в декількох органах або системах. При цьому ізольованими спадковими ДСТ він запропонував називати випадки виявлення дефекту СТ, який має тільки одну чітку локалізацію. Наприклад, слід говорити про ізольовану дисплазію хребта, нирок або серця, підкреслюючи, що використання цього терміну правомірне лише в тих випадках, коли доступні методи дослідження не дозволяють виявити диспластичних змін з боку інших органів і систем. У подібних випадках ДСТ серця слід розглядати як окремий прояв системного дефекту сполучної тканини (СТ) [9].

А.І. Мартинов і співавтори під терміном ДСТ розуміли аномалію структури тканин, яка проявляється в зниженні вмісту окремих видів колагену або порушення їх співвідношення, зміні механічних властивостей, «слабкості» СТ більшості органів і систем [10].

Е.В. Земцовський (2000) вважає «синдром сполучнотканинної дисплазії» нозологічно самостійним синдромом полігенно-мультифакторіальної природи, який проявляється зовнішніми фенотипічними ознаками сполучнотканинної дисплазії в поєднанні з диспластичними змінами СТ та клінічно значущою дисфункцією одного або декількох внутрішніх органів.

За В.М. Яковлєвим (2002) НДСТ – генетично гетерогенна група, яка частіше має ознаки аутосомно-домінантного типу успадкування без чітких клініко-генеалогічних критеріїв, з різним набором кількісних і якісних фенотипічних і клінічних симптомів, обумовлених ступенем вираженості структурно-функціональних порушень твердої і пухкої СТ і ускладненнями, що формуються в процесі онтогенезу [11].

Е.В. Земцовський (2007) і Т.І. Кадуріна (2009) [12] вважають, що ДСТ – це спадкові порушення СТ, об’єднані в синдроми і фенотип на основі спільності зовнішніх і/або вісцеральних ознак, які характеризуються генетичною неоднорідністю і різноманіттям клінічних проявів – від доброякісних субклінічних форм до розвитку поліорганної і полісистемної патології з прогредієнтним перебігом.

Р.І. Нечаєва і співавтори (2008): ДСТ – порушення розвитку СТ в ембріональному і постнатальному періодах, генетично детермінований стан, що характеризується дефектами волокнистих структур і основної речовини СТ, що приводить до розладу гомеостазу на рівні тканин, органів і організму рівнях у вигляді різних морфофункціональних порушень вісцеральних і локомоторних органів [13].

Отже, НЦД є захворюванням з різною етіологією, в розвитку

якого беруть участь генетичні та набуті фактори, що ведуть до порушення нейрогуморальної та ендокринної регуляції тонусу переважно серцево-судинної системи. І хоча провідні вітчизняні та зарубіжні науковці не дійшли спільної думки щодо визначення сутності та етіології цього захворювання, результати їхніх досліджень свідчать про наявність патології сполучної тканини у хворих на НЦД.

Список використаних джерел

1. Нейроциркуляторная дистония. Актуальные вопросы и ответы / Г. В. Дзяк, А. М. Василенко, В. А. Потабашний [и др.] // Здоров'я України – XXI сторіччя : мед. газета. – 2015. – Липень (№13/14). – С. 47-49.

2. Ионов В. А. Нейроциркуляторная дистония как патология соединительнотканного матрикса : практ. пособие / В. А. Ионов. – К. : Книга плюс, 2008. – 158 с.

3. Захарьян Е. А., Кубышкин В. Ф., Ионов В. А. Нейроциркуляторная дистония – патология соединительного матрикса? / Е. А. Захарьян, В. Ф. Кубышкин, В. А. Ионов // Крымский журнал экспериментальной и клинической медицины. – 2011. – Т. 1. – №2(2). – С. 116.

4. Русаков А. В. К физиологии и патологии тканей внутренней среды / А. В. Русаков. – М. : Медгиз, 1954. – 131 с.

5. Бочкова Д. Н. Изучение пролапса митрального клапана / Д. Н. Бочкова, Н. П. Артамонова, И. Н Кузьмина и др. // Кардиология. – 1981. – Т. 21. – №11. – С. 85-89.

6. Саркисов Д. С. Очерки по структурным основам гомеостаза / Д. С. Саркисов. – М. : Медицина, 1977. – 349 с.

7. Милковска-Дмитрова Т. Вродена съединительнотьканна малостойност у децата / Т. Милковска-Дмитрова, А. Каракашов. – София : Медицина и физкультура, 1987. – 190 с.

8. Кардиология. Национальное руководство : краткое издание / под ред. Ю. Н. Беленкова, Р. Г. Оганова. – М. : ГЭОТАР-Медиа, 2012. – 848 с.

9. Земцовский Э. В. Диагностика и лечение дисплазии соединительной ткани / Э. В. Земцовский // Медицинский вестник. – 2006. – №11(354). – С. 27-33.

10. Мартынов А. И. Врожденные дисплазии соединительной ткани / А. И. Мартынов, О. Б. Степура та ін. // Вестн. РАМН. – 1998. – №2. – С. 47-54.

11. Яковлев В. М. Современное состояние и перспективы развития проблемы наследственной дисплазии соединительной ткани : мнение клинициста / В. М. Яковлев // Медицинский вестник северного

Кавказа. – 2008. – №2. – С. 5-7.

12. Кадурина Т. И. Дисплазия соединительной ткани. Руководство для врачей / Т. И. Кадурина, В. Н. Горбунова. – СПб. : ЭЛБИ, 2008. – 714 с.

13. Нечаева Г. И. Дисплазия соединительной ткани : терминология, диагностика, тактика ведения больного / Г. И. Нечаева, И. А. Викторова. – Омск : Изд-во «Типография БЛАНКОМ», 2007. – 188 с.

***КОРЧИНСЬКИЙ В.С.**, доктор медичних наук,*
старший науковий співробітник,
професор кафедри реабілітаційних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,
***КОЧЕЛАБА А.О.**, магістрант*
спеціальності «Фізична реабілітація»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
БУБЛИК Ю.П., ЧЕСНИК І.В.,
***ВИСОЦЬКА В.В., ІЩУК Д.П.,** лікарі*
Клінічний санаторій «Хмільник», м. Хмільник

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ХРОНІЧНОМУ ОБСТРУКТИВНОМУ ЗАХВОРЮВАННІ ЛЕГЕНЬ

Хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ) – захворювання, що характеризується прогресуючою бронхіальною обструкцією, зворотною лише частково. Обмеження повітряного потоку зазвичай прогресує і пов’язане з незвичайною відповіддю легень запального характеру на шкідливі частки або гази.

ХОЗЛ є однією з найважливіших причин захворюваності та смертності в світі. Як свідчать сучасні епідеміологічні дослідження, в країнах Європи на ХОЗЛ страждають від 4 до 15% дорослого населення. За даними ВООЗ, захворювання щорічно стає причиною смерті більше 3 млн. осіб.

Хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ) – одне з найбільш поширених і обтяжливих захворювань з погляду непрацездатності, інвалідності, смертності та соціально-економічних витрат як в Україні, так і у світі . Статистичні дані сьогодення свідчать про те, що ХОЗЛ зустрічається у 4-6% дорослої популяції в різних країнах світу.

В Україні ця проблема вкрай загострена. ХОЗЛ належить

першість серед хвороб органів дихання. На основі цього виконуються багаточисельні наукові роботи, зокрема з епідеміології, навчання пацієнтів, реабілітації, сучасної лікарської терапії, боротьби з дихальною недостатністю, дослідження ролі інфекції та вакцини профілактики . Найважливішим розділом у подоланні ХОЗЛ є боротьба з курінням тютюну як основним фактором ризику розвитку цієї хвороби. В той же час рівень куріння тютюну в нашій країні залишається ще дуже високим. Значну роль у покращенні стану хворих на ХОЗЛ і профілактиці цього захворювання грають засоби фізичної реабілітації такі, як лікувальна фізична культура, масаж, фізіотерапія, дієтичне харчування і інші. Вони допомагають хворим позбутися шкідливих звичок, зокрема куріння, покращують стан дихальної, серцево-судинної системи пацієнтів, зміцнюють м'язову систему, посилюють імунореактивність. Все це визначило актуальність даного дослідження та дозволило сформулювати мету та завдання роботи [1, с. 124].

Мета роботи: надати медико-біологічне обґрунтування необхідності диференційованого підходу до призначення комплексу засобів фізичної реабілітації при хронічному обструктивному захворюванню легень.

Завдання роботи:

1. Вивчити та проаналізувати сучасну спеціальну літературу з проблеми фізичної реабілітації хворих на хронічне обструктивне захворювання легень.

2. Розкрити етіологію, патогенез, класифікацію та клінічний перебіг даного захворювання.

Хронічне обструктивне захворювання легень – хронічне запальне захворювання, що виникає під впливом різних факторів екологічної агресії (факторів ризику), головним з яких є куріння тютюну; що протікає з переважним ураженням дихальних шляхів і паренхіми легень, формуванням емфіземи легень (ЕЛ); нерідко супроводжуване поза легеневими проявами; що характеризується частково зворотним або незворотним обмеженням швидкості повітряного потоку; запальною реакцією, що відрізняється від запалення при бронхіальній астмі (БА) та існує незалежно від ступеня тяжкості захворювання; що розвивається у схильних осіб і виявляється кашлем, виділенням мокротиння та наростаючою задишкою; що має неухильно прогресуючий характер з такими виходами, як хронічна дихальна недостатність (ХДН).

У хворих на ХОЗЛ можуть бути присутніми наступні зміни:

1. Хронічний бронхіт – клінічно визначається як хронічний

продуктивний кашель протягом 3 місяців протягом кожного з двох послідовних років при виключенні інших причин кашлю.

2. Емфізема – з погляду патологічної анатомії визначається як наявність постійного розширення несучого повітря простору дистальніша за термінальні бронхіоли, що супроводжується деструкцією стінок альвеол без ознак явного фіброзу.

Інші стани – погано зворотна бронхіальна обструкція, пов'язана зі туберкульозним фіброзом – не включені у визначення ХОЗЛ і повинні бути предметом диференціальної діагностики. У клінічній картині ХОЗЛ виділяють дві крайні прояви хвороби:

1. Бронхітичний тип.

2. Емфізематозний тип.

Бронхітичний тип. Хворих протягом багатьох років турбує кашель з мокротинням. Майже всі вони – злісні курці. Спочатку кашель виникає лише взимку, і, не дивлячись на часті загострення, хворий звертається до лікаря тільки під час найважчих з них. З часом кашель стає постійним, збільшуються частота, тривалість і тяжкість загострень. Для цих хворих характерні надмірна вага та ціаноз.

Емфізематозний тип. Хворі протягом тривалого часу скаржаться на задишку при фізичному навантаженні та несильний кашель з мізерним слизовим мокротинням. Загострення внаслідок інфекції (з виділенням слизисто-гнійного мокротиння) спостерігаються рідко. Статура при емфізематозному типі ХОЗЛ звичайно астенічна. Нерідко наголошується схуднення із-за невідповідності калорійності їжі енергетичним потребам організму.

Характерною особливістю перебігу ХОЗЛ у всіх випадках є неухильне прогресування захворювання, навіть на ранніх етапах, коли людина не відчуває себе хворим, але формування патологічних змін у респіраторній системі вже йде. Як правило, відмова від куріння та лікувальні заходи здатні знизити швидкість прогресування хвороби, проте зупинити її не вдається. Час наступу важкої стадії ХОЗЛ різний у кожному конкретному випадку [2, с. 20].

Припинення куріння – перший обов'язковий крок у програмі лікування ХОЗЛ. Хворий повинен чітко усвідомлювати шкідливий вплив тютюнового диму на дихальну систему.

Медикаментозне лікування. Медикаментозна терапія використовується у поєднанні з немедикаментозними впливами для профілактики та контролю симптомів захворювання, поліпшення легеневої функції, скорочення частоти та тяжкості загострень, поліпшення загального стану та підвищення толерантності до фізичного навантаження.

Дихальна реабілітація. Утруднення виділення мокротиння із дихальних шляхів є частими подіями у хворих із загостренням ХОЗЛ, тому заходи, спрямовані на поліпшення виділення мокротиння. До таких методів належать перкуторний масаж, вібрація грудної клітини, постуральний дренаж і «кашльові» прийоми.

Лікувальну фізичну культура при захворюваннях органів дихання застосовують на всіх етапах реабілітації хворих. Під впливом занять лікувальною фізичною культурою підвищується загальний тонус і поліпшується нервово-психічний стан хворого; тонізується центральна нервова система; поліпшуються нервові процеси в корі великих півкуль головного мозку і взаємодія кори і підкіркових центрів.

Основним засобом ЛФК є гімнастичні вправи. Серед них головне значення мають дихальні вправи, що поділяються на статичні, динамічні та дренажні. Статичні дихальні вправи виконують у стані спочинку без рухів кінцівками і тулубом у різноманітних вихідних положеннях, у той час як динамічні дихальні вправи проводять у поєднанні з рухами рук, ніг і тулуба. Вправи, що спрямовані на відтік мокротиння з бронхів і легень, прийнято називати дренажними вправами.

Фізіотерапія застосовується на всіх етапах реабілітації. Можуть застосовуватись в період загострення та ремісії. В стаціонарних умовах хворому призначають:

- інгаляція антибіотиків, бронхолітиків за допомогою небулайзера;
- медикаментозний електрофорез відповідних препаратів;
- ультразвук;
- магнітотерапія;
- лазеротерапія;
- УВЧ-терапія.

Метою фізіотерапії на даному етапі є покращення відходження мокротиння, зменшення вираженості запального процесу. Курс лікування складає 7-15 процедур кожен день.

Лікувальний масаж є не менш важливим засобом реабілітації ХОЗЛ при відсутності протипоказань застосовують масаж грудної клітки та спини доповнюють апаратним та лімфодренажним, при наявності великої кількості мокротиння – вібромасаж. Можливе застосування гирудотерапії, озонотерапії, мануальної терапії, рефлексотерапії (суджок).

Механотерапію застосовують на післялікарняних етапах реабілітації у вигляді занять на тренажерах для підвищення функцій

дихальної та серцево-судинної систем і фізичної працездатності.

Працетерапію застосовують на післялікарняних етапах реабілітації. Використовують відновну праце-терапію, а в разі необхідності – професійну [4, с. 275].

Тому пріоритетом щодо збереження працездатності людини у працездатному віці є вдосконалення ранньої діагностики зниження фізичної працездатності хворих на ХОЗЛ для своєчасного формування реабілітаційних програм, трудових рекомендацій і запобігання подальшого прогресування захворювання . Встановлено, що пацієнти з ХОЗЛ переносять від одного до чотирьох і більш загострень захворювання протягом року. У зв'язку з цим лікування на ранніх етапах захворювання, профілактика важких форм ХОЗЛ є дуже актуальним завданням сучасної медицини та реабілітації [3, с. 21].

Список використаних джерел

1. Пєшкова О. В. Комплексна фізична реабілітація при хронічному обструктивному захворюванні легенів / О. В. Пєшкова // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2009. – №1. – С. 124-151.

2. Фещенко Ю. І. Сучасний підхід до ведення ХОЗЛ / Ю. І. Фещенко // Здоров'я України. – 2006. – С. 20-24.

3. Островський М. М. Хронічне обструктивне захворювання легень : можливості контролю / М. М. Островський, М. О. Кулініч-Міськів, О. І. Варунків // Здоров'я України. – 2009. – №3. – С. 21.

4. Мухін В. М. Фізична реабілітація / В. М. Мухін. – Львів, 2005 – С. 275-280.

***КОРЧИНСЬКИЙ В.С.**, доктор медичних наук,*
старший науковий співробітник,
професор кафедри реабілітаційних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,
***ПОНОМАРЕНКО М.В.**, асистент кафедри*
реабілітаційних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,
***КУШТА М.Ф.**, магістрант*
спеціальності «Фізична реабілітація»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АТОМНІЙ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ (ЧАЕС) ПРИ АРТЕРІАЛЬНІЙ ГІПЕРТЕНЗІЇ, ІХС, ОБЛІТЕРУЮЧОМУ АТЕРОСКЛЕРОЗІ

Стан здоров’я людини, його кількісна і якісна оцінка завжди були і залишатимуться у центрі вивчення, особливо в умовах впливу несприятливих чинників зовнішнього середовища на організм людини. Відомо, що особи, піддані дії іонізуючої радіації внаслідок аварії на ЧАЕС, страждають певними порушеннями адаптаційно-пристосувальних механізмів та зниженням загальної резистентності, що часто обтяжує перебіг основних соматичних захворювань.

За визначенням світової спільноти, аварія на Чорнобильській АЕС 1986 року є найбільшою техногенною катастрофою в історії людства. За масштабами забруднення навколишнього середовища радіоактивними речовинами і наслідками для населення і економіки України аварію можна класифікувати як екологічну, медичну і соціально-економічну катастрофу. Особливо важливими були і залишаються її медичні наслідки, які свідчать про негативний вплив чинників Чорнобильської аварії на стан здоров’я значних верств населення нашої держави, і, в першу чергу, учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, які отримали найбільші дози опромінення.

За оцінкою фахівців, серед евакуйованих та тих, хто проживає на радіаційно забруднених територіях, частка дорослого населення, яке визнане хворим за результатами медичних оглядів, з 1986 р. рівень в Україні. Спостерігається також збільшення кількості дітей із хронічними захворюваннями, а кількість дітей-інвалідів серед постраждалих у 4 рази перевищує аналогічні показники в нашій державі.

Особливу категорію становлять ліквідатори наслідків аварії на

ЧАЕС (ЛНА на ЧАЕС), які до участі в післяаварійних роботах були відносно здоровими людьми віком переважно від 20 до 50 років.

Дослідники відмічають, що захворюваність і смертність від серцево-судинної патології, як рівень поліморбідності (тобто поєднання захворювань серцево-судинної системи та інших органів і систем), в учасників ліквідації аварії на ЧАЕС в працездатному віці достовірно вище при зрівнянні з популяційними показниками. Підтвердження тому – численні публікації про високу розповсюдженість артеріальної гіпертензії, ішемічної хвороби серця або відхилення в показниках ССС (характер змін електрокардіограми, частота і види порушень ритму серця, а також даних ультразвукового дослідження серця і судин).

Аналіз захворюваності по п'ятиріччях показав, що структура серцево-судинної патології серед ліквідаторів наслідків аварії на ЧАЕС зберігалась достатньо однорідною і включала артеріальну гіпертензію (АГ), атеросклеротичну і мікросудинну форму ІХС. Однак в різні часові періоди співвідношення виявлених нозологій поступово змінювалась.

Передусім звертає на себе увагу висока частота розповсюдженості АГ, діагностовано у 70,03% обстежених в стаціонарі серед ліквідаторів на ЧАЕС. Цей показник в 1,5-2 рази перевищував показник на популяційному рівні по Україні (38%).

Ретроспективний аналіз анамнезу захворювання встановив, що у більшості учасників ліквідації аварії на ЧАЕС АГ маніфестувала через 1,4-15 року після аварії на ЧАЕС. У 83,3% ліквідаторів аварії на ЧАЕС обстежених в стаціонарі, АГ діагностувалась вже на розгорнутих II-III стадіях захворювання, так як частіше протікала безсимптомно і 75,5% з них являлась фоном для формування ІХС.

Ознаки атеросклерозу коронарних та периферичних артерій у хворих з АГ діагностувались в середньому через (14,8+8.2) роки від першої клінічної реєстрації підвищеного артеріального тиску. Атеросклеротична форма ІХС виявлялась у 41,1% ліквідаторів аварії на ЧАЕС, середній вік (50,2+7.4) року. За період спостереження число випадків з підтвердженою ІХС збільшилось з 28,9% (1989-1999 роки) до 65,5% в (2000-2009 роки) та до ??? (2010-2015 роки). Вік ліквідаторів аварії на ЧАЕС встановлював від 40 до 70 років в середньому 52 роки. У 87% обстежених атеросклероз коронарних артерій поєднувався з атеросклеротичним враженням периферичних судин .

В результаті проведеного аналізу можна зробити висновок, що спільно з цілим рядом інших сучасних техногенних і побутових

факторів дія іонізуючого випромінювання в «малих дозах» чинить неспецифічну помірно виражену пошкоджуючи дію. На це вказує висока частота розвитку АГ, яка серед ліквідаторів аварії на ЧАЕС через 1,4-15,2 року після повернення із Чорнобиля досягла 70%, виникла переважно в молодому віці. В віці 30-49 років – через 9-13 років післяаварійних робіт – у 58,9% учасників ліквідації аварії на ЧАЕС виявились перші клінічні симптоми ІХС. Висока частота і раннє виникнення ІХС в поєднанні з АГ також можливо, вірогідно, віднести до специфічних проявів дії іонізуючого випромінювання в «малих» дозах.

У віці 40-49 років у 78% обстежених ознаки системного периферичного атеросклерозу коронарних артерій.

В характері послідуючої динаміки мікросудинних змін, встановлених зі сторони серцево-судинної системи, важливу роль відіграв образ життя і відношення хворого до свого здоров'я. Так відмова від паління, регулярні фізичні навантаження, зменшення вживання алкоголю в поєднанні з сучасною та адекватною медикаментозною терапією можуть зробити для таких благо приємним.

Було проведено велоергометричне тестування 56 хворим з ІХС. У вихідному стані у хворих з ІХС, які постраждали на ЧАЕС (основна група), у хворих з «чистих» територій (група порівняння) та у практично здорових (контрольна група) аналізували подвійний добуток (ЧСС*АТ сист.) та адаптаційний потенціал (включає комплексну оцінку ЕКГ, АТ сист., співвідношення зросту та ваги тіла). Розподіл хворих з ІХС за величиною подвійного добутку і за адаптаційним потенціалом, вірогідно, не відрізнявся за критерієм Пірсона.

В порівнянні з практично здоровими людьми число осіб з високим подвійним добутком було вірогідно більшим (Р менше 0,05).

За величиною адаптаційного потенціалу спостерігалась тенденція до зниження кількості постраждалих із задовільним адаптаційним потенціалом, збільшення кількості їх зі зривом адаптації (Р менше 0,1).

У 78,57% хворих толерантність до фізичного навантаження була нижчою від норми.

Фізична працездатність у 82,29% обстежених була нижчою від норми. Рівень значущості різниці розподілу постраждалих за величиною фізичної працездатності від розподілу здорових за критерієм Пірсона Р менше 0,001.

Застосування фізичних вправ при серцево-судинних

захворюваннях дозволяє вживати всі 4 механізми їх лікувальної дії: тонізуючого впливу, трофічної дії, формування компенсацій та нормалізацію функцій. При багатьох захворюваннях серцево-судинної системи обмежується руховий режим хворого. Хворий пригнічений, у центральній нервовій системі переважають гальмівні процеси. І тут фізичні вправи набувають важливого значення з метою загального тонізуючого впливу. Поліпшення функцій всіх органів та систем під впливом фізичних вправ попереджає ускладнення, активізує захисні сили організму, що прискорює одужання. Покращується психоемоційний стан хворого, що, безсумнівно, також позитивно впливає на процеси саногенезу.

Фізичні вправи покращують трофічні процеси у серці та в усьому організмі. Вони збільшують кровопостачання серця з допомогою посилення кровообігу, розкриття резервних капілярів та розвитку коллатералей, активізують обмін речовин. Усе це стимулює відновлюючі процеси в міокарді, підвищує його скорочуючу здатність. Фізичні вправи покращують і загальний обмін в організмі, знижують зміст холестерину у крові, затримуючи розвиток атеросклерозу. Так, вправи для дрібних м'язових груп сприяють просуванню крові по венах, діючи як м'язовий насос і викликаючи розширення артеріол, знижують периферичний опір артеріальному кровотоку. Дихальні вправи сприяють припливу венозної крові до серця.

Фізичні вправи нормалізують функцію регулюючих систем, спроможність координувати роботу серцево-судинної, дихальної та інших систем організму під час фізичних навантажень. Систематичні заняття фізичними вправами впливають на артеріальний тиск. Так, під впливом поступових, дозованих тренувань збільшується тонус блукаючого нерва і продукція гормонів (наприклад, простагландинів), знижується артеріальний тиск.

Варто окремо зупинитися на спеціальних вправах, які, надаючи дію, у основному через нервово-рефлекторні механізми, знижують артеріальний тиск. Так, дихальні вправи з подовженням видиху і затриманням дихання знижують частоту серцевих скорочень.

Фізична культура відіграє велике значення для профілактики захворювань серцево-судинної системи, оскільки заповнює недолік рухової активності сучасної людини. Фізичні вправи підвищують загальні адаптаційні (пристосувальні) можливості організму, його опірність до різним стресовим впливам, даючи психічну розрядку і поліпшуючи емоційний стан. Фізичні тренування розвивають фізіологічні функції і рухові якості, підвищуючи розумову і фізичну працездатність. Активізація рухового режиму різними фізичними

вправами удосконалює функції систем, регулюючих кровообіг, покращує скорочувальну здатність міокарда та кровообіг, зменшує зміст ліпідів і холестерину у крові, підвищує активність системи крові, що протизгортає, сприяє розвитку колатеральних судин, знижує гіпоксію, тобто попереджає і усуває прояви більшості чинників ризику основних хвороб серцево-судинної системи. Особам, котрі страждають серцево-судинними захворюваннями, фізичні вправи є найважливішим реабілітаційним засобом і законним способом вторинної профілактики.

Фізичні вправи показані при всіх захворюваннях серцево-судинної системи. Протипоказання носять лише тимчасовість. Лікувальна фізкультура протипоказана у гострій стадії (міокардит, ендокардит, стенокардія і інфаркт міокарда під час частих і інтенсивних нападів болів у серці, виражених порушеннях серцевого ритму), при наростанні серцевої недостатності, приєднанні важких ускладнень із боку інших органів.

При поліпшенні стану хворого фізичні вправи використовують у комплексі реабілітаційних заходів на відновлення працездатності. Хоча фізичні вправи продовжують застосовуватися для реалізації лікувальних завдань, основний напрям набуває систематичні тренування, тобто в заняттях поступово збільшується фізичні навантаження. Спочатку з допомогою значної частини повторень, потім – амплітуди і темпу рухів, включення більш важких фізичних вправ і вихідних положень. Від вправ малої інтенсивності переходять до вправ середньої та великої інтенсивності, як від вихідних положень лежачи і сидячи до вихідного стану стоячи. Надалі використовуються динамічні циклічні навантаження: ходьба, робота на велоергометрі, біг.

Фізичні вправи і дозування фізичного навантаження підбираються залежно від залишкових проявів хвороби та функціонального стану хворого. Використовуються різноманітні фізичні вправи (гімнастика, елементи спорту, гри), які періодично змінюються. Для ефективного лікування та профілактики реабілітації хворих велике значення має застосування дозувань фізичних навантажень. Для визначення навантажень доводиться враховувати багато чинників: прояви основного захворювання і рівень коронарної недостатності, рівень фізичної працездатності, стан гемодинаміки, здатність виконувати побутові фізичні навантаження. З урахуванням цих факторів хворі на ішемічну хворобу серця діляться на 4 функціональних класів, в кожному з яких регламентується рухова активність і програми занять. Ця регламентація застосовується й для

хворих на інші захворювання серцево-судинної системи.

Методика ЛФ при захворюваннях серцево-судинної системи залежить також від рівня недостатності кровообігу. При хронічній недостатності серця ІІІ ступеня лікувальна гімнастика вживається лише при стабілізації недостатності кровообігу під час інтенсивного лікування при поліпшені стану хворого. Лікувальна гімнастика спрямована на попередження ускладнень, стимуляцію компенсацій та поліпшення психічного стану хворого. Правильно підібрані вправи не ускладнюють, а, навпаки, полегшують роботу серця. До таких вправ відносяться активні рухи для малих і середніх м'язових груп. Руху на великих суглобах кінцівок виконуються з неповною амплітудою, з укороченим важелем, інколи з допомогою чи пасивно. Вправи для тулуба застосовуються лише у вигляді повороту на правий бік і невисокого піднімання тазу. Статичні дихальні вправи виконуються без поглиблення дихання, в повільний темп, в вихідному стані лежачи на спині з піднесеним узголів'ям. Кількість повторень у великих суглобах 3-4 рази, у дрібних – 4-6 разів.

При недостатності Н-ІІ На заняттях лікувальної гімнастикою зростає кількість вправ для середніх і великих м'язових груп кінцівок і тулуба. Поступово збільшується, однак неповна, амплітуда рухів тулуба. Усі рухи узгоджуються із диханням. Спеціальні дихальні вправи, статичні і динамічні, проводяться з одночасним посиленням і подовженням видиху. Рухи на великих суглобах виконуються в повільний темп 4-6 раз, а дрібних – загалом 8-12 раз лежачи, сидячи і стоячи. При поліпшені стану поставлено завдання поступово адаптувати хворого до помірно збільшуючих фізичних навантажень. Починає застосовуватися дозована ходьба, що поступово доводиться за кілька сотень метрів. Темп ходьби повільний. Гімнастичні вправи ускладнюються, амплітуда рухів і темп збільшується. Кількість повторень вправ значних м'язових груп збільшується до 6-12 раз.

При хронічній недостатності серця І ступеня основним завданням занять фізичними вправами є адаптація серцево-судинної системи та всього організму до побутових і виробничих фізичних навантажень. У заняття лікувальною гімнастикою включаються вправи для середніх і великих м'язових груп, вправи з предметами (гімнастичними палицями, м'ячами), невеликими обтяженнями (гантелі, набивні м'ячі 1-1,5 кг) і опором, малорухомі ігри, ігрові завдання, різна ходьба, нетривалий біг в повільний темп. Рухи, складні по координації, виконуються з повною амплітудою. Кількість повторень – 8-12 раз. Дані вправи чергуються з вправами для дрібних м'язових груп рук і ніг і дихальними. Застосовуються всі основні

вихідні становища: стоячи, сидячи і лежачи.

Окрім занять лікувальної гімнастикою використовуються ранкова гігієнічна гімнастика і дозована ходьба. Дистанція ходьби збільшується з кількох сотень метрів до 1-1,5 км, темп ходьби до 70-80 шагів/хв (швидкість 50-60 м/хв).

В відділенні відновлювального лікування було оздоровлено у 2016 році 3298 потерпілих внаслідок аварії на ЧАЕС. Всім пацієнтам виконано загально клінічне обстеження, аналізи крові, сечі, ЕКГ, велоергометрія, антропометрія, спірометрія, радіологічне обстеження. За даними обстеження сформована група оздоровчої реабілітації та медичної реабілітації.

Всім пацієнтам призначені базисні процедури: ЛФК, гідротерапія, психотерапія, масаж, магнітотерапія.

Заняття ЛФК відвідувало 2200 чоловік; перші 45 хвилин (загальнорозвиваючі і дихальні вправи) – тренуючий і щадний режим, другі 45 хвилин (заняття на тренажерах та загальнозміцнюючі вправи) лише групи тренуючого режиму. Після ЛФК призначались ванни.

За підсумками виписано із значним покращенням в групі оздоровчої реабілітації 528 чол. – 24%, з покращенням 1672 чол. – 76%.

Список використаних джерел

1. 20 років Чорнобильської катастрофи. Погляд у майбутнє: Національна доповідь України. – К. : Атіка, 2006. – 224 с.

2. Медичні наслідки аварії на Чорнобильській атомній електростанції / За ред. О. Ф. Возіанова, В. Г. Бебешко, Д. А. Базики. – К. : ДІА, 2007. – 800 с.

3. Ніщета І. В. Корекція адаптаційних реакцій організму учасників ліквідації аварії на ЧАЕС, хворих на сечокам'яну хворобу, під впливом лікування на курорті Трускавець : автореф. дис. канд. мед. наук / І. В. Ніщета. – О., 2003. – 20 с.

4. Сегеда Т. П. Ультраструктурна характеристика патології мікроциркуляції в учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС : автореф. дис. д.б.н. – Київ, 2011. – 37 с.

5. Терещенко В. П. Прискорене старіння як одна з причин погіршення здоров'я учасників ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи / В. П. Терещенко, Т. П. Сегеда, М. В. Безугла // Зб. наук. праць співроб. КМАПО ім. П. Л. Шупика. – 2005. – Вип. 14, Кн. 1. – С. 695-703.

6. Тондій О. Л. Нові технології в комплексному лікуванні синдрому хребтової артерії / О. Л. Тондій, О. П. Завальна, Д. Є. Кольцов, Н. О. Широкова // Матеріали III Національного

конгресу неврологів, психіатрів та наркологів України. – Харків. – 3-6 липня 2007 р. – С. 126-127.

7. Чернобыльская катастрофа : патологическая анатомия и патоморфоз некоторых заболеваний / под ред. В. П. Терещенко, Л. В. Дегтяревой. – К. : Чернобыльинтеринформ, 1999. – 86 с.

8. Шум М. І. Динаміка рівня здоров'я у процесі фізичної реабілітації осіб, які зазнали впливу комплексу факторів Чорнобильської аварії : автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту / М. І. Шум. – К., 2001. – 18 с.

9. Шум М. І. Ефективність процесу фізичної реабілітації на основі застосування кількісних показників здоров'я осіб, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС / М. І. Шум // Молода спортивна наука України. – Львів, 2000. – С. 272-274.

***КОРЧИНСЬКИЙ В.С.**, доктор медичних наук,*
старший науковий співробітник,
професор кафедри реабілітаційних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,
***НІЦЕЦЬКИЙ В.В.,** магістрант*
спеціальності «Фізична реабілітація»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
БАРТЮК О.М., ТЕЛЬНЮК Є.І., ЖИЛЮК Л.П.,
***ШМАЛЬ В.Ф., ФУРМАН Л.В.,** лікарі*
Клінічний санаторій «Хмільник», м. Хмільник

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ХВОРИХ НА РЕАКТИВНИЙ АРТРИТ

Реактивний артрит (РеА) є одним із найбільш частих ревматологічних проявів. РеА – патологія, яка знаходиться на перетині кількох дисциплін: інфектології, мікробіології, ревматології та дерматовенерології, клінічні прояви її множинні та різноманітні, а перебіг дуже варіабельний. Патогномонічних ознак та загальноприйнятих діагностичних критеріїв цього захворювання не існує [1, с. 14]. Захворюваність на РеА у світі становить 30-200 випадків на 100 000 населення [5, с. 121]. Ці цифри значно варіюють залежно від географічного розташування країни. Здебільшого на РеА хворіють молоді люди 20-40 річного віку, і практично однаковою мірою чоловіки та жінки.

Однак на хворобу Рейтера чоловіки хворіють приблизно в 15 раз частіше [5, с. 121]. РеА – група захворювань, яка характеризується

однотипним ураженням опорно-рухового апарату. Термін «реактивний артрит» як нозологічна форма, вперше був запропонований у 1969р. при описі артриту, який виник на фоні кишкової інфекції [7, с. 24; 4, с. 67].

Зараз здебільшого реактивним вважають артрит, який не підпадає під діагностичні критерії ревматоїдного чи подагричного артриту і не супроводжується специфічною для системних ревматичних захворювань позасуглобовою симптоматикою. Дискусії щодо критеріїв класифікації РеА призвели до того, що в 1999 р. постановою Четвертого міжнародного семінару з реактивних артритів прийнято термін «реактивний артрит», який використовували тільки стосовно носіїв антигену HLA-B27 з інфекційним артритом, що відповідають критеріям серонегативної спондилоартропатії [5, с. 121].

Актуальність проблеми РеА обумовлена тим, що клінічно подібні з ним ураження суглобів у ряді випадків є початком інших, більш важливих системних захворювань. У даний час РеА розглядається як мультифакторне захворювання, пов'язане з хронічною інфекцією, у розвитку якого значну роль відіграють не тільки мікроорганізми, але й їх стан [3, с. 42]. До реактивних артритів відносять запальні негнійні захворювання суглобів, які розвиваються в наслідок імунних порушень після перенесеної урогенітальної, кишкової чи респіраторної інфекції [6, с. 9; 2, с. 57].

З огляду на відсутність єдиного розуміння патогенезу РеА, питання базисного лікування залишається дискусійним і зводиться в основному до проведення симптоматичної терапії [6, с. 9; 1, с. 14], що включає нестероїдні протизапальні препарати (НПЗП), внутрішньосуглобові ін'єкції, глюкокортикостероїдів та фізіотерапевтичні методи. Не дивлячись на те, що існує велика кількість публікацій, які стосуються застосування методів апаратної фізіотерапії в лікуванні і реабілітації хворих на реактивний артрит, досліджень, які підтверджували б ефективність того чи іншого методу при РеА – не достатньо. Практично відсутня доказова база для диференційованого призначення фізичних факторів хворим на РеА. Все це вимагає наукового обґрунтування і доказу ефективності методів апаратної фізіотерапії в лікуванні і реабілітації хворих на РеА.

Мета дослідження – вивчити особливості застосування методів апаратної фізіотерапії в комплексному санаторно-курортному лікуванні для реабілітації хворих на РеА, і оцінити їх ефективність.

Дослідження проводилось на базі Клінічного санаторію «Хмільник».

Під спостереженням знаходилось 70 хворих з достовірним

діагнозом реактивний артрит, згідно критеріїв J. Sieper і співавторів 2002 р. вираженість РеА була різноманітною: у 39 хворих в клінічній картині переважно ураження периферичних суглобів, у 31 – ураження периферичних суглобів і хребта. Для оцінки результатів проведених досліджень, використовували ряд клінічних, клініко-лабораторних, біохімічних та імунологічних показників, які характеризують різноманітні аспекти: наявність і ступінь вираженості клінічних проявів, активності хвороби, а також зміни в процесі санаторно-курортного лікування. Клінічний стан хворих оцінювали за тривалістю ранкової скутості – РС (у хвилинах), суглобовому (СІ), сухожильному (СхІ), і хребтовому (Хі) індексам, симптому Томайєра (СТ) і показнику рухливості хребта (ПРХ). Функціональну недостатність (ФН) хворих класифікували наступним чином: ФН 0 – функціональна здатність збережена, ФН 1 – збережена професійна здатність, ФН 2 – втрачена професійна здатність, ФН 3 – втрачена здатність до самообслуговування.

Динаміку лабораторних показників запалення оцінювали за змінами ШОЕ і числа лейкоцитів в периферичній крові, концентрації в сиворотці крові С-реактивного білка (С-РБ), фібриногену, церулоплазміну, та серомукоїда. Ступінь загальної клінічної активності визначалась згідно сумарному індексу активності (СІА), який визначався шляхом додавання значень: суглобового, сухожильного і хребтового індексів, і показника рухливості хребта, ШОЕ, С-реактивного білка і серомукоїда. При значенні СІА 1-10 балів, ступінь загальної клінічної активності розцінювали як низький, 11-21 бал як високий.

Методи апаратної фізіотерапії призначали в залежності від переважання клінічних проявів захворювання: локально на периферичні суглоби, ентазиси, вздовж ураженої частини хребта чи паравертебрально. Перша група хворих (39 чол.) отримувала низькочастотний ультразвук (НУЗ). Лікувальний вплив здійснювали на уражені суглоби, місця прикріплення сухожиль і зв'язок, паравертебральні зони відповідних відділів хребта, по лабільній методиці, в безперервному режимі, частотою 44 кГц, інтенсивністю 0,4-0,8 Вт/см^2, по 4-6 хв. на кожну ділянку. В якості контактного середовища використовували офіцінальну 1% гідрокортизонову мазь. Курс апаратної фізіотерапії складав 10-12 щоденних процедур.

У другій групі хворих (31 чол.), які отримували методи апаратної фізіотерапії, проводили вплив надвисокочастотними електромагнітними полями дециметрового діапазону (ЕМПДМХ) стаціонарним апаратом ВОЛНА-2 (частота коливань 460Гц).

Прямокутний розмір (16х35 чи 20х10) або циліндричний випромінювач розміщували поперечно над периферичними суглобами, місцями прикріплень сухожиль та зв'язок, вздовж враженої частини хребта із припуском 3-4 см. Використовували інтенсивність, яка викликала слабке відчуття тепла (30-50Вт). Тривалість впливу до 30хв. на одну процедуру.

В двох групах 90% хворих отримували симптоматичну медикаментозну терапію (нестероїдні протизапальні препарати), яка не змінювалась в процесі проведення курсу фізіотерапії. Всі хворі отримували лікувальну гімнастику та масаж. Лікувальну гімнастику призначали з урахуванням клінічного перебігу захворювання, функціонального стану опорно-рухового апарату, за сумарним індексом активності, серцево-судинної і дихальної систем. Застосовували класичний лікувальний масаж. На початку курсу масажувалися відділи кінцівок розташовані проксимально від ураженого суглобу, надалі виконувався масаж всієї кінцівки, і відповідних відділів хребта. Радонові ванни призначалися за основною методикою: 20нKu/л, температура 36^0С, тривалістю 8-15 хв. на курс 10 ванн.

Для оцінки глобальної ефективності методів апаратної фізіотерапії використовували критерії СІА. Зменшення величини СІА на 25% і більше розцінювали як покращення, зменшення СІА менше ніж на 25%, як стан без динаміки, а збільшення СІА на 15% і більше – як погіршення. Крім того зниження СІА з вихідного високого до низького ступеню розцінювали як значне покращення. Статистичну обробку матеріалу виконали за допомогою пакета приладних програм Statistika 6,0. Оскільки групи були різні за чисельністю і розподіл більшості параметричних показників у них не відповідав закону нормальності згідно з критерієм Шапіро-Вілкса, їх описували за медіаною (нижній-верхній квартилі), і порівнювали між групами за допомогою непараметричного критерію Манна-Уітні. Для порівняння якісних характеристик застосовували критерій х2. Відмінності вважали статистично значущими при значенні $p < 0,05$.

Хворі на РеА, що отримували ЕМП ДМХ і НУЗ, були співставні за основними вихідними клінічними показниками (стать, вік, тривалість захворювання, ступінь ФН і величиною СІА). Зменшення СІА у хворих, які отримували НУЗ корелювало зі зменшенням болю і запаленням периферичних суглобів і ентазисів ($r=0,39$; $r=0,45$; $p < 0,05$). Зменшення клінічної активності РеА у хворих, що отримували ЕМП ДМХ було тісно пов'язано зі зменшенням болю у хребті ($r=0.48$; $p < 0,05$) і збільшенням його рухливості ($r=0,41$; $p < 0,05$). Тому можна

припустити, що зниження загальної клінічної активності у хворих на РеА, які отримували ЕМП ДМХ, відбулось переважно за рахунок зменшення клінічних проявів зі сторони хребта, а у хворих які отримували НУЗ – за рахунок покращення стану суглобів і ентазисів. На основі отриманих даних встановлено переважну спрямованість лікувальної дії методів апаратної фізіотерапії у хворих, які в основному спричиняли місцеву дію: знижували болючість і вираженість запалення периферичних суглобів, ентазисів і хребта, збільшували об'єм рухів у суглобах, що призводило до зменшення загальної клінічної активності.

Встановлено, що ЕМП ДМХ порівняно з НУЗ спричиняли суттєвий позитивний вплив на спондиліт, а НУЗ на периферичний артрит. Суттєвих змін показників імунної системи у хворих що отримували УЗ методи апаратної фізіотерапії (НУЗ) не виявлено (p >0,01). Проведений аналіз дозволив встановити, що ЕМП ДМХ на відміну від НУЗ спричиняли позитивний вплив на стан гуморальної ланки імунітету, підвищувався рівень адаптації. Таке покращення клінічного стану хворих було зумовлено зменшенням тривалості РС, одного із показників активності РеА.

Згідно критеріїв СІА покращення після завершення курсу ЕМП ДМХ спостерігалась у 58,1% хворих, а НУЗ у 61,5%. Порівняння частоти глобальної ефективності ЕМП ДМХ і НУЗ між собою не виявило переваг якого-небудь методу (x2;p > 0,05). При співставленні вихідних клініко-лабораторних показників відзначали низьку ефективність ЕМП ДМХ при наявності виражених ексудативних змін периферичних суглобів і ентазисів в області п'яток. Відсутність ефекту від застосування НУЗ частіше спостерігали при виражених обмеженнях рухомості хребта, а ексудативні зміни в суглобах і ентазисах суттєво збільшували ризик загострення РеА.

Отже, методи апаратної фізіотерапії були ефективними більш, ніж у половини хворих. Локальне призначення методів апаратної фізіотерапії позитивно вплинуло на основні клінічні прояви РеА. У хворих відзначили зниження тривалості РС, зменшення пальпаторної болючості і вираженості запалення суглобів, ентазисів і хребта.

Встановлено, що ЕМП ДМХ справляло істотний позитивний вплив на запальні зміни хребта,а НУЗ – на периферичний артрит. ЕМП ДМХ порівняно з НУЗ спричиняло більш виражену позитивну дію. В результаті проведеного дослідження обгрунтовано застосування методів апаратної фізіотерапії при РеА, доказана їх ефективність, встановлено переважну спрямованість лікувальної дії, визначені диференційовані показання і фактори ризику розвитку загострення при

призначенні НУЗ і ЕМП ДМХ хворим на РеА. Використання НУЗ у поєднанні з радонотерапією приводило до покращення у 61,5% хворих, ЕМП ДМХ у поєднанні з радонотерапією – у 58,1% хворих. Встановлено, що ЕМП ДМХ чинить суттєвий позитивний вплив на запальні зміни в хребті, а НУЗ – на периферичний артрит. ЕМП ДМХ і НУЗ в основному спричиняли місцевий вплив: зменшували біль і вираженість запалення периферичних суглобів, ентазисів і хребта, збільшували об'єм рухів, що призводило до зменшення загальної клінічної активності

Представлені методи апаратної фізіотерапії хворих на РеА, можуть бути рекомендовані для застосування в реабілітаційних центрах, ревматологічних і фізіотерапевтичних відділеннях стаціонарів та поліклінік, санаторно-курортних закладах.

Висновки та перспективи подальших розробок.

1. Реактивний артрит – системне захворювання, яке розвивається внаслідок хламідійної або (значно рідше) іншої інфекції у спосіб з генетичною схильністю, характеризується ураженням сечостатевих органів та суглобів і не рідко поєднується з ураженням шкіри, слизових оболонок, вісцеральними проявами. РеА завершується одужанням, або набуває хронічного рецидивного перебігу.

2. Сучасні концепції лікування хворих на РеА засновані на принципах ранньої діагностики, а також раннього початку терапії, оскільки захворювання у більшості осіб набувають хронічного перебігу із системним ураженням опорно-рухового апарату.

3. Застосування комплексу фізичної реабілітації у хворих на РеА із включанням до індивідуальних програм лікувальної фізичної культури, масажу, фізіотерапевтичних методів, радонотерапії, призводить до покращення клінічного перебігу, зниження активності запального процесу.

4. При побудові комплексу фізичної реабілітації на санаторно-курортному етапі потрібно враховувати особливості перебігу, наявність системних уражень, показники суглобових індексів, активність запального процесу, механізми дії фізичних факторів.

Представлені диференційовані програми фізичної реабілітації хворих на РеА, можуть бути рекомендовані для застосування в реабілітаційних центрах, ревматологічних та фізіотерапевтичних відділеннях стаціонарів і поліклінік, санаторно-курортних закладах.

Список використаних джерел

1. Абрагамович О. М. Перший досвід застосування флуренізиду в комплексному лікуванні пацієнтів з реактивним артритом хламідійної етіології / О. М. Абрагамович, Р. К. Жураєв // Укр.

ревматол. журн. – 2004. – №4(18). – С. 14-16.

2. Бойчак М. П. Особливості змін ендоталіальної функції та клапанів серця у хворих на реактивні артрити / М. П. Бойчак, Г. О. Спаська // Лікарська справа. – 2010. – №7-8. – С. 57-60.

3. Бондаренко Г. М. Современные данные о распросраненности болезни Рейтера / Г. М. Бондаренко // Дерматология и венерология. – 2002. – №3(17). – С. 42-45.

4. Гомозова Е. А., Синяченко О. В., Снопко Е. Ю., Супрунова В. О. Клинико-патогенетическое значение нарушений пуринового обмена при хламидий асссоциированом реактивном артрите (болезни Рейтера) / Е. А. Гомозова, О. В. Синяченко, Е. Ю. Снопко, В. О. Супрунова // Дерматологія та венерологія. – 2008. – №1(39). – С. 67-69.

5. Коваленко В. Н. Ревматические болезни : номенклатура, классификация, стандарты диагностики и лечения / В. Н. Коваленко, Н. М. Шуба. – Киев, 2002. – С. 121-122.

6. Лила А. М. Реактивный артрит : клиника, диагностика, лечение / А. М. Лила // Рос. семейный врач. – 2002. – №6(4). – С. 9-16.

7. Реактивні артрити : визначення, епідеміологія та етіологія / М. Б. Джус, В. О. Чопяк, Г. М. Гаврилюк, Л. С. Юхимів // Укр. ревматолог. журн. – 2002. – №2(8). – С. 24-28.

***КОРЧИНСЬКИЙ В.С.**, доктор медичних наук,*
старший науковий співробітник,
професор кафедри реабілітаційних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,
***СТАШКО А.Л.**, магістрант спеціальності*
«Фізична реабілітація»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
***ГІРНИК І.М.**, лікар невропатолог,*
***ІГНАТЮК К.П.**, лікар невропатолог,*
***БУБЛИК Ю.П.**, лікар невропатолог,*
***ДЗІВІНСЬКИЙ В.А.**, лікар ортопед*
Клінічний санаторій «Хмільник», м. Хмільник

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ХВОРИХ НА ЕСЕНЦІАЛЬНУ ГІПЕРТЕНЗІЮ У ПОЄДНАННІ З ДИСЦИРКУЛЯТОРНОЮ ЕНЦЕФАЛОПАТІЄЮ

Есенціальна гіпертензія – захворювання серцево-судинної

системи, яке розвивається як наслідок первинної дисфункції вищих судиннорегулюючих центрів, нейрогуморальних та ниркових механізмів, характеризується артеріальною гіпертензією, а при виражених стадіях – органічними змінами серця, нирок та ЦНС. Есенціальна гіпертензія (первинна гіпертензія) – це підвищений АТ за відсутності очевидної причини його підвищення [3, 4].

На сьогодні не визначено пряму причину її появи, проте є багато факторів, які підвищують ризик розвитку гіпертонії, а саме: сидячий малорухомий спосіб життя, куріння, стреси, вісцеральне ожиріння, дефіцит калію (гіпокаліємія), ожиріння (більше ніж у 85% людей з індексом маси тіла більшим 25, хворі на ессенціальну гіпертензію), чутливість до солі (натрію), надмірне споживання алкоголю та дефіцит вітаміну D. Ризик виникнення хвороби також збільшується з віком, у зв'язку із деякими спадковими генетичними мутаціями і у людей з сімейним анамнезом гіпертензії. Підвищений рівень реніну – гормону, який виробляється нирками, є ще одним чинником ризику, який пов'язаний із гіперактивністю симпатичної нервової системи. Інсулінорезистентність, яка є складовою частиною синдрому Х (або метаболічного синдрому), також сприяє виникненню гіпертензії. Останні дослідження, які стосувалися низької ваги новонародженого також підтвердили її значення в якості фактору ризику появи АГ у дорослому віці [2].

Причини та механізми розвитку даної патології вивчаються, але їх не можна вважати остаточно встановленими. Есенціальна гіпертензія є одним із головних факторів ранньої інвалідності та смертності через високий ризик розвитку таких ускладнень, як інсульт, ішемічна хвороба серця (ІХС), серцева та ниркова недостатність та інше. АГ є фактором, що не тільки скорочує тривалість життя, але і погіршує її якість (European Society of Hypertension, 2003, 2007).

Есенціальна гіпертензія (ЕГ) – надзвичайно поширене захворювання. Понад третину дорослого населення страждає на ЕГ. За результатами епідеміологічного дослідження на ЕГ в Україні страждає майже 13 млн. осіб, у половини з них зареєстровано граничний рівень артеріального тиску (АТ). Серед осіб з підвищеним артеріальним тиском знають про наявність цього захворювання 62% хворих, з них лікуються лише 23,2%, причому ефективно тільки 12,8%. Ризик пов'язаний з есенціальною гіпертензією, реалізується через розвиток серцево-судинних або судинно-мозкових ускладнень.

Відповідно до результатів Фремінгемського дослідження, підвищений АТ асоціюється з підвищенням ризику виникнення ускладнень від 5 до 30 разів. Загалом хворі на ЕГ порівняно з особами

з нормальним АТ мають у 7 разів більшу частоту виникнення інсульту, у 6 разів – серцевої недостатності, у 4 рази – ішемічної хвороби серця.

Одним з найчастіших ускладнень есенціальної гіпертензії є цереброваскулярна патологія – третя по частоті причина смертності і одна з основних причин інвалідизації населення. В даний час в Україні зареєстровано більше 3 млн. людей з цереброваскулярною потологією. Немалу долю в їх структурі займають хронічні судинні захворювання головного мозку – дисциркуляторні енцефалопатії (ДЕП).

Основною причиною формування ДЕП є ураження артерій мілкого калібру зумовлених ЕГ, цукровим діабетом і їх поєднанням, а також амілоїдна ангіопатія. Стійке підвищення АТ призводить до значної структурної перебудови судинної стінки в результаті первинного некрозу, міоцитів, проліферації ендотеліоцитів, активації ліпогіалінозу і фібриноїдного некрозу. Внаслідок цих процесів проходить перекалібрування артерій зі зменшенням їх діаметра, що призводить до гіпоперфузії білої речовини. Вказані структурно-функціональні зміни стінки артерій і ендотеліальна дисфункція призводить до порушення ауторегуляції мозкового кровотоку, при цьому мозковий кровоток починає пасивно слідувати за системним АТ. Вірогідність ішемічного ураження мозку збільшується при наявності поєднаних стенозів двох і більше артерій, роз'єднання вілізієвого кола або неповноцінності інших систем анастомозів, нестабільності системного АТ, особливо при артеріальній гіпотензії, наявності виразкових бляшок, що спричиняють мікроемболи.

На ранній стадії АГ з ДЕ переважають суб'єктивні скарги, явні неврологічні порушення ще відсутні, саме тому на санаторно-курортному етапі впроваджують заходи, що формують здоровий спосіб життя, сприяючи зниженню чинників ризику виникнення ускладнень захворювання. Ці заходи діють на саногенетичні механізми, які забезпечують активну адаптацію до змінених умов зовнішнього середовища, зберігаючи для суспільства здорового і працездатного індивідуума [1].

Есенціальна первинна гіпертензія не має чіткої симптоматики, тому без комплексної діагностики визначити наявність гіпертонічної хвороби вкрай не просто. Багато хворих взагалі не відчувають дискомфорту до певного моменту. Деякі ж все-таки відзначають погіршення стану, що виявляється у появі:

- сильного і настирливого шуму у вухах, який може з'являтися при різкій зміні положення тіла або після пробудження;

• запаморочення, яке може поступово перейти в перед непритомний стан, але не дійти до повної втрати свідомості;

• здавлююча біль в області потилиці. Вона може тривати годинами, що, безсумнівно, впливає на психоемоційний фон людини.

Це не специфічні симптоми есенціальної гіпертензії. Варто відзначити, що сильний біль у чолі і потилиці може свідчити про так звану злоякісну гіпертензію, яка може стати причиною набряку мозку і, як наслідок, летального результату. Таким чином, гіпертензія є серйозним серцево-судинною недугою, яка вимагає своєчасного і комплексного лікування. Саму терапію повинен призначити терапевт, який працює в тандемі з кардіологом.

Метою лікування ЕГ у поєднанні з ДЕП має бути не лише гіпотензивного досягнення стійкого гіпотензивного ефекту, а й корекція та усунення факторів ризику серцево-судинних ускладнень, уражень органів-мішеней, метаболічна корекція.

Серед фізичних чинників, які використовують в реабілітації хворих на ЕГ у поєднанні з ДЕП 1-11 стадій, розрізняють: патогенетичні, направлені на лікування основного захворювання та симптоматичні, спрямовані на усунення тих або інших клінічних симптомів. Фізичні методи мають бути направлені на зменшення цефалгії методами, що підсилюють гальмівні процеси в центральній нервовій системі, корекцію АТ, зменшення активності симпатико-адреналової системи, сприяти нормалізації реологічних властивостей крові [1, с. 8-10].

Мета дослідження: дослідити особливості застосування методів фізичної реабілітації у хворих на ЕГ у поєднанні з ДЕП.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати особливості патогенезу, центральної і регіональної (мозкової) гемодинаміки, клінічного перебігу есенціальної гіпертензії у поєднанні з дисциркуляторною енцефалопатією.

2. З'ясувати основні принципи застосування методів фізичної реабілітації при ЕГ у поєднанні з ДЕП.

3. Дослідити вплив комплексного санаторно-курортного лікування на стан центральної і мозкової гемодинаміки, фактори серцево-судинного ризику.

4. Розробити пропозиції щодо удосконалення системи фізичної реабілітації цієї категорії хворих.

Клінічна характеристика хворих і методи дослідження.

Дослідження проводилося на базі клінічного санаторію «Хмільник».

У дослідження було включено 37 хворих на АГ з ДЕП у віці від

50 до 71 років (середній вік складав 62,3±3.2 р.). Хворі були обстежені у відповідності до рекомендацій Української асоціації кардіологів. Діагноз ДЕП встановлювали на основі скарг хворих, анамнестичних даних, результатів неврологічного дослідження, а також даних ультразвукової доплерографії комп'ютерної томографії головного мозку, дуплексного сканування каротидних артерій.

Після обстеження хворі були рандомізовані на 2 групи для проведення патогенно сильно обґрунтованого санаторно-курортного лікування (основна група 21 чол.) і лікування згідно із законоприйнятими протоколами (16 чол.).

Всім пацієнтам проводилось динамічне клініко-лабораторне обстеження, що включало: електрокардіографію, ехокардіографію, доплерографію екстра краніальних судин, варіаційну пульсометрію, біохімічні дослідження крові.

Отримані результати опрацьовані методом варіаційної статистики. Вірогідність різниці кількісний показників визначили за допомогою критерія t-Student.

Програма фізичної реабілітації хворих ЕГ у поєднанні з ДЕП I-II стадії передбачала вплив на судинні чинники ризику, корекцію підвищеного АТ, профілактику гострого порушення мозкового кровообігу, відновлення мозкового кровообігу, поліпшення мозкового метаболізму. Програма фізичної реабілітації включала: лікувальне харчування, масаж, дозовану ходьбу, гідрокінезотерапію, низькочастотну магнітотерапію, надсудинну лазерну терапію, гіпербаричну оксигенацію. Програмою передбачалась корекція наявних факторів ризику.

Застосування патогенетичного обґрунтованого комплексу фізичної реабілітації призвело до вірогідного зменшення основних неврологічних синдромів. Так, до початку дослідження цефалгічний синдром відзначали у 87,5% хворих, по закінченню дослідження він зберігався у 61,3% пацієнтів, вестибуло-атактичний синдром до початку дослідження спостерігався у 87,6% пацієнтів, по закінченню досліджень – у 50,3% хворих, астенічний синдром до початку дослідження – у 75,9%, після лікування – у 52,1% хворих.

Проведене дослідження довело, що розроблена програма ФР позитивно впливає на зниження АТ. В основній групі АТ знизився відповідно з 165.4±9.5 до 133.7±11.3 мм. рт. ст. ($p < 0.01$) систолічний і з 117.6±10.8 до 84.1 ± 12.3 мм. рт. ст. ($p < 0.05$) – діастолічний.

З метою оцінки впливу санаторно-курортного лікування на якість життя був вивчений інтегральний показник якості життя J. Mezzich. Враховуючи роль традиційних і нетрадиційних факторів

ССР у розвитку і прогресуванні АГ, патогенетично обґрунтованим є застосування комплексної програми фізичної реабілітації, з переважним акцентом на ЛФК та дієтотерапію.

Під час використання даної методики оцінка стану хворого базується на його суб'єктивному сприйманні власного загального стану захворювання і динаміки в процесі лікування. Після завершення лікування відзначали суттєве покращення сприйняття якості життя практично за усіма показниками. Так, значно покращилося сприйняття пацієнтами свого фізичного благополуччя (до лікування – 4.5±0.9; після лікування – 7.4±1.2), психологічно-емоційного благополуччя (до лікування – 5.7±1.7; після лікування – 8.5±1.4), підвищилася працездатність (до лікування – 5.6±1.2; після лікування – 8.5±0.7). Усі ці показники позитивно впливали на загальне сприйняття якості життя (до лікування – 5.5±1.6; після лікування – 8.4±1.3).

При оцінці динаміки варіабельності серцевого ритму виявилися: знижена активність симпатичного відділу нервової системи в 1,7 рази (за показником LF, підвищення рівня сумарного серцевого ритму (SDNN до (117,6±6,8) мс), підвищення активності парасимпатичного відділу нервової системи (HF 3,2), нормалізація індексу вегетативного балансу LF/HF до 2,5±0,1. Також позитивна динаміка відмічалася за даними реоенцефалографії: збільшення реографічного індексу, поліпшення діастолічного і дикротичного індексу, що приводило до покращення церебрального кровотоку у 78% хворих.

У обстежуваних хворих відзначалася позитивна динаміка церебральної гемодинаміки після курсу лікуванням у вигляді збільшення середньої лінійної швидкості кровотоку у системі каротидних і церебро-васкулярних артерій. Разом із позитивною динамікою мозкового кровотоку зменшувався рівень атерогенної фракції ліпідів та протромбіновий індекс($P < 0,05$).

Враховуючи отримані результати дослідження, можна сказати, що комплексна фізична реабілітація ефективно вплинула практично на усі фактори дослідження.

Позитивний ефект запропонованої реабілітаційної програми полягає в реалізації комплексного підходу до оцінки та корекції факторів серцево-судинного ризику у хворих на ЕГ у поєднанні з ДЕП, застосуванням патогенетично-обґрунтованих методів бальнеофізіотерапії.

Таким чином, отримані нами результати підтверджують, що розроблена нами комплексна програма фізичної реабілітації є ефективною при лікуванні артеріальної гіпертензії у поєднанні з ДЕП,

відіграє значну роль у корекції факторів ризику, дає змогу підвищити якість життя хворих та покращити їх загальне самопочуття.

Список використаних джерел

1. Мищенко Т. С. Современные подходы к лечению больного дисциркуляторной енцефалопатией : Неврологія і психіатрія / Т. С. Мищенко // Здоров'я України. – 2007. – С. 8-10.

2. Мищенко Т. С. Эпидемиология цереброваскулярных заболеваний в Украине / Т. С. Мищенко // Практична аніоневрологія. – 2009. – №1/1. – С. 5.

3. Сіренко Ю. М. Гіпертонічна хвороба і артеріальні гіпертензії / Ю. М. Сіренко. – Донецьк, 2011. – 362 с.

4. Сіренко Ю. М., Граніч В. М., Радченко Г. Д. Ураження органів мішеней при артеріальний гіпертензії : профілактика, діагностика та лікування : метод. реком. / Ю. М. Сіренко, В. М. Граніч, Г. Д. Радченко. – К. :Укрмедпатентінформ, 2003. – 42 с.

5. Рогоза А. Н. Суточное мониторирование артериального давления (по материалам методических рекомендаций ESH 2003) / А. Н. Рогоза // Функциональная диагностика. – 2004. – №4. – С. 29-44.

***КОРЧИНСЬКИЙ В.С.**, доктор медичних наук,*
старший науковий співробітник,
професор кафедри реабілітаційних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,
***ЧЕРЕДНИК А.А.**, магістрант*
спеціальності «Фізична реабілітація»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗДОРОВ'ЯФОРМУЮЧИХ ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ГРУПАХ СТУДЕНТІВ МОЛОДШИХ КУРСІВ НАВЧАННЯ

Справжню вартість деяких незаперечних цінностей ми усвідомлюємо лише тоді, коли їх втрачаємо. До їх числа, безумовно, належить здоров'я. Яке за визначенням Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ), це не лише відсутність хвороб та фізичних вад, а й стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя [5].

На жаль, більшість українців сьогодні не можуть похвалитися добрим здоров'ям, як власне і довгим життям. Суспільні перетворення в Україні за останні десятиліття супроводжується соціально-

економічною кризою, що негативно позначилось на відтворенні населення. Сучасна демографічна ситуація складна і характеризується стрімким скороченням його чисельності через переважання смертності над народжуваністю. На сьогодні Україна за найважливішими показниками здоров'я поступається багатьом країнам Європи. Тож, середня очікувана тривалість життя чоловіків на 13 років, а жінок понад 8 менша, ніж в країнах Європейського Союзу. За цим показником наша країна знаходиться на передостанньому місці. Передусім це пов'язано з високою смертністю (надсмертністю) населення, особливо в працездатному віці.

Законодавство України вбачає одним із пріоритетних завдань сучасних дошкільних навчальних закладів, шкіл, спеціалізованих навчальних закладів та вищих навчальних закладів охорону і зміцнення здоров'я дітей та студентів. Передусім, це пов'язано із тим, що ці заклади освіти є єдиною інституцією, яка має узаконену і чітко визначену в часі можливість цілеспрямовано впливати на процес соціалізації дитини як інтегративний процес свідомого засвоєння готових форм і способів соціального життя, на основі якого формуються власні ціннісні орієнтації, смисли, ставлення, ідеали, спрямованість особистості.

Важливими причинами відхилень у здоров'ї дітей вважають несприятливі соціально-матеріальні, побутові умови, відсутність належних умов для ігор, занять, різних видів праці в родині, наявність у більшості дітей різних вікових груп гіподинамії (режиму малої рухомості), недостатньо збалансоване харчування; формалізм під час загартовування дітей, безвідповідальне ставлення з боку педагогів і батьків до регулювання динаміки фізичної, психічної та емоційної працездатності вихованців; порушення режиму організації життя дітей, санітарно-гігієнічного, повітряного, світлового оточення.

Тому можна вважати, що пріоритетним завданням системи освіти є виховання людини в дусі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності. Це досягається шляхом розвитку валеологічної освіти, повноцінного медичного обслуговування, оптимізації режиму життя дітей, навчально-виховного процесу, створення екологічно сприятливого життєвого простору, використання засобів фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи.

З урахуванням цього, ми розглянемо проблему використання здоров'яформуючих і здоров'язбережувальних технологій в умовах навчання на молодших курсах ВНЗ.

Об'єкт дослідження – вплив здоров'яформуючих та

здоров'язбережувальних технологій на студентів молодших курсів вищих навчальних закладів, формування та зміцнення здоров'я кожного студента.

Предметом дослідження є вплив здоров'яформуючих і здоров'язбережувальних технологій на студентів молодших курсів в вищих навчальних закладах.

Мета – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність здоров'яформуючих і здоров'язбережувальних технологій у студентів молодших курсів вищих навчальних закладів; створити систему збереження та зміцнення здоров'я та формування мотивації здорового способу життя у студентів молодших курсів вищих навчальних закладів.

У наш час у ВНЗ все більш актуальним стає впровадження здоров'язберігаючих і здоров'яформуючих технологій. Великі навчальні навантаження, «сидячий» спосіб життя, неповноцінне харчування, поряд з шкідливими звичками і недоліком рухової активності, ведуть до збільшення захворюваності серед молоді і, як наслідок, до зниження успішності і соціальній адаптивності в суспільстві. У контексті цього, одним із пріоритетних завдань освітніх установ стає завдання виховання у молоді позитивного ставлення до здорового способу життя.

За тривалістю життя Україна посідає 74 місце серед 162 країн світу та 37 місце у Європі. Однією з головних причин є гіподинамічний спосіб життя. Вченими досліджено, що фізична пасивність дорослих людей складає 84-97%. Несприятливі природні умови стали причиною зростання кількості хворих дітей. Майже 90% дітей, учнів і студентів мають відхилення у здоров'ї, понад 50% – незадовільну фізичну підготовку, близько 70% дорослого населення – низький та нижчий, ніж середній, рівні фізичного здоров'я, у тому числі у віці 16-19 років – 61%, 20-29 років – 67,2%, 10-39 років – 66%, 40-49 років – 81,5%, 50-59 років – 81%, 60 років і старші – 98,1%. Наприкінці століття кількість інвалідів в Україні перевищуватиме 2 млн. осіб.

Останнім часом спостерігається тенденція до зниження середньої тривалості життя чоловіків і жінок, яка нині на 10-15 років нижча, ніж у США, Японії, Франції та інших економічно розвинутих країнах.

За даними ВООЗ ризик для здоров'я мають: паління, зловживання алкоголем, наркотиками, нераціональне харчування, підвищений вміст холестерину, ожиріння, підвищений артеріальний зиск, низька фізична активність, психологічний стрес, ультрафіолетова

радіація. Основними захворюваннями, які викликають ці фактори, є серцево-судинні, онкологічні, захворювання легень, шкіри, цукровий діабет, депресія і тривоги, суїцидальна поведінка, остеопороз та інші. Зовнішні фактори ризику пов'язані між собою, вони взаємно зумовлюють, взаємно доповнюють одне одного. Вони також можуть розглядатися як одна система – весь спосіб життя і умови життя людини. Фактори ризику такого напряму пов'язані з соціальними, економічними та екологічними детермінантами здоров'я. До їх переліку відносять освіту, наявність і доступність здорової їжі, психосоціальний стрес, доступність послуг охорони здоров'я та інфраструктур, що підтримують здоровий спосіб життя. Тому всю сукупність цих хвороб можна розглядати як одну хворобу на індивідуальному рівні (хворіє людина) або на популяційному рівні (хворіє населення в цілому). Ці хвороби розповсюджуються і можуть бути ліквідовані всі разом як єдина етіопатогенетична система [3].

Одним із засобів, який має інтегральну оздоровчу дію є рухова активність, заняття фізичною культурою і спортом. Разом з тим, спостерігається недостатнє залучення населення до рухової активності і заняттям фізичною культурою. Це зумовлено, в першу чергу, недостатньою науково-методичною розробкою питань рухової активності як фактору профілактики конкретних нозологічних форм, в той час як питання лікувального застосування фізичної культури отримали більші результати. Особливо актуальна недостатня інформованість саме медичних працівників про всі організаційно-методичні форми включення осіб, що мають конкретні фактори ризику, в заняття адекватними фізичними вправами. Тому широке залучення лікарів всіх спеціальностей і інструкторів з лікувальної фізкультури до того, щоб вони могли дати рекомендації з рухової активності і заняттям фізичною культурою і спортом, є однією з актуальних задач профілактичної медицини.

Дослідженнями доведено, що ефективність формування здорового способу життя вимагає активного залучення молоді до здоров'язберігаючого процесу, формування в них активної позиції щодо зміцнення і збереження власного здоров'я. Поняття «здоров'язберігаючі технології» об'єднує в собі багаточисленні напрями формування, збереження та зміцнення здоров'я молоді.

Під здоров'язберігаючими технологіями розуміється:

- сприятливі умови навчання, а саме: відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання;
- оптимальна організація навчального процесу, відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм;

• повноцінний та раціонально організований руховий режим.

Здоров'язберігаючі та здоров'яформуючі технології дозволяють зберігати наявний стан студентської молоді, формують більш високий рівень їхнього здоров'я, навички здорового способу життя, дають можливість здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку і проводити відповідні психолого-педагогічні, корегувальні, реабілітаційні заходи [1].

Аналіз класифікацій існуючих здоров'язберігаючих технологій дає можливість відокремити такі їхні типи:

• здоров'язберігаючі технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці;

• оздоровчі технології, що спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, аромотерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія;

• технології навчання здоров'ю – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок, керування емоціями, вирішення конфліктів тощо, профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання;

• виховання культури здоров'я – виховання в учнівської молоді особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я, як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини [2].

У теперішній час здоров'я студентів перетворилося в справжню проблему, пов'язану з рядом зовнішніх і внутрішніх факторів – погіршенням екологічного середовища, збільшенням різних залежностей, таких, як паління, вживання алкоголю, наркоманія, ігроманія, Інтернет-залежності, підвищенням розумових та психічних навантажень, зменшення фізичної активності, появою нових інфекційних захворювань, таких, як СНІД, зменшенням вольового контролю поведінки [4].

Отже, створення здоров'язберігаючого середовища у вищих навчальних закладах є надзвичайно актуальним в сучасному світі. Якщо студент буде володіти та активно використовувати різноманітні фізичні вправи, то поліпшить свій фізичний стан, рівень фізичної підготовленості, показники фізичного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим / Т. Бойченко // Здоров'я та фізична культура. – 2005. – №2. – С. 1-4.

2. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до

використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С. 1-6.

3. Власюк Г. Учнівське самоврядування у формуванні здорового способу життя засобами фізичної культури / Г. Власюк // Фізичне виховання в школі. – 2002. – №2. – С. 38-42.

4. Гігієнічні та соціально-психологічні аспекти моніторингу здоров'я школярів: Матеріали науково-практичної конференції. – Харків : ІОЗДП АМНУ, 2006. – 226 с.

5. Демографія та стан здоров'я народу України / За ред. В. М. Коваленка. – Київ : Медінформ, 2010. – 143 с.

***КОРЧИНСЬКИЙ В.С.**, доктор медичних наук,*
старший науковий співробітник,
професор кафедри реабілітаційних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,
***ШВИДЮК І.І.**, магістрант*
спеціальності «Фізична реабілітація»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ

Посттравматичний стресовий розлад (скорочено ПТСР шифр F43.1 за МКХ-10) – це тяжкий психічний стан, який виникає в результаті одиничної або повторюваної психотравмуючої події (воєнних дій, природних або техногенних катастроф, серйозних нещасних випадків, спостережень за насильницькою смертю, роль жертви знущань, тероризму, сексуального насилля або іншого злочину) [1, с. 36].

За МКХ-10 зазначається, що ПТСР виникає як відстрочена або затяжна реакція на стресову подію або ситуацію (короткочасну або довготривалу), що має суб'єктивний характер погрози або катастрофи, які можуть викликати загальний дистрес майже у кожної людини.

Описано, як мінімум, чотири вектори хворобливих змін при ПТСР (І.А. Коваль, 2015):

1. Психобіологічні ефекти: надмірні вегетативні реакції на стимули, що нагадують про травму; надмірне збудження у відповідь на сильний, але нейтральний стимул (втрата здатності розмежовувати стимули).

2. Нейрогормональні ефекти: підвищення рівня катехоламінів (норадреналін); зниження рівня глюкокортикоїдів; зниження серотонінергічної активності, посилена опіоїдна відповідь на стимули, що нагадують про травму.

3. Нейроанатомічні ефекти: зменшення об'єму гіпокампу.

4. Нейрофізіологічні ефекти: активація мигдалевидного тіла (яке бере участь в оцінці емоційного значення отриманих стимулів) і кори зорової ділянки правої півкулі під час флеш-беків; зниження активності поля Брока під час флеш-беків (можливо, це пояснює, чому пацієнтам з ПТСР важко висловитися про переживання); виражена правопівкульна асиметрія.

Відповідно до особливостей прояву і перебігу розрізняють три підвиди посттравматичних стресових розладів:

1. Гострий ГПТСР, що розвивається в терміни до трьох місяців (його не слід змішувати з гострим стресовим розладом, який розвивається протягом одного місяця після критичного інциденту).

2. Хронічний ПТСР, що має тривалість більше трьох місяців.

3. Також виділяють відтермінований ПТСР, коли розлад виникає через шість і більше місяців після травматизації. Такий перебіг виникає після дії тригера, що сам по собі не мав спричинити розвиток ПТСР.

Клінічно виділяють окремі типи посттравматичного стресового розладу:

- тривожний тип – відрізняється частим виникненням невмотивованої тривоги, не тільки усвідомлюваною, але й відчутною тілесно; через це виникають часті зміни настрою, порушений сон: кошмари, безсоння; такі люди прагнуть до спілкування і це полегшує їх хворобливо-тривожний стан;
- астенічний тип – характеризується млявістю, слабкістю, апатичністю, нав'язливою байдужістю до свого життя і проблем оточуючих людей; власна неспроможність мучить, і це ще більше пригнічує; сон порушений інакше, ніж при тривожному типі посттравматичного стресового розладу: надовго виникає болісна дрімота, іноді весь день важко піднятися з ліжка, хворі цього типу згодні лікуватися, відгукуються на допомогу другів і близьких;
- дисфоричний тип – пацієнтам властива постійна дратівливість, агресивне невдоволення і похмурий настрій; вони уразливі, бувають активно мстиві, забіякуваті, потім можуть шкодувати про свою нестриманість або, навпаки, відчувати недовге задоволення; за допомогою не звертаються, уникають її, їх починають лікувати після того, як стає ясно, що протестна агресивність таких людей неадекватна

реальності;

• соматичний тип – виникають масивні хвороботливі відчуття всередині тіла: в області серця, в шлунково-кишковому тракті, в голові; ці хворобливі симптоми з'являються, як правило, через 6 місяців після психотравмуючої події, тобто це відставлений варіант посттравматичного розладу; іпохондрична фіксація на цих симптомах і тривожне очікування їх посилення змушує хворого звертатися до лікарів, якщо у них не сформовані комплекси невіри в медицину і своєї приреченості [1, с. 37-40].

В рамках посттравматичної патології більшість авторів виділяють три основні групи симптомів: 1) надмірне збудження (включаючи вегетативну лабільність, порушення сну, тривогу, нав'язливі спогади, фобічне уникнення ситуацій, що асоціюються з травматичною); 2) періодичні напади депресивного настрою (притуплювання відчуттів, відчай); 3) риси істеричного реагування (паралічі, сліпота, глухота, напади, нервове тремтіння). Особливістю при психологічних розладах є те, що в клінічній картині присутня соматична патологія (психосоматичні захворювання) в поєднанні з різноманітними психічними та психологічними розладами і неврологічними симптомами органічного характеру. Тому їх діагностика та корекція потребують комплексного підходу [4, с. 39].

Згідно із МКХ-10, для постановки діагнозу ПТСР пацієнт повинен відповідати наступним діагностичним критеріям:

1. Експозиція до стресової події або ситуації (короткотривалої або довготривалої) винятково загрозливою або катастрофічною за своєю природою.

2. Постійне згадування або «повторне переживання» стресору через нав'язливі флеш-беки, яскраві спогади, рекурентні сновидіння або переживання дистресу під час експозиції до ситуацій, які асоціюються із стресором.

3. Уникнення ситуацій, що відносяться або асоціюються із стресовою подією. Один із 2-х наступних пунктів.

4. Неможливість відтворити у пам'яті частково або повністю деякі важливі аспекти, що стосуються періоду експозиції до стресору.

5. Персистуючі симптоми підвищеної психологічної чутливості та збудження (що не були присутні до експозиції до травмуючої події), які проявляються як мінімум 2-ма пунктами із наступних:

• труднощами у засинанні або нічними прокиданнями;
• роздратованістю або спалахами гніву;
• труднощами у концентрації уваги;
• надмірна пильність;

• перебільшені реакції переляку [1, с. 49-50].

Для дослідження психологічної сфери рекомендовано включати шкалу клінічної діагностики ПТСР(Clinical-administered PSTD Scale, CAPS). Шкала CAPS є золотим стандартом у діагностиці ПТСР. У зв'язку із випуском нової редакції DSM актуальним є CAPS-5, що складається із 30 структурованих питань, які можуть використовуватись для: постановки діагнозу ПТСР, виявлення ПТСР протягом життя, оцінки симптомів ПТСР протягом останнього тижня. На додачу до оцінки 20-ти симптомів (згідно із DSM-5), питання у шкалі направлені на виявлення суб'єктивного дистресу, тривалості симптомів, їх впливу на соціальне та трудове функціонування, покращення в симптоматиці від часу минулої оцінки симптомів, тяжкості розладу та уточнення дисоціативного типу (деперсоналізація та дереалізація) [1, с. 52-54].

В залежності від клінічних проявів ПТСР застосовуються заспокоюючі (седативні) та стимулюючі (збуджуючі) процедури. Найліпші результати досягаються при застосуванні різноманітних фізичних факторів: електротерапія, водолікування, масаж, ЛФК, бальнеотерапія, дієтотерапія тощо.

Одне із провідних місць в системі медичної реабілітації пацієнтів з ПТСР займає ЛФК. Основні механізми впливу якої пов'язані із тонізуючим, трофічним, компенсуючим та нормалізуючим функції. В процесі реабілітації заняття ЛФК забезпечують боротьбу з гіпокінезією і стимулюють психофізичну активність самого хворого, вдосконалюють компенсації та адаптують його до навантажень побутового та соціального характеру. Перевага надається вправам помірної інтенсивності, які поєднуються з глибоким диханням, вправам з опором, з обтяженням, зі снарядами, на снарядах, вправи на розвиток координаційних здібностей та тренування вестибулярного апарату, можуть включатися прикладні вправи, елементи кінезотерапії, механотерапії.

В основі ЛФК лежить призначення режиму рухової активності, який визначає добір засобів та методів. Це передбачає суворе дозування фізичних вправ, яке починається з використання пасивних впливів. З покращенням стану пацієнта, з включенням до процедури лікувальної гімнастики активних вправ вмикаються мотиваційні компоненти психотерапевтичних впливів, коли пацієнт має змогу самостійно регулювати інтенсивність вправ з урахуванням суб'єктивних критеріїв (сон, самопочуття, загальний стан), саме тут важливого значення набувають сугестивні, аутосугестивні та аутосугестивно-кінестетичні методи впливу [4, с. 49].

Методи апаратної фізіотерапії, бальнеотерапії та фізичної реабілітації застосовуються згідно синдромно-патогенетичного підходу з урахуванням переважаючого клінічного синдрому та розділяються на методи переважно седативної (релаксаційної) або стимулюючої дії; методики, що застосовуються при наявності розладу у емоційно-вольовій сфері, при порушеннях сну, при вегетативних розладах за типом гіперсимпатикотонії або гіпосимпатикотонії, при депресивному синдромі [4, с. 43].

При проведенні реабілітація в санаторно-курортних умовах основна увага приділяється відновленню нормального фізичного стану пацієнтів. Проте, у хворих на посттравматичний стресовий розлад, не менш важливе, а в багатьох випадках і основне місце, займають психологічні моменти реабілітації – ставлення пацієнта до своєї хвороби, зміни психоемоційного стану, здатність повернути собі радість життя [3, с. 322].

Основними терапевтичними ефектами, які очікуються в результаті санаторно-курортного лікування, є нормалізація тонусу симпатичної нервової системи, у першу чергу, її надсегментарних відділів та зменшення прояву вегетативних стигм, покращання церебрального кровообігу та нормалізація артеріального тиску, антиоксидантний ефект, седативний вплив та покращання адаптації, сну, покращання когнітивних процесів, соматичного стану [4, с. 43].

При складанні реабілітаційних програм слід дотримуватись наступних принципів:

- показаними для санаторно-курортної реабілітації є різні форми посттравматичних стресових розладів та порушення адаптації (поза гострим періодом);
- консультації невропатолога, кардіолога, гастроентеролога (за показаннями);
- обов'язковий нагляд клінічного психолога (діагностика психічних розладів на підставі опитувальників та шкал – розширений та експрес-варіанти);
- загальновизнаних у санаторно-курортному лікуванні принципів – тобто послідовність, сумісність, комплексність, адекватність та інші;
- раціональне планування лікувального процесу, створення сприятливого режиму дня;
- гармонійне поєднання процедур (бальнеотерапія, методи фізіотерапії, дієтотерапія, ЛФК, масаж, психологічна корекція) на підставі виявлених особливостей перебігу захворювання;
- застосування задля психокорекції методів психотерапії та

медичної реабілітації – природних та преформованих фізичних факторів, методів апаратної фізіотерапії та фізичної реабілітації, бальнеотерапії тощо згідно провідного клінічного синдрому.

Раціональне планування лікувального процесу, гармонійне поєднання процедур на підставі виявлених особливостей перебігу психосоматичних розладів разом із загальнооздоровчою дією курортних факторів, створення належного режиму дня – ось реальні кроки до швидкої медико-соціальної реадаптації пацієнта, відновлення психологічної надійності та позитивної мотивації значної кількості постраждалих від надзвичайних станів [4, с. 39].

Список використаних джерел

1. Реабілітація постраждалих в умовах надзвичайних ситуацій та бойових діях. Посттравматичний стресовий розлад / за ред. К. Д. Бабова, І. Я. Пінчук, В. В. Стеблюка. – Одеса, 2015. – 240 с.

2. Гурова О. С. Психологические особенности субъективных представлений о жизненных перспективах участников локальных войн: автореф. дис. канд. психол. наук. / О. С. Гурова. – Барнаул, 2004.

3. Михайлов Б. В., Сердюк А. И., Федак Б. С. Психотерапия в курортологии : клиническое руководство / Б. В. Михайлов, А. И. Сердюк, Б. С. Федак. – Х. : МОЗ Украины, ЗАО Укрпрофздравница [б. и.], 2012. – 322 с.

4. Медицина, реабілітація, курортологія, фізіотерапія : науково-практичний журнал. – 2015. – №3-4. – С. 83-84.

ЛОМИНОГА С.И., *кандидат медицинских наук,*
старший преподаватель
кафедры реабилитационных технологий
Винницкого института Университета «Украина»

ДЫХАТЕЛЬНАЯ ГИМНАСТИКА КАК ВАЖНЫЙ КОМПОНЕНТ ФИЗИЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ

Условия современной жизни, связанные с техническим прогрессом и урбанизацией неблагоприятно отразились на состоянии здоровья человека. Патофизиологи и клиницисты связывают повышение уровня заболеваемости различными тяжелыми вариантами заболеваний среди населения планеты с негативным воздействием образа жизни людей. Ограничение двигательной активности самым неблагоприятным образом отражается на всех физиологических процессах, протекающих в организме человека. Одним из серьезных

последствий обездвиженности, приобретенной вследствие малоподвижного стиля жизни современного человека, является понижение потребления кислорода всеми клетками и биологическими тканями организма. Это состояние называется гипоксия [1].

Гипоксия – кислородная недостаточность, кислородное голодание – представляет собой типовой патологический процесс. Этот состояние функционирования организма, развивающееся в условиях недостаточного снабжения тканей организма кислородом или при нарушении его утилизации в процессе биологического окисления. Возникающие в организме изменения представляют собой совокупность непосредственных последствий воздействия гипоксического фактора, вторично возникающих нарушений, а также развивающихся компенсаторных и приспособительных реакций. Следствием гипоксии является недостаточное энергетическое обеспечение протекающих в организме процессов жизнедеятельности, поэтому гипоксия является одной из центральных проблем патологии.

Однако, для нормального функционирования дыхательной системы важно не только содержание кислорода в крови. Опытами Фредерика с перекрестным кровообращением у собак установлена закономерность работы дыхательного центра, которая заключается в том, что увеличение содержания углекислого газа в крови приводит к увеличению глубины и частоты дыхания, а уменьшение содержания углекислого газа и увеличение содержания кислорода вызывает нарушение дыхания вплоть до его остановки. Таким образом, деятельность дыхательного центра определяется напряжением газов, растворенных в крови, которое создает запрос на нужный уровень вентиляции легких [2].

Правильное дыхание необходимо для адекватного функционирования физиологических систем всего организма. Соблюдение этого условия гарантирует поддержание хорошего здоровья человека, а использование этих техник при заболеваниях способствует снижению риска осложнений и ускоряет процессы восстановления.

Освоение методики правильного дыхания не требует особых усилий. Необходимо, чтобы дыхательный цикл состоял из 6-8 полных актов дыхания в минуту. Неглубокий вдох продолжительностью 1-2 секунды сменяется паузой продолжительностью также 1-2 секунды и завершается неглубоким, но более длительным выдохом в 3-4 секунды с последующей паузой 1-2 секунды. Перед вдохом, после задержки дыхания следует «довыдохнуть», чтобы максимально освободить легкие от оставшегося воздуха.

Постепенно время вдоха-выдоха и пауз удлиняется. Соотношение вдоха и выдоха изменяется по принципу 1:2; 1:3, 1:4. При дыхании следует использовать диафрагму. Вдох – надуть живот, выдох – втянуть, при этом выдох может быть дробным. Через некоторое время, при достаточном внимании к этому вопросу, правильное дыхание будет осуществляться в режиме автоматизма.

В процессе подготовки спортсменов, или при проведении реабилитационных мероприятий лиц с различными заболеваниями могут быть применены варианты дыхательной гимнастики, которые позволяют поддержать баланс содержания основных газов крови. Равновесное наполнение крови кислородом и углекислым газами является необходимым условием деятельности всех физиологических систем. Кислород является окислителем при сжигании органических соединений. Углекислый газ обладает свойством важнейшего биологического регулятора. Наличие этого газа в организме стимулирует осуществление акта дыхания, способствует расширению капилляров, участвует в сохранении необходимой кислотности крови, повышает резервные возможности организма и иммунной системы.

Таким образом, полноценное дыхание является важным фактором поддержания и восстановления здоровья человека. Обучение правильно осуществляемому акту дыхания является важнейшей составляющей в воспитании здорового образа жизни человека. Достижение эффективности реабилитационных мероприятий требует использования дыхательной гимнастики как одного из наиважнейших подходов к восстановлению и укреплению здоровья.

Список использованных источников

1. Бреслав И. С. Физиология дыхания / И. С. Бреслав. – Санкт-Петербург : «Наука», 1994. – 247 с.

2. Щетинин М. Дыхательная гимнастика по Стрельниковой / М. Щетинин. – Москва : Метафора, 2008. – 144 с.

МИКИТЮК Т.О., *викладач*
медичної та соціальної реабілітації
Бершадського медичного коледжу

ФІЗИЧНА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Уже з 1991 року питання реабілітації інвалідів в Україні почало вирішуватись на законодавчому рівні законом «Про основи соціальної

захищеності інвалідів» та підзаконними актами. В Україні зроблено немало щодо організації відповідного лікування і надання допомоги інвалідам та немічним.

В реабілітації хворих пріоритет належить медичній реабілітації. Поруч з медичними працівниками активну участь беруть експерти, педагоги, психологи, соціологи, юристи, представники органів соціального забезпечення, профспілок, підприємств.

Інвалідність є соціальним феноменом і відповідно до рівню свого розвитку, пріоритетам і можливостям формує соціальну економічну політику щодо інвалідів. Проте, можливості суспільства в боротьбі з інвалідністю як соціальним злом зрештою визначаються як ступінь розуміння самої проблеми, а й існуючими економічними ресурсами. Масштаб інвалідності залежить від багатьох чинників, таких як: стан здоров'я нації, соціально-економічний розвиток, стан екологічного середовища, історичні і політичні причини, зокрема, військові конфлікти. В Україні всі перелічені чинники мають, нажаль, яскраво виражену негативну спрямованість. Нині чисельність інвалідів продовжує зростати, особливо з 2014 року (період дії АТО) [4, с. 115].

Медична реабілітація учасників АТО.

З початком бойових дій на Сході України питання реабілітації військовослужбовців стало надзвичайно актуальним. Фізична реабілітація не може забезпечити повноцінного повернення демобілізованих бійців до мирного життя. Майже завжди поряд з фізичною травмою в них спостерігається стресова реакція організму. Комплексна реабілітація, надання якої зосереджене в одному лікувальному закладі, є найефективнішою [1, с. 41].

Це процес, метою якого є запобігання інвалідності під час лікування захворювання і допомога хворому у досягненні максимальної фізичної, психічної, професійної, соціальної та економічної повноцінності, на яку він буде здатний у межах існуючого захворювання чи травми.

У процесі медичної реабілітації виділяють декілька складових, однією з яких є фізична реабілітація. Переважна більшість спеціалістів, які надають медичні послуги на етапі реабілітації, – представники різноманітних спеціальностей: фізичні реабілітологи, ерготерапевти, логопеди, психологи тощо.

Необхідність розв'язання проблем реабілітації учасників АТО нині є одним з найбільш значущих питань.

Міжнародна спільнота й громадські організації допомагають українській владі в лікуванні та реабілітації військових, які отримали поранення або стали інвалідами після сутичок із прокремлівськими сепаратистами на Сході України.

Завдання, які має вирішувати реабілітаційна медицина, не закінчіться з останнім пострілом на війні чи з останнім виписаним із госпіталю солдатом. Це проблема найближчих десятиліть!!!

За інформацією різних джерел, на сьогодні в збройному конфлікті на Сході України беруть участь близько 50 тис. українських солдат, причому за останній час значно побільшало тих, хто повертається додому інвалідами не тільки у фізичному, а й у психологічному плані. Психологи зазначають, що реабілітація має важливе значення не тільки для самих воїнів, а й для всього суспільства. Майже 98% військових потребують висококваліфікованої психологічної допомоги, про що говорять результати міжнародних досліджень [4, с. 159].

Існує нагальна потреба звертати особливу увагу на психологічну адаптацію, яку потребують майже всі учасники АТО й переселенці із зони військового конфлікту. Медики вважають, що у випадку недостатнього лікування з часом післявоєнні симптоми не просто повертаються, а й посилюються. Солдат, який пережив страхіття війни, часто мучать безсоння, відсутність емоцій, дратівливість. Для того, щоб люди могли адаптуватися до мирного життя, вони повинні пройти лікування. Психологи зауважують, що учасники тих страшних подій важко йдуть на контакт, адже думають, що час усе вилікує і зазвичай тримають усе в собі. Війна, за словами медиків, підриває психологічне здоров'я і потреба в лікуванні з кожним днем зростає. Патологія та тяжкість стану пацієнтів різноманітні. А саме, аку-баротравма, залишкові явища вибухової травми, закриті черепно-мозкові травми, післяконтузійний синдром, наслідки вогнепальних поранень та відмороження кінцівок, переломи різної тяжкості, гострі трахеобронхіти, гостра нейроінфекція, цистіти тощо. Особливо слід наголосити на масовість загострення проблем з хребтом, причому у різної вікової групи. Найвірогідніше до ураження

хребта, крім травм, призводить постійне носіння бронежилета довгий термін часу. Окремо слід зазначити, що всі пацієнти з зони АТО вкрай потребували постійної допомоги психолога.

Окрім необхідного фізіотерапевтичного обладнання та масажу постраждалих в зоні АТО потрібно забезпечити спеціальними пристроями, які суттєво поліпшують стан уражених м'язів та покращують психологічний стан пацієнтів. А саме:

1. Бігова доріжка для тренування та зміцнення м'язів ніг, дозволяє підтримувати в нормі серцево-судинну систему. Біг знімає стрес, заняття на біговій доріжці допомагають позбавитися агресії та негативних емоцій.

2. Інверсійний стіл для заняття інверсійною терапією, яка призводить до покращення загального стану здоров'я, зменшення болю в спині, покращення кровообігу в кінцівках, підвищення працездатності лімфатичної системи та підвищення імунітету.

3. Підвісна система для реабілітації хворих з наслідками травм нервової системи різного рівня з ускладненнями у вигляді парезів різної ступені тяжкості, навіть глибокі паралічі. Підвісна система також застосовується для вертикалізації пацієнтів з травмами хребта та спинного мозку.

4. Силовий тренажер багатофункціональний для зміцнення м'язів спини, плечового поясу, кінцівок. Зміцнює дихальну та серцево-судинну системи.

5. Велотренажер для покращення рухливості суглобів нижні кінцівок.

Застосування всього наявного комплексу реабілітаційних заходів суттєво поліпшує стан наших бійців із зони АТО [1, с. 26].

Не лише медики знають про «в'єтнамський» і «афганський» синдроми. За словами М. Кехтер, магістра психології, терапевта, члена ГО «Українська асоціація фахівців з подолання наслідків психотравмуючих подій», «у 1970-х роках у США у 25% учасників бойових дій, які навіть не мали каліцтва, згодом загострилися різні психічні та психологічні порушення, а серед поранених і покалічених таких було 42%, до 100 тис. ветеранів у різний час наклали на себе руки, а від 35 до 45 тисяч – донині ведуть замкнутий спосіб життя».

За її словами, після війни у В'єтнамі Сполучені Штати Америки втратили людей значно більше, ніж під час бойових дій (через алкоголізм, наркоманію, самогубства, криміналізацію колишніх військових). «Тому психологічна реабілітація після закінчення бойових дій набуде особливого значення для нашого суспільства. І що раніше й повніше її надаватимуть учасникам АТО, то менше проблем

виникатиме».

Координаційний центр з реабілітації учасників АТО в мережі госпіталів проводив збір та аналіз інформації з усіх областей України щодо потреби та видів реабілітації демобілізованих воїнів АТО. Це понад 1800 бійців, 654 з яких є інвалідами. Станом на 1 листопада 2016 року мережею госпіталів України було проліковано 18 391 учасник АТО, 721 перебуває на лікуванні.

Освіта та інвалідність.

Вища освіта для людини з обмеженими фізичними можливостями – це, насамперед, можливість самому заробляти на життя, реалізовувати себе в професійній сфері, громадському житті. У цьому комплексному процесі важливими ланками є здобуття освіти та професії, здатних суттєво підвищити її конкурентоспроможність на ринку праці. Фізичні дефекти можуть значною мірою утруднювати контакти людей з інвалідністю з довкіллям, обмежувати їхню участь у житті суспільства. У людей з інвалідністю зароджується почуття неспокою, невпевненості в собі, що призводить до формування комплексу неповноцінності, егоцентричних та антисоціальних психологічних настанов. У зв'язку з цим проблема адаптації інвалідів є важливою гуманітарною, соціальною проблемою й водночас проблемою державної значущості [3, с. 12].

Дослідження проблеми освіти та реабілітації осіб з інвалідністю у вищих навчальних закладах показали, що суттєвим доповненням до системної діяльності й суспільної інтеграції неповноспроможних і неповносправних осіб є організація постійної медико-реабілітаційної допомоги й залучення студентів-інвалідів до систематичних занять з адаптивного фізичного виховання та спорту. На основі аналізу літературних даних, інтерактивних опитувань студентів з інвалідністю й думок експертів визначено основні проблеми у сфері освіти та фізичної реабілітації людей з інвалідністю – брак ресурсів і майже повна відсутність механізму створення умов для фізичного виховання таких осіб, неадаптованість засобів навчання для людей із фізичними вадами, відстороненість, байдужість громадської думки щодо осіб з обмеженими фізичними можливостями. Перспективами подальших розробок із цього напряму є вивчення та розроблення можливостей залучення в інтенсивні заняття фізкультурою й спортом якомога більшої кількості інвалідів із метою успішної інтеграції їх у суспільство [2, с. 6].

Список використаних джерел

1. Байкіна Н. Г. Методика викладання фізичної культури та спорту інвалідів : навч.-метод. посіб. / Н. Г. Байкіна, Я. В. Крет,

Д. О. Силантьєв. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 86 с.

2. Бенедь В. Якісна і повноцінна освіта – найбільш надійний захист для інваліда / В. Бенедь, Ю. Гарієвський, В. Ковальський, В. Кучер // Проблеми освіти та реабілітації інвалідів : матеріали наук.-практ. семінару, 28 квіт. 2010 р. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2010. – С. 6-8.

3. Кольченко К. О. Забезпечення інклюзії молоді з інвалідністю в університетське середовище / К. О. Кольченко, Г. Ф. Нікуліна // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. пр. – К. : Ун-т «Україна», 2009. – №6 (8).– С. 10-15.

4. Про становище інвалідів в Україні : Національна доповідь. – К. : [б. в.], 2008. – 205 с.

ОСТАПЧУК М., *магістрант*
спеціальності «Фізична реабілітація»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ РЕВМАТОЇДНОМУ АРТРИТІ НА САНАТОРНО-КУРОРТНОМУ ЕТАПІ

В останні роки спостерігається підвищена увага науковців усього світу до проблеми ревматичних захворювань. На сьогодні ревматичні хвороби залишаються найбільш поширеною патологією в усьому світі, і в Україні зокрема. На першому місці серед них виступає ревматоїдний артрит – найпоширеніша форма запального захворювання суглобів, що уражає близько 1% населення (в Україні – 0,4%, у Європі й Північній Америці – 1-2%) [6, с. 114].

Ревматоїдний артрит реєструють в усіх регіонах світу без вираженого географічного або кліматичного впливу. Із віком поширеність ревматоїдного артриту зростає. Щорічна захворюваність становить близько двох випадків на 10 тис. населення (0,02%), хоча в різних регіонах вона коливається від одного до 40. Віковий пік хвороби припадає на п’яте десятиліття (для жінок – у середньому близько 41 року, для чоловіків – близько 45 років). Жінки хворіють на ревматоїдний артрит (РА) у 2-4 рази частіше, у середньому співвідношення жінок і чоловіків становить 3:1.

В Україні загальна кількість хворих на РА – близько 125 тис. [7, с. 37]. За відсутності належного лікування протягом перших 5-6 років після встановлення діагнозу майже половина хворих стає

інвалідами, недуга призводить до погіршення загального стану здоров'я та якості життя пацієнтів, зниження їхньої працездатності [6, с. 235]. Саме тому питання лікування та реабілітації ревматоїдного артриту є одним із найважливіших, адже зміни в суглобах, які відбуваються при цьому, призводять до обмеження функцій опорно-рухового апарату й подальшої інвалідизації, частих госпіталізацій пацієнтів, що обертаються значними фінансовими витратами для національних економік багатьох країн.

Причини ревматоїдного артриту до цього часу не встановлені. Відомо, що в основі патологічних змін лежить аутоімунне пошкодження сполучної тканини оболонки суглобів. Але те, що запускає імунну реакцію, поки залишається не відомим. Розвиток захворювання зумовлений багатьма патогенетичними механізмами, які взаємодіють у генетично схильному до виникнення ревматоїдного артриту організмі. Хвороба може виникати після травм, стресів, інфекційних захворювань, переохолодження, у період гормональної перебудови тощо, але це лише зовнішні чинники, що реалізують внутрішні глибинні механізми ревматоїдного артриту [6, с. 170]. Найбільш характерним проявом є поліартрит, тобто запалення відразу декількох суглобів. Як правило, розвивається симетричне двостороннє ураження суглобів однієї або декількох груп – залучаються суглоби кистей, стоп, променево-зап'ясткові, колінні, міжхребетні суглоби шиї. Відзначається болючість при пальпації, припухлість, малорухливість, підвищення температури шкіри над суглобом. Характерне відчуття скутості в суглобах, більш виражене вранці. Уранішня скутість більше однієї години майже завжди свідчить про артрит. Захворювання характеризується хвилеподібною течією з періодами загострення й ремісії. У міру прогресування хвороби розвиваються деформації суглобів, пов'язані з частковим руйнуванням суглобового хряща, розтягуванням сухожиль і капсули суглоба [4, с. 250].

Виділяють три ступені активності ревматоїдного процесу:

- I-й – мінімальний;
- II-й – середній;
- III-й – високий.

Ступінь I – мінімальна активність. Спостерігаються незначні болі в суглобах, помірна скутість уранці та невеликі ексудативні явища в суглобах. Температура шкіри над суглобами – у межах норми, ШОЕ злегка прискорене (у межах 20 мм), кількість лейкоцитів – у нормі; показники С-реактивного білка й фібриногену, сіалової кислоти й Y-глобулінів дещо підвищені. Ступінь II – середня активність. Відзначаються болі в суглобах не тільки при русі, але й у стані спокою.

Спостерігаються стабільні ексудативні явища в суглобах (припухлість, випіт, бурсит). Виражене больове обмеження рухливості в суглобах. Ураження внутрішніх органів виражене нечітко. Наявна субфебрильна температура, ШОЕ – 30-40 мм/год, лейкоцитів – 8-10-109 /л; помітне збільшення вмісту С-реактивного білка, фібриногену та сіалової кислоти.

Ступінь ІІІ – висока активність. Спостерігаються виражена ранкова скутість, сильні болі в стані спокою, значні ексудативні явища в суглобах (припухлість, гіперемія й підвищення температури шкіри над суглобами). Помітне виражене обмеження рухливості та ознаки активного запального процесу у внутрішніх органах (плеврит, перикардит, міокардит). Відзначається висока температура тіла, значне прискорення ШОЕ (40-60 мм/год); лейкоцитоз – 15-20-109 /л; збільшення показників С-реактивного білка, фібриногену й сіалової кислоти [7, с. 36]. Функціональна здатність хворого визначається за такими критеріями: І ступінь – професійна працездатність збережена; ІІ ступінь – професійна працездатність знижена; ІІІ ступінь – утрачена здатність до самообслуговування [3, с. 130]. Лікування цих хворих вимагає міждисциплінарного підходу, оскільки доводиться мати справу із різними проблемами пацієнтів – від їхньої участі в трудовому житті до психосоціальних питань. Фізична реабілітація – невід'ємний складник успішного лікування ревматоїдного артриту. Одним із найважливіших компонентів відновного лікування хворих на ревматоїдний артрит є лікувальна фізична культура (ЛФК) [8, с. 112].

Вирішальна роль у реабілітації хворих з функціональними порушеннями опорно-рухового апарату належить лікувальній фізичній культурі (ЛФК), масажу, фізіотерапевтичним засобам, зокрема магнітотерапії [2, с. 45]. ЛФК має велике значення у реабілітації хворих з патологіями опорно-рухового апарату. Для реабілітації використовують загально тонізуючі, дихальні, пасивні й активні вправи, а також сучасні комплекси корегуючи вправ з використанням тренажерів [5, с. 140]. У комплексній фізичній реабілітації хворих на артрити (зокрема РА) досить доречно використовувати метод магнітотерапії. Лікувальний ефект магнітотерапії формується за рахунок зменшення активності запального процесу, внаслідок чого зменшується виразність клінічної симптоматики захворювання, покращується загальний стан та працездатність пацієнтів. Використання магнітотерапії у комплексі з класичними засобами фізичної реабілітації чинить імуномоделюючу дію на перебіг запального процесу [1, с. 28]. Розроблена система поєднаної комплексної психолого-фізичної реабілітації хворих на запальні

захворювання суглобів (використання різних фізичних вправ з техніками масажу, поєднання комплексу фізіотерапевтичних чинників з використанням магнітотерапії), що дозволяє скоротити терміни і складність відновлення працездатності пацієнтів. Ефективність реабілітаційно-відновлюючого лікування та реабілітації істотно підвищується при включенні в програму магнітотерапії.

Висновки. Порушення рухової активності й, відповідно, мобільності хворого на ревматоїдний артрит належать до основних факторів, що обмежують нормальну життєдіяльність. Захворювання призводить до тимчасової та стійкої втрати працездатності й зростання первинного виходу на інвалідність від цієї патології внаслідок ураження опорно-рухової системи, що супроводжується деформаціями та контрактурами. У результаті аналізу науково-методичної та спеціальної літератури виявлено, що актуальність вивчення особливостей фізичної реабілітації хворих на ревматоїдний артрит зумовлена значним підвищенням рівня згаданої патології хворих останніми роками, зміщенням його початку на більш ранній вік, збільшенням кількості випадків тяжкого перебігу й швидкого розвитку інвалідизації. На сучасному етапі в Україні відсутні комплексні дослідження та відповідні програми, присвячені фізичній реабілітації хворих на ревматоїдний артрит, немає чітких методичних указівок щодо реабілітаційного обстеження та підбору адекватних засобів і методів, які дадуть змогу стандартизувати обсяг призначуваних лікувально-реабілітаційних заходів при складанні довгострокових індивідуальних програм відновлення здоров'я в умовах стаціонару.

Список використаних джерел

1. Дорошенко Т. В. Лікувальна фізкультура в комплексній терапії хворих на ревматоїдний артрит / Т. В. Дорошенко, С. В. Ярцева, Е. Р. Линниченко // Український медичний альманах. – 2008. – Т. 11. – №6. – С. 28-29.

2. Лечебная физическая культура : справочник / Под ред. проф. В. А. Епифанова. – М. : Медицина, 2004. – 592 с.

3. Мятыга Е. Н. Лечебная физическая культура при ревматоидном артрите на стационарном етапе / Е. Н. Мятыга, Д. С. Мятыга, Н. В. Гончарук // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – №2. – С. 128-131.

4. Клинические рекомендации. Ревматология / Под ред. Е. Л. Насонова. – М. : ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 288 с.

5. Клиническая ревматология (руководство для врачей) / (ред.) чл.-корр. РАМН проф. В. И. Мазуров. – СПб. : ООО «Издательство ФОЛИАНТ», 2005. – 520 с.

6. Коваленко В. М. Ревматоїдний артрит. Діагностика та лікування / В. М. Коваленко, М. М. Шуба, Л. Б. Шолохова. – К. : Моріон, 2001. – 272 с.

7. Ревматоїдний артрит : сучасний погляд на проблему / Є. М. Нейко, Р. І. Яцишин, О. В. Штефюк // Український ревматологічний журнал. – 2009. – №2 (36). – С. 35-39.

8. Полулях М. В. Програма фізичної реабілітації хворих на ревматоїдний артрит при ендопротезуванні колінного суглоба / М. В. Полулях, С. І. Герасименко, І. В. Рой, Т. В. Заморський, І. А. Лазарев, В. П. Черняк // Ортопедія травматологія протезування. – 2007. – №3. – С. 106-110.

ПОЗНІЙ В.Д., *магістрант спеціальності «Фізична реабілітація» Вінницького інституту Університету «Україна»,*
науковий керівник: *В.С. КОРЧИНСЬКИЙ, доктор медичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри реабілітаційних технологій Вінницького інституту Університету «Україна»*

ПАТОЛОГІЯ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ ПРИ ОЖИРІННІ

Основним фактором, що призводить до розвитку ожиріння, є порушення енергетичного балансу, невідповідність між енергетичними надходженнями в організм і їх витратами. Найбільш часто хвороба виникає внаслідок переїдання, але може розвиватися на тлі зменшення витрати енергії [5]. Безперечні роль спадково-конституціональної схильності, вікових, статевих, професійних факторів, характеру харчової поведінки, дисфункцій нервової і ендокринної систем [3].

Велике значення в розвитку ожиріння при хворобах органів травлення також має не тільки зміна характеру, але і порушення режиму харчування, зокрема рідкісні прийоми їжі і зміщення максимальної калорійності раціону на вечірні години, коли найбільш активно відбувається синтез і депонування жирів [5].

В якості самостійних причин ожиріння можуть виступати хвороби щитовидної залози з гіпофункцією, захворювання надниркників, гіпофіза, статевих залоз, гормони яких беруть активну участь в обміні речовин і в регуляції харчових поведінкових (біхевіорних) реакцій, включаючи перевагу вибору продуктів [7].

У ряді випадків ожиріння може бути обумовлено патологією нервової системи, порушенням функцій кори головного мозку, гіпоталамічних центрів, а також периферичних її відділів [1].

Найбільш часто зустрічаються такі захворювання органів травлення у людей з ожирінням: захворювання стравоходу – 72% випадків; хвороби печінки і біліарного тракту – 64% випадків; захворювання товстої кишки – 68% випадків [2].

Надлишкова маса тіла і ожиріння є значимими факторами ризику розвитку ГЕРХ. Гастроезофагеальна рефлюксна хвороба (ГЕРХ) – це хронічне рецидивуюче захворювання з розвитком характерних симптомів (печія, відрижка, тощо) і/або запального ураження дистального відділу стравоходу внаслідок періодичної регургітації у стравохід шлункового та/або дуоденального вмісту [1].

До особливостей перебігу ГЕРХ у хворих з ожирінням відносять переважання в клінічній картині диспептичних розладів (відрижка з'їденої їжею або повітрям, гіркота в роті, нудота, відрижка, періодична гикавка і відсутність печії), а також часте розвиток позастравохідних проявів (нічний кашель, осиплість голосу, рефлюкс-асоційована бронхіальна астма) [5].

Відзначено пряма кореляційна залежність між ІМТ і виразністю клінічних і ендоскопічних змін стравоходу. У більшості хворих даної групи ІМТ перевищував 30 кг/м2. Без корекції маси тіла у таких пацієнтів ремісія ГЕРХ практично недосяжна.

Печінка – орган-мішень при ожирінні. Велика частина ліпідів їжі, всмоктуючись в кров, потрапляє в печінку, де здійснюється окислення жирних кислот і ресинтез тригліцеридів, фосфоліпідів і формування транспортних форм ліпідів (ліпопротеїдів), які, знову потрапляючи в кров, утилізуються тканинами організму [5]. В умовах постійного збільшення кількості вступників з їжею жирів відбувається перевищення функціональних можливостей печінки щодо ресинтеза готових до транспорту ліпідних продуктів, внаслідок чого зайвий жир починає відкладатися в печінці. Ожиріння призводить до збільшення розмірів печінки, переважно її лівої частки, порушення біохімічних печінкових показників функціональних проб, зміни структури органу (стеатоз, фіброз, цироз).

Жінки з ЖКХ (жовчно-кам'яної хвороби) і ожирінням мають виражену гіпотонічну дисфункцію жовчного міхура, асоційовану з акумуляцією жирової тканини в вісцеральних абдомінальних жирових депо [2].

Наявність супутніх уражень жовчовивідних шляхів дисфункціональних розладів, хронічного холециститу, поліпозу

жовчного міхура посилює літогенність жовчі [5]. Порушення біліарної моторики можуть призвести не тільки до розвитку ЖКХ, а й до формування холестерозу жовчного міхура, який представляє собою патологічний стан, пов'язаний з абсорбцією і накопиченням в стінці жовчного міхура ліпідів з жовчі на тлі зміни концентрації аполіпопротеїнів і супроводжується зміною його функції. Холестероз жовчного міхура – найбільш раннє клінічне маніфестний прояв ліпідного дистрес-синдрому [6].

При ожирінні часто виявляються клінічні ознаки біліарної диспепсії (відрижка, гіркота в роті, нестійкість стільця, виражений метеоризм).

Ожиріння підвищує ризик розвитку раку органів травлення. Характер раціону і низька фізична активність грають важливу роль в канцерогенезі. Зниження ваги реально знижує ризик розвитку деяких форм раку.

Ризик розвитку раку стравоходу (аденокарцинома стравоходу) в 2 рази вище у пацієнтів з ожирінням в порівнянні з людьми з нормальним ІМТ. Відзначають зв'язок між раком жовчного міхура і ожирінням: при ожирінні часто зустрічається жовчно-кам'яна хвороба. Відомо, що наявність конкрементів в жовчному міхурі – значимий фактор ризику розвитку раку жовчного міхура, збільшення ризику розвитку раку жовчного міхура було відзначено у жінок з ожирінням [3].

Ожиріння стає навіть більш значущим фактором ризику розвитку гепатоцелюлярної карциноми, ніж цироз печінки. Стеатоз печінки розглядають як облігатний передраковий стан, при якому спостерігається прискорена проліферація гепатоцитів, пригнічення апоптозу, в нормі що захищає органи від пухлин [4].

Існує тісний зв'язок між надлишковою вагою і ризиком розвитку раку товстої кишки, що в більшій мірі зазначено у чоловіків. Очевидно, жіночі статеві гормони мають протективного дією відносно колоректального раку. Однак цей вплив зберігається тільки у фертильних жінок. У жінок з ожирінням в менопаузі, які приймають препарати для замісної гормональної терапії, ризик розвитку раку товстої кишки підвищений. Збільшення частоти раку товстої кишки корелює з довготривалим дефіцитом харчових волокон і антиоксидантів рослинного походження в раціоні більшості огрядних хворих [3]. Харчові волокна, будучи природними сорбентами і абсорбуючи на своїй поверхні багато токсичних речовин, включаючи продукти розпаду білків, харчові канцерогени, жовчні кислоти і їх метаболіти, виконують найважливішу функцію обмеження токсичного

навантаження на кишковий епітелій. Крім того, вони є головними стимуляторами перистальтики, зменшуючи тим самим час контакту токсичних продуктів зі стінкою кишечнику. При цьому слід зауважити, що майже у половини здорових хворих спостерігається значне уповільнення кишкової перистальтики. Нарешті, достатня кількість харчової клітковини сприяє формуванню природної мікрофлори кишечника і придушення зростання гнильних бактерій, які продукують велику кількість токсичних і канцерогенних продуктів.

Ще одним фактором ризику розвитку раку кишечника у хворих на ожиріння можна вважати дефіцит антиоксидантів, так як раціон таких пацієнтів позбавлений рослинної їжі. У той же час інтенсивний ліпідний обмін, як відомо, супроводжується одночасним активацією процесів перекисного окислення ліпідів, що є одним з факторів канцерогенезу. Крім того, антиоксиданти їжі запобігають активацію багатьох проканцерогенов, які набувають канцерогенних властивостей шляхом окислення в процесі травлення (наприклад, нітрати) [5].

Наведені дані демонструють зв'язок ожиріння з виникненням захворювань органів травлення. Ожиріння є фактором ризику і тригером захворювань стравоходу, біліарного тракту, печінки, підшлункової залози, кишечника. Аналіз особливостей перебігу та тактики ведення пацієнтів з ожирінням і патологією органів травлення повинен стати предметом спеціального дослідження.

Список використаних джерел

1. Дідів І. І. Проблема ожиріння : від синдрому до захворювання / І. І. Дідів // Ожиріння і метаболізм. – 2006. – №1 (6). – С. 2-5.

2. Звенигородська Л. А., Бондаренко О. Ю., Хомеріки С. Г. Клініко-морфологічні особливості гастроезофагеальнох рефлюксної хвороби у пацієнтів з абдомінальним ожирінням / Л. А. Звенигородська, О. Ю. Бондаренко, С. Г. Хомеріки // Consilium medicum. – 2010. – Т. 12. – №8. – С. 5-8.

3. Бессесен Д. Г., Кушнер Р. Надмірна вага і ожиріння : профілактика, діагностика і лікування / Д. Г. Бессесен, Р. Кушнер. – М .: ЗАТ «Вид-во бі-НОМ «, 2004. – С. 240-241.

4. Авер'янов А. П. Ожиріння у дітей і підлітків : клініко-метаболічні особливості, лікування, прогноз і профілактика ускладнень : автореф. дис. д-ра мед. наук / А. П. Авер'янов. – 2009. – 20 с.

5. Лазебник Л. Б., Звенигородська Л. А. Метаболічний синдром і органи травлення / Л. Б. Лазебник, Л. А. Звенигородська. – М. : Анахарсіс, 2009. – С. 184.

6. Гінзбург М. М., Козупіца Г. С. Ожиріння : дисбаланс енергії або дисбаланс нутрієнтів / М. М. Гінзбург, Г. С. Козупіца // Проблеми ендокрінології. – 1997. – №5. – С. 42-46.

7. Мельниченко Г. А. Ожиріння і інсулінорезістентність – фактори ризику і складова частина метаболічного синдрому / Г. А. Мельниченко // Тер. арх. – 2001. – №12. – С. 5-8.

8. Манцорос Х. С. Сучасні уявлення про роль лептину в розвитку ожиріння і пов'язаних з ним захворювань людини / Х. С. Манцорос // Міжнар. журн. мед. практики. – 2000. – №9. – С. 57-67.

ТКАЧ Т., *магістрант*
спеціальності «Фізична реабілітація»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ХВОРИХ НА ІШЕМІЧНУ ХВОРОБУ СЕРЦЯ ПІСЛЯ РЕВАСКУЛЯРИЗАЦІЇ МІОКАРДА

Ішемічна хвороба серця (ІХС) внаслідок широкого розповсюдження, високого рівня смертності та інвалідизації найбільш працездатної частини населення залишається однією з основних проблем сучасної медицини [1, с. 14]. Реваскуляризація міокарда у хворих на ІХС є визнаним і ефективним засобом лікування прогресуючих і резистентних до медикаментозного лікування форм коронарної недостатності і вважається ефективним реабілітуючим чинником. Удосконалення хірургічної техніки, довгострокова антиагрегантна і гіполіпідемічна терапія позитивно вплинули на результати ендоваскулярного та хірургічного лікування, що стають рутинним методом лікування ІХС в Україні [3, с. 45]. Проте, не завжди результати оперативного лікування в разі ІХС призводять до повного відновлення життєдіяльності хворого, особливо у віддалений післяоперативний період. Проведений аналіз медико-експертних справ цієї категорії хворих з низки областей України свідчить, що в закладах медико-соціальної експертизи (МСЕ) на сьогодні не існує єдиних експертних підходів щодо огляду таких хворих. Тобто, за наявності однакових початкових даних, оцінка їх у різних закладах МСЕ може бути неоднозначною, що перетворюється на серйозну соціальну проблему. Більшість існуючих документів і методичних розробок щодо цього питання носить більш концептуальний, ніж практичний характер, що відповідно позначається на якості проведення МСЕ.

Проведення у хворих на ІХС хірургічних чи ендоваскулярних методів реваскуляризації, в першу чергу, передбачає покращання якості життя хворого за рахунок підвищення толерантності до фізичних навантажень за відсутності чи зменшення нападів стенокардії, покращання скоротливої здатності міокарда. Однак віддалені результати реваскуляризації міокарда можуть залежати від низки чинників і за даними різних літературних джерел досить розбіжні. Винесений без урахування оцінки функціональних порушень помилковий експертний висновок негативно діє на хворого, знижуючи прагнення і мотивацію до праці, відбувається трудова дезадаптація. Під час проведення МСЕ ефективне оперативне лікування ІХС повинне розцінюватися не як факт, що обтяжує стан хворого, а як чинник сприятливого реабілітаційного прогнозу [6, с. 7].

Важливим і ефективним методом комплексної терапії захворювань серцево-судинної системи є дієтотерапія, яка складається з обліком основних патогенетичних механізмів окремих захворювань і спрямованих на корекцію метаболічних порушень, максимальне розвантаження серцевої діяльності, потенціювання дії лікарських препаратів (сечогінних, серцевих глюкозидів й інш.) і попередження побічних впливів на організм [6, с 11]. При призначені лікувального харчування враховують стадію захворювання, ступінь виразності порушень кровообігу, стан травлення, наявність супутних захворювань й ускладнень [7, с. 43]. Застосування дієтотерапії при серцево-судинної патології пов’язане з профілактикою даної групи захворювання шляхом активізації обміну речовин, поліпшення нервової й ендокринної систем, регуляції обмінних процесів, підвищення функціональних можливостей серцево-судинної й інших систем організму. Хворі повинні дотримуватися здорового способу життя, уникати стресів, припинити курити, дотримуватися дієти з обмеженням тваринних жирів і продуктів, багатих на холестерин [7, с. 124]. Застосування фізичних вправ при реабілітації хворих серцево-судинними захворюваннями вимагає суворо дотримуватись основних дидактичних принципів: доступність і індивідуалізація, систематичність і поступовість підвищення вимог. Методика занять фізичними вправами залежить від захворювання і характеру патологічних змін, стадії захворювання, ступеня недостатності кровообігу, стану вінцевого кровопостачання [3, с. 9; 5, с. 116]. При поліпшенні стану хворого фізичні вправи використовуються в комплексі реабілітаційних заходів для відновлення працездатності [1, с. 11]. Після закінчення відновного лікування і при хронічних захворюваннях фізичні вправи застосовують, щоб підтримати

досягнуті результати для поліпшення кровообігу і стимуляції функції інших органів і систем. Фізичні вправи і дозування фізичного навантаження підбираються в залежності від залишкових проявів хвороби, функціонального стану хворого. Використовуються різноманітні фізичні вправи (гімнастика, елементи спорту, ігри),що періодично змінюються, фізичне навантаження звичне, але час від часу воно, то підвищується, то знижується. Для ефективного лікування і реабілітації хворих велике значення має застосування адекватного стану хворого дозувань фізичного навантаження. Для його визначення доводиться врахувати безліч факторів: прояви основного захворювання і ступінь коронарної недостатності, рівень фізичної працездатності, стан гемодинаміки, здатність виконувати побутові фізичні навантаження. З урахуванням усіх факторів хворі ішемічною хворобою серця поділяються на 4 функціональні класи, для кожного з яких регламентується руховими активностями і програми занять. Дана регламентація застосовується і для хворих з іншими захворюваннями серцево-судинної системи. Для того, щоб більше точно визначити допустимі види й обсяг рухової активності для конкретної людини, її стан оцінюють відповідно до функціональної класифікації недостатності кровообігу, прийнятою в 1964 р. Нью-Йоркською асоціацією серця. Збереженню досягнутого ефекту сприяє продовженню тренувань у домашніх умовах. У осіб, що припинили тренування вдома, уже через 1-2 місяці спостерігалось погіршення стану і розвився феномен зникнення тренованості. Систематичне ж продовження тренувань з періодичним переусвідомленням хворих і можливим внесенням корекції в тренування по ходу спостереження з гарантією збереження досягнутого тренувального ефекту; задовільного стану хворого [1, с. 13]. Програми фізичних тренувань для хворих серцево-судинними захворюваннями може бути умовно розділені на три групи:

1. Дозовані навантаження на велоергометрі.

2. Дозований біг і ходьба, включаються вправи на придбані.

3. Комплексні програми, що включають гімнастичні, спортивні вправи й ігри. Завдання лікувальної фізкультури і масажу при атеросклерозі є профілактика прогресування процесу, активізації ліпідного обміну, компенсація порушених функцій, зменшення гіпоксії порушених органів і тканин, підвищення загального рівня працездатності [2, с. 334]. Лікувальна дія фізичних вправ у першу чергу виявляється в їхньому позитивному впливі на обмін речовин, діяльність нервової й ендокринної систем, що регулює усі види обміну речовин. Численні спостереження за хворими атеросклерозом свідчать

про сприятливу дію різної м'язової діяльності [3, с. 478]. Застосування фізичних вправ, що мають спеціальну лікувальну дію, сприяє відновленню моторно-вісцеральних зв'язків, порушених унаслідок захворювання [4, с. 51]. Основними завданнями занять фізичними для профілактики атеросклерозу є активізація обміну речовин, поліпшення нервової й ендокринної систем регуляції обмінних процесів, підвищення функціональних можливостей серцево-судинної й інших систем організму. Для занять підходить більшість фізичних вправ: тривалі гімнастичні вправи, плавання, ходьба на лижах, біг, веслування, спортивні ігри. Особливо корисні фізичні вправи, що виконуються в аеробному режимі, коли потреба працюючих м'язів у кисті цілком задовольняється [6, с. 135].

Висновок: медико-реабілітаційні заходи при серцево-судинних захворюваннях пов'язане з активізацією обміну речовин, поліпшення роботи нервової й ендокринної систем, регуляції обмінних процесів, підвищення функціональних можливостей серцево-судинної системи. Хворі повинні дотримуватися здорового способу життя, уникати стресів, припинити курити, дотримуватись дієти з обмеженням тваринних жирів і продуктів, багатих на холестерин.

Список використаних джерел

1. Кнышов Г. В. Кардиохирургия в Украине : прошлое, настоящее, будущее / Г. В. Кнышов // Серце і судини. – 2003. – №1. – С. 8-14.

2. Крюков Н. Н. Ишемическая болезнь сердца (современные аспекты клиники, диагностики, лечения, профилактики, медицинской реабилитации, экспертизы) / Н. Н. Крюков, Е. Н. Николаевский, В. П. Поляков. – Самара, 2010. – 651 с.

3. Островський Ю. П. Хирургия сердца / Ю. П. Островський. – М. : Мед. литература, 2007. – 576 с.

4. Бокерия Л. А. Методы реваскуляризации при стабильном течении стенокардии (сравнение выживаемости, частоты развития инфаркта миокарда, повторних реваскуляризаций, облегчения симптомов стенокардии) / Л. А. Бокерия, И. Н. Ступаков, И. В. Самородская // Грудная и сердечная хирургия. – 2005. – №5. – С. 44-54.

5. Соколов Ю. М. Коронарна хвороба – сучасні інвазивні підходи в лікуванні / Ю. М. Соколов // Вибрані лекції Української кардіологічної школи : Поєднання серцево-судинних та інших хвороб внутрішніх органів : визначення пріоритетів лікування та попередження ускладнень. – К. : Максимов, 2005. – С. 114-131.

6. Основні принципи стандартизації в охороні здоров'я та

медико-соціальній експертизі / В. В. Марунич, А. В. Іпатов, О. В. Сергієні [та ін.] // Науково обґрунтовані рекомендації по обстеженню та відновному лікуванню хворих і інвалідів у практиці медико-соціальної експертизи. – Дніпропетровськ : Пороги, 2006. – 284 с.

7. Про становище осіб з інвалідністю в Україні. Національна доповідь. – Київ : Міністерство соціальної політики України ДУ науково-дослідний інститут соціально-трудових відносин, 2013 – 198 с.

ЧАЛАНОВА Р.І., *доктор медичних наук,*
старший науковий співробітник,
завідувач кафедри реабілітаційних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,
ЛЯШКОВА Н.О., *вчитель-дефектолог,*
старший викладач кафедри соціальних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,
ПЕЛІН А.В., *магістрант спеціальності*
«Фізична реабілітація»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПОШИРЕНІСТЬ КОРОТКОЗОРОСТІ У ШКОЛЯРІВ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проведені статистичні дослідження свідчать про підвищення рівня захворюваності короткозорістю серед дітей [1]. За даними різних авторів, спостерігається паралелізм підвищення частоти розвитку аметропій і зростання захворюваності за усіма основними класами захворювань на тлі зниження кількості практично здорових дітей [2; 3; 4].

Проживання на радіаційно забруднених територіях можна розглядати як один із етіологічних чинників, що сприяє розвитку короткозорості, так як стронцій-90 і цезій-137 належать до категорії остеотропних та міотропних нуклеотидів. Послаблення під їх впливом морфофункціональної структури сполучної тканини недостатньо зміцнілого організму дітей може слугувати однією з причин розвитку короткозорості [5; 6; 7].

За даними проведених у 2014 році досліджень, найбільш забрудненими за вмістом цезію-137 (у дозі 0,70-2,17 Кі/км²) та стронцію-90 (у дозі 0,16-0,29 Кі/км²) є сільськогосподарські угіддя

восьми районів Вінницької області: Бершадський, Гайсинський, Тульчинський, Немирівський, Томашпільський, Тиврівський, Чечельницький і Шаргородський. Ці території становлять близько 32,5 тис. гектарів (2,7%) [8].

Матеріал і методи дослідження. Обстежено 960 школярів різних вікових груп, які проживають на різних щодо радіаційного забруднення територіях. Обстеження включало дослідження гостроти зору з використанням таблиці Сівцева-Головіна, визначення можливої корекції порушень зору, стан рефракції скіаскопічним методом.

Результати досліджень. Результати проведених досліджень на різних за забрудненістю територіях дозволили установити, що відхилення функціонального стану органа зору за показником гостроти зору якісно відрізняються залежно від місцевості проживання школярів (табл. 1). Як видно з даних таблиці, кількість дітей з нормальною гостротою зору практично не відрізняється на незабруднених і забруднених територіях.

Таблиця 1

Розподіл школярів, що проживають на радіаційно незабруднених і забруднених територіях, з урахуванням функціональних порушень органу зору

Діагноз	Розподіл школярів, що проживають на різних територіях, з урахуванням функціонального стану ока			
	Незабруднені території		Забруднені території	
	Кількість школярів (абс. величини)	%	Кількість школярів (абс. величини)	%
Еметропія	133	26,07	121	26,8
Міопія слабк. ст.	17	3,1	58	12,8
Міопія сер. ст	15	2,3	6	1,3
Міопія вис. ст.	8	1,6	5	0,98
Гіперметропія	337	61,0	260	57,7
Усього	510	100	450	100

Згідно з даними таблиці, не виявлено істотних відмінностей кількості школярів з гіперметропією на обох обстежених територіях. Невелика кількість виявлених випадків міопії високого ступеня у обох групах, як правило, пов’язана із незначним поширенням природженої короткозорості саме високого ступеня.

Відмінності у структурі виявлених функціональних порушень на обох обстежених територіях здебільшого належать до категорії міопії слабкого ступеня. На радіаційно забруднених територіях короткозорість слабкого ступеня зустрічається у 4 рази частіше, ніж в умовно чистій місцевості.

На незабрудненій території, попри незначну поширеність, виявлено дещо більшу кількість випадків міопії середнього ступеня.

Висновки. Результати проведених досліджень свідчать про досить високий рівень захворюваності короткозорістю у дітей, що проживають на забруднених територіях, порівняно з обстеженими школярами на умовно чистій місцевості. Переважно збільшення кількості дітей з виявленою короткозорістю слабкого ступеня відбулося за рахунок зниження кількості школярів з гіперметропією. Це свідчить про особливості розвитку органу зору у дітей, які проживають у радіаційній зоні. Як зазначалося, однією з причин міопізації є загальне послаблення сполучної тканини організму під впливом радіонуклідів.

Практичним висновком проведених досліджень є необхідність підвищеної уваги до стану та зміцнення здоров'я дітей, які проживають на забруднених територіях. Життєві обставини цих дітей та вимушене зростання у несприятливих умовах мають бути компенсовані активним застосуванням методів фізичної реабілітації у процесі їх виховання.

Список використаних джерел

1. Гайдай И. Заболеваемость и распространенность болезней органа зрения в Украине / И. Гайдай // Главный врач. – 2004. – №6. – С. 28-30.

2. Кузнецова М. В. Причины развития близорукости и ее лечение / М. В. Кузнецова. – М. : МЕДпресс-информ, 2004. – 168 с.

3. Пыльцина Н. Ю. О взаимосвязи клинического течения близорукости с анатомическим соматотипом у детей и подростков : автореф. .дис. канд. мед. наук / Н. Ю. Пыльцина. – М., 2007. – 11 с.

4. Сердюченко В. И., Драгомирецкая Е. И., Ностопырева Е. И., Головко И. И. Соматический статус и физическое развитие детей и подростков как факторы риска развития миопии / В. И. Сердюченко, Е. И. Драгомирецкая, Е. И. Ностопырева, И. И. Головко // Офтальмол. журн. – 2002. – №2. – С. 4-8.

5. Дітчук О. М. Обстеження акомодаційного апарату у дітей, що перебувають в зоні радіаційного забруднення / О. М. Дітчук // Тези доп. Міжнародного симп. «Мікрохірургія ока. Вплив підвищених доз радіації на орган зору». – Яремча, 1992. – С. 8.

6. Дітчук О. М. Вплив малих доз радіації на акомодаційно-конвергентну систему ока та рефрактогенез у дітей / О. М. Дітчук // Офтальмол. журн. – 1999. – №1. – С. 54-56.

7. Денисенко Г. Т., Шульженко О. Ф. Віддалені медичні наслідки Чорнобильської катастрофи та шляхи мінімізації

екогенетичних ризиків / Г. Т. Денисенко, О. Ф. Шульженко // XI Конгрес СФУЛТ. Тези доп. – Полтава-Київ-Чикаго, 2006. – С. 249.

8. Петрук Р. В., Костюк В. Н. Аналіз сучасного екологічного стану Вінницької області / Р. В. Петрук, В. Н. Костюк // Проблеми функціонально-екологічної експертизи регіонів радіаційного контролю України. – Вінниця. – 2016. – Вип. 1. – С. 44-50.

ЧАЛАНОВА Р.І., *доктор медичних наук,*
старший науковий співробітник,
завідувач кафедри реабілітаційних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ У ЗМІЦНЕННІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ЗДАТНОСТІ ОРГАНА ЗОРУ

Функціонування органа зору є відображенням загального рівня здоров'я людини. Тому з раннього віку стан зорової функції знаходиться під систематичним лікарським контролем. Спеціалістів насторожує зростання кількості порушень рефракції, а саме – зростання рівня захворюваності короткозорістю [2].

Розвитку короткозорості передує спазм акомодації. Найважливішим патогенетичним чинником цього процесу є порушення правил гігієни зорового навантаження, переважання зорової роботи на близькій відстані і загальне фізичне ослаблення дітей. Комп'ютеризація навчального процесу та безконтрольність використання розважальних комп'ютерних програм вкрай згубно впливають на функціонування органа зору [1; 3].

Перевтома, викликана підвищеним зоровим навантаженням упродовж тривалого часу, може стати причиною порушення не лише зорових функцій, але й викликати розвиток серйозних захворювань. У той же час, функціонування зорової системи на тлі патологічних станів (як загальних, так і офтальмологічних), що у ній виникають, викликає швидку перевтому органа зору.

Для усунення і попередження розвитку відхилень у функціонуванні найважливішого сенсорного органа запропоновано чимало методів. Суттєвого значення у системі лікувальних заходів, спрямованих на корекцію патологічних станів, набувають тренінги, що допомагають зміцнювати зорову систему [1; 4]. Метою проведення тренінгів було зміцнення акомодаційного, прямого і косого м'язів ока. Ці методики відомі з часів стародавньої тібетської медицини, у якій

навіть існував спосіб діагностики внутрішніх захворювань, заснований на оцінюванні об'єму рухів очних м'язів. Проведення тренінгів з навантаженням на м'язовий апарат внутрішнього і зовнішнього м'язів стимулює зміцнення сполучної тканини й активує кровообіг цих тканин, що безпосередньо призводить до підвищення функціональної здатності зорової системи.

В офтальмології тренінги зорової системи первісно застосовувалися для профілактики розвитку короткозорості. Проте, терапевтичний ефект методик, заснованих на динамічній роботі очних м'язів, що дозволяють покращити кровопостачання тканин органа зору, підвищує результат відповідного лікування й інших захворювань ока.

1917 року Вільям Горацio Бейтс запропонував доповнити тренінг, спрямований на зміцнення м'язової системи ока і активацію кровообігу, пальмінгом. Техніка відома з давніх часів, її використовували у стародавньому Китаї, Індії. Назва походить від англійського слова palm, що означає долоня. Включення пальмінгу до комплексу тренінгу зорової системи значно розширило показання до його застосування.

Характер іннервації очного яблука й особливості зорової аферентації дозволяють пояснити терапевтичний ефект запропонованого методу при застосуванні його у лікуванні різноманітних захворювань. Зв'язок органа зору з регулюючими відділами центральної нервової системи свідчить про те, що функціональне значення очей полягає не лише у здатності бачити, але й у виконанні біорегулюючих функцій організму. Перевантаження зорової системи негативно впливає на вкрай важливі регуляторні процеси, що призводить до поглиблення патологічних станів. З цієї точки зору зняття напруги зорової системи, якого можна досягти застосуванням пальмінгу, призводить до відновлення функції регулюючої ланки організму. Релаксація зорової системи досягається завдяки зігрівальному ефекту і повній темряві.

Зняття напруження різних відділів зорової системи само по собі призводить до покращення умов функціонування ока. Однак не менш важливим є зняття напруження регулюючих відділів центральної нервової системи, що позитивно відображається на діяльності як самої центральної нервової системи, так і підконтрольних їй інших фізіологічних систем.

Таким чином, для підвищення і зміцнення функції зорової системи показане застосування методів фізичної реабілітації. Локальний варіант фізичної реабілітації в офтальмології являє собою

тренінги, спрямовані на зміцнення м'язової системи ока. Терапевтичний ефект застосування таких тренінгів полягає у зміцненні сполучної тканини ока, покращенні кровопостачання усіх структур органа зору і релаксації основних регулюючих систем ока і центральних відділів нервової системи.

Список використаних джерел

1. Аветисов Э. С. Близорукость / Э. С. Аветисов. – Москва : «Медицина», 1986. – 233 с.

2. Гайдай И. Заболеваемость и распространенность болезней органа зрения в Украине / И. Гайдай // Главный врач. – 2004. – №6. – С. 28-30.

3. Кузнецова М. В. Причины развития близорукости и ее лечение / М. В. Кузнецова. – М. : МЕДпресс-информ, 2004. – 168 с.

4. Цинн У., Соломон Г. Зрение, очки и контактные линзы / У. Цинн, Г. Соломон. – Санкт-Петербург – Москва – Харьков – Минск. – 1996. – 416 с.

РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

***БАЛАХОНОВА О.В.**, доктор економічних наук,*
доцент, професор
кафедри економіки та менеджменту
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРОБЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Впровадження інклюзивної освіти в Україні – складне та неоднозначне завдання, що потребує розгляду та розробки нормативно-правових, психолого-педагогічних, програмно-змістових, соціально-психологічних засад.

Державна турбота про людей з інвалідністю є мірилом рівня її соціального розвитку, цивілізованості та демократизації.

На шляху інтеграції до європейського та світового співтовариства, Україна ратифікувала низку міжнародних правових актів, які здійснили певний вплив на формування національної державної політики і практики щодо забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, впровадження принципів доступності в різні сфери життєдіяльності осіб з інвалідністю.

Міжнародні правові акти, ратифіковані Україною є нормами прямої дії і обов'язковими до виконання.

Відповідно до Конституції України (ст. 41, 45, 47, 48, 49, 53, 55, 56) вирішення переважної більшості соціальних питань перебуває у спільному віданні України та її суб'єктів [1].

Серед них – загальні питання виховання, освіти, культури, фізкультури і спорту, підвищення якості охорони здоров'я, захист сім'ї, материнства, батьківства і дитинства, соціальний захист, включаючи соціальне забезпечення, трудове та житлове законодавство [2].

Незважаючи на значні відмінності в системах інтегративного підходу до навчання, виховання й розвитку дітей з особливими потребами різних країн, дослідники одностайні в розумінні інтеграції як процесу, що створює оптимальні умови для повноцінного спілкування учнів незалежно від рівня здоров'я.

Досить важко узагальнити досвід різних країн в галузі інтеграції в основному через різницю в термінології, що характеризує порушення розвитку. Різниця також полягає в стадіях розвитку процесу інтеграції,

в організації навчання, змісту програм, системі підготовки вчителів. Можна констатувати, що основною тенденцією фахової освіти на Заході є прагнення до інтеграції, але реалізується воно в різних країнах у різних формах. Незважаючи на практичний досвід інтеграції окремих дітей і початок дослідницьких робіт, національна система загальної освіти України в цілому дотепер не готова до реалізації принципу інтеграції. У загальноосвітніх школах практично відсутні фахівці, здатні забезпечити корекційну роботу, немає умов для створення необхідного режиму й професійнотрудової підготовки, немає необхідних технічних засобів навчання.

Деякі аспекти змін можна ефективно виміряти. До таких вимірюваних показників належать: безпосередні вигоди для учнів; ширший вплив на політику, практичні методи, ідеї й переконання; активніша участь учнів; послаблення дискримінації (наприклад, за гендерною ознакою, інвалідністю, приналежністю до меншин тощо); посилення партнерських відносин та покращення співробітництва між органами влади на національному й місцевому рівнях управління, а також на рівні громади; і створення й укріплення системи освіти й розвиток технології та педагогіки з метою охоплення всіхучнів.

Незважаючи на значні відмінності в системах інтегративного підходу до навчання, виховання й розвитку дітей з особливими потребами різних країн, дослідники одностайні в розумінні інтеграції як процесу, що створює оптимальні умови для повноцінного спілкування учнів незалежно від рівня здоров'я. Основними принципами процесу освіти учнів «зі спеціальними потребами» є принципи децентралізації, нормалізації й інтеграції.

Подальші плани впровадження інклюзії в Україні зафіксовані «Концепцією розвитку інклюзивної освіти», затверджену Міністерством освіти і науки у 2010 році, «Порядком організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» 2011 році.

Щодо термінології, то термін «діти із особливими потребами» згідно Міжнародної класифікації стандартів освіти визначається як – «особи, навчання яких потребує додаткових ресурсів», що охоплює достатньо широкі кола дитячого населення: обдаровані діти і діти із затримкою психічного розвитку, діти-інваліди і діти із вадами за станом розвитку і здоров'я, діти-сироти і безпритульні діти тощо. В нашій країні цей термін поширюється переважно на дітей, у яких визначаються особливості або порушення психофізичного розвитку, що не повною мірою відповідає змісту загальноприйнятої міжнародної термінології. Так в освітніх Законах та нормативно-правових

документах України використовується визначення: «діти-інваліди та діти з вадами розумового або фізичного розвитку», «діти, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку», «діти з обмеженими можливостями здоров'я», «діти з особливостями психофізичного розвитку», «діти з особливими освітніми потребами» тощо. На думку експертів, законодавчі положення України з питань освіти, які закріплюють державні гарантії щодо надання освітніх послуг дітям з особливими потребами, значною мірою залишаються принципами та деклараціями, які не передбачають забезпечення реальних механізмів їх реалізації [3].

Необхідно відмітити, що система фінансування закладів загальної середньої освіти в Україні залишається застарілою і не враховує особливі потреби окремих дітей, що здатні навчатись у звичайних школах: при розрахунку видатків на освіту не враховується специфіка навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх закладах. Така специфіка відображена лише в підходах до фінансування окремих видів інтернатних закладів.

Необхідно наголосити на тому, що головними ініціаторами впровадження ідей інклюзивної освіти в Україні для дітей з особливими потребами, які базуються на принципах рівних можливостей в різних галузях життя, в тому числі й освіті, є батьки та громадські організації, які поширюють ідеї інклюзії, а також активізують і стимулюють державну діяльність в цьому напрямку.

Моніторинг ситуації та оцінка всіх залучених до реалізації і впровадження ідей інклюзивної освіти в Україні сторін у комплексних дослідженнях стану інклюзивної освіти в Україні має стати пріоритетним напрямком для: депутатів, чиновників та науковців, які забезпечують ресурсну базу – розробляють законодавство, готують методологічне на наукове підґрунтя, доносять ідеї інклюзії до освітянського середовища, оцінюють та спостерігають процеси інклюзії в освіті на певній відстані, споживачів – батьків та вчителів, навчально-виховних комплексів – тих, хто безпосередньо, у повсякденному житті відчуває на собі всі позитиви та негативи інклюзивної освіти, громадських та батьківських організацій, благодійників, донорської спільноти, які допомагають реалізовувати ідеї інклюзивної освіти, населення України, громадська думка якого є важливим компонентом загальної картини сприйняття інклюзивних процесів в освіті.

Таким чином, основними завданнями на шляху до загальної і комплексної оцінки стану впровадження інклюзії в Україні має стати дослідження загальної ситуації, що склалася в системі освіти України

за роки поширення елементів, принципів та ідей інклюзії; виявлення рівня поінформованості, сприйняття та ставлення до ідеї інклюзивної освіти з боку професійних груп, громадських організацій і суспільства в цілому; оцінка досвіду впровадження – задоволеності та ефекту, які вже відчули від інклюзії учасники освітнього процесу, та виявлення реальних бар'єрів та проблем, з якими вони стикнулися; з'ясування очікувань і оцінка подальших перспектив розвитку інклюзивної освіти, а також розробка рекомендацій по удосконаленню існуючої практики.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgibin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96 %E2%F0.

2. Балахонова О. В. Інклюзивна освіта : досвід і перспективи : [монографія] // О. В. Балахонова; відп. ред. Г. В. Давиденко. – Вінниця : Вінницький інститут Університету «Україна», 2016. – 300 с.

3. Міжнародний Фонд «Відродження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/news/article/show/2403.

4. Biewer G. Inclusive Education – Was konnen internationale Konzepte und Erfahrungen fur den Auf-bzw. Ausbau eines inklusiven Angebots fur blinde und sehbehinderte Kinder in Deutschland und in Osterreich beisteuern / G. Biewer // Edition Bentheim Wurzburg. – 2009. – P. 209-217.

БУЛАВА В.С., *магістрант*
спеціальності «Соціальна робота»
Вінницького інституту Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З МОЛОДДЮ

В умовах соціально-економічного розвитку сучасного українського суспільства значення соціальної роботи стрімко зростає. Масштаби застосування соціальних технологій ростуть, що супроводжується підвищенням якості життя громадян. Держава, беручи на себе обов'язки щодо встановлення пріоритету інтересів різноманітних соціальних суб'єктів відчуває гостру нестачу ресурсів. Необхідність удосконалення організаційного механізму соціальної роботи органів місцевого самоврядування обумовлене низкою проблем. Традиційна модель організації й функціонування соціальної роботи не відповідає реаліям сучасного українського суспільства, що

стало предметом досліджень багатьох вчених. Перед дослідниками постає нове наукове завдання – узгодження різноманітних інтересів суб'єктів, що формують державну та муніципальну політику, а також громадянське суспільство з властивим йому механізмами самоорганізації та самоуправління. Тому система соціальної підтримки має бути побудована так, щоб в системі соціальної допомоги брали участь не тільки структури державної влади, але і громадянське суспільство [6]. Особливо гостро постає питання соціальної допомоги молодді у суспільстві, оскільки дана проблема потребує створення повноцінної функціональної системи соціальної роботи з молоддю.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей соціальної роботи з молоддю у сучасному українському громадянському суспільстві.

Результати теоретичного дослідження. Молодь є однією з продуктивних сил суспільства. Молодь називають поколінням перехідного періоду, яке живе в епоху бурхливих і глибоких перетворень, в роки суворих потрясінь і нових можливостей.

Молоддь має такі особливості: підвищений (порівняно з іншими віковими контингентами) рівень народжуваності – саме на жінок молодіжного віку припадає основна частина народжень; висока міграційна мобільність; великий попит на освіту – майже всі особи, які навчаються у вищих та професійних навчальних закладах, молодого віку; підвищений ступінь мобільності щодо змін місця роботи, перекваліфікації, освоєння нових видів та сфер діяльності.

Молодь є майбутнім держави, її інтелектуальним потенціалом, основою економічного, політичного і суспільного життя. Тому соціальне становище і соціальні проблеми молоді вивчаються і досліджуються у таких аспектах: демографічна ситуація в молодіжному середовищі; молодь і здоров'я; соціальне становище та самопочуття молоді; молодь і шлюб, проблеми молодих сімей; зайнятість і професійна підготовка молоді; молодь і освіта; молодь і Збройні сили, інші військові формування України; фізична культура і спорт; система ціннісних орієнтацій, культурні потреби і духовний світ української молоді; групи ризику та ризикова поведінка; економічна активність молоді.

Соціальна робота з молоддю має давню історію і ґрунтується на основних підходах і напрямках соціалізації особистості, які сформувались на основі теорії соціальної педагогіки. Соціальні перетворення в державі, кризовий стан економіки і зміни у суспільному житті спричинили необхідність появи нових соціальних інститутів, уповноважених реалізувати соціальний захист молодих

людей, нових напрямків і підходів у соціальній роботі з молоддю, які відповідають потребам і вимогам суспільства, соціальним запитам юнаків і дівчат [1].

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує втілення у життя державної молодіжної політики, є Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України, який має діяти спільно з іншими міністерствами та центральними органами влади та їхніми структурними підрозділами по роботі з молоддю, а також взаємодіяти з політичними партіями, іншими громадськими об'єднаннями у сфері вирішення молодіжних проблем.

Стратегічні цілі реалізації державної молодіжної політики визначені Декларацією «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», Законами України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» та іншими нормативно-законодавчими актами.

Соціальна робота з молоддю здійснюється відповідно до основних напрямів державної політики.

Найважливішими з них є: визначення правових засад соціальної роботи з дітьми та молоддю; розроблення та реалізація державних, галузевих, регіональних програм соціального становлення і соціальної підтримки дітей та молоді; створення сприятливих умов для гармонійного розвитку дітей та молоді, задоволення потреб у добровільному виборі виду діяльності, не забороненому законодавством, активної участі в творчій, культурологічній, спортивній і оздоровчій діяльності; консультування і надання соціальних послуг, соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної та інших видів соціальної допомоги; здійснення соціального менеджменту щодо організації діяльності органів виконавчої влади, громадських організацій, спрямованої на подолання соціальних проблем; здійснення соціально-профілактичної роботи щодо запобігання наслідкам негативних явищ та подолання таких наслідків; розроблення та здійснення комплексу реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, психологічного та фізичного стану дітей та молоді, які зазнали жорстокості, насильства, потрапили в екстремальні ситуації; сприяння дитячим і молодіжним організаціям, іншим об'єднанням громадян, фізичним особам у реалізації ними власних соціально значущих ініціатив і проектів; забезпечення дотримання соціальних стандартів і нормативів умов життєдіяльності, морального, психологічного та фізичного стану дітей та молоді; здійснення кадрового, науково-методичного, фінансового,

матеріально-технічного, інформаційного та інших видів забезпечення соціальної роботи; сприяння розвитку та підтримка волонтерського руху; встановлення та зміцнення зв'язків із соціальними службами для молоді за кордоном, інтеграція в міжнародну систему соціальної роботи з молоддю; здійснення комплексу медико-соціальних та реабілітаційних заходів щодо адаптації в суспільстві дітей з вадами фізичного та розумового розвитку.

Механізмом формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні є: законодавча база; щорічні слухання у Верховній Раді України про становище молоді та доповідь з цього питання Верховній Раді України, Президентові України, структурні підрозділи, що займаються проблемами молоді, в органах державної влади та управління всіх рівнів; соціальні служби для молоді; громадські молодіжні об'єднання; цільові комплексні програми; цільові кошти на фінансування молодіжної соціальної політики, залучені матеріальні та фінансові ресурси підприємств, організацій і установ, об'єднань громадян, зацікавлених у роботі з молоддю, діяльність спеціальних молодіжних фондів, які виступають суб'єктами соціальної роботи з молоддю.

Завданнями суб'єктів соціальної роботи з дітьми та молоддю є: надання різноманітних соціальних послуг, соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної, матеріальної та інших видів соціальної допомоги, консультування дітей та молоді; розроблення та здійснення системи заходів зі створення умов, достатніх для життєдіяльності різних категорій дітей та молоді; здійснення соціально-профілактичної роботи серед дітей та молоді, вжиття системи заходів щодо запобігання негативним явищам та їх подолання; розроблення та здійснення реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, морального, психічного та фізичного стану дітей та молоді, пристосування їх до безпечних соціальних та інших умов життєдіяльності, а також надання допомоги дітям, молоді, які зазнали жорстокості та насильства, потрапили в екстремальні ситуації; здійснення міжнародного співробітництва, вивчення і поширення передового міжнародного досвіду з питань соціальної роботи з дітьми та молоддю; сприяння молодіжним організаціям і окремим громадянам у їх культурному і фізичному розвитку, участі в трудовій та суспільно корисній діяльності; здійснення інших повноважень у сфері соціальної роботи з дітьми та молоддю.

Суб'єкти соціальної роботи з дітьми та молоддю мають право: вносити до органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування пропозиції щодо соціальної роботи з дітьми і

молоддю, брати участь в їх реалізації; укладати договори з підприємствами, установами та організаціями, у тому числі зарубіжними, на виконання ними робіт, що сприяють підвищенню ефективності соціальної роботи; створювати агентства, спеціалізовані служби, інші установи соціального спрямування, займатися благодійництвом відповідно до законодавства України; одержувати від підприємств, установ та організацій усіх форм власності інформацію з питань соціальної роботи з дітьми та молоддю; проводити на підприємствах, в установах та організаціях соціологічні дослідження з проблем молоді; представляти інтереси окремих молодих людей (молодих сімей) в їх відносинах з підприємствами, установами, організаціями; надавати у встановленому порядку підприємствам, установам та організаціям за договорами платні послуги з інформаційно-методичного забезпечення їх діяльності щодо соціального обслуговування дітей та молоді з зарахуванням одержаних коштів на рахунки відповідних центрів соціальних служб для молоді. Перелік платних послуг, порядок їх надання і витрачання одержаних коштів встановлюються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань молодіжної політики. Прибутки від надання платних послуг спрямовуються виключно на соціальне обслуговування і допомогу дітям та молоді.

Об'єктами соціальної роботи з молоддю є: працююча молодь; безробітна молодь; молодь, яка навчається; молоді сім'ї (у тому числі неблагополучні сім'ї та сім'ї групи ризику); діти і молодь, які мають відхилення в здоров'ї (молоді інваліди, наркозалежна молодь, алкогольнозалежна молодь, хворі на СНІД та ін.); молодь, яка має відхилення у поведінці; молодіжні організації та об'єднання; обдарована і талановита молодь; молодь із числа сиріт; біженці і переселенці та інші категорії молоді.

Головною метою соціальної роботи з дітьми та молоддю є створення умов позитивно орієнтованої соціалізації особистості, що сприяє соціальній адаптації та самореалізації молодого покоління в інтересах особистості й суспільства. Соціальна робота передбачає взаємодію двох пріоритетних аспектів діяльності держави: соціальна опіка, надання різних видів допомоги різним категоріям молоді і діяльність соціальних інституцій, спрямована на розкриття творчого потенціалу молоді.

Основними напрямами діяльності соціальних працівників з молоддю є просвітницька діяльність з молоддю та їхніми батьками; створення умов для позитивного вільного проведення часу; створення різних за змістовною спрямованістю клубів та організацій, діагностика

в інтимних сфер і в інтимності особистості, її подолання; робота з переорієнтацією окремих юнацьких груп [5, с. 25].

Висновки. Отже, можна стверджувати, що професійне здійснення соціальної роботи з молоддю в Україні дозволить покращити процес соціалізації майбутніх поколінь, дозволить також уникнути виникнення гострих соціальних проблем, зменшить соціальну напруженість у суспільстві, дозволить реалізовувати основні принципи соціальної роботи на рівні безпосередньої життєдіяльності членів громадянської спільноти.

Список використаних джерел

1. Зверева І. Д., Козубовська І. В., Керцман В. Ю., Пічкар О. Л. Соціальна робота з дітьми і молоддю (теоретико-методологічні аспекти) / І. Д. Зверева, І. В. Козубовська, В. Ю. Керцман, О. Л. Пічкар. – Ч. І – Ужгород : УжНУ, 2000. – 192 с.

2. Капська А. Й. Соціальна робота : деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : навчальний посібник / А. Й. Капська. – К. : УДЦССМ, 2001. – 220 с.

3. Соціальна робота : технологічний аспект : навч. посіб. / За ред. А. Й. Капської. – К. : Центр навч. літ., 2004. – С. 215-266.

4. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / О. В. Безпалько, І. Д. Звєрєва, Т. Г. Веретенко. – К. : Академвидав, 2013. – 312 с.

5. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / І. Д. Звєрєва, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; за заг.ред. : І. Д. Звєрєвої, Г. М. Лактіонової. – К. : Наук. світ, 2003. – 233 с.

6. Тюптя Л. Т., Іванова І. В. Соціальна робота (теорія і практика) : навч. посіб. – К. : ВМУРОЛ «Україна», 2004. – С. 314-326.

ВАЦЛАВА О.М., *магістрант*
спеціальності «Соціальна робота»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *С.Ю. ІЛІНІЧ, кандидат*
філологічних наук, доцент
кафедри соціальних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Й ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Актуальність. У зв'язку з розвитком соціальної роботи виникла потреба у фахівцях соціальної сфери. Але не кожен може бути соціальним працівником. Людина наділена різними якостями та цінностями, які визначають професійну придатність і ефективність роботи в різних галузях. Але дуже часто уявлення людини про професійну діяльність та професійні вимоги, якості особистості, які необхідні фахівцю, дещо відрізняються. Так і в діяльності соціального працівника потрібно розуміти зміст діяльності та володіти набором необхідних професійних якостей.

Аналіз наявних досліджень. Питаннями особистісно-професійних особливостей спеціаліста соціальної сфери та змістом їхньої професійної діяльності займалися такі дослідники: Дж. Конопка, Х. Нортон, Р. Перлман, Ч. Застров, І.С. Данакін, А.Й. Капська, Є.І. Холостова, І.А. Зимня.

Соціальна сфера – це сукупність галузей, підприємств, організацій, що безпосереднім чином пов'язані й визначають спосіб і рівень життя людей, їхній добробут; споживання. До соціальної сфери відносять насамперед сферу послуг (освіту, культуру, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, фізичну культуру, громадське харчування, комунальне обслуговування, пасажирський транспорт, зв'язок).

Соціальна робота – професійна діяльність з організації допомоги та взаємодопомоги людям і групам, які потрапили у важкі життєві ситуації, їхня психосоціальна реабілітація та інтеграція. У найзагальнішому вигляді соціальна робота становить складне суспільне явище, самостійну галузь науково-практичного знання, професію і навчальну дисципліну [4, с. 120].

Метою соціальної сфери є, з одного боку, задоволення інтересів клієнта, а з іншого – підтримка стабільності в суспільстві.

Оптимальний варіант вирішення цієї проблеми – це пошук компромісу між цими двома цілями.

Можна назвати такі характерологічні ознаки особистості фахівця в галузі соціальної роботи:

- це професіоналізований індивід, який здійснює свою діяльність в системі «людина – людина»;
- це суб'єкт професійної діяльності, включений в соціокультурні умови;
- його особистість як суб'єкта діяльності визначають два базові компоненти: можливості (здатності) і готовність до цієї діяльності;
- особистість фахівця у сфері соціальної роботи формується, розвивається, самореалізується, самовдосконалюється в професійній діяльності, вона змінює себе й діяльність;
- ця особистість є індивідуальністю з властивими особистісними інваріантними характеристиками, які відповідають професійно-етичним принципам і стандартам відповідної професії [7, с. 102].

Існує багато описів професійно важливих якостей для працівників соціальної сфери , ми виділимо чотири групи найвагоміших:

1. Інтелектуально-професійні якості: високий професіоналізм, компетентність, культура, ерудиція, володіння технологією, знання психології, педагогіки, юриспруденції, інші необхідні знання.

2. Моральні якості: любов до людей, гуманність, доброзичливість, чуйність, милосердя, емпатія, бажання допомогти людині, терпимість, відповідальність.

3. Комунікативні якості: товариськість, тактовність, уміння слухати, здатність підтримати людину, комунікабельність, уміння стимулювати в людині її внутрішні резерви та ін.

4. Вольові якості: організаторські здібності, наполегливість, ініціативність, витримка, самовладання, організованість, відповідальність, вміння доводити розпочату справу до кінця та ін.

Безумовно, особистісні якості є необхідною умовою для ефективної діяльності. Однак не менш важливі такі компоненти особистості, як світогляд, гуманітарна культура й гуманістична спрямованість усього життя, етична сторона життєдіяльності [6, с. 93].

Насамперед фахівець соціальної сфери, проводячи будь-які заходи, виступає як лідер. Власне, становище не змінюється і в тому випадку, коли в роботі з групами, скажімо, депривованих, дезадаптованих людей він опирається на їхнє самоврядування. У цих ситуаціях він проявляє себе як керівник нового типу. Цей стиль

керівництва найбільш ефективно сприяє розвиткові у його клієнтів самодопомоги [1, с. 81].

Здійснення впливу є основою інтерактивної діяльності фахівця з соціальної роботи. У широкому сенсі термін «вплив» можна пояснити як процес створення умов для розвитку особистості або системи. У практиці соціальної роботи це означає забезпечення ефективності просування до наміченої мети за допомогою відповідних методів. Вплив є не що інше, як двосторонній процес взаємодії, який може бути успішним при наявності, з одного боку, здатності соціального працівника робити ефективний вплив на свідомість клієнта, а з іншого боку, при наявності у клієнта здатності правильно й прихильно сприймати спрямований на нього вплив, а також сам факт застосування до нього впливу збоку.

Знання і досвід, набуті соціальним працівником у процесі навчання й життєвої практики, є найбільш фундаментальною основою його здатності чинити свій вплив на інших людей, хоча самі ці здібності можуть варіюватися залежно від особистого досвіду, інтересів, талантів. У цій сфері велике значення мають такі вміння й навички, як інтерв'ювання, надання підтримки, здатність до лідерства, встановлення зворотного зв'язку, посередництво, які націлені на досягнення змін у поведінці і відносинах.

Інша сфера застосування знань і умінь соціального працівника – диференційований підхід до клієнтів. Тут необхідне знання потреб та інтересів людини на різних етапах життєвого шляху, кризових станів, наслідків фізичних і психічних недуг.

Ще одна сфера застосування знань і умінь соціального працівника – управління діяльністю соціальних служб, підбір кадрів для них і застосування необхідних технологій [2, с. 119].

Важливе місце відводиться спеціалізації соціального працівника в наданні допомоги клієнтам: одні спеціалізуються в області профілактики правопорушень, інші удосконалюються в наданні допомоги бідним і занедбаним, треті – в роботі з дітьми, у яких немає батьків. Така спеціалізація вимагає знання відповідних теорій і концепцій, опори на емпіричні дослідження. Необхідно знати, як підійти до аналізу ситуації, розробити програму надання допомоги, які методи застосувати для вирішення проблем, знати відповідні закони й політику держави з цих питань [5, с. 43].

Особлива сфера застосування знань і умінь соціального працівника – орієнтація в проблемах моделювання і прогнозування майбутнього розвитку і функціонування соціальних систем: сім'ї, груп, спільнот. Тут потрібне знання структур і процесів, що впливають

на процедуру прийняття рішень, використання владних повноважень, комунікативні функції, рольові позиції.

І нарешті, працівник соціальної сфери володіє знаннями соціальних джерел і систем забезпечення соціальними послугами за місцем проживання, таких, як лікарні, школи, дитячі установи, державні органи. Знає, як функціонують ці системи, специфіку їхньої діяльності, як вони впливають на клієнтів, як вийти на ці системи, знає закони, які регламентують їх діяльність і т. д. [3, с. 141].

Статус фахівця соціальної сфери є відображенням того становища, яке він займає в суспільстві. Його репутація складається в процесі взаємодії довкіллям. Чим більше людей спілкується з ним і переконується в його глибоких знаннях, високій компетентності, багатому життєвому досвіді, доброзичливості, уважності до людей, чесності та відкритості, комунікабельності та обов'язковості, тим вище його репутація [2, с. 72].

Сприйняття людьми навколишнього світу, а також їхня поведінка певною мірою залежить від рівня інформованості. Тому серед інших вимог до соціального працівника одне з важливих місць займає його рівень інформованості, який сприяє ставленню і довірі до нього з боку клієнтів, вироблення у них впевненості в тому, що їм буде надана відповідна допомога і підтримка. Отже, працівник соціальної сфери повинен:

- мати хорошу професійну підготовку, знання в різних галузях психології, педагогіки, фізіології, економіки й організації виробництва, законодавства, інформатики й математичної статистики;
- володіти високою загальною культурою, бути високоерудованою людиною, що передбачає наявність хороших знань в галузі літератури, музики, живопису і т.д.;
- володіти інформацією про сучасні політичні, соціальні та економічні процеси в суспільстві, мати широку обізнаність про різні соціальні групи населення;
- володіти передбаченням, тобто передбачити наслідки своїх дій, не потрапити «на вудку клієнта», твердо втілювати в життя свою позицію;
- володіти певною соціальною пристосованістю;
- йому необхідно вміло контактувати з «важкими» підлітками, сиротами, інвалідами, людьми похилого віку, людьми, що знаходяться на реабілітації, і т. д.;
- мати професійний такт, здатний викликати симпатію і довіру в оточуючих, дотримуватися професійної таємниці, делікатність у всіх питаннях, які зачіпають інтимні сторони життя людини;

• володіти емоційною стійкістю, бути готовим до психічних навантажень, уникати невротичних відхилень у власних оцінках і діях і, не дивлячись на можливі невдачі, вміти сумлінно виконувати свій обов'язок, залишаючись спокійним, доброзичливим та уважним до підопічного;

• вміти приймати потрібне рішення в несподіваних ситуаціях, чітко формулювати свої думки, грамотно і дохідливо їх викладати [1, с. 208].

Особистісні якості фахівця соціальної сфери можна розділити на три групи. До першої групи належать психофізіологічні характеристики, від яких залежать здібності до цього виду діяльності. До другої – психологічні якості, що характеризують соціального працівника як особистість. До третьої групи – психолого-педагогічні якості, від яких залежить ефект особистої чарівності.

Якості першої групи, які відображають психічні процеси (сприйняття, пам'ять, уява, мислення), психічні стани (втома, апатія, стрес, тривожність, депресія), увага як стан свідомості, емоційні та вольові прояви (стриманість, індиферентність, наполегливість, послідовність, імпульсивність) повинні відповідати вимогам, що пред'являються професійною діяльністю. Деякі з цих психологічних вимог є основними, без них взагалі неможлива якісна діяльність. Інші відіграють, на перший погляд, другорядну роль. Якщо хтось із працівників не відповідає психологічним вимогам, що пред'являються професією, то негативні наслідки такої невідповідності можуть проявитися не так швидко, але за несприятливих умовах вони практично неминучі [6, с. 102].

Психологічна невідповідність вимогам професії особливо сильно проявляється в складних ситуаціях, коли потрібна мобілізація всіх особистих ресурсів для вирішення складної, найчастіше нестандартної задачі.

Узагальнюючи знання про специфіку діяльності працівника соціальної сфери і його особисті якості, ми можемо зробити висновки, що кожна професійна діяльність вимагає від фахівця особливих знань, умінь і навичок. Серед значущих якостей можна виділити такі, як гуманістична спрямованість особистості, особиста й соціальна відповідальність, загострене почуття добра і справедливості, почуття власної гідності і повага до гідності іншої людини, терпимість, ввічливість, порядність, емпатійність, готовність зрозуміти інших і прийти до них на допомогу, емоційна стійкість, особистісна адекватність в самооцінці, рівні домагань й соціальній адаптованості.

Список використаних джерел

1. Васильева Н. Ю. Психологический портрет социального работника / Н. Ю. Васильева // Социальная работа. – 1992. – №5. – С. 81.
2. Данакин Н. С. Смысл и профессиональные особенности социальной работы / Н. С. Данакин // Российский журнал социальной работы. – 1995. – №1. – С. 119.
3. Зимняя И. А. Социальная работа как профессиональная деятельность / А. И. Зимняя // Социальная работа. – 1992. – №2. – С. 141.
4. Жариков П. Н. Борьба с синдромом «профессионального выгорания» социальных работников / П. Н. Жариков // Работник социальной службы. – 2011. – №4. – С. 120.
5. Ребристова Л. Б. Персонал социальной службы : обязанности, умения и мотивация труда / Л. Б. Ребристова // Работник социальной службы. – 2004. – №2. – С. 43.
6. Филиппова Г. П. Личностно-профессиональные особенности социального работника / Г. П. Филлипова // Работник социальной службы. – 2000. – №1 – С. 93.
7. Шмелева Н. Б. Личность специалиста социальной работы (психолого-педагогический аспект) / Н. Б. Шмелева // Работник социальной службы. – 2000. – №4. – С. 102.

***ГРИГОРЕЦЬ М.**, студентка 3 курсу*
спеціальності «Соціальна робота»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *Н.І. КОСТЕНКО, кандидат*
педагогічних наук, доцент
кафедри соціальних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРОТИПРАВНІ ВІДХИЛЕННЯ В ПОВЕДІНЦІ ДИТИНИ

Постановка проблеми. Зростання злочинності, наркоманії, прослідкується тенденція до росту числа дітей з поведінкою, що відхиляється від норми.

Методологія. Виявити організації та методи ефективної роботи з профілактики поведінки школярів, що відхиляється від норми.

Актуальність статті. Полягає у правильному встановленні морального, психологічного і правового змісту відхилення від норм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок в дослідження з проблемами профілактики поведінки серед дітей займались такі вчені С. Бадмаєв, М. Буянов, Т. Донських, О. Змановська, В. Кондрашенко, А. Фурманов, В.М. Оржеховська, О.І. Пилипенко.

Мета статті. Виявити та встановити, які норми відхилень порушені в дитини

Виклад основного матеріалу. Природна реакція у кожної дитини своя. Вона обумовлена розумінням ситуації (минулим досвідом), складністю самої ситуації, особливостями дитячого характеру та темпераменту, знанням виходу із ситуації, звичними формами реагування. У дітей характери різні, різна манера їх прояви, що й призводить до природних розбіжностей і навіть конфліктів. І для того щоб дитина стала особистістю, вона повинна навчитися самостійно та обдумано долати виникаючі перешкоди. Якщо таких перешкод занадто багато, то дитина починає їх обходити, шукати способи позбутися від занадто обтяжливих обов'язків. Тут і зароджується поведінка, що відхиляється, вірніше, що відхиляється – для дорослих, але природне для дитини у виниклій ситуації.

Сьогодні все частіше висловлюється думка, що дитині необхідна майже не обмежена свобода в його розвитку. Не свободу потрібно надавати дитині, а правильно керувати його вихованням. Потрібно усувати зайві перешкоди, що заважають недосвідченій дитині адаптуватися до життя.

Протиправні відхилення в поведінці – це такі дії, уявлення, що не відповідають нормам, прийнятим у суспільстві, та закріплених у законодавстві. Норма – існуючий в соціальній спільності або групі стандарт, зіставлення з яким визначає прийнятність і досконалість об'єктів, процедур і продуктів діяльності. Основним змістом норм виступають вимоги суспільства. Основним змістом норм виступають вимоги суспільства. За свою багатовікову історію воно виробило чимало соціальних, біологічних, моральних, правових, побутових та інших норм. Відповідно до цього виділяють поведінку у системі порушень моральних норм – аморальну, протиправну, яка здебільшого зумовлена певним способом життя. При цьому постійно присутні обставини, за яких зростає вірогідність їх впливу на відхилення у поведінці дитини. Іноді в поведінці виявляється ризик переходу незначних порушень дисципліни в серйозні правопорушення. Такими обставинами є: деструктивні умови життя і виховання, конкретні ситуації ризику, умови, що спричиняють втягування у небезпечні вчинки, протиправну ситуацію, залучення до ризикових форм життя,

скоєння злочинів тощо.

Намагання отримати нові переживання спонукають випробувати нові відчуття, стимулюють допитливість, цікавість, але недостатню здатність прогнозувати наслідки тієї чи іншої дії, підвищене бажання незалежності. Підліток не завжди відповідає вимогам, які ставить до нього суспільство щодо виконання певних соціальних функцій; сам же він, у свою чергу, вважає, що не одержує від суспільства того, на що має право розраховувати. Подібний сплав біологічних і соціальних чинників, мотивацій – затрудняє соціальну адаптацію дітей та підлітків.

Для способу життя підлітків групи з ризиковою поведінкою характерним є:

- зневажливе ставлення до виконання своєї соціальної функції – вчитися, набувати знань (77% вчаться погано, 21% – посередньо, нерозвиненість почуття обов'язку і відповідальності, непослідовність тощо);
- наявність великої кількості «зайвого часу» (у 70% – тривалість дозвілля 7-8 годин щодня. При цьому слід зауважити, що лише 4-5% важковиховуваних учнів, які перебувають на обліку в інспекції у справах неповнолітніх, охоплені позашкільною роботою, а 150 днів на рік займають канікули, вихідні та святкові дні);
- невміння проводити вільний час;
- відсутність індивідуальних захоплень (лише 11% мають їх) та ін.;
- вживання наркотичних речовин, у першу чергу, тютюну.

Всі вони тісно пов'язані з конкретною ситуацією та умовами виховання в сім'ї, недоліками в організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах.

Найбільш стрімкими темпами розвивається явище втрати загального, репродуктивного, психічного здоров'я неповнолітніх. Статистичні дані свідчать про зростання негативних тенденцій вживання тютюну, алкоголю, наркотиків, зараження хворобами, що передаються статевим шляхом, ВІЛ/СНІДом, раннього початку статевого життя, збільшення кількості підпільних (кримінальних) абортів, втягування в систему сексуальної торгівлі і дитячу проституцію.

Протиріччя внутрішніх розвивальних тенденцій та зовнішніх обмежень в їх реалізації призводить до розчинення особистості в субкультурних стандартах. Як правило, це стає причиною появи почуття меншовартості, що роз'їдає душу дитини і штовхає її до деформованої форми протесту, «соціальними милицями» якого є

використання наркотичних засобів, комп'ютерних ігор для виявлення особистісної спроможності. Зрозуміло, що такі інтереси провокують до деструктивної агресії або саморуйнування.

Сьогодні молода людина не знає, як проводити дозвілля. 80% стверджують, що переважно велике значення відіграє випадок. Таким чином, недосконала соціальна інфраструктура и районах проживання молоді спричиняє порожнечу в заповненні вільного часу змістовними формами дозвілля. Натомість зростає мережа закладів (ігрових автоматів, дискотек), які контролюються злочинними угрупованнями. Сьогодні поняття «дискотечна культура» розглядається разом з дискотечними наркотиками, передусім з «екстазі». Внаслідок відчуття непотрібності виникає комплекс неповноцінності, який буквально роз'їдає душу дитини і штовхає її до деструктивних форм протесту – зміни психічного сприйняття дійсності або виявлення агресії тощо. Структура соціальної активності та дозвілля учнівської молоді останнім часом також суттєво змінилася не на краще.

Найбільш актуальна проблема правопорушень. В оцінці тенденцій негативних явищ слід виділити такі взаємообумовлені, по суті, резонансні тенденції.

1. Ланцюг вчинків: від порушень норм моралі, спілкування, громадського, адміністративного до кримінального законодавства.

2. Вчинки, що призводять до втрати особистого здоров'я та до агресії щодо здоров'я інших.

Висновки. Навчання дитини тому соціальному досвіду, який нагромадило людство, культурі тієї країни, де він народився і росте, її моральним нормам, традиціям народу – пряма функція батьків. Саме родині закладаються моральні якості людини, формуються норми, розкриваються внутрішній світ образу і індивідуальні якості особистості. Сім'я сприяє як формуванню особистості, а й самоствердження людини, стимулює його соціальну, творчу активність, розкриває індивідуальність.

Правильна організація вільного часу сприяє поліпшенню здоров'я та перемоги фізичного розвитку.

Необхідність регулювання поведінки людей завжди залишатиметься актуальною, оскільки існує нерозв'язне протиріччя між потребами чоловіки й можливостями їхнього задоволення. Чинниками відхилення поведінки можуть бути психологічна несприйнятливість особистості до встановленим суспільством соціальним нормам чи генетична обумовленість відхилення.

Отже, для того щоб уникнути відхилень у поведінці дітей, батькам і педагогам слід вчасно звернути увагу на особливості

характеру дитини. Знаючи тип акцентуації характеру дитини, «місця найменшого опору» в характері і уникаючи, по можливості, несприятливих соціально-психологічних впливів можна запобігти формуванню відхилень.

Список використаних джерел

1. Рудакова И. А. Девиантное поведение / И. А. Рудакова, О. С. Митникова, Н. Ю. Фальчевская. – Ростов-на-Дону : «Феникс», 2005. – 156 с.

2. Змановский Є. В. Девиантология / Є. В. Змановский – М. : ACADEMIA, 2003.

3. Оржеховська В. М., Пилипенко О. І. Превентивна педагогіка : навчальний посібник / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2007.

***ЖАРІЙ О.В.**, магістрант спеціальності*
«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Вінницького інституту Університету «Україна»

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ БРЕНДУ РОБОТОДАВЦЯ

В умовах маркетингової орієнтації підприємства виникає об'єктивна необхідність в управлінні його HR-брендом, який, водночас, потрібно представити як систему заходів щодо формування, просування і розвитку бренду підприємства як інноваційного, системоутворювального роботодавця, а також бренду його персоналу з метою отримання довготермінових конкурентних переваг підприємства і персоналу на ринку праці.

Процес формування бренду включає такі етапи:

- планування маркетингових досліджень HR-бренду і чинників, що впливають на нього;
- розроблення стратегії і політики управління HR-брендом;
- визначення системи цілей і завдань з управління HR-брендом;
- планування заходів щодо забезпечення конкурентоспроможності HR-бренду;
- планування цільового бюджету на управління HR-брендом;
- планування заходів щодо формування і розвитку лояльності до HR-бренду;
- планування комплексу HR-брендових комунікацій;
- планування діяльності з формування корпоративної культури,

що відповідає концепції HR-бренду.

Водночас, організація як функція управління HR-брендом передбачає:

- організацію маркетингових досліджень HR-бренду і чинників, що впливають на нього;
- організацію роботи щодо забезпечення відповідності робочого середовища і HR-процесів концепції HR-бренду;
- організацію діяльності щодо забезпечення конкурентоспроможності HR-бренду;
- організацію діяльності з формування і розвитку лояльності до HR-бренду персоналу підприємства і шукачів робочих місць;
- організацію роботи щодо забезпечення ефективності маркетингових HR-брендових комунікацій;
- організацію роботи щодо створення корпоративної культури, яка відповідає концепції HR-бренду.

Важливою функцією управління HR-брендом є мотивація, до якої доцільно віднести:

- розроблення і впровадження ефективної системи мотивації персоналу;
- інвестування коштів у розвиток персоналу;
- суспільне визнання успіхів і досягнень персоналу;
- мотивацію лояльності персоналу підприємства і кандидатів на вакансії до HR-бренду;
- застосування системи преміювання за залучення до підприємства висококваліфікованих працівників;
- стимулювання розвитку персоналу;
- заохочення участі персоналу в управлінні HR-брендом.

Система контролю в процесі управління HR-брендом охоплює:

- аналіз результатів маркетингових досліджень HR-бренду і чинників, що впливають на нього;
- оцінку конкурентоспроможності HR-бренду підприємства;
- аналіз відповідності робочого середовища і HR-процесів концепції HR-бренду;
- оцінку ефективності діяльності менеджерів з персоналу і керівного складу підприємства щодо управління HR-брендом;
- оцінку лояльності наявних і потенційних працівників, інших суб’єктів ринку праці до HR-бренду;
- аналіз HR-брендингової активності підприємства у динаміці;
- оцінку ефективності HR-брендингових комунікацій;
- оцінку відповідності корпоративної культури підприємства

концепції його HR-бренду [1].

Координація і зворотній зв'язок у процесі управління HR-брендом повинні передбачати:

- формування ефективних внутрішніх комунікацій на підприємстві;
- координацію діяльності з управління HR-брендом;
- забезпечення зворотного зв'язку з працівниками щодо їх ставлення до робочого середовища, HR-процесів, HR-бренду підприємства.

Управління HR-брендом як сукупність етапів маркетингової діяльності повинно передбачати маркетингові дослідження, формування, просування та розвиток HR-бренду. Важливість цих досліджень полягає в тому, що на їхніх результатах повинна будуватися подальша діяльність з управління HR-брендом підприємства.

Так, на основі маркетингових досліджень уточняються такі важливі питання:

- яким є зовнішній і внутрішній імідж підприємства-роботодавця;
- якою є репутація персоналу підприємства на ринку праці;
- які характеристики має цільова аудиторія, з якої підприємство планує залучати персонал;
- якими є основні очікування, потреби, цілі і цінності персоналу і кандидатів на заміщення вакантних посад;
- які цінності підприємство може запропонувати потенційним працівникам, виходячи з їх потреб;
- які комунікації є найбільш ефективними для просування HR-бренду підприємства;
- якою є позиція HR-бренду підприємства порівняно з конкурентами.

Управління HR-брендом в умовах маркетингової орієнтації підприємства вимагає застосування системного підходу та уточнення складу системи управління HR-брендом [2, с. 37]. Так, систему управління HR-брендом підприємства доцільно представити у вигляді сукупності чотирьох підсистем, зокрема: підсистеми управління брендом підприємства-роботодавця, підсистеми управління брендом персоналу, підсистеми управління HR-брендовими комунікаціями, підсистеми управління розвитком HR-бренду.

Таким чином, управління HR-брендом підприємства доцільно досліджувати з позицій процесного, системного і комплексного підходів, зокрема: циклічний процес виконання управлінських функцій

(планування, організація, мотивація, контроль, координація); сукупність етапів діяльності з управління HR-брендом підприємства (маркетингові дослідження, формування, просування, розвиток HR-бренду підприємства); систему, що виступає органічною складовою інтегрованої системи управління персонал-маркетингом підприємства. Це дозволить сформувати сильний HR-бренд, який надасть підприємству та його персоналу довготермінові конкурентні переваги і перспективи.

Список використаних джерел

1. Пасека А., Красномовцев В. HR-брендинг в системе управления персоналом / А. Пасека, В. Красномовец // Ученые записки Санкт-Петербургского государственного института психологии и социальной работы. – СПб., 2010. – Вып. 4. – С. 132-137.

2. Прингл Х., Томсон М. Энергия торговой марки / Х. Прингл, М. Томсон. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с.

ІЛЬНИЦЬКИЙ М.П., *старший викладач*
кафедри соціальних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»

ТЕОРЕМА ПІФАГОРА ЯК ОКРЕМИЙ ВИПАДОК ТЕОРЕМИ ФАЛЕСА

Для будь-якого чотирикутника *ABCD* (рис. 1) справедлива теорема Фалеса, яка формулюється так: добуток діагоналей *AC* і *BD* чотирикутника дорівнює сумі добутків його протилежних сторін *AB* і *CD* та *AD* і *BC*, тобто

$$AC \times BD = AB \times CD + AD \times BC.$$

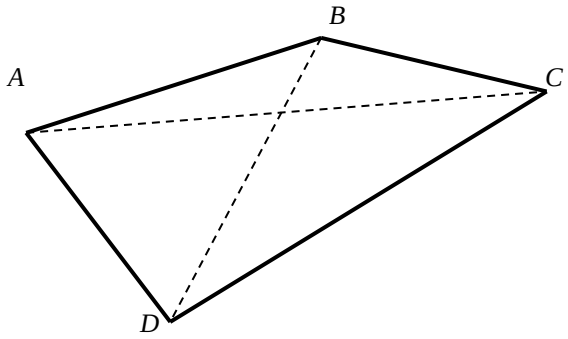

Рис. 1. Неправильний чотирикутник

Якщо чотирикутник прямокутний (рис. 2), то діагоналі його між собою рівні ($AC = BD$), а протилежні сторони рівні і паралельні ($AB = CD,\ AD = BC$).

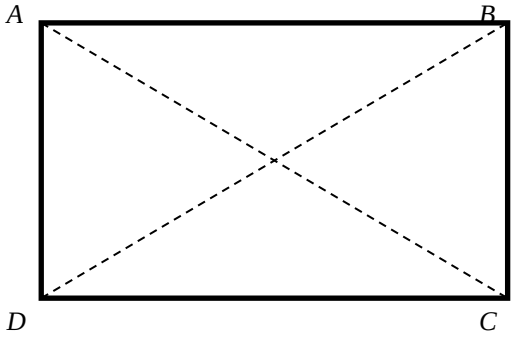

Рис. 2. Прямокутний чотирикутник

Так як для прямокутного чотирикутника $AC = BD,\ AB = CD,\ AD = BC$, то формула Фалеса матиме вигляд:

$$AC^2 = AB^2 + BC^2.$$

Отримана формула є не що інше, як формула Піфагора для прямокутного трикутника. А діагональ будь-якого прямокутного чотирикутника ділить його на два рівні прямокутні трикутники.

Таким чином, доведено, що теорема Піфагора є окремим випадком теореми Фалеса, так як випливає з теореми Фалеса для прямокутних чотирикутників.

КЕС Д.Г., *магістрант*
спеціальності «Соціальна робота»
Вінницького інституту Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІЙНИЙ АНАЛІЗ

Соціальний захист у XXI ст. є предметом вивчення й елементом наукового апарату цілої низки наук і їх галузей – філософії, соціології, права (юриспруденції), економічної теорії, економіки праці, соціального менеджменту, теорії управління, соціальної роботи і т. ін. Кожна з цих наук сьогодні визнає необхідність і значущість соціального захисту для суспільства, проте досліджує лише частину

цього суспільного явища, проявляючи свою обмеженість, передусім у підходах до визначення даного соціально-економічного феномену. Так, виходячи з власного наочного поля юристи можуть розглядати соціальний захист як сукупність прав людини і юридичних гарантій по реалізації цих прав, економісти – як частину суспільного сектору або соціальної політики держави відносно населення, соціологи – як необхідний соціальний інститут, соціальні працівники – як елемент своєї практичної діяльності відносно різних категорій населення і т. ін., і часто ці точки зору перетинаються або навіть перетікають із науки в науку.

Можна відзначити не тільки між-, а і внутрішньонаукові відмінності в підходах і формулюваннях, що незмінно наголошується практично всіма авторами, що намагаються у своїх роботах узагальнити існуючі підходи до визначення концепту «соціальний захист» [1; 2; 3; 5; 7]. Необхідно відзначити також, що не всі вчені оперують у своїх дослідженнях саме категорійними уявленнями про соціальний захист, що зумовлене, на наш погляд, як переважаючим вузькопрофільним підходом у межах окремих наук, так і певною теоретичною спрощеністю, прийнятою останнім часом у наукових дослідженнях і публікаціях із соціально значущих питань. Це пояснюється тим фактом, що велика частина загальноприйнятих на сьогодні (зокрема юридичних) норм з питань соціального захисту була розроблена в межах системи ООН, і через свій ранг відповідні формулювання в більш-менш адекватному перекладі часто служать теоретичною основою тих або інших сучасних наукових досліджень з питань соціального захисту. У зв’язку з цим досить показово, що в 1993 р. на черговій сесії Міжнародної конференції праці було заявлено, що «створення систем соціального страхування на початку XX ст., їх подальший розвиток і перетворення у всебічні системи соціального забезпечення, а потім еволюція практично універсальної системи соціального захисту – такий один з основних етапів соціального розвитку в двадцятому сторіччі» [4], а в 2001 р. в доповіді генерального секретаря ООН під соціальним захистом у цілому було запропоновано розуміти «комплекс стратегій і програм державного і приватного сектора, здійснюваних суспільством у зв’язку з різними непередбачуваними обставинами з метою компенсації відсутності або істотного скорочення доходів від трудової діяльності, надання допомоги сім’ям з дітьми, а також забезпечення людей медичним обслуговуванням і житлом».

Водночас існує і ще ширше тлумачення міжнародного терміна «соціальний захист», під яке підпадають не тільки традиційні системи

соціального страхування і забезпечення, а й ті галузі соціальної інфраструктури, які сьогодні можна відносити до системи відтворення населення (освіта, охорона здоров'я, суспільний транспорт, муніципальне житло, охорона навколишнього середовища). Розглянемо детальніше підходи представників різних наук до розгляду дефініції «соціальний захист». Первинним у цьому плані, на нашу думку, є право, зокрема конституційне, оскільки для XX ст. уже природно, що більшість існуючих економічних відносин юридично детермінована, тобто має первинне і визначене закріплення в положеннях національного і міжнародного законодавства.

Юридична наука у своїх дослідженнях соціального захисту спирається на власний науково-методологічний апарат, який заснований на понятті права. Оскільки з позицій міжнародних організацій «social security», яка трактується в українських перекладах звичайно як «соціальне забезпечення», а також «соціальна безпека» і вже пізніше як «соціальний захист», належить безпосередньо до прав людини (ст. 22 Загальної декларації прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року [6], то ці права і є відправним моментом для більшості юристів для розуміння сутності дефініції «соціальний захист».

Вітчизняна юридична наука пропонує розглядати соціальний захист як систему прав і обов'язків, що дають змогу досягати соціальної безпеки з урахуванням вимог соціальної справедливості через захист особливих (соціальних) прав (під соціальними правами більшість вітчизняних учених фактично має на увазі права, описані ст. 37-42 Конституції України.

Найширше формулювання визначає соціальний захист опосередковано – як «спеціальну систему (інститут), що дає можливість людині реалізувати свої соціальні права в соціальній державі, при цьому соціальні права обмежуються правами на отримання матеріальних благ за певних умов у певних ситуаціях за рахунок економічних можливостей суспільства». Тобто система соціального захисту має допоміжний стосовно соціальних прав людини характер, будучи якимось, хоч і обов'язковим, механізмом реалізації цих прав, і існує, відповідно, тільки в умовах досягнення найрозвиненішої форми державного устрою – соціальної держави.

Подвійний аспект розгляду соціального захисту – в широкому і вузькому значеннях – прийнятий і у соціологів. Широкому розгляду сприяє як визнане існування макро- і мікросоціології, так і загальна широта самого предмета соціології, до якого останнім часом відносять

«закономірності формування, функціонування і зміни соціальних спільнот, відносин між ними, соціальних інститутів, суспільних систем і їх структур, взаємозалежність суб'єктів соціального життя, засобів життєздійснення» [5, с. 18]. Стосовно соціального захисту це означає, що «в широкому значенні повинно йтися про систему соціальних відносин, за яких індивід здатний самостійно поклопотатися про себе, створити умови для власної і своїх дітей життєдіяльності. У вузькому значенні під цим розуміється соціальна політика держави, яка намагається адміністративними заходами забезпечити задовільне або хоча б стерпне існування тим групам населення, які перебувають в особливо складному становищі і не здатні без зовнішньої підтримки поліпшити його» [7].

Такий науковий напрям, як «соціальний менеджмент» також розглядає широкий і вузький підходи, проте фактично обидва вони все одно обмежуються рамками тільки державної діяльності, оскільки: «...в широкому значенні – це діяльність держави по втіленню в життя цілей і пріоритетних завдань соціальної політики, реалізації сукупності законодавчо закріплених економічних, правових і соціальних гарантій, що забезпечують дотримання найважливіших соціальних прав, у тому числі і на гідний людини рівень життя, необхідний для нормального відтворення і розвитку особи, … у вузькому – це комплекс цілеспрямованих конкретних заходів економічного, правового і організаційного характеру для підтримки найуразливіших верств населення, у тому числі і насамперед від негативних проявів (наслідків) процесів перехідного періоду в проведенні реформ і руху до ринку» [8, с. 57], або – «діяльність держави по забезпеченню розвитку особи» [9, с. 9].

Різні галузі економічної науки також по-різному можуть трактувати як загальне уявлення про соціальний захист, так і вужчі визначення соціального захисту окремих категорій населення або територій. Наприклад, Б. Ракитський, часто цитований різними дослідниками соціального захисту, вважає, що соціальний захист реалізується для найманої праці у формі соціальної захищеності, яка визначається як похідне двох чинників: суспільного устрою і режиму управління, тому в широкому значенні соціальна захищеність є тим громадським порядком, в якому суб'єкти можуть спиратися на суспільний устрій при висуненні і відстоюванні своїх інтересів і положення в суспільстві.

У результаті проведеного нами аналізу існуючих джерел можна зробити висновок про те, що значна частина дослідників соціального захисту використовує інструментальний підхід і розглядає феномен

соціального захисту в широкому і вузькому значеннях, визначаючи його передусім як сукупність (систему, комплекс) якихось заходів, дій, заходів, програм, стратегій і т. ін., рідше – як систему гарантій (зобов'язань – економічних, правових і соціальних, соціально-економічних, політичних і ін.), систему суспільних відносин, політику або систему державної політики, обов'язок держави, суспільний механізм, соціальний інститут. Ця система (комплекс, політика, в основному спрямована на: дотримання прав людини (соціальних і інших); забезпечення соціальних гарантій, гідного життя (якості життя) людини або окремих груп населення, задоволення потреб; підтримку доходів населення в особливих ситуаціях, створення умов самореалізації і т. д. У такому контексті об'єктом соціального захисту зрештою є людина, зокрема її матеріальне або суспільне становище, незалежно від її статі, віку, національності і т. ін., а також різні групи і спільності, сам же соціальний захист як суспільне явище виник на відносно пізніх стадіях розвитку людського суспільства (капіталізм, соціалізм, індустріальне суспільство і т. ін.). Таким чином, одна частина пропонованих на сьогодні визначень соціального захисту може стосуватися тільки історично обмежених періодів – наприклад індустріального періоду (суспільства), періоду капіталізму або соціалізму і т. ін., а інша буде обмежена рамками певних суб'єктно-об'єктних категорій – держави, зайнятих, дітей, інвалідів, жінок, людей похилого віку і т. ін. Розуміння встановлених конкретними дослідниками меж дає підстави нам розглядати як окремі випадки загальної теорії всі існуючі наукові точки зору в рамках відповідного їм історичного періоду еволюції соціального захисту або відповідних суб'єктно-об'єктних категорій.

Виходячи з вищевикладеного можна зробити висновок про те, що соціальний захист має розглядатися як категорія, що відображає сукупність відносин, які складаються в суспільстві з приводу виробництва, розподілу і перерозподілу суспільного продукту з метою забезпечення адекватної соціальної адаптації і інтеграції індивідів, не здатних самостійно справитися з негативною дією соціальних ризиків. Категорійний статус соціального захисту підкреслює об'єктивність його існування як позачасового соціально-економічного і соціокультурного феномену та вимагає формування цілісної (загальної) теорії соціального захисту в межах суспільних наук.

Список використаних джерел

1. Берданова О. Шляхи вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування щодо надання послуг соціального захисту / О. Берданова, Н. Гринчук // Вісн. НАДУ. – 2004. – №1. – С. 293-297.

2. Бідак В. Складові системи державного регулювання соціального розвитку і соціального захисту / В. Бідак // Україна : аспекти праці. – 2004. – №1. – С. 35-41.

3. Гансова Е. А. Методологічні засади соціальної політики / Е. А. Гансова // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. – Одеса, 1997. – Вип. 12 – С. 84-91.

4. Головатий М. Ф. Соціальна політика та соціальна робота : [Термінол.-понятійн. слов.] / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк. – К. : МАУП, 2005. – 555 с.

5. Горностаєва Л. Проблеми соціально-культурної реабілітації інвалідів / Л. Горностаєва // Соціальний захист. – 2003. – №3. – С. 26-27.

6. Доклад Генерального директора Международного бюро труда МОТ (часть 1) : Международная конференция труда. 80 сессия. – МБТ, Женева, 1993 [Электронный ресурс]. – Режим доступа к ресурсу : http://yandex.ua/yandsearch?text= =141

7. Лукашевич М. П. Теорія і методи соціальної роботи : навч. посіб. / М. П. Лукашевич, І. І. Мигович. – К. : МАУП, 2003. – 168 с.

8. Малярова Н. В. Социальная защита детства : концептуальный подход / Н. В. Малярова, М. И. Несмеянова // Социолог. исслед. – 1991. – №4. – С. 79-83.

9. Социальная політика : энциклопедия / под ред. Н. А. Волгина. – М. : Альфа-Пресс, 2006. [Электронный ресурс] Режим доступа к ресурсу : http://www.bestbook.ru/userfiles/books/pdf /Pages%20from% 20Volgin_encicklop.pdf

10. Экономическая энциклопедия / под ред. Л. И. Абалкина. – М. : Экономика, 1999. – 1055 с.

ЛИТВИНЮК Я.В., *магістрант*
спеціальності «Соціальна робота»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМ СІМ'ЯМ

Недосконаліть чинної в Україні системи соціальної допомоги не дає змоги належним чином утілювати в життя дієву політику соціального забезпечення тих громадян країни, які в силу свого складного життєвого становища потребують допомоги та посиленої уваги держави і суспільства. Практика засвідчує, що останнім часом

спостерігається зростання кількості осіб, які потребують соціального забезпечення.

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям – щомісячна допомога, яка надається у грошовій формі в розмірі, що залежить від величини середньомісячного сукупного доходу сім'ї.

Проблема реалізації соціального забезпечення громадян, які опинилися в складних життєвих обставинах, завжди була в центрі уваги. Зокрема, це питання у своїх роботах досліджували українські вчені: І.С. Андрієнко, І.А. Гуменюк, В.О. Гончаров, О.М. Дуюнова, Л.В. Кулачок, Л.Ю. Малюга, С.М. Прилипко, В.Ф. Пузирний, І.М. Сирота, Б.І. Сташків, Б.С. Стичинський, С.М. Синчук, Л.М. Сіньова, В.Л. Стрепко, Л.П. Шумна, М.М. Шумило, О.Г. Чутчева та багато інших.

У ст 1 Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» дається визначення «малозабезпечена сім'я». А саме, «Малозабезпечена сім'я» – сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний доход нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї [1].

Варто погодитись з позицією І.С. Андрієнко, що державна соціальна допомога малозабезпеченим особам, яка надається сьогодні в Україні, не забезпечує адекватної соціальної підтримки у разі настання соціальних ризиків. В удосконаленні цієї системи важливу роль відіграє група чинників: економічних, політичних [4, с. 160].

Прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження її здоров'я завдяки набору продуктів харчування, а також мінімальному набору непродовольчих товарів та мінімальному набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Середньомісячний сукупний дохід сім'ї – обчислений у середньому за місяць дохід усіх членів сім'ї з усіх джерел надходжень протягом шести місяців, що передують місяцю звернення за призначенням державної соціальної допомоги.

Право на допомогу мають малозабезпечені сім'ї, які постійно проживають в Україні. Під час визначення середньомісячного сукупного доходу сім'ї до її складу включаються: чоловік, дружина, діти, які перебувають на їх утриманні, віком до 18 років, в тому числі студенти вищих навчальних закладів та професійно-технічних навчальних закладів віком до 23 років, незалежно від того, де вони проживають, які не мають власних сімей; неодружені неповнолітні діти, які визнані інвалідами з дитинства I та II групи або інвалідами I

групи і проживають разом з батьками; непрацездатні батьки, які проживають разом з подружжям і перебувають на їх утриманні, якщо вони не мають джерела для існування (аліментів, пенсії, допомоги); особа, яка проживає разом з одиноким інвалідом І групи і здійснює догляд за ним. До складу сім'ї не включаються: особи, які перебувають на повному державному утриманні, включаючи дітей віком до восьми років, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Розмір державної соціальної допомоги визначається як різниця між прожитковим мінімумом для сім'ї та її середньомісячним сукупним доходом (але не більше 75% прожиткового мінімуму для сім'ї). Середньомісячний сукупний дохід сім'ї для призначення державної допомоги сім'ям з дітьми обчислюється згідно з Методикою обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів допомоги, затвердженою наказом Мінпраці, Мінекономіки та з питань європейської інтеграції, Мінфіну, Держкомстату. У 2017 році рівень забезпечення прожиткового мінімуму (гарантований мінімум) для призначення допомоги відповідно до Закону «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення становить: для працездатних осіб – 21%, для дітей – 85%, для осіб, які втратили працездатність, та інвалідів – 100% відповідного прожиткового мінімуму [3].

Прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі з 1 січня 2017 року – 1544 гривні, з 1 травня – 1624 гривні, з 1 грудня – 1700 гривень. Такий стан речей безпосередньо впливає на фінансове забезпечення державних соціальних допомог, адже не враховується зростання цін та інфляції [2].

Отже, державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям у політиці соціального забезпечення та в Україні в цілому займає особливе місце. Саме такий різновид державної соціальної допомоги можуть отримати вразливі верстви населення, особи у яких склалося скрутне життєве становище. Держава гарантує саме таким людям свій захист у формі щомісячної грошової допомоги, яка нараховується відповідно до Закону України «Про державний бюджет».

Список використаних джерел

1. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1768-14.

2. Про державний бюджет України на 2017 рік : Закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1801-19

3. Статистичний щорічник України за січень-лютий 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publzahist_u.htm.

4. Андрієнко І. С. Державна соціальна допомога малозабезпеченим особам : соціальна політика в Європейських державах та Україні / І. С. Андрієнко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2006. – №2. – С. 160.

МАЗУРКЕВИЧ О.П., *кандидат культурології, старший викладач кафедри соціальних технологій Вінницького інституту Університету «Україна»,*
ЖАРІЙ О.В., *магістрант спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Вінницького інституту Університету «Україна»,*
ШВЕДА О.Р., *магістрант спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Вінницького інституту Університету «Україна»*

ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УКРАЇНІ

Підписання у вересні 2008 р. Конвенції з прав інвалідів свідчить про те, що Україна взяла курс до міжнародної спільноти. Зробивши цей відповідальний крок, держава зобов'язалася створити високі стандарти життя і для молоді, котра має інвалідність. Прийняття цього важливого міжнародного документа суттєво змінює діючий стереотип про інвалідів стосовно того, що їх слід розглядати не як осіб, які тільки потребують соціального захисту, а як таких, яким потрібно надати можливості, аби вони могли повністю реалізувати в житті свій особистий потенціал. Враховуючи особливу відповідальність вищої освіти, яка є головною ланкою підготовки молодої людини до самостійного життя і той факт, що кількість молоді з інвалідністю, яка потребує спеціальних освітніх умов для навчання з кожним роком зростає, особливої актуальності набуває проблема підготовки управлінських кадрів вищих навчальних закладів з високим рівнем професійної компетентності щодо організації навчання названих осіб. Особливістю навчання значної кількості осіб з інвалідністю є те, що реалізація їхнього потенціалу неможлива без сторонньої допомоги – створення навчальним закладом спеціальних умов для отримання освіти, звідси і визначається статус вищезазначеної категорії молоді як

осіб з особливими освітніми потребами. Відповідно до Закону «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», міжнародних документів (Конвенції про права інвалідів та ін.) зазначаємо, що особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка має інвалідність (міра втрати здоров'я, визначена МОЗ України), що перешкоджає засвоєнню освітніх програм без створення спеціальних умов для отримання освіти.

Специфіка фізичного і психологічного стану здоров'я осіб з особливими освітніми потребами вимагає особливо ретельного добору форм організації та змісту їхнього навчання, тобто створення особливого освітнього середовища. Особливістю освітнього середовища, в якому навчаються інваліди, є те, що організація навчання має поєднувати освітній процес з реабілітацією (процесом підтримки та відновлення стану здоров'я).

Для реалізації такої особливості організації навчання міжнародна і вітчизняна практика пропонує молоді з особливими освітніми потребами широкий вибір доступних форм здобуття освіти: а саме дистанційну, екстернатну, а також інтегровану форму навчання.

Інтегроване навчання реалізується, з одного боку, в результаті складання індивідуальних навчальних планів в поєднанні з індивідуальною програмою реабілітації студента та з урахуванням системи супроводу навчання, а з іншого – через інтеграцію змісту освіти, технологій навчання. Інтеграція змісту освіти значно поліпшує вирішення питань щодо збереження, зміцнення та відновлення здоров'я, розвитку інтегративного мислення, яке є важливим, виходячи з аналізу сучасного потоку інформації, в сучасних трансформуючих умовах існування людини.

Вдосконалення технології навчання можливе через застосування сучасних підходів, які сприяють створенню атмосфери успіху у навчальному закладі. Накреслені завдання можна реалізувати через інтегративну науку акмеологію, яка виникла на стику таких наук про людину, як психологія, філософія, педагогіка, валеологія, фізіологія, соціологія, культурологія та ін.

Дослідження останніх років, зокрема А. Деркача, В. Зазикіна, Н Кузьміної, В. Максимової, Н. Полєтаєвої, Р. Сабанчієвої та ін. обґрунтовують, що системний підхід – це система принципів, прийомів і методів, яка базується на методологічних принципах і методах дослідження, вирішенні практичних завдань, пов'язаних із розвитком дорослої людини. Окреслений підхід сприяє створенню атмосфери успіху і посилює соціальні функції системи освіти.

Поняття «система» і «педагогічна система» трактуються

науковцями по-різному. Т. Ільїна, зокрема, вважає, що систему слід розглядати як упорядковану сукупність взаємопов'язаних елементів, що об'єднані спільною метою функціонування та єдністю керування і які можуть вступати у взаємодію з середовищем як цілісна єдність [7, с. 5]. В. Афанасьєв під цілісною системою розуміє сукупність компонентів, взаємодія яких породжує інтегративні системні якості, які не притаманні її окремим елементам [4, с. 129]. Педагогічну систему Т. Сорочан розглядає як певну сукупність взаємозалежних і взаємодіючих між собою компонентів, що утворюють цілісність, єдність [17, с. 167]. На думку Н. Кузьміної, ядром педагогічної системи є ідея цілісності, а структурними компонентами цієї системи є мета, зміст, методи, а також учасники педагогічного процесу [8, с. 72]. Таким чином, смисл управлінської діяльності полягає в забезпеченні ефективних взаємозв'язків між структурними компонентами системи, а отже, її цілісності.

Професіоналізм управлінської діяльності виявляється у здатності керівника максимально врахувати умови, закономірності та принципи діяльності в конкретній професійній сфері, у створенні оригінальної системи управління.

Духовний розвиток не залежить від віку, а лише від вибору людини. Його вона здійснює на будь-якому етапі свого біологічного функціонування, роблячи вибір в бік прискорення або гальмування свого духовного розвитку. Порівняємо шляхи духовного і біологічного розвитку. Біологічний розвиток людини має однакові вікові етапи, а саме: народження, дитинство, юність, дорослість, старість, смерть.

Він не залежить від вибору людини, і його людина зупинити не може з власної волі. Духовне народження, на думку вчених, дає результат набуття здатності до душевного відновлення і відбувається через гармонізуючу саморефлексію (покаяння). «Усвідомлення своїх помилок ... дозволяє людині стати впевненою в житті і спокійно переносити всі труднощі життя. Покаяння дозволяє отримати спокій і відчути вдячність за отриманий досвід. Покаяння необхідне для духовного удосконалення людини» [6, с. 222-223].

Духовний розвиток не можна нав'язати людині, оскільки він є індивідуальним. Але завданням системи навчання і виховання є надавати можливість розвивати в людині вже наявні позитивні риси, а також допомогти їй знайти свій шлях до пізнання себе як фізичної, так і духовної сутності. Для системи освіти поняття духовного розвитку та духовної зрілості є надзвичайно складними, оскільки вирішення проблем морального здоров'я має базуватися на новому світогляді щодо структури людини. Соціальний прогрес можливий лише за

умови морального вдосконалення та духовного зростання кожної окремої людини, що позитивно позначається на суспільному прогресі в цілому.

Список використаних джерел

1. Андреев Д. Л. Роза мира. Метафилософия истории / Д. Л. Андреев. – М. : Прометей, 1991. – 288 с.

2. Деркач А. А., Зазикін В. Г. Акмеологія : навч. посіб / А. А. Деркач, В. Г. Зазикін. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с.

3. Афанасьев В. Г. Общество : системность, познание и управление / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1981. – 432 с.

4. Вишневський О. Н., Кобрій О. М., Чепіль М. М. Теоретичні основи педагогіки : курс лекцій / О. Н. Вишневський, О. М. Кобрій, М. М. Чепіль. – Дрогобич : Відродження, 2001. – 268 с.

5. Гончаренко М. С. Валеологические основы духовности : учеб. пособ / М. С. Гончаренко. – Х: ХНУ им. В. Н. Каразина, 2007. – 400 с.

6. Ильина Т. А. Структурно-системный поход к организации обучения / Т. А. Ильина. – М. : Педагогика, 1972. – С. 12-15.

7. Кузьміна Н. В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н. В. Кузьміна. – М. : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2001. – 144 с.

8. Лищук В. А. Технология повышения личного здоров'я / В. А. Лищук, Е. В. Мосткова. – М. : Медицина, 1999. – 320 с.

9. Лищук В. А. Обзор «Основы здоров'я». Актуальные задачи, решения, рекомендации / В. А. Лищук, Е. В. Мосткова – М. : Медицина, 1994. – 134 с.

10. Лободин В. Т. Путь к единству. Т. 1 : Здоровье и духовность / В. Т. Лободин. – СПб. : Комплект, 1995. – 233 с.

11. Максимова В. Г. Акмеология последипломного образования педагога : монографія / В. Г. Максимова. – СПб. : ПНУ «ИОВ. РАО», 2004. – 227 с.

12. Полетаева Н. М. Научно-педагогические практические основы валеологической педагогіки / Н. М. Полетаева. – СПб. : РГПУ им. А. И. Герцена, 2001. – 210 с.

13. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.

14. Сабанчиева Р. З. Акмеологические факторы продуктивной деятельности преподавателей в развитии творческой готовности студентов к профессиональной деятельности : дис. канд. психол. наук : 21.04.04 / Р. З. Сабанчиева. – Нальчик, 2004. – 272 с.

15. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1977. – 776 с.

16. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності : теорія і практика : монографія / Т. М. Сорочан. – Луганськ : Знання, 2005. – 382 с.

17. Цокур Р. М. Формування потенціалу професійного саморозвитку майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки : дис. канд. пед. наук : 12.06.04 / Р. М. Цокур. – К., 2004. – 255 с.

МАЗУРКЕВИЧ О.П., *кандидат культурології, старший викладач кафедри соціальних технологій Вінницького інституту Університету «Україна»,*
КОВАЛЕВСЬКА К.С., *магістрант спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Вінницького інституту Університету «Україна»*

РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Фундамент інформаційного простору було закладено спілкуванням наших далеких предків у боротьбі за виживання, основу його в минулому складала релігійно – інформаційна картина світу. Пізніше, починаючи з XVII ст., в розвитку єдиного інформаційного простору значну роль стала відігравати наука. Наукові знання є основою всієї системи освіти, яка сприяє активному розвитку передачі інформації, її створенню, структуруванню і накопиченню. Зміст наукових знань принципово не залежить від мовного бар'єру, від тієї матеріальної оболонки, в котрій знаходяться знання людини і соціуму. Наука стає інтернаціональною.

Варто нагадати головні етапи технологічної трансформації у сфері оброблення та передавання інформації. Наслідком цих перетворень було набуття людським суспільством нової якості, формування нової соціально-технічної парадигми – інформаційного суспільства.

Перша революція пов'язана із винаходом писемності, що привело до гігантського якісного і кількісного стрибка. З'явилася можливість передавання знань від покоління до покоління.

Друга революція (середина XVI ст.) спричинена винаходом з книгодрукування, який радикально змінив індустріальне суспільство, культуру, організацію діяльності.

Третя революція (кінець XIX ст.) зумовлена винаходом електрики, завдяки якій з'явилися телеграф, телефон, радіо, які дають

змогу оперативно передавати і нагромаджувати інформацію в будь-якому обсязі.

Четверта революція (70-і рр. XX ст.) пов'язана з винаходом мікропроцесорної технології і появою персонального комп'ютера. На мікропроцесорах та інтегральних схемах створюються комп'ютери, комп'ютерні мережі, системи передавання даних (інформаційні комунікації).

П'ята і остання революція, інформаційна революція(наприкінці 90-х років) почалась і набула найбільшого розвитку в комерційному підприємництві.

Саме друга половина XX ст., яка знаменувала бурхливий розвиток науки, техніки, технологій, принципово нових засобів комунікацій тощо, дала могутній поштовх формуванню єдиного інформаційного простору. Інтернет, спеціалізовані комп'ютерні мережі, нова індустрія обробки даних і знань стали одними з найважливіших передумов створення інформаційного суспільства.

Сьогодні існує можливість швидкої інформованості всіх і кожного, зокрема через такі засоби, як персональний комп'ютер та Інтернет, що забезпечує створення інформаційного суспільства з глобальною інформаційною інфраструктурою.

Сучасний рівень розвитку інформаційно-аналітичної діяльності у провідних країнах світу є результатом тривалого історичного процесу еволюційних і революційних перетворень. При цьому чітко відслідковується взаємозв'язок між розвитком суспільства, особливо матеріального виробництва, та зростанням потреби суб'єктів в інформації [2].

На цей час відбувається становлення і розвиток постіндустріального суспільства з інформаційною новою економікою, у якому домінуючим фактором стає інформація [5, с. 12].

Інформаційне суспільство – це суспільство, в якому вся сукупність суспільних відносин у різних сферах людської діяльності (політиці, економіці, освіті, культурі, дозвіллі, особистому житті тощо) відбувається на засадах широкого використання інформаційних комп'ютерних технологій, завдяки чому кожний має можливість створювати, поширювати та використовувати інформацію й знання.

Таким чином, технологія аналітичної роботи передбачає одержання нового знання (вивідної інформації), яке забезпечує складний процес дослідження. Збір, обробка, використання та передача інформації є невід'ємним елементом успішної діяльності як підприємницької, так і будь-якої іншої [3, с. 46].

На сьогоднішній день, стрімко розвивається наука та техніка,

що дозволяє нам набагато швидше і якісніше знаходити та опрацьовувати великі масиви інформації, збирати, зберігати та аналізувати її. Також існує можливість швидкої інформованості всіх і кожного, зокрема, через такі засоби, як персональний комп'ютер та Інтернет, що забезпечує поширення інформації, постійне зростання потреб і попиту на нові інформаційні послуги та створення інформаційного суспільства з глобальною інформаційною інфраструктурою. На цей час відбувається становлення і розвиток постіндустріального суспільства з інформаційною новою економікою, у якому домінуючим фактором стає інформація.

Список використаних джерел

1. Про інформацію : Закон України №2657-12 від 06. 12. 2016 // Відомості Верховної Ради України. – №2. – 2017. – Ст. 25.

2. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність : навчальний посібник / В. М. Варенко. – Київ : Університет «Україна», 2014. – 417 с.

3. Захарова І. В., Філіпова Л. Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності : навчальний посібник / І. В. Захарова, Л. Я. Філіпова. – Київ : «Центр учбової літератури», 2013. – 336 с.

4. Ліпінська А. В. Інформаційні ресурси в документознавстві : навчальний посібник для дистанційного навчання / А. В. Ліпінська. – Київ : Університет «Україна», 2007. – 330 с.

5. Оліфіров О. В., Спіцина Н. М., Шабельник Т. В. Інформаційні системи і технології підприємства : навчальний посібник / О. В. Оліфіров, Н. М. Спіцина, Т. В. Шабельник. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2010. – 312 с.

МАЗУРКЕВИЧ О.П., *кандидат культурології,*
старший викладач кафедри соціальних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»,
МАРИНЧЕНКО М.М., *магістрант спеціальності*
«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
ПЛАТОВСЬКИЙ В.С., *магістрант спеціальності*
«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ЯК РЕСУРС РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасному українському суспільстві інформатизація є важливим засобом організації і регулювання приватної і суспільної життєдіяльності, однією із форм закріплення і розповсюдження знань та дієвим інструментом управління. Тому рух до «інформаційного суспільства» ще більше підсилює роль інформації у вирішенні будь-яких людських проблем. У таких умовах отримання нової інформації, збереження і пошук вже створеної, розуміння і вкрай необхідне використання її стає справою, яка вимагає часу, сил і засобів, створення спеціальних структур та систем, застосування найновішої техніки і технологій в усіх організаціях і вищих навчальних закладах. Робота з інформацією сьогодні перетворюється у всебічне і масове заняття людей, а сама інформація виступає основним джерелом інтенсифікації і гармонізації суспільного розвитку. Перед суспільством стає проблема оволодіння інформацією, її організації, каналів руху, способів осмислення та оцінки, механізмів ефективного використання на практиці. Якщо у розвитку інформаційних технологій не будуть прийняті заходи, які упорядковують їх застосування, то суспільство може «потонути» в інформації, залишитися тільки з її «розголосами», якими і так переповнене так зване інформаційне поле. Створюється парадокс: велика кількість інформації створює інформаційні ілюзії, а люди втрачають достовірну і реально потрібну інформацію. Останнє створює засади не тільки для підвищення інтелектуальних можливостей людини, але і сприяє інтенсифікації інформаційних процесів, що виводить людство на якісно новий етап розвитку, який характеризується новим поділом праці і виникає навколо інтелектуальної власності [1, с. 113].

Звичайно, що інформація як сукупність будь-яких даних, фактів, свідчень, характеристик про відповідні явища, процеси, відносини,

події, зібраних і систематизованих у необхідних для використання формах, складає основу управління будь-то організацією, фірмою чи установою. Адже, управлінські процеси – це пошук, фіксація, аналіз, оцінка, закріплення, розповсюдження соціальної інформації, тобто тієї інформації, яка пов'язана з відображенням, пізнанням і перетворенням різних форм життєдіяльності людей [8, с. 19]. Проте, і це саме важливе, що в управлінні взагалі відбувається взаємодія не з усією інформацією, а тільки з тією, яка безпосередньо необхідна для формування управлінських впливів. Мова йде про управлінську інформацію, розвиток інформаційних технологій, Національну програму інформатизації.

Нині на розвиток світової економіки суттєво впливає інформатизація,що не лише перебудовує економіку, але йприскорює її зростання та зумовлює соціальну трансформацію суспільства. Великого соціального значення набула освіта та інформаційна безпека особи; інформація та знання стали ключовими факторами виробництва, а сфера інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) – важливим інструментом, який надає державам шанс не опинитися на узбіччі соціального прогресу. Основний напрям державної політики у сфері інформатизації, що спрямовує ІКТ на підвищення ефективності виробничих процесів та управління, – формування інформаційного суспільства та сфери інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) як галузі економіки. Ці два поняття розрізняють і не ототожнюють інформатизацію зі сферою інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) як самодостатньою та високо динамічною галуззю економіки. Дана концепція формулює державну політику в сфері інформатизації та визначає Національну програму інформатизаціїяк один із механізмів цієї політики [3, с. 204].

Інформатизація науки, освіти і культури потребує:

- створення глобальної комп'ютерної мережі освіти та науки, впровадження системи державних і приватних центрів масового навчання населення, індивідуальних систем безперервного підвищення кваліфікації на основі комп'ютерних, інтелектуальних і дистанційних навчальних курсів;
- поширення випуску навчальної літератури в електронній формі;
- вдосконалення змісту, методів і засобів навчання за світовими стандартами у вищій і загальноосвітніх школах на основі спеціальних телевізійних каналів, впровадження методик і програмно-технічних засобів дистанційного навчання для кадрового забезпечення усіх напрямів інформатизації на підставі демографічних змін і таких

заходів подолання невідповідності рівня підготовки випускників вимогам бізнесу, як проходження виробничої практики, самостійна робота студентів у спільних з бізнесом лабораторіях і цехах;

- удосконалення управління освітою та наукою;
- інтеграція вітчизняної науки у світову науку;
- розвиток потужної системи науково-технічної інформації й формування інтегрованої системи науково-освітніх інформаційних ресурсів, побудова єдиного науково-освітянського простору, здатного взаємодіяти із зовнішнім світом;
- підтримка вітчизняних науковців і виробників у реалізації та впровадженні перспективних комп'ютерних засобів, програмного продукту та інтелектуальних ІТ [6, с. 226].

Реалізація проектів Національної програми інформатизації забезпечить: 1) якісно новий рівень управління державою та суспільством взагалі; 2) сприяння демократизації суспільства та доступність національних і світових інформаційних ресурсів для широкого кола користувачів; 3) зростання якості навчання на всіх рівнях освіти та підвищення кваліфікації; 4) скорочення термінів наукових досліджень і розробок конкурентоспроможних ІКТ, розширення міжнародної співпраці науковців і нарощування експортного потенціалу країни.

Таким чином, слід відмітити, що інформатизація як ресурс суспільства являє собою перебудову й збагачення інформаційно-комунікативної основи функціонування сучасного українського суспільства і його найважливіших підсистем: виробництва, управління, науки, освіти, сфери послуг, грошово-касових операцій, медицини, охорони навколишнього середовища, побуту і сфери особистої трудової діяльності людини та ін. Технічною базою інформатизації є комп'ютерна і телекомунікаційна техніка (персональні ЕО, електронна пошта, відеосистеми, системи штучного інтелекту), що становлять систему нових інформаційних технологій. Інформатизація повинна забезпечити широкий доступ громадян до накопиченого в суспільстві знання (інформаційних ресурсів), знати організаційні, технологічні, політичні та інші обмеження у сфері циркулювання інформації в соціальному організмі країни. Слід забезпечити інформаційну захищеність людини з урахуванням інтересів держави та її установ, тих даних, які не підлягають розголошенню. Інформатизація як ресурс суспільства поєднується з його інтелектуалізацією – розвитком соціального інтелекту.

Список використаних джерел

1. Генон Р. Кризис современного мира / Р. Генон // Избранные

произведения. – М. : «Беловодье», 2004. – 304 с.

2. Гор А. Атака на разум / А. Гор. – СПб. : Амфора, 2008. – С. 123-125.

3. Горкхаймер М. Критика інструментального розуму / М. Горкхаймер. – К. : ППС-2002, 2006.

4. Кастельс М. Галактика Интернет : Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / М. Кастельс. – Екатеринбург : Y-Фактория, 2004.

5. Масуда Й. Гіпотеза про генезис Homo intellegens. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія : навч. посібник / Й. Масуда. – К. : Либідь, 1996.

6. Тапскотт Д. Электронно-цифровое общество / Д. Тапскотт. – М., 2003. – 436 с.

7. Тоффлер Э. Революционное багатство / Э. Тоффлер. – М. : АСТ : АТ Москва : Профиздат, 2008.

8. Уэбстер Ф. Теория информационного общества / Ф. Уэбстер. – М. : Аспект Пресс, 2004.

МАЗУРКЕВИЧ О.П., *кандидат культурології, старший викладач кафедри соціальних технологій Вінницького інституту Університету «Україна»,*
ШЕЛЕСТ В.Р., *магістрант спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Вінницького інституту Університету «Україна»*

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Проблеми, пов’язані із прискоренням процесу інформатизації в Україні, що змінює вимоги до працівників, ставлення до бізнесу, системи управління підприємствами, мотиви та методи прийняття рішень. Вплив даного процесу на економічне життя українського суспільства, його можливості призводити до якісних структурних змін в економіці, виявлено перешкоди, що стримують розвиток інформатизації в Україні та існують напрямки їхнього подолання.

Формування глобальних інформаційних мереж та систем, сучасні досягнення інформатики, постійний розвиток інноваційних телекомунікаційних технологій обумовлюють зростання інформаційного сектору економіки, що змінює вимоги до працівників, ставлення до бізнесу, системи управління підприємствами, мотиви та

методи прийняття рішень. Розвиток галузі комп'ютерної техніки та інформаційних технологій стали причиною остаточного переходу від індустріального до інформаційного суспільства [6, с. 29].

Багато аспектів інформатизації вже найшли своє вирішення у літературі, дослідження науковців сприяли економічному осмисленню інформатизації та пов'язаних з цим змін в економіці. Однак, деякі питання, зокрема, щодо оцінки впливу даного процесу на економічне зростання, можливості інформатизації призводити до якісних структурних змін в економіці та необхідності вирішення виникаючих у зв'язку з цим проблем, вимагають уточнення теоретичних основ поняття і практичних підходів до її впровадження в економічну систему країни, регіону, підприємства.

Все більше проблем соціального та економічного управління знаходять своє вирішення завдяки інтенсифікації процесу інформатизації. Україна займає провідні місця за щільністю кадрового науково-технічного потенціалу, значно випереджаючи більшість розвинутих країн світу, однак розрив у рівнях продуктивності національної економіки та обсягах фінансування науково-технічної сфери створює неконкурентоспроможний стан процесу інформатизації в країні [8]. Вибіркове та нерегулярне виділення коштів на підтримку науково-технічної сфери стримує впровадження підприємствами нових технологій, призводить до неможливості утримання висококваліфікованих фахівців.

Оцінюючи сучасний стан інформаційної сфери України, слід враховувати особливості її розвитку у період становлення світового інформаційного суспільства, адже деякі причини відставання нашої країни є об'єктивними наслідками минулих процесів. Відсутність незалежності до 1991 року, наслідки примусової ідеології СРСР, недосконаліть сучасної економіки та демократичного устрою стримують розвиток інформатизації, перешкоджають проведенню наукових досліджень з питань розвитку інформаційного середовища. Однак, багато країн, які розпочали процес інформатизації за однакових умов існування з Україною та у ті ж самі строки, досягли відчутніших результатів завдяки розвитку інформаційних процесів [1, с. 130].

Основними причинами відставання рівня інформатизації в Україні є нерозвиненість інформаційної інфраструктури, відсутність бажання у керівників вітчизняних підприємств до впровадження технологій електронного бізнесу, недосконаліть нормативно-правової бази у галузі інформатизації, низький рівень комп'ютерної та інформаційної обізнаності населення, застосування застарілих методів навчання без прогресивних інформаційно-комунікаційних технологій.

Незрозумілим є зазначене становище на фоні наявного в Україні потенціалу та можливостей. Адже, існують необхідні передумови для формування нового суспільства: власний історичний досвід розвитку інформатизації, здобутки вітчизняних вчених у вигляді безлічі концепцій інформаційного суспільства, наявність підприємств, що за специфікою діяльності пов'язані з розвитком інформаційних технологій, висококваліфіковані кадри.

Однак, інформатизація може стати джерелом не тільки позитивних наслідків. Усвідомлення основних наслідків інформатизації для економічного життя українського суспільства дозволить сформулювати напрямки стримування негативних явищ та активізації позитивних.

З величезними можливостями, що відкриває перед Україною інформатизація, даний процес має негативні наслідки, які, за умови їхнього ігнорування, можуть призвести до серйозних проблем. Недосконала нормативно-правова база інформаційної сфери не забезпечує усіх потреб щодо побудови інформаційного суспільства; відсутня координація зусиль державного та приватного секторів економіки, що знижує ефективність використання наявних ресурсів; занизьким є рівень інформаційного представлення України у Інтернет-просторі; недостатня державна підтримка виробництва засобів інформатизації та програмних засобів; урізаний бюджет інформатизації не забезпечує задоволення потреб економіки та суспільного життя.

Однак, на даний час в Україні існують необхідні умови для комплексного та ефективного вирішення зазначених протиріч, прискореного розвитку інформаційного суспільства. Наявність висококваліфікованих кадрів, потужного наукового потенціалу, сприяють активізації процесів на вітчизняному ІТ-ринку та відповідному зростанню його прибутковості, прискоренню темпів приросту інформаційно-комунікаційних технологій. Не існує серйозних перешкод і з боку держави.

Отже, проблеми, що стримували б вільний розвиток інформаційного суспільства можуть бути успішно подолані, але прискорені зміни майже в усіх сферах суспільного життя потребують їх постійного наукового дослідження з метою формування адекватного теоретичного та концептуального забезпечення інформаційного розвитку як однієї з найважливіших умов формування повноцінного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Дюжев Д. В. Специфика формирования информационного

общества в Украине : история и современность / Д. В. Дюжев // Наука. Релігія. Суспільство. – №2. – 2002. – С. 130-135.

2. Козырев А. А. Информационные технологии в экономике и управлении : ученик / А. А. Козырев. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2003. – 496 с.

3. Концептуальні засади менеджменту в інформаційній економіці : монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Лепейко Т. І. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. – 252 с.

4. Лепейко Т. І. Основи інформаційної економіки : навчальний посібник / Т. І. Лепейко, О. В. Мазоренко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 136 с.

5. Пушкарь А. И. Стратегическое управление развитием электронного бизнеса и информационных ресурсов предприятия (модели, стратеги, механизмы) : научное издание / А. И. Пушкарь, Е. Н. Грабовский, Е. В. Пономаренко. – Харьков : Изд. ХНЭУ, 2005. – 480 с.

6. Социально-экономические проблемы информационного общества / Под ред. д.э.н., проф. Л. Г. Мельника. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2005. – 430 с

7. Щедрин А. Н. Электронные информационные ресурсы в информационной экономике : монография /А. Н. Щедрин. – Донецк : НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти, 2003. – 232 с.

8. Сайт «Знаймо разом» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://znaimo.com.ua.

9. Сайт «Российская библиотека диссертаций» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://dissertation1.narod.ru/avtoreferats2/av191.htm.

ОЛІЙНИК О.М., *викладач історії і правознавства,*
голова циклової комісії з правознавства
Вінницького коледжу Університету «Україна»

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЖІНОК НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Протягом останніх десятиріч Україна стала на шлях демократичних перетворень. Як відомо, одним із вимірів демократії є забезпечення рівності прав і можливостей чоловіка і жінки у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Усе більшої актуальності набуває останнім часом питання

гендерної дискримінації жінок на ринку праці в України. Такий культурний стереотип, панує багато століть і передається із покоління в покоління.

Наша держава на офіційному рівні задекларувала курс на забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві, прийнявши у 2005 році Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей для чоловіків і жінок». Метою цього Закону є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

Разом з тим Україна ратифікувала основні міжнародні документи стосовно забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок: Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, у 2000 році Україна разом із 189-ма країнами підписала декларацію Тисячоліття, в якій сформульовано найважливіші цілі світового розвитку, серед яких одна з основних – досягнення реальної рівності жінок і чоловіків в усіх сферах соціального життя.

В останній час поняття «гендер» є досить поширеним та популярним. Без гендерного підходу, тобто без з'ясування ролі жінки й чоловіка в сучасному житті, тих специфічних внесків, які кожний з них робить у розвиток суспільства, неможливо сьогодні уявити будь-яке серйозне психологічне, політологічне чи інше наукове дослідження.

Гендер – поняття, що увійшло у вжиток з соціології і визначає соціальну стать людини на відміну від біологічної статі, соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості кожної статі в освіті, професійній діяльності, доступ до влади, сімейній ролі та репродуктивній поведінці і є одним з базових вимірів соціальної структури суспільства[1, с. 56]. Гендер відображає відмінності в ролях, поведінці, ментальних і емоційних характеристиках між чоловічим і жіночим. В рамках цього підходу гендер розуміється як організована модель соціальних відносин між жінками і чоловіками, яка не тільки характеризує їх спілкування і взаємодію в сім'ї, а і визначає їх соціальні відносини в основних інституціях суспільства.

Незважаючи на низку прийнятих і ратифікованих документів щодо недопущення дискримінації за ознакою статі, ринок праці

України продовжує залишатися гендерно сегрегованим, якому притаманні бар'єри при просуванні жінок по службі, різниця в оплаті праці.

Нерівне (залежне від статі) ставлення до окремих працівників, які мають однакові кваліфікацію та показники продуктивності, уособлене в наданні їм нерівної оплати за рівну працю, відмові в наймі на роботу чи наданні гірших робочих місць, відмові у просуванні на посадах, відмові у підвищенні кваліфікації тощо визначає саме поняття гендерної дискримінації на ринку праці. Праця і зайнятість належать до ключових сфер людської життєдіяльності. Однак розподіл жінок та чоловіків в економіці є нерівномірним.

Є ціла низка сфер діяльності та відповідних професій, які традиційно вважаються «чоловічими» й «жіночими» (це явище називається «гендерною сегрегацією»). При цьому «жіночі» сфери діяльності визначаються як другорядні або менш суспільно вартісні, ніж «чоловічі», а відповідні професії – менш оплачувані. Гендерна сегрегація (розподіл) існує і всередині професій (за схемою керівник/підлегла). Прихід жінок у певну професійну сферу означає, як правило, зниження її суспільної значущості й оплати: вчитель – вчителька, лікар – лікарка.

Як правило, жінки набагато частіше, ніж чоловіки, зайняті на роботах або професійних позиціях з незначними можливостями кар'єрного зростання, низькою оплатою праці тощо. В цілому, одним з наслідків гендерної сегрегації стає розрив у доходах представників різних гендерних груп, а безпосереднім наслідком такого розриву – гендерна нерівність у соціальних позиціях, доступі до влади, політичному представництві жінок і чоловіків.

Сам факт, що дискримінація жінок на ринку праці є проблемою для України, часто заперечується. Насправді дискримінація за статевою ознакою характерна як для державного, так і приватного секторів економіки. І це зовсім не означає, що немає робочих місць, або інше – жінки не хочуть працювати. Навпаки, сучасні українки прагнуть реалізувати себе в суспільстві. Однак ще до співбесіди з потенційним роботодавцем, вони вже зазнають дискримінації, що випливає зі змісту оголошень у ЗМІ. Ідеться про безліч оголошень у газетах про прийом на роботу, які містять вимоги щодо віку, статі, і навіть зовнішнього вигляду бажаного працівника. Особливо часто застосовується відсів за статевою ознакою, коли йдеться про високооплачувані та престижні посади.

Зазвичай, такі оголошення можна побачити в агенціях працевлаштування або навіть у державних центрах зайнятості.

Наприклад: «На посаду секретаря потрібна жінка у віці до 25 років, привабливої зовнішності, незаміжня, з вищою освітою та досвідом роботи не менше 3-х років...» [2, с. 44]. Тут присутні такі порушення як дискримінація за статтю, віком і наявний прояв так званого сексизму.

Або, наприклад, таке оголошення: «Для роботи менеджерами з продажу потрібні чоловіки у віці до 30 років». Роботодавці навіть не уявляють, що спритний юрист на їхніх оголошеннях може заробити неабиякий капітал у вигляді компенсацій за моральні збитки. Але біда в тому, що порушуючи ст.17 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей для чоловіків і жінок», яка забороняє роботодавцям пропонувати в оголошеннях про вакансії роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, висувати різні вимоги, даючи перевагу одній із статей, вимагати від осіб, які влаштовуються на роботу, відомості про їхнє особисте життя, плани щодо народження дітей, роботодавці не несуть жодної відповідальності, оскільки немає жодних санкцій за ці протиправні дії.

Згідно зі ст. 21 Кодексу Законів про Працю держава забезпечує рівність трудових прав усіх громадян незалежно від походження, від соціального і майнового стану, расової і національної приналежності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин [3, с. 15].

На думку політологів, забороняючи необґрунтовану відмову в прийнятті на роботу, законодавство встановлює обов'язок власника або уповноваженого ним органу, який відмовляє будь-кому в укладенні трудового договору, пояснити причину відмови. Причина відмови та її мотиви повинні відповідати вимогам законодавства і принципам добору кадрів за діловими ознаками.

Опитування роботодавців в Україні показало, що одна з основних стратегій економічного виживання пов'язується в їхньому уявленні з проведенням жорсткої кадрової політики. Роботодавці, а особливо власники приватних підприємств, діючи у жорсткому ринковому конкурентному середовищі, вважають, що з жінками пов'язані більш високі витрати через тимчасове звільнення у зв'язку із вагітністю або з хворобою дитини, право жінки на скорочений робочий день, тощо. Це означає відмову від використання жіночої праці на робочих місцях, де вона може бути замінена чоловічою.

Гендерна професійна сегрегація посилюється ще й тим, що збільшення обсягу «материнських» соціальних пільг і гарантій для жінок зачіпає економічніінтереси роботодавців. Тому виникає

парадоксальна ситуація, коли посилення соціальної захищеності жінки як матері зводить нанівець гарантії її прав як працівника. Жіноча робоча сила, що одержала високий соціальний захист із погляду охорони материнства, виявилася витісненою у напівмаргінальний сектор ринку праці, у галузь нерегламентованої і напівофіційної зайнятості.

Серед інших поширених форм дискримінації, з якими жінки стикаються вже на робочому місці, є відмова у наданні відпусток у зв'язку з вагітністю і пологами, чи для догляду за дітьми, виплата гарантованих державою коштів, обмеження можливостей професійного зростання, сексуальні домагання. Водночас роботи, які виконують жінки, все більше зосереджуються на найневигіднішій ділянці ринку праці. Більшість низькооплачуваних робітників – це жінки. До того ж жінкам похилого віку після втрати роботи дуже важко знову повернутися на ринок праці.

За статистикою ООН, 2/3 роботи припадає на частку жінок, і тільки 1/3 – на чоловіків [4, с. 79].

Можна визначити основні прояви гендерної дискримінації в Україні:

- безробіття серед жінок, як приховане, так і зареєстроване, вище, ніж у чоловіків;
- заробітна плата жінок складає 72,5% від заробітної плати чоловіків;
- жінки здебільшого працюють у тих сферах (освіта, медицина, соціальна сфера тощо), де заробітна плата значно нижче, ніж у середньому по народному господарству, що призводить до зростання економічної нерівності чоловіків та жінок;
- через 20-30 років заробітна плата жінок складатиме лише 40-50% пенсії чоловіків;
- при цьому серед працівників з вищою освітою жінки складають 56%;
- жінка працює на 4-6 годин більше, ніж чоловік, праця в домашньому господарстві не враховується як продуктивна, а тому не оплачується й не враховується в пенсійних схемах;
- жінки, які мають дітей та перебували в декретній відпустці, стають неконкурентоспроможними на ринку праці;
- жінки складають абсолютну більшість трудових мігрантів з України;
- жінки більше потерпають від домашнього насильства;
- жінки практично не представлені на вищих щаблях влади та управління;

• майже кожна третя дитина виховується одинокою матір'ю.

Питання гендерної дискримінації на ринку праці є комплексним і потребує ретельного вивчення. Проблемним залишається питання про те, що законодавчим актам, зокрема у сфері регулювання гендерних відносин, бракує однієї важливої складової – уваги до гендерних досліджень. Однією з найбільш актуальних проблем залишається гендерна дискримінація при оплаті праці. Питання великої різниці в оплаті праці спонукає звернути увагу на суперечності у сфері гендерних відносин щодо жінок: освічені жінки працюють на мало оплачуваних роботах. В Україні спостерігається суперечливе становище у сферах освіти та зайнятості: більш освічені жінки, а таких більша половина, обіймають менш оплачувані посади на менш престижних роботах.

Як бачимо, єдине в чому жінки досягли рівноправ'я це освіта. Водночас маючи загалом досить високий рівень фахової освіти, українські жінки значно менше від чоловіків використовують можливість підвищення кваліфікації, що, безумовно, знижує їхню конкурентоспроможність на ринку праці. Це пов'язано передусім з виконанням сімейних обов'язків [5, с. 91].

Сьогодні жінки складають більше половини населення України, і наша держава повинна зробити все можливе для поліпшення їх становища у суспільстві. З цією метою необхідно розробити більш гнучку і оптимальну систему правового захисту жінок при працевлаштуванні та прийнятті на роботу, підвищити конкурентоспроможність жіночої робочої сили. Першочерговим завданням українського законодавця повинно стати створення умов, за яких жіноча праця на підприємствах, в установах і організаціях була б економічно вигідною і жінці, і роботодавцеві.

Конституція України юридичне проголошує рівність прав жінок та чоловіків на працю, на вибір професії, професійну підготовку та заробітну плату Через кризу в економіці, падіння рівня життя у більшої частини населення країни загострює проблему становища жінки на ринку праці. Тому законотворча діяльність держави у сфері праці має бути спрямована на формування антидискримінаційного правового механізму рівних можливостей під час найму на роботу, анулювання трудового договору, скорочення штатів, просування по службі, організації власної підприємницької справи тощо.

Отже, становище української жінки на рику праці визначається набагато вищими витратами робочого часу з розрахунку на одну жінку, ніж на чоловіка, з врахуванням усіх форм зайнятості, зокрема неоплачуваності; прискореними масштабами вивільнення жінок з

підприємств та організацій; набагато більшим навантаженням на одну жіночу вакансію порівняно з чоловічим показником; ускладненням процесу працевлаштування жінок; обмеженими можливостями кар'єрного просування; збереження високої питомої ваги жінок, які працюють у невідповідних санітарно-гігієнічним нормам умовах. Зрозуміло, така дискримінація негативно позначається як на матеріальному становищі жінок, так і на їх фізичному та соціальному психологічному самопочутті.

Як свідчать спеціальні дослідження, за таких умов, 2/3 жінок перебуває у стані емоційного зриву та психологічного дискомфорту. Не зважаючи на наявність законодавчих документів, які захищають соціально незахищених жінок на ринку праці: жінок, які мають дітей до 6 років, одиноких матерів, які мають дітей віком до 14 років або дітей-інвалідів, а також осіб предпенсійного віку, факти говорять про те, що не дивлячись на те, що ці категорії жінок захищені законом, в реальному житті вони найбільше страждають від соціальних негараздів.

Мушу констатувати, що діючий Кодекс Законів про Працю потребує негайного удосконалення, зокрема, у частині заборони дискримінації жінок у сфері трудових відносин з деталізацією видів порушень і прямою забороною конкретних дискримінаційних дій. У Верховній раді України знаходиться проект нового Кодексу Законів про Працю. Але виникають серйозні побоювання щодо відповідності нового Кодексу міжнародним правовим стандартам та документам про людські права та заборону дискримінації. Не факт, що у новому Кодексі може бути введена спеціальна норма, яка дозволить звільнити з роботи вагітних жінок.

Однією з основних причин гендерної дискримінації жінок в Україні є стійкі гендерні стереотипи, відповідно до яких суспільні ролі жінок і чоловіків залежать від так званого «природного» розподілу. Подолання цих стереотипів в першу чергу повинно стати складовою правової освіти.

На жаль, на сьогодні у суспільстві ще спрацьовує стереотип, що чоловік може виконати будь-яку роботу краще, ніж жінка. Можна стверджувати, що винними у дискримінації жінок на ринку праці є керівники на місцях. Саме через їх безвідповідальність та через те, що вони не дотримуються норм українського законодавства, потерпають жінки, які звертаються за допомогою про працевлаштування або вже працюють.

Визначальним фактором у боротьбі з гендерною дискримінацією жінок у нашій країні повинні стати стабілізація

економіки, суттєве поліпшення життєвого рівня та стану справ із забезпеченням зайнятості, створення умов, за яких і жінки, і чоловіки могли б брати рівну участь у суспільно-політичному житті та процесах прийняття відповідних рішень.

Надзвичайно важливим є подолання на рівні суспільної та індивідуальної свідомості ідеології протиставлення. Жіночі права, обов'язки, ролі не повинні протиставлятись чоловічим, соціальні можливості обох статей мають взаємозумовлений характер та єдиний правовий орієнтир – свободу особистості.

Запроваджуючи основи гендерної рівності у певній сфері соціального буття, необхідно закладати гендерний компонент і в культурологічні та виховні процеси. Правосвідомість індивідів має бути підготовленою до сприйняття й використання практичних моделей рівних прав і можливостей чоловіків і жінок. Суб'єкти права повинні мати принаймні елементарні знання про основи гендерної рівності, шляхи та способи її дослідження, про свої права та обов'язки.

Хочу сказати про те, що незважаючи на державні програми, дію грандів, певні гендерні зрушення в сфері зайнятості, важливою проблемою все ж таки залишається забезпечення реальної рівності прав і можливостей жінок та чоловіків на ринку праці. І проблема ця полягає у подоланні стереотипів традиційно патріархального суспільства і знаходиться переважно у сфері соціальної психології. Її вирішення – це завдання не лише держави, але й суспільства, якщо воно дійсно прагне стати громадянським. Необхідна просвіта як жінок, так і чоловіків щодо створення засад гендерної демократії у країні. Необхідні спеціальні програми, які б допомагали суспільству розуміти цей аспект свого майбутнього. Необхідні певні пільги, які б стимулювали вихід жінок на більш високі щаблі соціальної ієрархії.

Напевно, все ж таки, гендерний підхід до впровадження гендерної рівності чоловіка і жінки на ринку праці ще не став природним способом міркування і проблеми, які оточують жінок у трудових відносинах залежать від так званого «природного» розподілу суспільних ролей жінки та чоловіка.

Підсумовуючи вище сказане, хочеться згадати відому жінку-політика Маргарет Тетчер, яка в свою чергу сказала: «Хочеш представництва – візьми чоловіка, хочеш реальної роботи – візьми жінку». Можна ще довго розмірковувати з приводу даного питання, але погодьтесь, справжня демократія в Україні можлива лише за рівноправної участі чоловіка і жінки у суспільних відношеннях і гендерна дискримінація жінок на ринку праці нашої держави не повинна мати місце у сучасному українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Гендерна статистка України : сучасний стан, проблеми, напрями вдосконалення. – Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. – 192 с.
2. Мельник Т. Гендерний розвиток в Україні : реалії і перспективи / Т. Мельник. – К. : ТОВ «Навчальна книга», 2003. – 103 с.
3. Гендерні стратегії сталого розвитку України /за наук. ред. Л. С. Лобанової. – К. :Фенікс, 2004. – 432 с.
4. Марценюк Т. Гендерна дискримінація на ринку праці в Україні : соціологічний аналіз / Т. Марценюк // Праця і закон. – 2008. – №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.hrd.com.ua/993
5. Праця України 2013 : статистичний збірник // Державна служба статистики України. – 336 с.

ПОЛЬОВИЙ А.О., *магістрант*
спеціальності «Соціальна робота»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМ СІМ'ЯМ

Чинна системи соціальних допомог не дає змоги належним чином утілювати в життя дієву політику соціального забезпечення тих громадян країни, які в силу свого складного життєвого становища потребують допомоги та посиленої уваги держави й суспільства. Практика засвідчує, що останнім часом спостерігається зростання кількості осіб, які потребують соціального забезпечення. Практична цінність соціальної допомоги полягає в тому, що кожний громадянин України отримує право на матеріальне забезпечення на рівні не нижчому від прожитковий мінімум, у разі, якщо з незалежних від нього причин його середньомісячний дохід не відповідає встановленому законодавством рівню, і якщо такий громадянин в силу різних обставин не застрахований в системі загальнообов'язкового соціального страхування, або якщо тривалість його страхового стажу не дає йому право на отримання соціальних страхових виплат.

Проблемі дослідження соціальної допомоги населенню України, присвячено ряд праць таких авторів, як І.В. Гущина, Ю.М. Жук, А.А. Казанчан, О.В. Москаленко, М.В. Філіпова, Ш. Шайхатдінова, М.А. Янтураєва та багатьох інших.

Фінансування всіх видів соціальної допомоги здійснюється за рахунок Державного та місцевих бюджетів. Це є однією з основних особливостей даної форми соціального забезпечення. Допомога малозабезпеченим сім'ям, які постійно проживають на території України, мають середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї. Рівень забезпечення прожиткового мінімуму встановлюється виходячи з реальних можливостей видаткової частини Державного бюджету України і затверджується одночасно з прийняттям закону про Державний бюджет України на відповідний рік [1, с. 245]. Ця допомога призначається відповідно до закону «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [2] та Постанови Кабінету міністрів України від 24 лютого 2003 р. №250 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям» [3].

Необхідно зауважити, що до складу сім'ї при визначені права на допомогу включаються:

- чоловік, дружина;
- рідні, усиновлені та підопічні діти цих осіб віком до вісімнадцяти років, а також діти, які навчаються за денною формою навчання у професійно-технічних, вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації до досягнення двадцяти трьох років і які не мають власних сімей;
- неодружені повнолітні діти, які визнані інвалідами з дитинства I та II груп або інвалідами I групи і проживають разом з батьками;
- непрацездатні батьки чоловіка та дружини, які проживають разом з ними і перебувають на їх утриманні у зв'язку з відсутністю власних доходів;
- особа, яка проживає разом з одинокою особою з інвалідністю I групи і здійснює догляд за ним;
- жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю, не перебувають у шлюбі, але мають спільних дітей.

При цьому до складу сім'ї включаються незалежно від місця проживання (перебування) або реєстрації діти, які навчаються за денною формою навчання у професійно-технічних, вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації до досягнення двадцяти трьох років і не мають власних сімей. Водночас до складу сім'ї не включаються особи, які перебувають на повному державному утриманні. Наразі призначення і виплата соціальної допомоги здійснюється управліннями праці та соціального захисту населення за місцем реєстрації уповноваженого представника малозабезпеченої сім'ї. У сільській місцевості заяви з необхідними документами для

призначення соціальної допомоги приймають виконавчі органи сільських і селищних рад та здійснюють їх передачу відповідним органам праці та соціального захисту населення.

Водночас зауважимо що, згідно чинного законодавства допомога малозабезпеченим сім'ям призначається на півроку і через шість місяців сім'я знову повинна підтвердити своє право на виплати. Для призначення соціальної допомоги на наступний строк уповноважений представник сім'ї подає заяву і декларацію про доходи та майно [2].

Тож, надання державою права своїм громадянам на соціальну допомогу є важливим напрямком її соціальної політики, як гарантованого захисту від бідності та нужденності кожного, хто з об'єктивних причин потребує матеріальної підтримки. Однак, на сучасному етапі суспільно-економічного розвитку розмір соціальної допомоги в більшості випадків не забезпечує громадянам достатнього життєвого рівня, оскільки прожитковий мінімум, визначений відповідно до законодавства України, не враховує всіх нормальних життєвих потреб людини. Тому, для вдосконалення системи, перш за все, необхідно переглянути методику розрахунку прожиткового мінімуму. Крім того, варто чітко визначити підстави та умови призначення різних видів соціальної допомоги, систематизувати законодавство в цій сфері та привести його у відповідність до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел

1. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України : навчальний посібник / М. Д. Бойко. – Х. : Право, 2011. – 1128 с.

2. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям : Постанова Кабінету Міністрів України від 24. 02. 2003 р., №250 // Офіційний вісник України. – 2003. – №9. – Ст. 147.

3. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01. 06. 2000 р. №1768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №35. – Ст. 290.

ПОПЕНКО В.Л., *магістрант*
спеціальності «Соціальна робота»
Вінницького інституту Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність. На сучасному етапі розвитку Українська держава стала на європейський шлях розвитку. Ратифікація державою низки міжнародних та регіональних європейських договорів, конвенцій, декларацій, в яких закріплені права особи, свідчить про те що Україна є демократичною правовою, соціальною державою, найбільш важливою цінністю якої виступає людина. Тому соціально – правове регулювання захисту прав людини в Україні сьогодні набуває надзвичайно великого значення.

Аналіз наявних досліджень. Науковими розробками з даної тематики займалися такі вітчизняні дослідники, як Ю.І. Крегул, В.В. Ладиченко, О.І. Орленко, В.Г. Клочков та інші. Однак дана проблематика потребує поглибленого вивчення та впровадження результатів дослідження у практику, що і є метою даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. З прийняттям 28 червня 1996 року Конституції в Україні розпочався новітній процес розвитку такого важливого правового інституту як права людини і громадянина. Конституція України 1996 року визначила якісно новий, сучасний статус людини і громадянина в Україні. В нашій державі вперше на конституційному рівні був включений окремий розділ «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» [1].

Для реалізації конституційно закріплених прав і свобод людини в Україні необхідно мати налагоджений соціально-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини – систему способів і факторів, що забезпечують необхідні умови поваги всіх основних прав і свобод людини. Поняттям «соціально-правовий механізм забезпечення прав людини» підкреслюється, що правовий механізм – це частина соціального і діє з ним у єдності.

Завдання механізму соціально-юридичного захисту прав людини – охорона, захист, відновлення порушених прав, а також формування загальної і правової культури населення.

Основні підсистеми механізму соціально-правового захисту прав і свобод людини:

1. Механізм реалізації включає заходи, здатні створити умови для реалізації прав і свобод людини.

2. Механізм охорони включає заходи з профілактики правопорушень, для затвердження правомірної поведінки особистості.

3. Механізм захисту включає заходи, що ведуть до відновлення порушених прав неправомірними діями і відповідальності особи, яка вчинила ці правопорушення [2].

Основною ефективною формою захисту прав і свобод є судовий захист. Потреба у судовому захисті закономірно випливає з ускладнення характеру структури економічних відносин, зростанні конфліктності і соціальних протиріч у суспільному житті.

Висновки. Отже, соціально-правові аспекти захисту прав людини виражається в охороні, захисті та відновленні прав, а також в формуванні загальної і правової культури населення.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28. 06. 1996 р. №254 к/96-ВР (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30 – Ст. 141.

2. Цвік М. В. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів вузів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, В. Д. Ткаченко. – Х. : Право, 2009. – 430 с.

СИДОРЕНКО Д., *магістрант*
спеціальності «Соціальна робота»
Вінницького інституту Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ВУЛИЦІ

Актуальність. Соціально значущі перетворення в українському суспільстві привертають увагу до виховання підростаючого покоління, актуалізують питання реалізації задекларованої у нормативно-правових актах України пріоритетності прав дитинства. Однак глибокі соціальні потрясіння, кризовий стан економіки, культури та освіти погіршують умови життя і виховання дітей у сім'ях, що, безперечно, призводить до зростання ризиків, з якими доводиться зіткнутися дітям та їхнім батькам. Привертає увагу і той факт, що економічні та моральні катаклізми у суспільстві посилили несприятливі тенденції розвитку і виховання дітей та загострили питання надання допомоги у дитячо-підлітковому середовищі, в якому поширюються прояви дитячого алкоголізму, наркоманії та злочинності. Це зумовлює закріплення за окремими групами неповнолітніх статусу «діти вулиці».

Аналіз наукових досліджень. Питання особливостей означеної проблеми характеризуються багатовекторністю наукових пошуків. Зокрема, теоретичні аспекти дитячої бездоглядності і безпритульності та причини поширення явища «діти вулиці» висвітлюються у працях Т. Алєксєєнко, О. Безпалько, Л. Волинець, Н. Дівіциної, Л. Завацької, А. Капської, О. Коваленко, Н. Максимової, А. Нечаєвої, Б. Пруднікова та ін.; психолого-педагогічні особливості бездоглядних та безпритульних дітей розкрито у дослідженнях Т. Зайцевської, А. Кацеро, Ю. Клейберга, Т. Малихіної, А. Прялухіної, І. Цушка та ін.; негативний вплив вулиці на розвиток особистості дитини відзначають П. Автомонов, І. Звєрєва, А. Гонєєв, О. Селіванова, Є. Слуцький та ін.; питання вдосконалення соціально-правового захисту дітей розкривають Н. Агаркова, О. Караман, І. Ковчина, Ж. Петрочко та ін.; висвітлюють можливі шляхи вирішення проблеми дітей вулиці Т. Бессонова, А. Гоголєва, Л. Мардахаєв, В. Оржеховська, А. Реан, Н. Сморгунова, І. Тарханова, Т. Федорченко та ін.; розвиток сімейних форм життєвлаштування знедолених дітей розглядають Г. Бевз, Н. Комарова, В. Ослон, І. Пєша та ін.; особливості професійної діяльності соціального педагога з дітьми груп ризику досліджують Л. Артюшкіна, Р. Вайнола, О. Карпенко, І. Мамайчук, Л. Міщик, Л. Оліференко, А. Поляничко, О. Січкар, С. Харченко та ін.

Основний зміст. Аналіз концептуальних положень у психолого-педагогічних, соціологічних дослідженнях та практики діяльності соціальних служб, органів і спеціальних установ для дітей дозволив установити, що сьогодні вживаються такі терміни, як: «бездоглядні діти», «безпритульні діти», «бездомні», «діти, позбавлені батьківського піклування», «соціальні сироти», «неповнолітні групи ризику», «неприкаяні діти», «покинуті», «діти у скруті», «діти кризових категорій» та ін.

Виявлено, що до категорії «діти вулиці» відносяться, перш за все, бездоглядні та безпритульні діти. Констатовано, що у межах педагогічного підходу діти вулиці розглядаються, як: бездоглядні, тобто такі, за якими не здійснюється нагляд та контроль (В. Татенко, Т. Титаренко), діти з «ускладненою поведінкою» (Н. Щуркова), важковиховувані діти (Н. Дідусь, В. Степанов). Відповідно до психологічного підходу, поняття «діти вулиці» об’єднує соціально дезадаптованих (Б. Алмазов, Л. Грищенко, Н. Максимова, Є.Холостова), а іноді представників неформальних груп (І. Башкатов, Ф.Мустаєва); на основі юридичного підходу досліджувана категорія дітей розглядається у нормативно-правовому полі з визначенням їх соціально-правового статусу; соціально-педагогічний підхід дозволяє

розглядати дітей вулиці як категорію дітей групи ризику, причому ризику як для самої дитини, так і для суспільства загалом (Т. Алєксєєнко, А. Капська, Л. Завацька, Л. Оліференко, С. Титова, Т. Шульга), або як соціальних сиріт (О. Безпалько, Л. Волинець, Н. Комарова, Л. Мардахаєв, В. Оржеховська, Н. Павлик, І. Пєша та ін.), чи як педагогічно занедбаних дітей (Р. Овчарова, І. Мамайчук).

Доведено, що діти вулиці – це неповнолітні, які в силу певних причин знаходяться у складній соціальній ситуації, головною ознакою якої є неодноразове їх перебування на вулиці впродовж значної частини доби (чи впродовж днів, тижнів, місяців) без позитивного соціалізуючого впливу дорослих, що супроводжується загрозою для життя та здоров'я цих дітей. Встановлено необхідність враховувати перехід відсутності батьківського нагляду та емоційного зв'язку з батьками чи особами, що їх замінюють (бездоглядність), у відмежування дитини від сім'ї взагалі (безпритульність), що часто супроводжується проявом девіантної поведінки. Характеристика соціальної ситуації дітей вулиці відзначається порушенням міжособистісних стосунків у сім'ї та школі, переважанням беззмістовного проведення часу, входженням до асоціальних референтних груп, що і визначає особливості процесу соціалізації бездоглядних та безпритульних дітей [3].

З'ясовано, що розв'язання складної та суперечливої проблеми профілактичної роботи з дітьми вулиці потребує системного підходу. Результатом цього стало визначення причин появи даного явища стосовно особистості неповнолітнього – зовнішніх та внутрішніх. Розкрито, що внутрішні причини є наслідком дії причин зовнішніх, а дія зовнішніх причин визначається внутрішніми. Так, до зовнішніх причин явища було віднесено причини соціально-економічного характеру – процес урбанізації, відсутність економічної стабільності, соціальна дезорганізація, криза системи шкільної освіти, екологічні проблеми; соціально-психологічного характеру – несприятлива ситуація взаємодії з дорослими або з однолітками. Серед внутрішніх причин визначено такі: порушення психічного розвитку, особистісні риси (ситуаційно-особистісні реакції), акцентуації характеру, психофізичні аномалії. Подібне розмежування сприяло визначенню стратегії профілактичної роботи щодо дитячої бездоглядності та безпритульності. Поєднання зовнішніх та внутрішніх причин, що зумовлюють поширення явища та визначають формування певних соціально-психологічних особливостей дітей вулиці, є детермінантами їх десоціалізації, основними серед яких є: соціальна, сімейна, інституційна, індивідуальна, дозвіллєва, інформаційна [3].

Профілактична робота з дітьми вулиці – це цілеспрямована соціально-педагогічна діяльність, що має на меті оптимізацію соціальної ситуації кожної конкретної бездоглядної та безпритульної дитини шляхом усунення чи нейтралізації детермінант її десоціалізації, сприяє зменшенню та локалізації їх девіантної поведінки. Доведено, що зміст профілактичної роботи проектується залежно від міри відчуження дитини від інституційної сфери і передбачає одночасний цілеспрямований профілактичний вплив як на особистість дитини, так і на її соціальне середовище [1].

Особливого значення набувають соціально-педагогічні умови, що розглядаються якцілеспрямовано організовані обставини, необхідні для забезпечення ефективності процесу профілактичної роботи з дітьми вулиці. Перша умова – створення життєвого соціально-зорієнтованого простору для бездоглядних та безпритульних дітей – передбачала, по-перше, організацію соціального середовища для бездоглядних та безпритульних дітей, яке б сприяло задоволенню їхніх потреб та просоціальних інтересів, налагодженню стосунків із сім'єю; по-друге, спеціально створену взаємодію спеціалістів соціальної сфери з унікальним суб'єктивним світом дитини вулиці, завдяки чому може відбуватися посилення мотивації останньої до позитивних особистісних змін. Для створення життєвого соціально-зорієнтованого простору бездоглядних та безпритульних дітей важливе значення має його технологізація, яка є необхідним організаційно-педагогічним аспектом забезпечення процесу профілактичної роботи з дітьми вулиці, його чіткості та прогнозованості. Друга умова – формування превентивного потенціалу дітей вулиці – була спрямована на змістове наповнення профілактичної роботи з дітьми вулиці та передбачала розвиток у них прихованих особистісних нахилів, що можуть попередити прояв їх деструктивної поведінки та вибір деформованого способу життя. Третя умова – забезпечення підготовки фахівців та волонтерів до профілактичної роботи з дітьми вулиці – передбачала організацію цілеспрямованого, науково обґрунтованого та методично наповненого процесу надання спеціалістам та добровільним помічникам (волонтерам), які залучені до цієї та безпритульними дітьми. Визначено взаємозв'язок та взаємодоповнення між соціально-педагогічними умовами, які забезпечують цілісність і ефективність профілактичної роботи з дітьми вулиці та відповідають організаційно-технологічному, змістовому, кадровому компонентам структурно-функціональної моделі профілактичної роботи з дітьми вулиці [2].

Виявлені умови сприяли реалізації структурно-функціональної моделі профілактичної роботи з дітьми вулиці, у якій розкрито її мету,

завдання, функції (діагностична, реабілітуюча, розвивальна, координуюча, прогностична), принципи (персоніфікація профілактичної роботи, пріоритет прав та інтересів дитини, комплексність, поступовість включення дитини до просоціальної сфери, суб'єктність), підходи (системний, оптимально-особистісний, проблемно-особистісний, варіативно-суб'єктивний, ресурсний) та компоненти (організаційно-технологічний, змістовий, кадровий) і окреслено результат профілактичної роботи.

Висновки. Отже, вивчення реального стану профілактичної роботи з дітьми вулиці показало, що наявні програми впроваджуються хаотично, спонтанно і в основному з орієнтацією на процес, а не на результат, простежується недостатній рівень володіння знаннями щодо роботи з бездоглядними дітьми у спеціалістів, недостатнє технологічне забезпечення цього процесу, а також відсутність його наступності та мотивації у дітей до взаємодії з соціальними педагогами, що призводить до використання примусових методів роботи з вихованцями. Все це засвідчило необхідність удосконалення даного процесу, налагодження взаємодії різних інституцій, виявлення ефективних технологій соціально-педагогічної роботи з бездоглядними, безпритульними дітьми та їхніми батьками (чи особами, які їх замінюють).

Список використаних джерел

1. Кібір А. А. Модель і технології роботи з дітьми групи ризику в умовах школи. – Хабаровськ : ХК ІППК ПК, 2005. – С.37-45.

2. Рень Л. В. Вулична соціальна робота з дітьми : особливості здійснення / Л. М. Завацька, Л. В. Рень // Вісник Черкаського університету. – Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – Вип. 121. – С. 54-57. – (Серія : педагогічні науки).

3. Рень Л. В. Перспективна модель Центру профілактики та соціально-психологічної реабілітації для дітей вулиці / Л. М. Завацька, Л. В. Рень // Соціальна робота в Україні : теорія і практика. – 2009. – №1. – С. 59-68.

СУПРУН Л.В., *доктор наук із соціальних комунікацій,*
професор, завідувач кафедри журналістики
Національного університету «Острозька академія»,
СУПРУН В.М., *кандидат філологічних наук,*
доцент кафедри журналістики
Національного університету «Острозька академія»

ВИБОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Виборчі технології посідають важливе місце в комунікаційній системі «влада / громадськість» і є частиною соціальних комунікацій в аспекті взаємодії політичних інститутів та суспільства. Як зазначає В. Білоус, виборчі технології – це «сукупність логічно взаємопов'язаних моделей, методів і конкретних способів підготовки, організації і проведення виборчих кампаній, спрямованих на досягнення певного результату на виборах» [1, с. 134]. До того ж, з упевненістю можемо сказати, що сучасні виборчі технології – це ще й система впливогенних факторів і промоційно-прагматичних технологій для формування громадської думки потенційного електорату. Еволюційна парадигма виборчих технологій дозволяє відстежити шлях їх розвитку від газетно-журнального етапів до соціально мережевих засобів масової комунікації, що значно спрощує донесення необхідної інформації до потенційної аудиторії. Тому комунікаційні технології мають можливість не лише здійснювати безпосередній вплив на виборців, але й через соціальні мережі спілкуватися з ними і таким чином перманентно моніторити громадську думку.

Сучасні виборчі технології виконують такі функції:

- інформаційна – донесення до реципієнтів інформації про основні політичні погляди об'єкта виборчого процесу;
- конгломеративна – формування єдиного ціннісного поля між кандидатами та їх виборцями;
- освітня – навчання громадськості механізмам правильної поведінки на виборах;
- модифікуюча – коригування політичних поглядів електорату відповідно до стратегічних пріоритетів кандидатів;
- маніпулятивна – спекулятивні механізми зміни політичних поглядів електорату;
- виховна – виховання в аудиторії законослухняності й почуття громадського обов'язку, виборчої культури населення;

• моніторингова – відстеження громадської думки та політичних уподобань електорату;

• прогностична – прогнозування результативності виборчого процесу;

• організаційна – матеріально-фізичне забезпечення виборчого процесу й підрахунку голосів;

• контролююча – стеження за дотриманням норм законодавчої бази у виборчому процесі.

Загалом виборчі технології в Україні регулюються Законами «Про вибори…», які визначають об'єктів і суб'єктів виборчого процесу, їхні права й обов'язки, способи взаємодії та механізми покарання за недотримання законодавчих норм.

Важливим складником виборчих технологій є використання соціологічних показників електоральних настроїв. Вони дають можливість відстежити та проаналізувати основні пріоритети й запити цільової аудиторії, найефективніші інструменти засобів масової комунікації, якими варто послуговуватись під час виборчого процесу, силу їх впливогенного потенціалу. Закономірно, що попередній підрахунок соціологічної вибірки на певному етапі виборчого процесу сприяє зміні суспільної думки або попередньому відстеженню результатів.

Одну з ключових функцій у комунікаційному просторі виборчих технологій відіграють реклама і PR, які пропагують ідеї й цінності об'єктів виборчого процесу. Тут не останнє місце посідає ще досить молода, але активно просперуюча галузь знань – іміджологія, в якій вивчають механізми створення позитивного або необхідного образу, що пропонуватиметься виборцям. Змодельований імідж впливатиме як на свідомість, так і на підсвідомість електорату (в тому числі завдяки нейролінгвістичному програмуванню) зазвичай через психологічно-емоційні важелі виборчих технологій з метою формування почуття симпатії до претендента чи антипатії до конкурента.

Таким чином, виборчі технології активно ввійшли в сучасний комунікаційний простір завдяки розширенню спектру ЗМК. Сучасні механізми виборчих технологій включають низку впливогенних факторів, які так чи інакше змінюють громадську думку в заданому виборчим процесом напрямку.

Список використаних джерел

1. Білоус В. С. Зв'язки з громадськістю (паблік рилейшнз) в економічній діяльності : навчальний посібник / В. С. Білоус. – К. : КНЕУ, 2005. – 276 с.

ТРИГУБЕЦЬ Н.М., *інструктор з праці*
КЗ «Вінницький обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій»»

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Включення дітей з особливими потребами до загальноосвітньої школи завдання складне і потребує перегляду традиційних підходів до освіти цієї групи дітей. Намагаючись стати інклюзивними, школи і шкільні системи мають ретельно вивчати методи своєї діяльності – як слід об'єднувати дітей у групи; як регулювати навантаження вчителів; як працювати з батьками; які існують сучасні методики викладання тощо.

Учитель, який має досвід роботи з учнями з інвалідністю у звичайному класі, зазначить, що навчання такого розмаїття дітей може бути складним завданням і вимагатиме комплексного вирішення. Тому найперша мета кожного вчителя і кожного навчального закладу – це вдосконалення навчальної діяльності шляхом розвитку передової освітньої практики. Успіх вчителя в інклюзивному класі, який враховує потреби всіх дітей, визначається його ставленням до роботи, рівнем педагогічної майстерності, здатністю вирішувати проблеми, а також підтримкою з боку колег та школи.

Необхідність співпраці в інклюзивних школах адміністрації, вчителів, фахівців, батьків є важливою складовою інклюзивного процесу навчання. Крім співпраці з фахівцями та представниками шкільної спільноти, учитель найчастіше взаємодіє в класі з «асистентом вчителя», на якого покладається широке коло завдань [1, с. 5].

В основу інклюзивного навчання покладено ідеологію, яка виключає дискримінацію дітей і забезпечує рівноправне ставлення до всіх людей, але поряд з тим створює особливі умови для дітей, що мають у цьому потребу.

Інклюзивне навчання намагається розробити підхід до викладання та навчання, який буде більш гнучким для задоволення різних потреб у навчанні різних дітей. Якщо викладання та навчання стануть більш ефективними в результаті змін, які впроваджуються інклюзивною освітою, тоді виграють всі діти, а не тільки діти з особливими потребами.

Усі зусилля з інклюзивного навчання засновані на правовій

ідеології. Якщо ми будемо робимо це із жалю та благодійності, ми не зможемо отримати потрібні результати. Вчителям та адміністрації шкіл потрібно усвідомити що ставлення до учнів, з особливими потребами таке саме, як і до інших їх однолітків.

Є багато спеціальних закладів, у яких виховуються та навчаються діти з інвалідністю. Якщо методи інклюзивного навчання розроблені щодо всієї системи закладів, тоді кожна дитина знайде місце для навчання, і воно буде найкращим місцем для неї, оскільки в такому випадку навчання в школі поєднуватиметься з проживанням у сім'ї [1, с. 6].

При створенні умов задоволення індивідуальних потреб дитини з особливими потребами, вчителю необхідно особливу увагу приділити встановленню партнерських стосунків з родинами, а саме створення команди.

Вчителі, батьки й учні неодноразово стверджували, що запорукою успішної реалізації програми залучення є ефективна співпраця їх між собою та з відповідними фахівцями.

Спеціалісти з проблем розвитку дітей з вадами можуть багато в чому допомогти педагогам. Логопеди, фізіотерапевти, психологи, невропатологи, фахівці з фізкультури, працетерапії, терапії поведінки, дієтотерапії, соціальні працівники – всі вони можуть закласти свої цеглинки в підвалини успішного класу залучення.

Заохочуючи співпрацю, треба стежити за тим, щоб усі учасники допомагали один одному. Якщо ролі розподілити традиційно – один завжди допомагає, а інший завжди приймає допомогу, – загальний результат буде не найкращим [2, с. 50].

Індивідуальний підхід до процесу навчання. Якщо педагог зможе визначити переваги засвоєння матеріалу кожною дитиною, тоді він зможе організувати середовище так, щоб всі учні проявили свої можливості у засвоєнні матеріалу. Відомо, що є діти, яким важко читати, важко займатись фізкультурою, а інші речі їм вдається легше, ніж їх одноліткам. Коли рівень труднощів у сприйнятті матеріалу досягає певної позначки, то незалежно від того, скільки тестів ми проведемо, традиційна система навчання почне навішувати ярлики. Після цього ми зосереджуємось на труднощах і умовно поділяємо дітей на групи. Саме так ми підходимо до учнів спеціальних шкіл. Ця система ґрунтується на негативній інтерпретації відмінностей. Але можна використати і позитивну інтерпретацію, якщо поглянути на це, як на індивідуальний дар дитини, тоді його можна використати для оптимізації процесу засвоєння матеріалу.

Чинники навколишнього середовища (звук, світло, температура,

формальна або неформальна атмосфера). Дослідження показують, що фактори навколишнього середовища мають значення приблизно для 40% учнів. Учителі та батьки можуть пристосувати звук, світло і температуру так, щоб дітям було зручно вчитися. Наприклад, одні діти під час роботи бажають чути певний фоновий шум, іншим – краще в тиші, одні вчать уроки слухаючи музику або сидячи перед телевізором.

Емоційні чинники (мотивація, наполегливість, відповідальність). Без позитивної емоційної атмосфери в класі навчання навряд чи піде добре, причому є діти, для яких це має особливо велике значення. Усвідомити той факт, що різні учні по-різному ставляться до однієї і тієї самої навчальної ситуації важко, але обов'язок учителя планувати свої підходи так, щоб емоційний стан дитини став чинником успішного засвоєння матеріалу.

Соціальні чинники (робота в парах, в командах, в групах, індивідуальна, робота, що спрямовується дорослими). У нашому суспільстві дітей віддають до дитячого садочка, а потім до школи, де вони проводять разом з іншими дітьми багато часу. Для нашого суспільства вважається нормальним, щоб дітей навчали в неоднорідному соціальному середовищі під постійним керівництвом незнайомих дорослих – педагогів. На успішність школярів, безперечно, впливають їхні соціальні переваги. Сьогоднішній акцент на кооперацію в процесі навчання, на групову роботу над проектами та на інші підходи, які мають соціальну спрямованість, створює можливості для соціального співробітництва, розвитку лідерських якостей і взаємозалежності. Досвід підкаже, наскільки різноманітними або наскільки постійними повинні бути умови, в яких той чи інший учень зможе працювати оптимальним чином.

Психологічні чинники (стиль мислення, внутрішній або зовнішній контроль). Що характерно для дитини, цілісний або аналітичний підхід, імпульсивний або рефлективний тип мислення, домінування лівої чи правої півкулі. Для деяких учнів природно освоювати новий матеріал, йдучи від цілого до часткового, для деяких краще просуватися вперед крок за кроком. Одні діти відразу кидаються виконувати завдання, інші, перш ніж почати працювати, намагаються зрозуміти, як підійти до роботи. Деякі люблять факти і цифри, слова і деталі. Деякі музику, живопис, рух у просторі та часі. Знання цих особливостей учнів допоможе так організувати умови для засвоєння матеріалу, щоб вони підходили їх особливостям засвоєння матеріалу [1, с. 8].

Список використаних джерел

1. Азін В. О., Байда Л. Ю. Супровід та допомога : крок за

кроком : посібник / В. О. Азін, Л. Ю. Байда. – К., 2012. – 68 с.

2. Даніелс Е. Р., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів : посібник / Елен Р. Даніелс, Кей Стаффорд. – Львів : Товариство «Надія», 2002. – 256 с.

ШАФАР В.В., *магістрант*
спеціальності «Соціальна робота»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

В умовах ринкової трансформації українського суспільства особливого значення набуває вирішення проблем соціального захисту населення, що обумовлено конституційним правом громадян України [1]. Саме тому вивчення, узагальнення та розробка рекомендацій і пропозицій щодо розв'язання проблеми формування і функціонування дієвої системи соціального захисту населення набуває особливої актуальності.

Окремим аспектам соціального захисту присвятили свої праці вітчизняні й зарубіжні вчені та фахівці, зокрема А. Александрова, А. Базилюк, Н. Борецька, Л. Вернигора, В. Волик, Д. Галлагер, О. Гаряча, Н. Гринчук, Ю. Дехтяренко, Б. Зайчук, І. Калачова, В. Кириленко, Е. Лібанова, М. Ліборакіна, Б. Надточій, Л. Ніконова, Ю. Шклярський та багато інших.

Поняття соціального захисту населення досить широке і стосується, вірніше сказати, охоплює всі верстви населення тією чи іншою мірою. Це, з одного боку, дає дуже великий обсяг емпіричного матеріалу, а з другого – ускладнює аналіз даної сфери людської діяльності.

Наявні дослідження, що присвячені системі соціального захисту населення, або не містять визначення об'єкта, вважаючи його загальновідомим, або ж дають одне чи кілька визначень без обґрунтування доцільності їх вживання. На наш погляд, такий підхід до проведення досліджень вимушений, зважаючи на новизну терміна «соціальний захист населення», та є першопричиною неефективної соціальної політики.

Соціальний захист населення – державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом

надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установлення соціальних стандартів [3, с. 23].

Під системою соціального захисту сьогодні розуміється сукупність законодавчо визначених економічних, соціальних, юридичних гарантій і прав, соціальних інститутів та установ, що забезпечують їх реалізацію та створюють умови для підтримки життєзабезпечення і діяльного існування різних соціальних верств і груп населення, передусім соціально вразливих [4, с. 45].

Соціальний захист – це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України [5].

Кінцевою метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової належності можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності. Інша мета – підтримання стабільності в суспільстві, тобто попередження соціальної напруженості, яка виникає у зв'язку з майновою, расовою, культурною, соціальною нерівністю.

Соціальне забезпечення включає пенсії й різного роду допомоги. Таким чином, під соціальним забезпеченням розуміють заходи матеріальної підтримки особи та сім'ї з боку держави і суспільства. До системи соціального захисту слід віднести також соціальні нормативи – гарантовані державою мінімальні рівні винагороди за працю, стипендіального та соціального забезпечення.

Список використаних джерел

1. Конституція України : офіційне видання : [прийнято на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. / [відп. за вип. С. Йовна]. – К. : Просвіта, 1996. – 12 с.

2. Ойкен В. Основы национальной экономики / В. Ойкен. – М. : Экономика, 1996. – 352 с.

3. Олефір О. І. Соціальний захист населення : необхідність перегляду сутності // Теорії мікро- та макроекономіки / О. І. Олефір; за ред. Ю. В. Ніколенка. – К., 2001. – Вип. №7. – С. 45-52.

4. Шклярський Ю. О. Удосконалення управління соціальним захистом населення в регіоні (на матеріалах Миколаївської області) : дис. канд. екон. наук: 08.09.01 / Ю. О. Шклярський. – К. : НАН

України, Рада по вивченню продуктивних сил України, 1999. – 192 с.

5. Дідківська Л. І., Головко Л. С. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головко. – К. : Знання-Прес, 2000. – 209 с.

ШВЕДА О.Р., *магістрант спеціальності*
«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Вінницького інституту Університету «Україна»

СПЕЦИФІКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Зв'язки з громадськістю є специфічним видом політико-державної комунікації з притаманними їй відповідними інформаційно-організаційними інструментами. PR еволюціонують до все більш витончених технологій взаємодії влади з громадянами.

PR має непересічне суспільно-політичне значення. Нині ця сфера, без перебільшення, є наріжним каменем демократичного устрою. Як справедливо зазначав Е. Бернайс, «паблік рилейшнз відіграла значну роль у збереженні плюралізму американського суспільства через відкриття каналів комунікації і надання можливості опозиційним групам зрозуміти один одного» [1, с. 30].

Із функціональної точки зору зв'язки з громадськістю є керованим процесом міжгрупової комунікації. Серед їх функцій у сфері взаємодії держави й громадянського суспільства виділяють:

- комунікативні функції взаємодії суб'єктів і об'єктів політичного впливу (зв'язки з громадськістю є тими комунікативними каналами, за якими відбувається обмін інформацією);
- функції контролю суспільної думки, стеження за процесами, що в ній відбуваються, спостереження за динамікою суспільних настроїв (зв'язки з громадськістю виконують роль особливого соціального барометра, коливання якого відбивають зміни суспільних настроїв);
- функції інформування громадськості (припускають вибірковий підхід до подання в засобах масової інформації необхідної інформації);
- функції вербалізації суспільних настроїв (крім функцій відображення, зв'язки з громадськістю здатні сформулювати деякі положення суспільної думки, яким притаманний латентний характер);
- формування іміджу – особистісного, корпоративного,

партійного, державного й інших (зв'язки з громадськістю здатні формувати або видозмінити уявлення про об'єкт, предмет чи явище, що склалося в суспільній думці);

- маніпулювання суспільною свідомістю (зв'язки з громадськістю, суттєво впливаючи на суспільну думку, нав'язують уявлення чи точку зору, видаючи бажане за дійсне, чим позбавляють громадськість можливості власного вільного інформаційного вибору);
- організація акцій щодо зв'язків з громадськістю з метою зміни суспільних настроїв (одним з напрямів діяльності підрозділів зв'язків з громадськістю є організація інформаційних подій та її відображення в суспільній думці);
- функція участі інститутів громадянського суспільства у визначенні напрямів державної політики (завдяки зв'язкам із громадськістю в правовій державі відбувається взаємодія інститутів громадянського суспільства з інститутами державної влади; за допомогою інформаційних каналів зв'язків з громадськістю організуються вибори, референдуми й інші форми безпосередньої і представницької демократії);
- функція досягнення порозуміння між державою і всіма пов'язаними з нею суспільними групами; установлення між ними партнерських відносин (зв'язки з громадськістю здатні сформулювати в суспільній думці загальнозначущі цілі й завдання для більшості суб'єктів соціально-політичних процесів).

Ефективна комунікація органів державної влади можлива за умови, по-перше, що комунікація розглядається державним органом як невід'ємна складова його діяльності, по-друге, що він має відповідний підрозділ у своїй структурі, ставить завдання контролювати інформаційні та комунікаційні потоки й відповідним чином їх спрямовувати.

Забезпечення зв'язків з громадянами та їх об'єднаннями є основною цільовою функцією в діяльності прес-служб і служб по зв'язках з громадськістю в органах влади. Цей принцип відображений в нормативних документах, які регламентують діяльність інформаційних підрозділів в органах влади.

До основних функцій комунікаційної діяльності органів державного управління можна віднести:

- планування, підготовка та проведення консультацій з громадськістю, узагальнення пропозицій і зауважень, отриманих в результаті їх проведення;
- надання методичної та організаційної допомоги структурним підрозділам органу виконавчої влади під час проведення ними

публічного громадського обговорення;

- здійснення організаційно-правового та матеріально-технічного забезпечення роботи консультативно-дорадчих органів при органі виконавчої влади;
- організація та проведення роз'яснювальної роботи щодо цілей, змісту та механізму реалізації державної політики у відповідній сфері, галузі, регіоні;
- організація проведення соціологічних досліджень, опитувань тощо;
- реалізація державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства та сприяння врахуванню громадської думки під час прийняття рішень органом виконавчої влади.

Ефективна діяльність зв'язків з громадськістю можлива за дотримання таких методологічних принципів:

- системність (зв'язки з громадськістю є системою, а не сукупністю механічно пов'язаних між собою прийомів, методів і процедур);
- адекватність (відповідність предмету, технологій зв'язків з громадськістю меті і завданням місцевого органу влади);
- прогнозованість (відповідність змісту і результатів перспективній моделі розвитку регіону з врахуванням змін, що виникають у зовнішньому середовищі).

Для того, щоб стати ефективним механізмом узгодження позицій, владна комунікація має спрямовуватися на виконання тих завдань, які продиктовані принципами демократичного врядування.

Таким чином, важливим завданням комунікації є презентація суб'єктів управлінської діяльності як інститутів державної влади і впливових, активних учасників суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Слісаренко І. Ю. Паблік рилейшнз у системі комунікації та управління : навч. посіб. / І. Ю. Слісаренко. – К. : МАУП, 2001. – 104 с.

РОЗДІЛ 4. ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН У СВІТЛІ ВИМОГ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

АРТЮХОВА М.В., *студентка 3 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
ВАКОЛЮК С.М., *доктор філософії*
в галузі права, завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВОГО ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОГО АСПЕКТІВ

Один з найскладніших напрямів у викорененні негативних явищ суспільного життя є попередження та розслідування злочинів. Вивчення досвіду цієї діяльності переконує вчених і практиків у тому, що її результативність безпосередньо залежить від надійності засобів та очевидно, що однією з головних умов вирішення завдань протидії злочинності є першочергова слідча (розшукова) дія – огляд місця події, а також використання науково-технічних досягнень.

Вагомий внесок у дослідження зазначеної проблематики зробили такі вчені, як Р.С. Белкін, Ю.М. Білозьоров, П.Д. Біленчук, А.І. Вінберг, М.М. Видря, О.А. Галустян, В.Г. Гончаренко, В.М. Григорьєв, Н.І. Долженко, О.В. Дулов та інших. Разом з тим в криміналістичній науці та практиці лишилося ще чимало проблем, які потребують детального вивчення. Особливо це стосується сучасного стану наукових криміналістичних досліджень, окреслення напрямів наукових пошуків та інших питань, що визначають криміналістику як науку, покликану забезпечити дієвими рекомендаціями практику боротьби зі злочинністю.

Мета статті полягає у висвітленні тактики огляду місця події з урахуванням вимог норм нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [1].

У ч. 1 ст. 237 КПК передбачено, що з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщень, речей та документів. Слід звернути увагу, що саме про огляд місця події у цій нормі не згадується. Проте посилання на такий вид слідчого огляду можна зустріти в інших статтях. Наприклад, у ч. 2 ст. 238 КПК вказується, що огляд трупа може «здійснюватися

одночасно з оглядом місця події...», а ч. 3 ст. 214 КПК передбачається можливість проведення огляду місця події до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Автори коментаря КПК, наводячи перелік видів огляду, звертають увагу на те, що криміналістична класифікація слідчих оглядів на види більш розширена і враховує важливі тактичні аспекти їх підготовки і проведення. Кожний із видів слідчого огляду має специфічні особливості, які визначають порядок його проведення. Так, окремим видом огляду є огляд місця події, яким може бути певна місцевість чи її окрема ділянка, приміщення або будівля, в якому готувався злочин, де він був вчинений або де настали злочинні наслідки чи зберігаються його сліди, а під час огляду місця події може мати місце огляд окремих предметів, документів, трупа [2, с. 528].

Таким чином, можна стверджувати, що огляд місця події як один із видів слідчого огляду має відповідну правову регламентацію. З огляду на це слушною є пропозиція Є.Д. Лук'янчикова. та Б.Є. Лук'янчикова включити огляд місця події до переліку видів огляду, який наведений у ч.1 ст. 237 КПК України [3, с. 268].

Не вдаючись до детального опису процесуальних вимог проведення огляду місця події, зупинимося на тактиці його проведення, яка відповідно формується під впливом юридичного фактору.

У криміналістичній науці є загальноприйнятим умовний поділ проведення огляду місця події на підготовчий, робочий та заключний етапи. Такий поділ не має на меті порушити цілісність цієї слідчої (розшукової) дії. Зміст поділу на етапи полягає в тому, щоб систематизувати дії слідчого, встановити їх послідовність, забезпечити належну якість огляду.

Підготовчий етап починається з моменту прийняття слідчим рішення про проведення огляду місця події. На думку С.О. Книженко, яку ми також підтримуємо, основним завданням слідчого на цій стадії є інформаційно-тактичне і матеріально-технічне забезпечення проведення слідчої (розшукової) дії [4, с. 187]. На цьому етапі він повинен отримати інформацію про: 1) подію, що сталася; 2) наявність на місці події очевидців та самого правопорушника; 3) наявність на місці події працівників міліції та вжиті заходи щодо охорони місця події та збереження слідів; 4) наявність на місці події постраждалих осіб. На основі цієї інформації, слідчий вирішує: яким повинен бути склад учасників огляду (кого із спеціалістів чи інших осіб, наприклад, понятих слід залучити); які технічні засоби потрібні для огляду та їх готовність до використання [5, с. 226].

Необхідно звернути увагу на те, що законодавець не передбачає залучення понятих для проведення огляду місця події окрім тих випадків, коли проводиться огляд житла чи іншого володіння особи, де зберігається небезпечна продукція. У цьому разі огляд слід проводити за правилами обшуку, а залучення понятих є обов'язковим (ч. 7 ст. 223 і ч. 2 ст. 237 КПК).

Що стосується спеціалістів, то, в першу чергу, слідчому потрібно обов'язково залучити до огляду спеціаліста-криміналіста, який проведе вимірювання, фотографування чи відеозапис, складе план або схему, виготовить відбитки та зліпки, допоможе оглянути та вилучити речі і документи, що мають значення для кримінального провадження.

До огляду місця події слідчому варто також залучати працівників оперативних підрозділів. Вони можуть допомогти в охороні місця події, обстеженні прилеглої території, спостереженні за поведінкою окремих осіб, опитуванні (допиті) присутніх осіб, проведенні оперативно-розшукових заходів.

На початку робочого етапу слідчий повинен зорієнтуватися на місці, вирішити питання про вихідну точку і спосіб огляду, дати вказівку спеціалісту-криміналісту провести орієнтуючу та оглядову фотозйомки (або зробити це самому).

Робочий етап огляду складається із загальної та детальної стадій. Змістом тактики такого огляду є дослідження матеріальної обстановки місця події.

У «чистому вигляді» виокремлюють декілька способів пересування на місці події під час огляду (їх також називають методами огляду): ексцентричний (рух по спіралі від центра до периферії), концентричний (рух по спіралі від периферії до центру), фронтальний (або лінійний – пересування від однієї межі до іншої). Останній застосовується при огляді значних за площею ділянок місцевості (наприклад, узбережжя річки, ліс, парк, поле, залізничне полотно, склади).

Серед тактичних прийомів, що зазвичай використовуються безпосередньо під час огляду місця події, можна назвати такі: 1) визначення меж огляду; 2) вибір послідовності огляду об'єктів, що знаходяться на місці події; 3) вибір методу огляду місця події; 4) залучення понятих до окремих дій під час огляду місця події та звернення їх уваги на виявлені об'єкти; 5) спостереження за поведінкою особи, яка повідомила про виявлення кримінального правопорушення чи є власником приміщення; 6) зіставлення слідів, виявлених на місці події, та отриманих даних з іншими вже відомими у

справі доказами [5, с. 227-228].

На робочому етапі слідчий повинен пам'ятати, що його діяльність повинна бути спрямована на вирішення таких завдань: 1) виявити ознаки, що свідчать про вчинення саме цього правопорушення; 2) встановити спосіб вчинення кримінального правопорушення; 3) встановити конкретний предмет кримінального правопорушника, його кількість, а також його власника (розповсюджувача); 4) організувати пошук і фіксацію слідів, які можуть вказувати на особу правопорушника чи про спосіб вчинення кримінального правопорушення; 5) встановити осіб, які могли бачити як відбувалося кримінальне правопорушення; 6) якнайповніше вивчити та зафіксувати в протоколі і додатках до нього обстановку місця події.

Після оцінки отриманих результатів слідчий приступає до їх фіксації. На цьому етапі він: 1) складає протокол огляду місця події, плани, схеми; 2) упаковує виявлені на місці події об'єкти, що будуть вилучатися (для цього використовуються поліетиленові пакети встановленого зразка); 3) вживає заходів для збереження тих об'єктів, що мають доказове значення, але їх неможливо чи недоцільно вилучати з місця події; 4) ознайомлює зі змістом протоколу огляду його учасників і вживає заходів щодо вирішення заяв, які від них надійшли.

На завершення необхідно відмітити, що ефективним огляд місця події може бути лише за умови додержання таких вимог, як своєчасність його проведення, всебічність дослідження матеріальної обстановки, цілеспрямованість дій спеціаліста-криміналіста та інших учасників на місці події під єдиним керівництвом слідчого, максимальне застосування сучасних техніко-криміналістичних засобів, прийомів, методів і використання допомоги спеціалістів у різних галузях науки, техніки.

Отже, огляд місця події необхідно розглядати як один із видів слідчого огляду, він має відповідну правову регламентацію в окремих нормах кримінального процесуального закону, з урахуванням яких формується й тактика його проведення. Однак вважаємо, що для виключення будь-яких сумнівів щодо правомірності існування цього виду огляду і застосування його на практиці розслідування кримінальних правопорушень, уважаємо за доцільне огляд місця події включити до переліку видів огляду, який наведено в ч. 1 ст. 237 КПК.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року : редакція від 31 жовтня 2014 року / Офіційний веб-сайт

Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.

3. Лук'янчиков Є. Д. Слідчий огляд : поняття та види / Є. Д. Лук'янчиков, Б. Є. Лук'янчиков // Юридичний часопис НАВС. – 2013. – №1. – С. 264-269.

4. Книженко С. О. Особливості огляду місця події при розслідуванні незаконного видобування корисних копалин / С. О. Книженко // Форум права. – 2010. – №3. – С.186-190.

5. Слідчі (розшукові) дії : навч. посібник / [О. В. Авраменко, Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк та ін.]; за заг. ред. Р. І. Благути, Є. В. Пряхіна. – Львів : ЛьвДУВС, 2014. – 416 с.

АРТЮХОВА М.В., *студентка 3 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *С.М. ВАКОЛЮК, доктор філософії*
в галузі права, завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОЗОВ ЯК ПРЕДМЕТ ЗАХИСТУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Сучасний етап розвитку українського суспільства передбачає вирішення економічних і соціальних проблем, захисту прав і інтересів громадян, подальшу демократизацію суспільства. Відповідно до ст. 104 Кодексу адміністративного судочинства України (надалі – КАС) до адміністративного суду має право звернутися з адміністративним позовом особа, яка вважає, що порушено її права, свободи чи інтереси у сфері публічно-правових відносин.

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України адміністративний позов – це звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів або на виконання повноважень у публічно-правових відносинах [1]. Статтею 55 Конституції України кожній людині гарантовано право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [2].

Не зважаючи на те, що закон містить поняття

«адміністративного позову», цей інститут й досі залишається малодослідженим у вітчизняній юридичній літературі, навколо якого останнім часом точиться тривала, напружена дискусія. Причиною цього, у першу чергу, є різні підходи вчених до визначення такої категорії, які сформувалися під впливом розуміння позову у цивільно-правовій науці. Одна група дослідників вважає, що поняття позову повинно окремо визначатися у «процесуальному» (звернення до суду про захист порушеного права), й окремо у «матеріальному» (матеріально-правова вимога позивача до відповідача) сенсі. Друга група дотримується позиції про цілісність такого поняття, а третя переконана, що позов повинен тлумачитися як чисто процесуальний інститут. Також вчені й досі шукають обґрунтування відмінності й унікальності адміністративного процесу та позову з приводу притаманним їм ознак.

Проблемами адміністративно-процесуальних форм і відносин займались такі відомі вчені, як: О. Константий, Д. Лученко, В. Авер'янов, В. Андрєйцев, Ю. Битяк, І. Голосніченко, С. Гончарук, О. Андрійко, Є. Додін, Р. Калюжний та ін.

Переважна кількість науковців визначає досліджувану категорію як виражену у процесуальній формі вимогу позивача до відповідача, звернену через адміністративний суд, з метою вирішення адміністративно-правового спору, який виникає у зв'язку з необхідністю визнання неправомірним рішення, дій чи бездіяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб [3, с. 96]. Правильність цього визначення, на наш погляд, полягає у приділенні уваги як матеріально – правовому, так і процесуальному аспекту розуміння, але явно прослідковується, що його встановлення витікає з цивільно-правової науки. Отже, займаємо позицію щодо тлумачення категорії «адміністративного позову», враховуючи два аспекти: матеріально-правовий і процесуальний.

Поняття «адміністративного позову», встановлено в КАС України. У наданому визначенні фігурує термін «звернення», який можна розуміти й як дію, й як відповідний документ (заяву), що передбачають ініціювання розгляду судовим органом адміністративної юрисдикції питання захисту прав, свобод або інтересів у взаємовідносинах публічного управління [4, с. 95-96]. Але саме собою звернення не може бути підставою для відкриття провадження в адміністративній справі. Воно має бути викладене в належній процесуальній формі та відповідати іншим вимогам до змісту і форми позовної заяви, передбаченим ст. 106 КАС України, в тому числі оплачене судовим збором [1].

Конституція України у ст. 55 передбачає право на судовий захист, звертаючись до суду, особа вказує в позові власне суб'єктивне уявлення про порушене право чи охоронюваний інтерес та спосіб його захисту [2].

Щодо особливостей адміністративного позову, то він виникає у разі існування адміністративно-правового спору, а останній, у свою чергу, витікає з відносин зі здійснення публічної влади. Отже, однією зі сторін цього спору є носій цієї влади – суб'єкт владних повноважень. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 13 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України приймає рішення та дає висновки у справах щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Це положення відмежовує спір конституційно-правового характеру від адміністративно-правового, оскільки останній виникає у зв'язку з питанням законності певного рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, а попередній – у зв'язку з перевіркою конституційності певних актів [5].

Також вони різняться за процесуальними формами названих спорі (адміністративний позов і конституційна скарга).

У науці й літературі йде дискусія щодо дослідження двох наступних категорій понять: «право на звернення до адміністративного суду з адміністративним позовом» і «право на адміністративний позов» – Кодекс адміністративного судочинства України [1].

У ч. 2 ст. 11 встановлює, що суд розглядає адміністративні справи не інакше як за позовною заявою, поданою відповідно до цього Кодексу, і не може виходити за межі позовних вимог. Суд може вийти за межі позовних вимог тільки в разі, якщо це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять [6, с. 8-10]. Відповідно до цього, адміністративний суд позбавлений права ініціювати судовий адміністративний процес.

Виходячи зі всього вищевикладеного, можна зробити висновок, що питання дослідження й тлумачення визначення «адміністративного позову» є дуже складним та потребує подальшого детального визначення. Під адміністративним позовом слід розуміти засіб порушення суб'єктом (фізичною чи юридичною особою, суб'єктом владних повноважень): 1) права, свободи та інтереси якого були порушені, або існує реальна загроза їх порушення; 2) розгляду публічно-правового спору адміністративним судом, у якому міститься звернена до порушника матеріально-правова вимога, а також вимога до суду з приводу зазначених прав.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. №2747 // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №37. – Ст. 446.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
3. Картузова І. Поняття, елементи та види адміністративного позову / І. Картузова // Юридичний Вісник. – 2013. – №3. – С. 94-100.
4. Лученко Д. Адміністративний позов як процесуальна форма захисту прав фізичних та юридичних осіб в адміністративному судочинстві / Д. Лученко // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – №4. – С. 90-98.
5. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16.10.1996 р. №422 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №49. – Ст. 272.
6. Ківалов С. Право на звернення до адміністративного суду з адміністративним позовом : проблеми теорії і правового регулювання / С. Ківалов // Збірник наукових праць Національного університету «Одеської юридичної академії». – 2011. – Вип. 59. – С. 7-20.

БЕЗНОСЮК А.М., *кандидат юридичних наук,*
доцент кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Заборона зловживання правом знайшла своє закріплення у ст. 17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно з якою жодне з положень Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних цією Конвенцією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції [1]. Конституція України не закріплює загальної заборони на зловживання правом, але про заборону зловживання правом йдеться в інших законодавчих актах, зокрема ст. 13 Цивільного кодексу України містить положення про межі здійснення прав та заборону зловживання правами при їх здійснені. Ч. 2 ст. 22 Господарського процесуального кодексу України покладає на сторони обов’язок добросовісно здійснювати свої

процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, вимагає проявляти взаємну повагу до прав та охоронюваних законом інтересів іншої сторони.

На відміну від наведених законодавчих положень, чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) не містить окремої норми про заборону зловживання процесуальними правами. З цього приводу немає єдиної думки і серед науковців. Одні учені вважають, що застосування загального правила про заборону зловживання правом стосовно процесуальних галузей права, які характеризуються детальним та імперативним регулюванням, буде недоцільним, оскільки може трактуватись надто широко, що призведе до суттєвого обмеження права сторін на захист [2, с. 44-53; 3, с. 40-48]. Інші ж відзначають, що заборона зловживання процесуальними правами не потребує закріплення у кримінальному процесуальному законодавстві, так як вона є загальноправовим принципом і поширюється на усі галузі права. Встановлення такої заборони переведе зловживання правом у розряд кримінально-процесуальних правопорушень з усіма його атрибутами і тягтиме настання юридичної відповідальності та застосування відповідних санкцій [4; 5]. Ще інші науковці вважають відсутність у нормах КПК чіткої заборони зловживання правом прогалиною у законі, яка повинна бути усунена [6, с. 106; 7, с. 34].

Разом з тим, відсутність законодавчо встановленої відповідальності за використання права на захист всупереч призначенню цього права, дає підстави стверджувати, що таке використання не може розглядатися як кримінально-процесуальне правопорушення. Відтак дії компетентних державних органів та їх посадових осіб щодо припинення можливих зловживань підозрюваним, обвинуваченим своїми правами не являється реалізацією санкцій за зловживання правом. Вжиття посадовими особами таких заходів можна віднести до особливої групи заходів захисту права. На відміну від санкцій ці заходи застосовуються і при відсутності правопорушення, без урахування вини суб'єкта правовідносин і не мають на меті покладання на нього додаткових обов'язків чи застосування обмежень. Вони спрямовані лише на забезпечення нормального перебігу процесу. Здебільшого (наприклад, при даванні завідомо неправдивих показань, заявлені незаконних та необґрунтованих клопотань з метою затягування кримінального провадження) посадова особа компетентного державного органу перешкоджає підозрюваному, обвинуваченому в реалізації незаконного інтересу шляхом відмови в задоволенні заявлених вимог.

Вважаємо, що зусилля законодавця повинні спрямовуватися не на встановлення специфічних заходів реагування на зловживання підозрюваним, обвинуваченим своїми правами, а на згладжування наслідків можливих зловживань правом за допомогою підвищення ефективності роботи компетентних органів та встановлення такої процедури, яка позбавляє підозрюваного, обвинуваченого очікуваних вигод від зловживання правом, не обмежуючи при цьому здійснення його права. Так, якщо клопотання і скарги підозрюваного, обвинуваченого будуть розглядатися швидко, без зволікань, то затягнути процес з їх допомогою не вдасться.

Отож, підсумуємо викладене:

1. Поведінка підозрюваного, обвинуваченого, яка полягає у здійсненні права на захист всупереч призначенню цього права, тобто направлена не на відстоювання ним своїх законних інтересів, є зловживанням правом

2. Відсутність відповідальності за використання підозрюваним обвинуваченим права на захист всупереч призначенню цього права не означає, що останній має право так чинити. КПК України наділяє компетентні державні органи та їх посадових осіб спеціальними повноваженнями щодо припинення можливих зловживань обвинуваченим своїми правами і усунення наслідків вчинених зловживань, тим самим допускається, що використання підозрюваним, обвинуваченим свого права може бути зловживанням.

3. Формами припинення зловживання підозрюваним, обвинуваченим своїми правами виступають відмова в задоволенні заявленого клопотання, налагодження ефективної роботи компетентних органів, встановлення таких процедур, які позбавляють обвинуваченого очікуваних вигод від зловживання правом, водночас не обмежуючи останнього у здійсненні наданого йому права.

Наостанок же зазначимо, що зловживання правом у кримінальному процесі являється складним питанням, яке ще довгий час буде предметом дискусії як в українській, так і в зарубіжній процесуальній науці.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi

2. Садиков О. Н. Злоупотребление правом в Гражданском кодексе России / О. Н. Садиков // Хозяйство и право. – 2002. – №2. – С. 40-48.

3. Смітюх А. В. Стратегія затягування розгляду господарської справи : сутність та передумови / А. В. Смітюх // Юридичний радник. – Харків : Видавництво «Страйд», 2006. – №3 (11). – С. 9-13.

4. Святоцький О. Д., Михеєнко М. М. Адвокатура України : навчальний посібник для студентів юридичних вищих навчальних закладів і факультетів / О. Д. Святоцький, М. М. Михеєнко. – К. : Ін Юре. – 1997. – С. 211.

5. Окрема ухвала Колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 06.04.2010 р. у справі №5-2451к09 / Єдиний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://reyestr.court.gov.ua/Review/9341296

6. Андреева О. И. Соотношение прав и обязностей государства и личности в правовом государстве и специфика его проявления в сфере уголовного судопроизводства (теоретический аспект) / О. И. Андреева. – Томск, 2004. – С. 106.

7. Багаутдинов Ф. Право на защиту : Проблемы и предложения / Ф. Багаутдинов // Законность. – 2001. – №7. – С. 22-25.

БЕЛЕЗЮК О.В., *студент 3 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *С.М. ВАКОЛЮК, доктор філософії*
в галузі права, завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Необхідність правової охорони навколишнього природного середовища вже давно не викликає сумнівів, оскільки процеси оновлення та відтворення у природі відбуваються досить повільно, тоді як її забруднення має інтенсивний характер. Одним із способів попередження негативного впливу на навколишнє природне середовище є визначена законом можливість притягувати порушників до адміністративної відповідальності за вчинення протиправних вчинків.

Окремі питання адміністративно-правового регулювання охорони навколишнього природного середовища розглядалися в працях В.І. Андрейцева, Л.А. Стоцької, В.І. Книш, В.А. Нечитайленко,

Г.А. Хміль, Ю.С. Шемшученко тощо. Разом з тим, проблеми адміністративної відповідальності за вчинення екологічних правопорушень в сфері охорони довкілля потребують додаткового дослідження [1].

Вищенаведене вказує на актуальність дослідження, метою якого є виокремлення особливостей адміністративної відповідальності за вчинення екологічних правопорушень.

Слід зазначити, що адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення найпоширеніший вид юридичної відповідальності в екологічній сфері. Підставою для її застосування є адміністративні екологічні правопорушення, різні види і склади яких передбачено Кодексом України про адміністративні правопорушення,зокрема, зокрема, у Главі 7, яка передбачає відповідальність фізичних осіб за правопорушення у галузі охорони природи та використання природних ресурсів. Варто також відзначити, що адміністративно-правова охорона природних ресурсів від неправомірних дій і вчинків фізичних осіб передбачена також і главою 6 КУпАП, що передбачає відповідальність за правопорушення, що посягають на державну власність на природні ресурси.

Необхідно зазначити, що адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення має свої особливості, наявність яких зумовлюється саме специфічністю об’єкта правової охорони.

Передусім, саме вчинення адміністративного правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, санкції за які визначені КУпАП, є підставою для настання адміністративної відповідальності.

Оскільки згідно з чинним законодавством адміністративним проступком (правопорушенням) вважається протиправна винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність, то адміністративне правопорушення в галузях охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, можна розглядати як винну, протиправну дію (або бездіяльність), яка порушує встановлений порядок охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, завдає шкоди здоров’ю людини та довкіллю і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [2].

Наступною особливістю є застосування до винних як

загальноправових (штраф, конфіскація), так і специфічних засобів адміністративного впливу (позбавлення спеціальних прав: права полювання) які передбачені ст. 24 КУпАП. Адміністративні стягнення специфічні за змістом і відмінні від заходів кримінального покарання, дисциплінарного впливу, цивільної та майнової відповідальності. Адміністративні стягнення накладаються спеціально уповноваженими на те органами управління та посадовими особами з урахуванням їх компетенції й чітко визначених повноважень [3].

Аналіз змісту статей глави 7 КУпАП дозволяє зробити висновки, що більшість правопорушень у галузі охорони природи та використання природних ресурсів – це активні протиправні дії, що можуть завдавати шкоди як власне природним ресурсам, так і фізичним та юридичним особам, що здійснюють на відповідних територіях свою господарську чи іншу діяльність. Так, псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель (ст. 52 КУпАП), незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка (ст. 65 КУпАП) завдають шкоди власне навколишньому природному середовищу, оскільки має місце зміна його фізико-хімічних властивостей. В таких випадках шкода охоронюваним суспільним відносинам є очевидною. В більшості ж випадків порушення порядку їх використання завдає шкоди державним чи приватним інтересам, що, проте, не зменшує ступеня шкідливості відповідних правопорушень.

Екологічне підґрунтя певною мірою впливає на елементи адміністративної відповідальності, як-то: заходи відповідальності (для досліджуваної сфери характерно застосування поряд із загальнопоширеними (штраф, конфіскація), специфічних засобів адміністративного впливу (позбавлення спеціальних прав: права полювання, зупинення та анулювання дозволів (ліцензій), пов’язаних із веденням екологічно значущих видів діяльності); спеціальний суб’єкт адміністративної юрисдикції (система спеціально уповноважених органів, які здійснюють контроль за дотриманням вимог екологічного законодавства та юрисдикцію саме в цій сфері); порядок застосування стягнень (притягнення до адміністративної відповідальності завершує собою процес реалізації спеціально уповноваженим органом виконавчої влади функції екологічного контролю). А тому максимальне врахування екологічних чинників дозволить більшою мірою охопити об’єкти адміністративно-правовим захистом та сприятиме створенню надійних засад охорони довкілля засобами адміністративної відповідальності [4].

Враховуючи вищевказане можна зробити висновок, що

особливості адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення визначають такі основні ознаки: по-перше, специфічний характер правовідносин, який складається внаслідок поєднання екологічних та адміністративних чинників у змісті цього правового явища, і, по-друге, особливі підстави виникнення правовідносин адміністративної відповідальності вчинення адміністративного правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Ворушило С. В. Шляхи оптимізації адміністративної відповідальності за порушення законодавства у галузі охорони атмосферного повітря / С. В. Ворушило // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2009. – №4. – С. 97-106.

2. Богуславський Є. І. Медичне страхування в Україні : проблеми та перспективи / Є. І. Богуславський, Ю. С. Шибалкіна // Зовнішня торгівля : право та економіка. – 2008. – №4. – С. 83-86.

3. Нечитайленко В. А. Деякі проблеми адміністративної відповідальності за правопорушення, підвідомчі органам екологічного контролю на державному кордоні України / В. А. Нечитайленко // Право та управління. – 2011. – №2. – С. 262-270.

4. Стецька Л. А. Деякі питання діяльності державної екологічної інспекції України / Л. А. Стецька // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. – №165. – С. 319-327.

ВАКОЛЮК С.М., *доктор філософії в галузі права,*
завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

РОЗГЛЯД ТА ВИРІШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ В ПОРЯДКУ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Актуальність теми дослідження обумовлюється тим, що є наявними проблеми розмежування підвідомчості та однакового і правильного застосування господарськими судами норм матеріального і процесуального права під час вирішення судами питань щодо земельних спорів.

На сьогоднішній день розгляд та вирішення земельних спорів в порядку господарського судочинства є досить актуальним, воно

розглядається багатьма вченими, такими як: В.К. Гуревського, О.В. Козоріз, В.М. Корецького, Л.В. Лейба, К.О. Настечко, М.В. Шульга та багатьма іншими.

За своєю природою земельні спори у розгляді і вирішенні судом є одними з найскладніших. Так, вирішення земельних спорів визначається як найголовніша гарантія забезпечення земельних прав, оскільки належне їх вирішення поновлює порушені права суб'єктів земельних правовідносин, гарантуючи тим самим реалізацію їхніх земельних прав і інтересів [1]. Об'єктивне та належне розв'язання земельних спорів є проблемою фізичних та юридичних осіб і судових органів також, що є наслідком відсутності єдиного підходу до вирішення зазначених спорів і недостатньої правової урегульованості земельних відносин, деякою розбіжністю нормативно правових актів. Таких перешкод для захисту оспорюваних чи порушених земельних прав і законних інтересів суб'єктів не повинно бути. Для початку розглядаючи питання вирішення земельних спорів, в першу чергу слід з'ясувати значення поняття «земельного спору».

В.К. Гуревський зазначає, що земельний спір – це особливий вид правовідношення щодо розв'язання певних розбіжностей, які пов'язані з порушенням права власності та права користування земельною ділянкою, а також відводом або вилученням землі, що виникають між власниками землі та землекористувачами, органами місцевого самоврядування та державної влади, що здійснюють управління земельними ресурсами [2]. На думку М.В. Шульги, земельні спори – це особливий вид правових відносин щодо розв'язання конфлікту, який виникає у зв'язку з порушенням прав та законних інтересів власників земельних ділянок, землекористувачів, у тому числі й орендарів земельних ділянок та інших суб'єктів земельних правовідносин [3].

Для усунення сумнівів щодо застосування законодавства, важливу роль відіграють роз'яснення та рекомендації вищих судових інстанцій. Так, Вищий господарський суд України (далі – ВГСУ) оприлюднив Узагальнення судової практики розгляду господарськими судами справ у спорах, пов'язаних із земельними правовідносинами, прийняте 01 січня 2010 року. Вищий господарський суд 17 травня 2011 року виніс постанову «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин» Пленум Верховного Суду України (далі – ВСУ) під коригував та доповнив свою постанову від 16 квітня 2004 р. №7 «Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ» (постановою №2 від 19 березня 2010 р.). Конституційний Суд України

(далі – КСУ) розтлумачив питання підвідомчості земельних спорів фізичних та юридичних осіб з органом місцевого самоврядування як суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності (Рішення КСУ №10-рп/2010 від 1 квітня 2010 р.). Але все одно чимало питань у сфері судового розгляду земельних спорів так і залишилося на розсуд самих суддів та на дискусію правників. Земельний спір характеризується такими ознаками як предметом, об'єктом, суб'єктивним складом, має відповідну процесуальну процедуру вирішення.

Так, предметом слід розуміти заявлену вимогу суб'єкта даних правовідносин до компетентного органу щодо забезпечення реалізації належних йому суб'єктивних земельних прав, а в деяких випадках – стосовно зобов'язання інших суб'єктів спору дотримуватися обов'язків, визначених земельним законодавством. Під об'єктом земельного спору є те, з приводу чого виникає земельний спір. Ці спори стосуються права володіння, користування, розпорядження на території України земельними ділянками, їх частинами, суб'єктами даних правовідносин. Суб'єкти таких спорів досить неоднорідні й можуть належати до різних категорій. Це можуть бути громадяни, юридичні особи, територіальні громади, держава, Український народ, органи місцевого самоврядування й органи державної влади, іноземні держави [4].

Відповідно до ч. 1, ч. 2. ст. 158 Земельного кодексу України (надалі – ЗКУ), земельні спори вирішуються судами, органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

Виключно судом вирішуються земельні спори з приводу володіння, користування і розпорядження земельними ділянками, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб, а також спори щодо розмежування територій сіл, селищ, міст, районів та областей [5]. Так, залежно від предмету спору і суб'єктного складу земельні спори можуть розглядатись як загальними, господарськими так і адміністративними судами. Питання підвідомчості і підсудності справ судам завжди було і буде залишатись актуальним у всі часи, доки існує гарантований державою захист, який здійснюється судами і спрямований на відновлення порушених прав і інтересів кожного громадянина.

Відповідно до ч. 6. ст. 12 ГПК України господарські суди можуть розглядати справи у спорах, що виникають із земельних відносин, в яких беруть участь суб'єкти господарської діяльності, за винятком тих, що віднесено до компетенції адміністративних судів [6].

Стаття 2 ГК України, вказує, що учасниками відносин у сфері господарювання, крім суб'єктів господарювання, є органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією [7]. Тому перш за все при вирішенні того чи підвідомча конкретна справа до Господарського суду України необхідно розрізняти статус учасників спору.

Насамперед, що стосується державних органів і органів місцевого самоврядування, то згідно з Постановою пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин» від 17.05.2011 року №6 у п.1.2.2 зазначено, що з положень статей 13, 14, 140, 142, 143 Конституції України, статей 11, 16, 167, 169, 374 ЦК України, статей 2, 8, 48, 133, 148, 152, 197 ГК України, статей 80, 84, 123, 124, 127, 128 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) випливає, що органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування у правовідносинах щодо розпорядження земельними ділянками державної та комунальної власності (наданні земельних ділянок громадянам та юридичним особам у власність або в користування, відчуженні земельних ділянок державної або комунальної власності, укладенні, зміні, розірванні договорів купівлі-продажу, ренти, оренди земельної ділянки та інших договорів щодо земельних ділянок, встановленні сервітуту, суперфіцію, емфітевзису, в тому числі прийнятті державними органами та органами місцевого самоврядування відповідних рішень) діють як органи, через які держава або територіальна громада реалізують повноваження власника земельних ділянок. Реалізуючи відповідні повноваження, державні органи або органи місцевого самоврядування вступають з юридичними та фізичними особами у цивільні та господарські правовідносини. Отже, у таких відносинах держава або територіальні громади є рівними учасниками земельних відносин з іншими юридичними та фізичними особами, у тому числі з суб'єктами підприємницької діяльності. Таким чином, справи у спорах за участю державних органів та органів місцевого самоврядування, що виникають з правовідносин, у яких державні органи та органи місцевого самоврядування реалізують повноваження власника землі, а також в інших спорах, які виникають із земельних відносин приватноправового характеру, за відповідності складу сторін спору статті 1 ГПК підвідомчі господарським судам [8].

Отже, Господарський суд України розглядає справи про вирішення земельних спорів, які виникають із земельних відносин між суб'єктами господарської діяльності і в деяких випадках між

державними органами і органами місцевого самоврядування.

На сьогоднішній день питання розмежування юрисдикції господарських та адміністративних судів залишається найбільш проблемним питанням щодо розгляду земельних спорів зважаючи на те, що земельне право за своєю природою є комплексною галуззю права, яке поєднує у собі положення цивільного, господарського, адміністративного права. Тому можна констатувати, що земельні спори дійсно є одними з найскладніших справ у розгляді судів. Так, вирішення земельних спорів є складною і відповідальною задачею, яка покладається на суддів, потребуючи їх пильної уваги, дотриманні норм матеріального і процесуального права для об'єктивного розгляду справи і подальшого правильного вирішення спору.

Список використаних джерел

1. Лейба Л. В. Правове регулювання вирішення земельних спорів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / Л. В. Лейба. – Х. : Нац. юрид. академія ім. Ярослава Мудрого., 2005. – 19 с.

2. Погрібний О. О. Земельне право України : підручник / О. О. Погрібний, І. І. Каракаш. – К. : Істина, 2003. – 448 с.

3. Шульга М. В. Земельне право України : підручник / Г. В. Анісімова, Н. О. Багай. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.

4. Законодавство про вирішення земельних спорів : правовий портал українців (LawUkr) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http:// lawukr.com/virishennya- zemelnix-sporiv/.

5. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №3-4. – Ст. 27.

6. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №6. – Ст. 57.

7. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18, №19-20, №21-22. – Ст. 144.

8. Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин : Постанова пленум Вищого господарського суду України від 17 травня 2011 р. №6 // Вісник господарського судочинства. – 2011. – №3. – Ст. 6.

9. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.

ВАКОЛЮК Л.М., *асистент*
кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

АРЕШТ МАЙНА ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ

Актуальність теми полягає в тому, що питання, пов'язані з вжиттям судом заходів щодо забезпечення позову є важливими для господарського процесу. Складність їхнього застосування, насамперед, полягає у необхідності дотримання балансу прав та інтересів учасників процесу, виходячи з того, що вони є рівними перед законом і судом. Необхідність зваженого підходу в цих питаннях зумовлена тим, що вжиття заходів щодо забезпечення позову може завдати шкоди відповідачу, а невжиття таких заходів – потягнути збитки або неможливість виконання судового рішення позивачем [1].

Вжиття заходів до забезпечення позову в практиці господарських судів продовжує викликати множинність гострих питань, наявність яких дозволяє говорити про недостатнє вивчення даного правового інституту й необхідність ретельного аналізу питань, зв'язаних із застосуванням заходів до забезпечення позову, зокрема, існуючих недоліків щодо визначення підстав для забезпечення позову [2].

Деякі аспекти забезпечення позову знайшли своє відображення в працях вчених: М.О. Абрамова, В.Е. Беляневича, С.С. Боровика, А.О. Добровольського, І.С. Денісова, С.О. Іванової, Я.О. Львова, В.П. Нагребельного, З.Т. Новічкової, І.Г. Побирченка, В.В. Сухоноса, М.К. Треушникова, О.І. Харитонової, Ю.С. Червоного, В.Д. Чернадчука, М.С. Шакарян, В.М. Шерстюка, Т.Б. Юсупова, В.В. Яркова та ін.

Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК) присвячує процедурі забезпечення позову лише три статті (ст. 66-68). Також з даного питання є роз'яснення Вищого господарського суду України, зокрема, Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26 грудня 2011 року №16 (далі – постанова №16 ВГСУ).

Згідно зі ст. 66 ГПК України підставами для забезпечення позову є обставини, які вказують на ризик утруднення або неможливість виконання рішення господарського суду в майбутньому (у разі повного або часткового задоволення позовних вимог) [3].

Згідно зі статтею 67 ГПК України позов забезпечується:

- накладанням арешту на майно або грошові суми, що належать

відповідачу;

- забороною відповідачеві вчиняти певні дії;
- забороною іншим особам вчиняти дії, що стосуються предмета спору;
- зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку.

Аналіз практики застосування господарськими судами засобів забезпечення позову дає підстави стверджувати, що найбільш розповсюдженим видом таких засобів є саме накладання господарським судом арешту на майно або грошові суми, що належать відповідачу на праві власності [3].

Арешт на майно фізичної особи – підприємця може бути накладено на загальних підставах за винятком майна, на яке згідно з цивільним процесуальним законодавством України не може бути звернуто стягнення.

Слід зазначити, що у спорах щодо витребування майна в ухвалі про накладення арешту на майно боржника, господарський суд повинен чітко характеризувати ознаки, за якими той чи інший предмет відрізняється від подібних [1].

Сутність цього виду засобів забезпечення складається з того, що господарській суд забороняє відповідачеві, а також іншим особам, в яких перебуває майно відповідача, розпоряджатися відповідними коштами або іншим майном: воно не може бути продане, передане в користування або управління іншим особам, обмінене, подароване, здане в оренду, заставлене тощо. При цьому, як правило, накладений арешт не є перепоною у користуванні майном, на яке такий арешт накладений, якщо це не тягне за собою його знищення або зменшення його цінності [5].

У чинному законодавстві не передбачено жодного випадку, коли господарський суд приймає заходи до забезпеченню позову з превентивною метою, а саме з метою захисту майнових інтересів заявника.

Проте, на наш погляд, саме «майновий інтерес» є ключовим в розумінні суті забезпечення позову. Це аргументується тим, що відносно справ позовного провадження у заявника безумовно є майнові інтереси відносно спірного майна або грошових коштів. Тому заявник, звертаючись із позовом, просить господарський суд забезпечити, в першу чергу, його майнові інтереси певного виду [2].

У зв’язку з відсутністю чіткої позиції законодавця щодо встановлення матеріальних і процесуальних підстав забезпечення

позову, підстави відмови в забезпеченні позову, умов забезпечення позову обґрунтованості представленими доказами, вимушує осіб, які застосовують право, самостійно шукати вирішення виникаючих проблем і формувати рекомендації, які допоможуть усунути існуючу правову прогалину [2].

Вказані вимоги до процесуальної форми заяви про забезпечення позову виступають , в свою чергу, процесуальними підставами забезпечення позову.

Важливе значення при розгляді господарських судом питання про вжиття забезпечення позову має збереження балансу інтересів всіх учасників спірного правовідношення. Тому необхідність вжиття заходів до забезпечення позову має бути належним чином мотивована.

ГПК Україні не передбачає умов, які зобов'язують господарський суд забезпечити позов, зокрема, не висуває умовою забезпечення позову його обґрунтованість наданими доказами.

У вирішенні питання про забезпечення позову господарський суд має здійснити оцінку обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів з урахуванням такого: розумності, обґрунтованості і адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову; забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу; наявності зв'язку між конкретним заходом до забезпечення позову і предметом позовної вимоги, зокрема, чи спроможний такий захід забезпечити фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову; імовірності утруднення виконання або невиконання рішення господарського суду в разі невжиття таких заходів; запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, що не є учасниками даного судового процесу [6].

Наведені вище думки дозволяють зробити висновок про те, що підставою забезпечення позову є доказаність визначених законодавцем ознак. Цю думку не поділяють автори, які стверджують, що судового доказування при забезпеченні позову не проводиться – суддя вірить або не вірить заявленим аргументам заявника [7].

У зв'язку з відсутністю для забезпечення позову виключення із загального правила доказування в господарському судочинстві, з правильністю такої позиції важко погодитися.

Отже, необхідність удосконалення процесуально-правових норм ГПК України щодо обставин, які є підставою забезпечення позову в господарському судочинстві та доказам, що мають надаватися суду на підтвердження таких обставин. На підставі вищезазначеного можливо зробити такі висновки:

- існує об'єктивна необхідність удосконалення та розширення переліку обставин, які є підставою забезпечення позову в господарському процесі, а саме: доповнити ст. 66 ГПК України нормою, відповідно до якої забезпечення позову допускається у разі наявності реальної загрози завдання значної шкоди заявникові;
- у зв'язку з відсутністю в ГПК України норми щодо процесуальної форми заяви про забезпечення позову, яка подається до господарського суду, необхідно розділ Х «Забезпечення позову» ГПК України доповнити статтею, яка б передбачала вимоги до вказаної заяви;
- для припинення можливості зловживань інститутом забезпечення позову необхідно законодавчо закріпити обов'язковою умовою забезпечення позову його обґрунтованість наданими доказами.

Список використаних джерел

1. Забезпечення позову в господарському процесі : метод. рек., розроблені відділом правової роботи та представництва інтересів держави в судах. – Хмельницький, 2014. – 5 с.

2. Іванюта Н. В Деякі аспекти забезпечення позову в господарському судочинстві / Н. В. Іванюта // Держава і право. – 2011. – №51. – Ст. 391-396.

3. Курдас О. Л. Забезпечення позову в господарському процесі / О. Л. Курдас // Правовий тиждень. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://vuzlib.com.ua/artides/book/41671 Dejak%D 1%96_pitannj a_zabezpechennj/1.html

4. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 06.11.1991 р. №1798-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http: // zakonO.rada.gov.ua/laws/show/1798-12

5. Курдас О. Л Деякі питання забезпечення позову в господарському процесі / О. Л. Курдас // Часопис Київського університету права. – 2011. – №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.interlegal.com.ua/blog/?p=1726

6. Про деякі питання практики забезпечення позову : Інформаційний лист ВГСУ від 12.12.2006 р. №01-8/2776 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http:// zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v2776600-06

7. Викуп М. А. Гражданский процесс : курс лекций / М. А. Викуп, И. М. Зайцев. – Саратов : СГАП, 1998. – 432 с.

ВОЩИНА М.Я., *студент 1 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *С.М. ВАКОЛЮК, доктор філософії*
в галузі права, завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРАВА

Сучасне українське суспільство перебуває в процесі активного пошуку і розроблення загальної парадигми власного правового, політичного, соціокультурного та економічного розвитку. Поступальний та динамічний розвиток українського соціуму вимагає постановлення нових завдань, стратегічно важливих для державного, правового і культурного будівництва. Одним із таких завдань суспільного розвитку все частіше вважається становлення правового суспільства, що передбачає зміни правової культури та правової свідомості населення.

Проблема правової зрілості завжди була важливим аспектом формування правової культури, але в епоху суспільних реформ вона набуває особливої значущості. Сьогодні правове виховання виступає найголовнішим чинником, від якого залежить успіх перетворень у правовій сфері. Від рівня правової зрілості громадян напряму залежить успіх втілення в життя ідеї правового суспільства, що актуалізує проблему правового виховання та необхідність його дослідження як чинника розвитку правового соціуму [1, с. 20].

Слід зазначити, що вивчення даного питання є важливим і необхідним напрямком у різних галузях науки, зокрема, юриспруденції, педагогіці, соціології, політології, класичних працях з філософії права. Це в свою чергу зумовило наявність доволі широкого кола досліджень з питань правового виховання, зокрема такими сучасними українськими дослідниками як: Л. Герасіна, А. Гетьман, О. Данильян, Ю. Калиновський, Р. Сербін.

Проведені дослідження свідчать, що правова культура українського суспільства, яка є частиною його загальної культури та одним з головних показників рівня розвитку суспільства, наразі перебуває лише на стадії формування й потребує цілеспрямованої діяльності з її становлення та активного розвитку. Таку діяльність називають правовим вихованням.

Що ж саме слід розуміти під поняттям «правове виховання»? Зазвичай під ним розуміється цілеспрямований постійний вплив на

людину з метою формування у неї правової культури і активної правомірної поведінки. Основна мета правового виховання - дати людині необхідні в житті юридичні знання і навчити її поважати закони і підзаконні акти та додержуватися їх, тобто сформувати достатньо високий рівень правової культури, здатний значно зменшити кількість правопорушень. Кожна людина, знаючи свої права і обов'язки, здатна захищати себе від незаконних дій з боку тих, хто їх порушує.

На жаль, існуючих заходів з правового виховання виявляється замало для повноцінного та стабільного розвитку правової культури жителів України. Потрібно приділяти значно більше уваги правовому вихованню, здійснювати заходи, які поширюватимуться на всі вікові та соціальні категорії, допомагатимуть людям оволодівати правовими знаннями, вчитися розуміти право та діяти відповідно до його вимог [2, с. 151].

Як зазначають науковці, правове виховання діє на світоглядному, емоційному та поведінковому рівнях. Це означає, що правові знання не тільки засвоюються механічно, а й викликають позитивну емоційну реакцію, стимулюють правову активність. За допомогою правового виховання відбувається становлення правових і моральних цінностей у свідомості людини, розвивається стійке переконання у справедливості норм права. Людина розуміє, що необхідно слідувати принципам законності і гуманізму, а невідповідність цим принципам і нормам права невідворотно тягне за собою відповідальність. Таким чином, правове виховання формує культуру поведінки людини в суспільстві, усвідомлення відповідальності та взаємозв'язку з усіма його членами [1, с. 19].

В свою чергу, від рівня правового виховання залежать рівень правової культури особистості, швидкість перетворення соціальної та правової норми в реальність повсякденної діяльності, перетворення нормативних вимог у звичку. Отже, за допомогою правовиховного впливу можна регулювати механізм правової соціалізації особистості, тобто процес втілення ідей, уявлень, норм і цінностей у реальну соціальну практику.

Вихідним пунктом у розумінні природи правового виховання, тобто його сутності, змісту та мети, є питання про його поняття. Аналіз існуючих визначень правового виховання дозволяє виділити такі підходи до розуміння поняття «правове виховання».

1. Через категорію «діяльність». Визначення правового виховання через категорію «діяльність» дає підстави розглядати його як цілеспрямовану, послідовну, систематичну діяльність держави та її

органів, а також громадських об'єднань і організацій з формування певної системи правових знань, умінь і навичок, правового мислення, правових почуттів – законності, поваги до права і закону, до тих соціальних цінностей, які регулюються та охороняються правом і законодавством.

2. Через категорію «вплив». Визначення правового виховання через цю категорію дозволяє розглядати його як визначений і систематичний вплив на свідомість, психіку вихованих (індивідів і соціальних груп) усього способу суспільного життя та ідеологічних чинників із метою формування у них на основі правової ідеології глибоких і стійких уявлень, переконань і почуттів, прищеплення їм високої правової культури, навичок юридичного спілкування відповідно до рівня і вимог сучасного правового розвитку суспільства.

3. Через категорію «процес». Такий підхід дозволяє розглядати правове виховання як процес, що охоплює як формування людей під впливом ідеологічних чинників і об'єктивних умов життя, так і цілеспрямований вплив суспільства на свідомість людей, тобто спробу діалектичного поєднання першого та другого підходів [2, с. 181].

Ураховуючи розглянуті підходи, правове виховання можна визначити як цілеспрямовану систематичну діяльність із формування правосвідомості та правової культури, яка здійснюється у складному процесі взаємодії об'єктивних і суб'єктивних, стихійних та усвідомлених факторів, що впливають на правову поведінку людей. Саме завдяки такій діяльності здійснюється трансляція певної правової культури від одного покоління до іншого.

У той же час процес правового виховання, як і будь-який процес, характеризується певним змістом, наповненням елементами (частинами, сторонами, процесами), які його визначають та ідентифікують. У структурі правового виховання як складного багаторівневого процесу можна виділити такі складові:

- інформаційна складова правового виховання здійснюється через правову освіту, навчання, що впливає на раціональний бік процесу засвоєння знань про діюче право;
- оціночна складова правового виховання передбачає критичне (оцінювальне) ставлення суб'єкта до змісту правових знань, формування ціннісної, світоглядної сторони правосвідомості;
- регулятивна складова, яка полягає у формуванні на основі ціннісного вибору установки на правомірну поведінку;
- правове виховання також містить такі складові, як легітимаційна (виховання почуття необхідності норм) та організаційна (організація діяльності суб'єктів правового виховання в межах

державних і суспільних інститутів).

Зазначені змістовні складові правового виховання не слід розглядати як окремі й самостійні його напрями, вони взаємодоповнюють та передбачають одна одну, становлячи єдину комунікативну систему, що спрямована на відтворення функціонування права, правової культури і самого правового життя [2, с. 157].

При здійсненні правового виховання слід пам'ятати, що специфіка правового виховання як чинника розбудови правового суспільства має визначатися особливостями правового устрою та культури того чи іншого соціуму. Необхідно, як радив ще І. Ільїн, зробити все, аби «наблизити право до народу, щоб зміцнити масову правосвідомість, щоб народ розумів, знав і цінував свої закони, щоб він добровільно дотримував свої обов'язки та заборони і лояльно користувався своїми повноваженнями. Право має стати чинником життя, мірою реальної поведінки, силою народної душі» [3, с. 141].

Разом з тим у процесі правового виховання необхідно повною мірою враховувати тенденції, перспективи та можливі наслідки глобалізаційних процесів, а також бути орієнтованим на зовнішню міжнародну взаємодію в реалізації правової політики держави. Саме за таких умов правове виховання максимально сприятиме формуванню правосвідомості, зрілої правової особистості та правової культури як необхідних чинників становлення правового суспільства.

Список використаних джерел

1. Лисогор В. Правова культура як елемент механізму реалізації прав і свобод громадян / В. Лисогор // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – №5. – С. 19-21.

2. Гетьман А. П. Філософія правового виховання : навч. пос. / А. П. Гетьман, О. Г. Данильян. – Х. : Право, 2012. – 238 с.

3. Кічук Я. Правова компетентність майбутнього фахівця – пріоритетне завдання громадянської освіти у вищій школі / Я. Кічук // Вісник Львівського університету. – 2008. – Вип. 23. – С. 141-147.

ІВАНЧУК А.В., *студентка 3 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *С.М. ВАКОЛЮК, доктор філософії*
в галузі права, завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Найбільш абстрактні правила розгляду і вирішення судових спорів, які реалізуються у нормах процесуальних кодексів, називаються принципами (засадами) судочинства. Судочинство засноване як на загальних принципах, які не залежать від виду спеціалізованої юрисдикції, так і на особливих (галузевих) принципах окремих видів судочинства, що обумовлені предметом розгляду і специфікою завдання суду.

Принципи адміністративного судочинства можуть бути як писані (закріплені у Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України), так і неписані (ті, що реалізуються у судовій практиці). Конституція України закріплює основні засади судочинства (статті 8, 129). Ці засади можуть бути як загальними для усіх видів судочинства, так і властивими лише одному виду судочинства.

Згідно зі статтею 7 КАС України, принципами здійснення правосуддя в адміністративних судах є:

- верховенство права;
- законність;
- рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом;
- змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у
- справі;
- гласність і відкритість адміністративного процесу;
- забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду, крім випадків, установлених КАС України;
- обов'язковість судових рішень [1].

Принципи адміністративного судочинства сприяють правильному пізнанню та застосуванню адміністративно-

процесуальних норм, є основою для законодавчої практики, підготовки, розробки і прийняття відповідних їм за змістом правових норм та подальшого їх удосконалення, характеризує суть та значення права як регулятора суспільних відносин у галузі здійснення правосуддя в адміністративних справах, його соціальну цінність. Відповідно до характерних властивостей принципів адміністративного судочинства віднесено: а) ідейну спрямованість – в основі принципів закладена певна ідея, яка є передумовою їх виникнення і обумовлюється соціально-правовими чинниками суспільного життя; б) формальна визначеність – принципи знаходять свій прояв у нормі права через їх текстуальне нормативне закріплення в КАС України у вигляді окремої статті; в) демократичність – принципи адміністративного процесу є елементом людської культури, цінностями ідеологічного порядку, таких як правова держава, громадянське суспільство, рівність, незалежність і свобода; г) дієвість – принципи адміністративного судочинства враховуватися на всіх стадіях адміністративного процесу, у всіх видах проваджень в адміністративних справах; д) автономність – зміст одного принципу не повинен дублювати змісту інших принципів адміністративного процесу; е) системність – принципи складають певну сукупність, що перебуває у відношеннях і зв'язках між собою, та формують відповідну цілісність та єдність.

Одним із найважливіших у дослідженні принципів верховенства права та законності в адміністративному судочинстві є чітке розуміння їхньої сутності, основний зміст яких полягає в тому, що у разі застосування адміністративним судом положень законодавчих чи інших нормативно-правових актів, які несправедливо обмежують або порушують права, свободи та законні інтереси особи, або у разі тлумачення їх у такий спосіб, рішення, винесене по такій справі, повинно визнаватися недійсним [2, с. 317-318].

Принцип рівності має на меті забезпечення збалансованості адміністративного процесу як змагальної форми під час розгляду справи, що має місце між формально рівними процесуальними учасниками; принцип рівності є одним із проявів загальноправового принципу верховенства права, а саме такого його правового аспекту як принцип правової певності, позаяк сторони у адміністративному процесі знають, якими процесуальними правами наділені усі його учасники.

Змагальність сторін як принцип адміністративного судочинства розуміється як забезпечення такого їх стану, коли ні одна із сторін не може бути обмежена у здійсненні нею законних процесуальних

повноважень, й жоден із учасників адміністративного процесу, суд, уповноважений розглядати та вирішувати конкретний публічно-правовий спір, не вправі перешкоджати законному здійсненню стороною цих повноважень.

Принцип диспозитивності в адміністративному судочинстві визначається як залежність дій адміністративного суду від вимог позивача і заперечень відповідача, коли суд вирішує справу в обсязі заявлених сторонами вимог. Суд може вийти за межі позовних вимог тільки в разі, якщо це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять [5, с. 6-7].

Зміст принципу гласності та відкритості адміністративного процесу, який полягає у наступному:

- особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи, інтереси чи обов'язки, не можуть бути обмежені у праві на отримання в адміністративному суді як усної, так і письмової інформації щодо результатів розгляду справи;
- кожен має право знайомитися в установленому законодавством порядку із судовими рішеннями у будь-якій розглянутій у відкритому судовому засіданні справі, які набрали законної сили;
- розгляд справ в адміністративних судах проводиться відкрито;
- під час судового розгляду справи в судовому засіданні забезпечується повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу.

Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень адміністративного суду за своєю сутністю є проявом права особи на судовий захист, яке має особливу форму реалізації, а за призначенням виступає додатковою гарантією законності та обґрунтованості рішень адміністративних судів. Його належна реалізація є умовою визнання адміністративного судочинства як такого, що засновано на демократичних та гуманістичних правових началах [4, с. 197-198].

Аналіз існуючої системи європейських принципів адміністративного судочинства дозволив зробити висновок, що особливої значущості та актуальності набуває необхідність забезпечення незалежності, неупередженості та належного рівня компетентності суддів; вільного доступу до суду для кожної особи; розгляду справи у розумні строки в ході судового процесу, який відповідає вимогам справедливості; поваги до рішень суду з боку виконавчої влади, що має сприяти ефективності та дієвості таких

рішень.

У результаті проведеного аналізу наукової юридичної літератури що європейського досвіду здійснення адміністративного судочинства варто зазначити, що до числа його принципів належать: 1) принцип відкритості і прозорості; 2) принцип зв'язаності адміністративного суду законом; 3) принцип пропорційності; 4) принцип доцільності (або обґрунтованості); 5) принцип юридичної визначеності або надійності та передбачуваності; 6) принцип захисту законних очікувань; 7) принцип рівного доступу до суду; 8) принцип рівності можливостей; 9) принцип використання простої, зрозумілої та сприйнятливої мови; 10) принцип процедурної справедливості; 11) принцип заборони зловживання владою; 12) принцип недискримінації; 13) право бути вислуханим в процесі прийняття рішення у адміністративній справі; 14) принцип розумного часу; 15) принцип відшкодування заподіяної шкоди; 16) принцип своєчасності; 17) принцип ефективності та результативності; 18) принцип професіоналізму суддів адміністративного суду; 19) принцип нейтральності, неупередженості та компетентності суддів адміністративного суду; 20) принцип етичності; 21) принцип публічності розгляду справи; 22) принцип змагальності; 23) принцип відповідальності суддів адміністративних судів; 24) принцип правової певності [3, с. 37].

Під час здійснення адміністративного судочинства в окремих країнах світу особлива увага приділяється дотриманню принципу верховенства права, який, власне, і постає провідним принципом адміністративного судочинства. Запровадження та утвердження принципу верховенства права є пріоритетним завданням розвитку будь-якої демократичної держави світу. Запровадження у національному адміністративному законодавстві, яке регламентує порядок здійснення адміністративного судочинства, принципу верховенства права дозволить прискорити процес наближення цього законодавства до європейських принципів та стандартів адміністративного права, створити необхідні передумови щодо виконання Україною Копенгагенських та Мадридських критеріїв вступу до ЄС.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 01.09.2015 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – №35-36, №37. – Ст. 446.

2. Адміністративне судочинство України : підруч. / О. М. Пасенюк, О.Н. Панченко, В. Б. Авер'янов та ін.; за заг. ред.

О. М. Пасенюка. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 672 с.

3. Константий О. В. До питання удосконалення судової влади і судочинства в Україні відповідно до стандартів правової держави / О. В. Константий // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2009. – Випуск 17. – С. 35-45.

4. Адміністративне судочинство : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – К. : Істина, 2011. – 304 с.

5. Потапенко С. В. Диспозитивність як принцип адміністративного процесу України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. Наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С. В. Потапенко. – Х., 2010. – 19 с.

КУЛІХОВСЬКИЙ В.М., *студент 2 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
ВАКОЛЮК С.М., *доктор філософії в галузі права,*
завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту університету «Україна»

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Юридична відповідальність зазвичай розглядається як міра державного примусу або ототожнюється з покаранням за правопорушення. Проте останнім часом у теорії права поняття «юридична відповідальність» тлумачиться більш широко, як явище загальносоціальне [1, с. 106].

Категорія «відповідальність» означає усвідамлення індивідом, соціальною групою, народом свого обов'язку перед суспільством, людством; розуміння в цьому світлі обов'язку, суті і значення своїх вчинків, діяльності; узгодження їх з обов'язками і завданнями, які виникають у зв'язку з потребами суспільного розвитку.

У разі порушення дозволів чи заборон, неналежного виконання суб'єктами господарювання обов'язків, покладених на них суспільством або набутих ними згідно з зобов'язаннями за договором, вони несуть відповідальність не тільки перед конкретним партнером за відносинами (іншим суб'єктом), а й перед суспільством вцілому. Тобто ця відповідальність є соціальною, оскільки невиконання окремим суб'єктом своєї функції порушує нормальне функціонування

всього суспільства як цілого, його вимог щодо поведінки суб'єктів відносин, які внормовані встановленими або санкціонованими приписами.

Відповідно до теорії права, юридична відповідальність – це різновид соціальної відповідальності.

Юридична відповідальність – це передбачені законом вид та міра державно-владного примусу, що застосовується до особи через позбавлення благ особистого, організаційного й майнового характеру за скоєне правопорушення [1, с. 107].

Загальновизнаним є поділ юридичної відповідальності за галузевою структурою права на цивільно-правову, кримінальну, адміністративну та дисциплінарну (передбачену нормами трудового права) [7, с. 61]. Але специфікою юридичної відповідальності у сфері господарської діяльності є різноплановий характер правопорушень. У цьому зв'язку постає питання: який суб'єкт несе яку відповідальність? Проблема полягає в особливості статусу суб'єкта господарювання – юридичної особи. Взагалі, соціальний механізм застосування юридичної відповідальності в діяльності суб'єктів господарювання – це дуже складне та багатогранне явище, яке має свій особливий предмет регулювання – господарські правопорушення.

Господарські правопорушення – це протиправна дія або бездіяльність суб'єкта господарських відносин, яка не відповідає вимогам законодавства України, не узгоджується з юридичними обов'язками зазначеного суб'єкта, порушує суб'єктивні права іншого учасника відносин третіх осіб чи інтереси держави [6, с. 143].

Функції юридичної відповідальності визначаються як сукупність дій щодо застосування до правопорушника у сфері господарювання передбачених законом чи договором санкцій, а також правових наслідків такого застосування. Види і зміст функцій юридичної відповідальності суб'єктів господарювання в теорії права визначаються по-різному, але узагальнено є підстави виділити п'ять основних: стимулююча функція; штрафна функція; функція попередження правопорушень; компенсаційна функція; Інформаційна і (сигналізаційна) функція.

Юридична відповідальність є важливим елементом правового регулювання суспільних відносин. Її суть полягає в цілеспрямованому впливі на поведінку індивіда за допомогою юридичних заходів, а метою є охорона і захист суспільних відносин від будь-яких незаконних порушень за допомогою примусових заходів, що приводить до впорядкування суспільних відносин та надання їм системності та стабільності.

Що ж стосується місця соціального механізму застосування юридичної відповідальності в діяльності суб'єктів господарювання, то за допомогою юридичної відповідальності встановлюються дієві механізми охорони і захисту суспільних відносин від неправомірних посягань шляхом покарання діянь, які порушують умови нормального розвитку суспільства, суперечать інтересам держави, суспільства в цілому і окремих індивідів.

Отже, підводячи висновок хочу ще раз підкреслити, що суб'єкти господарювання несуть відповідальність за порушення в своїй діяльності чинного законодавства.

У науковій літературі та в кодексах низки держав містяться різні тези з приводу того, чи можуть юридичні особи нарівні з фізичними бути суб'єктами адміністративної відповідальності [2, с. 168]. Деякі автори вважають, що три види юридичної відповідальності – кримінальна, адміністративна, дисциплінарна – настають лише за певні дії та розраховані, по суті, тільки на фізичних осіб. Аналіз законів України, які встановлюють відповідальність юридичних осіб за правопорушення у сфері валютних, податкових та інших правовідносин, здійснив Конституційний Суд України 2001 року.

Предмет та метод регулювання суспільних відносин, суб'єкт, що притягає до відповідальності (як правило, орган виконавчої влади під час здійснення контрольно-наглядових функцій, а в деяких випадках – суд), брак відносин безпосереднього підпорядкування між контрольним органом і особою, що притягається до відповідальності, дали підстави певний час навіть юрисдикційним органам вважати, що така відповідальність юридичних осіб за своїм характером є адміністративною.

В умовах панування державної форми власності накладання штрафів на юридичних осіб втрачало будь-який сенс, тому правова доктрина схилялась до недоцільності визнання підприємств, установ та організацій суб'єктами адміністративної відповідальності, що було нормативно закріпленно в Указі Президії Верховної Ради Союзу РСР від 21 червня 1961 р. «Про подальше обмеження застосування штрафів, що накладаються в адміністративному порядку» та аналогічному Указі Президії Верховної Ради Української РСР від 15 грудня 1961 р. Цими нормативно-правовими актами скасовано накладання адміністративних штрафів на підприємства, установи та організації. Саме цю концепцію було реалізовано в ухваленому 7 грудня 1984 р. Кодексі Української РСР про адміністративні правопорушення, за яким суб'єктом адміністративної відповідальності є тільки фізична особа (ст. 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 27, 30, 31, 32

Загальної частини та Особлива частина Кодексу). Ця позиція законодавця залишилась незмінною, свідченням чого є численні доповнення, які вносились до КУпАП протягом усього часу його чинності, в тому числі і Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення» від 5 квітня 2001р., метою ухвалення якого було приведення Кодексу у відповідність з Конституцією і законами України. Законами про внесення змін до Загальної та Особливої частин Кодексу, якими, зокрема, встановлювались нові склади адміністративних правопорушень та адміністративні стягнення за них, суб'єктом відповідальності за ці правопорушення визнавались тільки фізичні особи.

Тому припис ч. 3 ст. 2 КУпАП, згідно з яким «положення цього Кодексу поширюються і на адміністративні правопорушення, відповідальність за вчинення яких передбачена законодавством, ще не включеним до Кодексу», стосується лише законів, що встановлюють адміністративну відповідальність фізичних осіб.

Але варто звернути увагу на те, що ГК України передбачає для юридичних осіб такі види стягнень, як припинення експортно-імпортних операцій, застосування індивідуального режиму ліцензування, обмеження та зупинення діяльності суб'єкта господарювання (статті 217, 241, 246, 248). За своїм змістом ці види стягнень належать до стягнень адміністративно-правового характеру.

Наука адміністративного права не дає належної відповіді на питання теорій адміністративної відповідальності юридичних осіб, висуваються положення про фінансову, екологічну, земельно-правову і інші види відповідальності, хоча все це суть і різновиди того самого правового явища – адміністративної відповідальності [3, с. 62].

Відсутнє єдине поняття адміністративного правопорушення, яке в однаковій мірі застосовувалось як до фізичних так і до юридичних осіб. Все це, на мій погляд спотворює визначення адміністративного правопорушення як єдиної підстави адміністративної відповідальності, у тому числі і юридичних осіб.

Недостатньо розкритою залишається суб'єктивна сторона адміністративної відповідальності, відкрите питання про вину і її форми щодо юридичних осіб, багато в чому визначення вини організацій запозичено з цивільного права. На наш погляд, теорія адміністративного права має потребу у формулюванні своєї концепції і визначення вини юридичної особи господарюючого суб'єкта [4, с. 107].

Адміністративна відповідальність юридичних осіб розроблялася

цілим рядом великих вчених-адміністративістів (Студенікін С.С., Ґалаґан Н.А., Луньов А.Є., Бахрах Д.Н., Попов Л.Л., Шергин А.П., Козлов Ю.М., Веремеєнко І.І., Юсупов В.А.). У роботах цих вчених адміністративна відповідальність юридичних осіб розглядалася не як самостійний об'єкт дослідження, а в рамках розвитку загальної теорії адміністративної відповідальності. На наш погляд, в існуючих роботах розкриваються важливі, але все-таки окремі сторони розглянутої проблеми.

Можна констатувати недостатню розробленість проблеми адміністративної відповідальності юридичних осіб – суб'єктів господарювання у вітчизняній науці адміністративного права й у минулому, і в сьогоденні. Ця обставина гальмує подальше удосконалювання системи наукових поглядів на інститут адміністративної відповідальності суб'єктів господарської діяльності.

Вивчаючи історичний аспект проблеми, неважко помітити, що погляди на юридичну особу як на суб'єкт адміністративної відповідальності неодноразово істотно змінювалися – від майже повного заперечення можливості юридичної особи бути суб'єктом адміністративної відповідальності до протилежного.

Взагалі, юридична особа господарюючого суб'єкта є потенційно деліктоспроможною (тобто здатною нести відповідальність) не тільки в цивільно-правовому, але і в адміністративному аспектах [5, с. 25]. Адже цивільно-правова відповідальність використовує тільки один напрям впливу на юридичну особу – винятково через майно. Разом з тим, адміністративна відповідальність охоплює всі можливі напрями впливу. Тому вирішити питання відповідальності юридичної особи в даний час життєво необхідно.

Багато країн, зіткнувшись з різким зростанням правопорушень корпораціями, пішли по шляху освоєння інституту адміністративної відповідальності юридичних осіб господарюючих суб'єктів – це такі країни, як Німеччина, Італія і Португалія. Найширшим чином цей інститут використовується і в юридичній практиці Європейського Союзу. Таким чином, простежується певна світова тенденція в рішенні даного питання.

Одним з маловивчених є питання про суб'єктивну сторону складу адміністративного правопорушення, суб'єктом якого виступає підприємство, установа, організація або об'єднання громадян. За положеннями сучасної правової науки однією з ознак суб'єктивної сторони правопорушення є вина, тобто психічне ставлення правопорушника до своїх дій та їхніх наслідків, виявлене у формі умислу або необережності.

Інститут адміністративної відповідальності має багато спільного з інститутами кримінального законодавства, правові відносини адміністративного процесу – з цивільним процесуальним та кримінальним-процесуальним правом. Тому реформування адміністративної відповідальності та адміністративного процесу вимагає відповідних змін і в названих галузях права. Процес підготовки оновленого Кодексу України про адміністративні проступки розпочався порівняно давно, і тепер відповідний законопроект на основі переосмислення закономірностей розвитку суспільних процесів зазнав докорінних змін. З'явилося нове поняття адміністративного проступку, його суб'єктом передбачається не тільки фізична, але й юридична особа, запроваджено інститут співучасті у скоєні проступку тощо.

Однак проект Кодексу про адміністративні проступки та Кримінальний кодекс не вирішили одного з основних завдань – чіткого відмежування кримінальних правопорушень від адміністративних проступків.

Список використаних джерел

1. Адміністративне право України : підручник / Під ред. Ю. П. Битяк. – Х. : Право, 2000. – 345 с.

2. Бойко М. Д. Правове регулювання підприємництва в Україні : навчальний посібник / М. Д. Бойко. – К. : Атіка, 2007. – 712 с.

3. Булгакова І. В. Господарське законодавство України : посібник / І. В. Булгакова. – К. : Прецедент, 2006. – 141 с.

4. Господарське право : навчальний посібник / Під заг. ред. Н. А. Саніахметової. – Х., 2004. – 456 с.

5. Господарське право : посібник / Під ред. В. К. Мамутова. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 380 с.

6. Завгородний Б. Правомерность применения к гражданам-предпринимателям административной ответственности и финансовых санкций за одно нарушение / Б. Завгородний // Бизнес. (Документы, комментарии, консультации). – 1999. – №1-2. – С. 62-69.

7. Примак В. Д. Вина і добросовісність у цивільному праві (теорія, судова практика) / В. Д. Примак. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 432 с.

КУЛІХОВСЬКИЙ В.М., *студент 2 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *С.М. ВАКОЛЮК, доктор філософії*
в галузі права, завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

КОМУНІСТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ВЛАСНОСТІ

Право власності виступало наріжним каменем на протязі багатьох століть. Проблемами власності займались багато науковців різних історичних періодів (наприклад, А. Смит, Б. Парето, Дж. Кейнс). Оскільки Україна закріпила право приватної власності лише після набуття незалежності у 1991 році, то проблеми реалізації цього права є актуальними і досі. Також ідеї та гасла більшовиків не можливо відкинути та одночасно перейти на новий світогляд, зазначеній темі надає гостроти прийнятий, нещодавно, Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [1], прийнятий 09.02.2015 року.

Однак, звернення та дослідження історичного минулого, не повинно нівелюватись та обмежувати його вивчення, тому комуністичні ідеї розуміння власності, висунуті К. Марксом та Ф. Енгельсом, потрібно знати, вивчати та усвідомлювати, як раз з позицій об'єктивності та плюралізму думок.

Концепція комуністичної власності відображається, зокрема, у комуністичній політико-правовій ідеології. Марксизм – ідеологічна течія, яка охоплює філософію, політичну економію і «теорію» революційного перетворення буржуазного суспільства в соціалістичне і комуністичне [2, с. 400].

Для прикладу можна навести декілька чинників, що стали каталізатором для формування цієї течії. По-перше, це економічні, політичні та соціальні умови, що склалися в країнах Західної Європи, по-друге – система політико-правових поглядів утопічного соціалізму.

Одними із основних завдань цієї ідеології були: звільнення пролетаріату від експлуатації та побудова суспільства, вільного від соціального гніту. К. Маркс та Ф. Енгельс продовжували справу Т. Мора («Утопія») [3], Т. Кампанели («Місто сонця») [4] та ін. – всі вони зображали суспільство, що було побудоване на таких засадах, як: соціальна рівність та вільна праця. К. Маркс вважав, що для побудови такого суспільства необхідно нівелювати приватну власність, яка була,

на його думку, фундаментом експлуатації людини людиною (причиною «відчуження» людини), а для того, щоб здійснити цю місію, історією був покликаний пролетаріат, що не залежав від приватної власності [5].

Погляди про відміну права власності К. Маркс обґрунтовує через роль держави. Він зазначає, що не існує держави, яка б цілком відповідала своєму призначенню, бо для того, щоб механізми держави функціонували за призначенням, необхідно звести нанівець приватний інтерес.

У категорії «держава» К. Маркс виокремлював такі основоположні аспекти, як: політична держава й матеріальна держава. На його думку, політична держава та її устрій розвиваються завдяки промисловості, власності й торгівлі. Що стосується матеріальної держави, то це – громадянське суспільство. З цього можна зробити висновок, що держава політична не є державою матеріальною. Політична держава створюється поступово, синтезуючи громадянське суспільство, торгівлю, власність і промисловість [5].

Наявність цих двох аспектів сприяє роздвоєнню особистості. У політичній державі більше проявляється приватний інтерес, у матеріальній переважає суспільний.

Щоб ліквідувати протистояння політичної держави й матеріальної держави, необхідно знищити приватний інтерес запровадженням істинної демократії. Тоді монархічний деспотизм заступить влада народу, яка й стане носієм державного устрою. Встановлення влади народу, демократії означатиме, за вченням К. Маркса, зникнення політичної держави. Тільки в цьому випадку, за демократичного устрою ліквідується різниця між політичною державою та громадянським суспільством, оскільки з ліквідацією приватної власності зникне й приватний інтерес, його заступить загальний, суспільний інтерес [5].

Згідно поглядів К. Маркса комунізм на першій фазі повинен привести до скасування приватної власності, однак не праці людини. Він пропонує встановити, той мінімум, який необхідний для задоволення потреб.

Людина може стати творцем історії лише у тому випадку, якщо здолає відчуження, якщо скасується приватна власність на засадах збереження й розвитку всього багатства культури. Такий комунізм рівноцінний завершеному гуманізму, бо він є справжнім вирішенням суперечності між людиною і природою, людиною і людиною, між існуванням та сутністю, між волею і необхідністю, між індивідом і родом [5].

К. Маркс запропонував ліквідувати приватну власність за допомогою соціальної революції і людської сили, яка здатна це зробити, – пролетаріату.

У 1844 р. К. Маркса починає співпрацювати з Ф. Енгельсом. Тоді К. Маркс створює «Економічно-філософські рукописи», де викладені такі центральні проблеми політичної економії, як: заробітна плата і класова боротьба, приватна власність і проблеми відчуження, суть людини і суспільства [6]. У 1884 р. Ф. Енгельс видав працю «Походження сім'ї, приватної власності й держави», в якій він розглянув проблеми розвитку людства від родового до державного устрою, пов'язуючи виникнення держави з приватною власністю і появою класів [7].

Ф. Енгельс вважав, що первісне суспільство базувалося на колективній власності й мало вплив на її органи (старійшину, збори тощо), які на той час не становили корпоративної структури, оскільки її функції та дії повністю задовольняли інтереси населення [7].

Сутність держави, за вченням Ф. Енгельса, з часом не змінилася. Виникнувши в епоху рабовласництва й феодалізму, вона, незважаючи на зовнішні ознаки демократизму, залишилася такою і з настанням капіталістичного устрою [7].

У рамках капіталізму виробничі сили зможуть піднятись до рівня, за якого існування приватної власності вже не буде необхідністю; з усуненням приватної власності зникнуть класи і сама держава як інструмент політичної влади багатих – саме таким Ф. Енгельс вбачав майбутнє суспільного розвитку.

Отже, К. Маркс та Ф. Енгельс у своїх наукових працях підіймали важливі питання (роль держава, заробітна плата, розвиток людства, поява класів), які є актуальними і досі, право власності не є виключенням. На мою думку, особа повинна володіти власністю та накопичувати свої блага, однак, дійсно, як зауважував К. Макс приватна власність може призвести до деградації особистості.

Список використаних джерел

1. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 09 квітня 2015 року №123 // Голос України. – 2005. – №87. – С. 1-10.

2. Прохоров А. М. Большой энциклопедический словарь / А. М. Прохоров. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2000. – 1456 с.

3. Мор Т. Утопия / Томас Мор [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http ://lib. ru/INOOLD/MOR/utopia.txt.

4. Кампанелла Город солнца / Кампанелла [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://lib.ru/INOOLD/ KAMPANELLA/suntown.txt.

5. Маркс К. Манифест Коммунистической партии / К. Маркс, Ф. Энгельс [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : https://vpered.wordpress.com/2009/09/18/marx-engelsmanifest/.

6. Маркс К. Избранные труды / К. Маркс, Ф. Энгельс [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : https://vpered. wordpress.com/2009/09/18/ marx-engels-manifest/.

7. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства / Ф. Энгельс [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.magister.msk.ru/library/babilon/deutsche/marx/engls 01r.htm.

ЛИКОВА Л.О., *студентка 3 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *О.І. МИСАК, старший викладач*
кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

МЕДИЧНА ПОСЛУГА ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Конституцією України закріплено, невід'ємне право людини на життя та охорону здоров'я [1]. Ці права є основними в правовому суспільстві та стають відправною точкою розвитку чинного законодавства України, що зумовлює необхідність постійного вдосконалення правового регулювання медичної діяльності. Як правило, медична діяльність має форму надання медичних послуг, які, незважаючи на наявність понад ста нормативних актів в галузі охорони здоров'я, не отримали легального визначення та окреслення їх ознак. Зазначене породжує низку проблем, зокрема визначення місця медичних послуг у системі об'єктів цивільних правовідносин тощо. Тож для реалізації зазначеного права охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Зазначене дозволяє стверджувати, що вся сфера охорони здоров'я, а отже і медичні послуги, мають a priori публічний характер та надаються всім особам, які звертаються за їх отриманням.

Правовідносини з надання медичних послуг характеризуються особливим об'єктом – медичною послугою, метою якої є поліпшення чи підтримання стану здоров'я. Останнє є специфічним правовим явищем, а саме у цивілістичному сенсі – особистим нематеріальним благом людини, яке не може бути передано другій особі або використано іншим чином, оскільки не має економічного змісту.

Включення гл. 63 «Послуги. Загальні положення» до ЦК України є значним досягненням процесу нормотворення та загального розвитку теорії послуг в юридичній науці. Послуги віднесено до договірних зобов'язань. Згідно зі ст. 177 ЦК України, послуга виступає окремим об'єктом цивільних прав серед речей, майнових прав, результатів робіт, результатів інтелектуальної, творчої діяльності, інформації, а також інших матеріальних і нематеріальних благ [2].

Незважаючи на прогресивний характер такого кроку, слід зазначити, що законодавець так і не спромігся надати чітке визначення послуги, що, безумовно, негативно впливає на розвиток цивільно-правових відносин. Що ж до поняття медичної послуги як окремого об'єкта цивільних правовідносин слід зазначити, що основний нормативний акт, який регулює медичну діяльність («Основи законодавства України про охорону здоров'я») не закріплює чіткого поняття медичних послуг. Основи законодавства містять лише норми, які відсилають до спеціалізованих словників понять і термінів Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ) [21]. Але зазначені нормативні документи також не закріплюють належного визначення. Таким чином, законодавство України не містить визначення медичних послуг, закріплюючи лише низку понять, які за своїм значенням близькі до сутності медичних послуг. Зокрема, наводиться поняття медичного обслуговування як діяльності закладів охорони здоров'я та фізичних осіб – підприємців, які зареєстровані та одержали відповідну ліцензію в установленому законом порядку, у сфері охорони здоров'я, що не обов'язково обмежується медичною допомогою [2]. Закріплено поняття медичної практики, під якою розуміється вид господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, який провадиться закладами охорони здоров'я та фізичними особами – підприємцями, які відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам, з метою надання медичної допомоги, визначеної законом, та медичного обслуговування [4].

Першочерговим питанням визначення місця медичних послуг є аналіз співвідношення системи цивільних правовідносин та системи цивільних прав, адже дане питання нормативно не регулюється, а наукова доктрина не містить сталого підходу щодо нього. Більшість

наукових позицій стосовно розмежування даних понять ґрунтується на тезі, що об'єктом правового регулювання виступають не самі явища навколишньої дійсності, а лише діяльність людей. Цим обумовлюється те, що тільки поведінка людей може бути об'єктом цивільних правовідносин. З огляду на це наголошується, що об'єкти цивільних прав та об'єкти цивільних правовідносин не є тотожними поняттями, а об'єктом відповідної поведінки учасників правовідносин виступають речі та інші матеріальні і нематеріальні блага. У зв'язку з цим під об'єктами цивільних прав пропонується розуміти матеріальні та нематеріальні блага, а під об'єктами цивільних правовідносин - лише поведінку учасників таких відносин [43, с. 203].

На основі зазначеного можна переконатися в тому, що медичні послуги та нематеріальні блага являють собою два самостійних об'єкти цивільних правовідносин, які є взаємопов'язаними, а надання медичних послуг неможливе без використання об'єктів нематеріальних благ.

Встановивши, що медичні послуги є окремим об'єктом цивільних правовідносин, доцільним визнається розкриття їх специфіки в контексті змісту ст. 178 ЦК України. В зазначеній статті визначено оборотоздатність об'єктів цивільних прав, які можуть перебувати у вільному та обмеженому обороті, або бути вилученими з цивільного обороту. Встановивши, що об'єкти обмежені або вилучені з цивільного обороту мають бути визначені законом, законодавець не закріпив єдиний перелік цих об'єктів, визначивши окремі з них в спеціальних нормативних актах. Враховуючи зміст ч. 2 ст. 178 ЦК України та усталений підхід до розуміння об'єктів, обіг яких обмежений у цивільному обороті, можна дійти висновку, що це об'єкти, які можуть належати лише окремим учасникам цивільного обороту, або обіг яких, їх придбання та відчуження може здійснюватися лише на підставі відповідного дозволу [3]. Перелік видів господарської діяльності, для здійснення яких необхідно отримання спеціального дозволу закріплено у Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [5]. В ст. 8 цього закону закріплено необхідність отримання ліцензії для зайняття медичною практикою, яка фактично і є наданням медичних послуг.

Зауважимо, що медичні послуги є об'єктом цивільного обороту, для надання (відчуження) якого необхідне отримання спеціального дозволу, що обмежує коло осіб, які можуть вчиняти правочини направлені на виникнення, зміну та припинення правовідносин з надання медичних послуг. Враховуючи зазначене, вважаємо, що медичні послуги є об'єктом цивільних правовідносин, який обмежено

в обороті. Це зумовлюється тим, що медичні послуги регулюють більш вузьку сферу правовідносин, ніж послуги в цілому, та характеризуються галузевою специфікою.

Список використаних джерел

1. Конституція України : [прийнято Верховною Радою України 28.06.1996 р. №254к/96-ВР] / Поточна редакція – тлумачення від 15.03.2016, підстава v001p710-16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ /96-%D0%B2%D1%80.

2. Цивільний кодекс України : [прийнято Верховною Радою України 16.01.2003 р. №435-IV] / Редакція від 01.04.2016, підстава 922-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada. gov.ua/laws/show/435-15.

3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : [прийнято Верховною Радою України 19.11.1992 р. №2801-XII] / Редакція від 01.01.2016, підстава 928-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12

4. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики : Наказ Міністерства охорони здоров'я від 02.02.2011 р. №49 // Офіційний Вісник України. – 2011. – №13.

5. Заіка Ю. О. Українське цивільне право : навч. посібн. / Ю. О. Заіка., І. С.Тімуш., О. О. Лов'як. – К. : КНТ, 2014. – 368 с.

6. Про ліцензування видів господарської діяльності : [прийнято Верховною Радою України 02.03.2015 р. №222-VIII] / Редакція від 01.01.2017, підстава 835-19, 1774-19 [Електронний ресурс]. − Режим доступу до ресурсу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19

ЛИКОВА Л.О., *студентка 3 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *С.М. ВАКОЛЮК, доктор філософії*
в галузі права, завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ВИЩИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ СУД УКРАЇНИ ЯК СУД ПЕРШОЇ ТА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Відповідно до ст. 32 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вищий спеціалізований суд у випадках, передбачених

процесуальним законом, розглядає справи відповідної судової спеціалізації як суд першої або апеляційної інстанції. Ця норма безпосередньо стосується Вищого адміністративного суду України (далі – ВАС України). Оскільки він є універсальним судом у системі судів України, бо має повноваження щодо розгляду відповідної категорії справ як суд першої, апеляційної і касаційної інстанції [1].

Питання щодо повноважень Вищого адміністративного суду України як суду першої інстанції в наукових працях досліджувалось лише фрагментарно. Загалом повноваженням судів присвячені праці відомих науковців В.І. Бутенка, К.В. Гусарова, П.Ф. Єлісейкіна, В.В. Комарова, В.Г. Перепелюка, О.П. Рябченко, В.І. Тертишнікова, М.Й. Штефана та ін.

Перш за все слід встановити підсудність справ ВАС України як суду всіх трьох інстанцій. В нашому розумінні підсудність – це розмежування компетенції між окремими ланками судової системи і між судами однієї ланки щодо розгляду і вирішення підвідомчих їм адміністративних справ. Перелік цих справ визначається з одного боку, нормами права, які визначають повноваження конкретного суду, а з іншого – характером і властивостями кожної окремо взятої адміністративної справи.

Відповідно до ст.18 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) ВАС України як суду першої інстанції підсудні справи щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму, справи про дострокове припинення повноважень народного депутата України, а також справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Відповідно до ст.177 КАС України як суду апеляційної інстанції ВАС України підсудні справи, розглянуті Київським апеляційним адміністративним судом як судом першої інстанції щодо рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії щодо встановлення нею результатів виборів чи всеукраїнського референдуму; справах про примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності [2].

У випадках встановлених законодавством, ВАС України виконує функції суду касаційної інстанції, яка є основною для цього суду.

Отже, правовий статус ВАС України в адміністративному судочинстві такий, що цей суд має повноваження на виконання функцій адміністративних судів усіх інстанцій. Серед науковців і до

сьогодні немає єдиного ставлення до такої універсальності ВАС України. Деякі науковці обґрунтовують думку, що особливо важливі, категорії справ у відповідній сфері мають розглядатися безпосередньо найвищою ланкою адміністративних судів – ВАС України.

Варто зазначити, що ще до прийняття чинного КАС України в нашій вже існували законодавчо закріплені норми, коли деякі, особливо важливі, категорії справ у адміністративно-правових відносинах розглядалися безпосередньо найвищою ланкою судової системи – Верховним Судом України. Так, ч. 2 ст. 243 Цивільного процесуального кодексу України від 18.07.1963 р. передбачалося, що ВСУ у складі трьох суддів розглядаються скарги на рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії, а також заяви Центральної виборчої комісії про скасування реєстрації відповідної особи як кандидата у Президенти України. Крім того, відповідно до ст.243 зазначеного кодексу Верховним Судом України також розглядалися скарги на всі інші рішення, дії або бездіяльність ЦВК. Тому не дивно, що подібні норми увійшли і до прийнятого Верховною Радою України КАС України [3].

Але більшість науковців вважають такі повноваження ВАС України аномалією у судовій системі України. І у зв'язку з цим, переконані, що треба вносити зміни в законодавство України, яке регулює адміністративне судочинство, оскільки кожен суд залежно від інстанції повинен виконувати лише властиві цій інстанції функції. До того ж варто зазначити, що в судах інших юрисдикцій (господарській, кримінальній та цивільній) такого немає.

Разом з ти Конституційний Суд України у рішенні від 29 серпня 2012 року №16-рп/2012 у справі про підсудність окремих категорій адміністративних справ визнав такими, що відповідають Конституції України положення ч. 4 ст. 18, ст. 171, ч. 1 ст. 180, ч. 2,6 ст. 183 КАС України [4].

До того ж Конституційний Суд України вважає, що законодавче регулювання підсудності окремих категорій адміністративних справ, визначених оспорюваними положеннями КАС України, забезпечує передумови для неупередженого здійснення правосуддя Вищим адміністративним судом України як судом першої інстанції протягом розумного строку, закріплює гарантії справедливого судового розгляду справи та встановлює порядок ухвалення судом обґрунтованого і законного рішення.

Також Конституційний суд України зазначив, що встановлення законом підсудності окремих категорій справ ВАС України як суду першої інстанції та як суду апеляційної інстанції гарантує право на

судовий захист та не обмежує його, не звужує змісту та обсягу вже закріплених законом прав та свобод, не порушує рівності громадян перед законом.

Отже, проведене нами дослідження вказує на те, що віднесення законодавцем до підсудності Вищого адміністративного суду України як суду першої та апеляційної інстанції зазначених вище категорії справ зумовлено складністю і ступенем важливості окремих спорів передбачених в Кодексі адміністративного судочинства України. Тому положення, які закріплюють універсальність Вищого адміністративного суду України (його можливість, в окремих випадках, виконувати функції судів першої та апеляційної інстанцій), на наш погляд, є необхідними та обґрунтованими. Оскільки таким чином забезпечується висока якість і об'єктивність рішень, які приймаються в зазначених справах.

Список використаних джерел

1. Про судоустрій і статус судів : Закон України від 07 липня 2010 року №2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17

2. Кодекс адміністративного судочинства : Кодекс України від 06 липня 2005 року №2747-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon0.rada.gov.Ua/laws/show/2747-15/paran27#n27

3. Смокович М. Вищий адміністративний суд України як суд першої інстанції : проблеми та перспективи / М. Смокович // Юридична Україна. – 2013. – №5. – С. 25-30.

4. Рішення Конституційного суду України про підсудність окремих категорій адміністративних справ : Рішення від 29 серпня 2012 року №16-рп/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-12

ЛЯШКОВ Т.Ю., *студент 1 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького коледжу Університету «Україна»,
науковий керівник: *Л.М. ВАКОЛЮК, викладач*
кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

МІСЦЕВІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У СВІТЛІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Державно-управлінська діяльність полягає в обов'язкових

змінах форм і методів цієї діяльності, що диктується умовами суспільного розвитку. Такі зміни особливо необхідні в періоди виникнення кризових ситуацій, у випадках коли системи державного управління не можуть забезпечити ефективність управлінського впливу, не встигають своєчасно та ефективно реагувати на ті зміни соціально-економічних відносин, які відбуваються в країні.

Однією з проблем, яку необхідно вирішувати Україні сьогодні, коли вона стала на шлях незалежного розвитку є недосконала владна організація, та відповідно неефективна діяльність влади.

Підвищенню ефективності державного управління в країні сприятиме адміністративна реформа, яка є підґрунтям для вирішення й інших проблем.

Будь-яка реформа має на меті якісні зміни системи управління, зорієнтовані на громадянина – платника податків і носія влади. Це концептуальні засади системних змін у наданні державою публічних послуг громадянам, а також залучення останніх до формування державної політики.

Якість державного управління залежить від збалансованості політико-адміністративної системи та впровадженні механізмів ефективного управління суспільними проблемами. Місцеві органи виконавчої влади та місцевого самоврядування є посередником у відносинах громадянин-держава. Тому організація діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування потребує якісних радикальних змін, направлених на забезпечення реалізації інтересів громадянина. Зокрема, є нагальною проблема, яка визначає організаційно-правові засади діяльності місцевих органів виконавчої влади в Україні [1].

Над питанням становлення державної регіональної політики працювало багато вчених, як українських так і зарубіжних. Серед них Х. Армстронг, В. Новікова, В. Цвєткова, І. Черленяка, О.І. Максименко та інші, які прийшли до висновку про необхідність комплексного проведення реформ, інституційних змін у діяльності органів виконавчої влади та місцевих зокрема.

На думку Максименка О. І. «одним із важливих напрямів адміністративної реформи в країні є формування на регіональному і місцевому рівнях демократичної гнучкої та ефективної організації управління. Це передбачає перебудову системи місцевих органів виконавчої влади та системи місцевого самоврядування, подальшу децентралізацію управління» [3].

Адміністративна реформа має проходити у кількох напрямках. Перший – розроблення нормативно-правової бази, яказможе

забезпечити функціонування системи державного управління в Україні. Другий – формування нових інститутів (як то наприклад інститут префектури), організаційних структур та інструментів здійснення державного управління. Третій – кадрове забезпечення нової системи державного управління(тобто підготовка кадрів та їх відбір на конкурсних засадах). Четвертий – формування тазміцнення нових фінансово-економічних основ функціонування державного управління. П'ятий – наукове та інформаційне забезпечення системи державного управління, формування механізмів наукового та інформаційного моніторингу її функціонування. Шосте – впровадження ІТ-технологій в управлінську діяльність. Найбільш складною проблемою адміністративної реформи в Україні є реформування організаційних структур виконавчої влади.

Реалізація адміністративної реформи має забезпечити ефективність публічного управління зокрема в якості надання адміністративних послуг населенню, практичного запровадження принципу субсидіарності, удосконалення форм і методів взаємодії між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, делегування повноважень, питання розподілу фінансових ресурсів та ін. [6].

Адміністративно-територіальна реформа в Україні має бути тісно пов'язана з реформуванням системи місцевого самоврядування, оскільки саме завдяки забезпеченню та реалізації реформи місцевого самоврядування вирішуватимуться такі важливі цілі, як: досягнення належного та ефективного розподілу повноважень між центральною владою і конкретними адміністративно-територіальними одиницями на засадах децентралізації публічного управління; створення ефективної і стабільної системи функціонування територіальних громад та їх органів, забезпечення прозорості цієї діяльності, мінімізація умов для корупції; створення умов для безпосередньої участі жителів у вирішенні питань місцевого значення; забезпечення організаційної та фінансової самостійності територіальних громад і наближення їх до європейських стандартів; надання більшості адміністративних послуг на рівні конкретних адміністративно-територіальних одиниць; формування дієвих місцевих бюджетів; створення умов, що сприяють сталому розвитку територіальних громад; створення умов для належного матеріального, фінансового та іншого ресурсного забезпечення виконання завдань і функцій територіальних громад [2, с. 175].

Кажучи про розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування і органами виконавчої влади доцільно акцентувати

увагу на делегуванні повноважень від одних до інших. Необхідно пам'ятати, що цей процес повинен відбуватися із дотриманням певних вимог. Насамперед, повноваження, що передаються органам місцевого самоврядування, повинні бути стандартизовані, для чого необхідно розробити чіткі індикатори якості відповідних публічних послуг, а також критерії оцінки успішності виконання делегованих повноважень. Тобто процес делегування повноважень не може реалізовуватись поза своїм системним зв'язком з процесом контролю за тим, як ці повноваження реалізуються і якими є соціальні наслідки здійсненого делегування. Цей контроль фактично забезпечує ефективний зворотний зв'язок між державою та місцевим самоврядуванням у вигляді встановлення відповідних інституцій і створення системи консультацій між державними органами та органами місцевого самоврядування через їх асоціації. Причому контроль здійснюється як місцевими органами виконавчої влади, так і громадськістю. Таким чином, взаємодія місцевих органів влади з інститутами громадянського суспільства є ще одним питанням яке має вирішити адміністративна реформа.

Таким чином, метою реформування державного управління на регіональному рівні є підвищення якості життя людей за рахунок створення умов для сталого розвитку територіальних громад, члени яких матимуть можливість ефективно захищати власні права та інтереси, отримувати якісні публічні послуги, брати активну участь у вирішенні питань місцевого значення [6].

Реформування системи місцевого управління в Україні проходить на засадах децентралізації, деконцентрації владних повноважень і ресурсів відповідно до принципу субсидіарності. Метою є створення системи самоврядування, в якій органи влади на кожному рівні мають прямі демократичні мандати, отримані на основі вільних виборів.

Отже, адміністративна реформа передбачає внесення змін до Конституції України щодо адміністративно-територіального устрою. Зокрема в основному Законі, закріплено, що територія України поділена на громади, які є первинною одиницею у системі адміністративно-територіального устрою України.

З Конституції вилучаються поняття «місцеві державні адміністрації» та, відповідно, скасовується інститут голів місцевих державних адміністрацій. Натомість основні повноваження зосереджуються на базовому рівні – у громаді.

Також передбачається утворення виконавчих органів місцевого самоврядування громади, які є підконтрольними і підзвітними раді

громади. При цьому голова громади головує на засіданнях ради громади, очолює виконавчий орган місцевого самоврядування громади. У свою чергу, районна рада, обласна рада обирає зі свого складу відповідно голову районної ради, голову обласної ради, який очолює виконавчий комітет ради.

Разом з тим децентралізація не означає послаблення центральної влади в таких питаннях, як оборона, зовнішня політика, національна безпека, верховенство права, дотримання прав і свобод людини.

Суттєвими є корективи, що вносяться в статтю 118 та 119: «для нагляду за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування пропонується запровадити інститут префектів». Проектом передбачено, що префекта призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Кабінету міністрів президент. Префект зупиняє дію актів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України з одночасним зверненням до суду.

Список використаних джерел

1. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. №586-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=586-14

2. Коментар до Конституції України / голова ред. колегії В. Ф. Опришко. – К., 1996. – 376 с.

3. Максименко О. І. Удосконалення діяльності районних державних адміністрацій в етнонаціональній сфері / О. І. Максименко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2012-02(8)/12moiaes.pdf

4. Новий курс : реформи в Україні. 2010-2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.

5. Реформування системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=411

Скрипнюк О. В. Адміністративно-територіальна реформа в умовах демократичного та авторитарного режимів : питання реалізації та розвитку // Правова держава. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 20. – С. 175.

МЕЛЬНИК О.А., *викладач*
Вінницького коледжу Університету «Україна»

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ВИМІРИ МІЖЛІТЕРАТУРНОГО ДІАЛОГУ ЯК МЕТОД ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ-ПРАВОЗНАВЦІВ

Осмисливши суть нового підходу до викладання літератури як до мистецтва слова, викладач формує читача, який розуміє зміст твору.

Як часто ми спостерігаємо, що люди, почувши одну пісню, переглянувши один фільм або прочитавши один твір, мають зовсім різні відчуття, змальовують по-різному образи, роблять різні висновки. Недаремно народна мудрість твердить: «На колір та смак товариш не всяк!».

Над цією проблемою працювали доктор пед. наук Куцевол О.М., проф. Бахтин М.М., Білецький О.І., Тимошенко З.І., Греков А.М., Гапон Ю.А., Палеха Ю.І., Брушлинский А.В., Поликарпов В.А., Буяльский Б.А.

Мета статті полягає у дослідженні впливу викладача на світосприйняття студента, формування принципово нового бачення тексту.

М. Бахтін писав: «Побачити й зрозуміти автора – означає побачити й зрозуміти іншу, чужу свідомість та її світ» [9, с. 40]. Підтримуючи автора цієї думки ми вважаємо, що доцільно розглядати твори та навчати літературі саме в такому аспекті.

Як відомо з вікової психології, навчання без повної довіри та відвертості суб'єкт-суб'єктних відносин неможливе. А щирість в стосунках досягається лише шляхом бесіди й визнання важливості й особливості думок усіх учасників бесіди.

М. Бахтін, розробляючи концепцію гуманітарного тлумачення й розуміння тексту (художнього твору) наполягав на живій розмові з книгою, саме на діалозі, а не на переказі [9, с. 26].

Тож, на нашу думку, психологічними характеристиками навчального діалогу є рівноправність усіх учасників діалогу, уміння слухати інших та висловлювати власну ідею, толерантність до думок, що не збігаються з твоїми власними.

На заняттях літератури монологічне навчання може лише нашкодити. Нав'язувати своє прочитання твору викладач не має права, тому що кожна людина має свій мікросвіт і власне розуміння прочитаного, і в процесі прочитання твору зустрічаються декілька світів одночасно:

1. Викладач, що «рекламував» твір (активізував навчальну діяльність учнів).

2. Автор твору зі своїми особливостями світосприйняття.

3. Сам твір.

4. Епоха, історичні події, розуміння читачем часу розгортання подій твору.

5. Чинні особи твору і т. д.

Викладач на занятті – це диригент, а мелодію мають зіграти учні, причому кожен на своєму інструменті. І скільки студентів будуть читати твір, стільки мікросвітів буде задіяно в діалозі словесник – автор – твір – читач.

Кожен викладач, що працює у ВНЗ І-ІІ рівня акредитації, не раз ставив собі запитання, чому учні, навіть ті, що читають твори спрямовано, за заздалегідь запропонованими запитаннями, акцентують свою увагу на різних деталях, подіях, рисах характеру персонажа. Адже ми маємо справу з уже сформованими, але ще змінюваними особистостями.

У кожного студента – свої проблеми, свої вподобання. На кожного вже зранку починають впливати різноманітні зовнішні фактори. У людей різняться погляди на життя, ставлення до будь-якого чинника, що формує світобачення особистості (до ідей, авторитетів, предметів вподобань, до буття взагалі). Тому враження від подій у творах – різні (рис. 1).

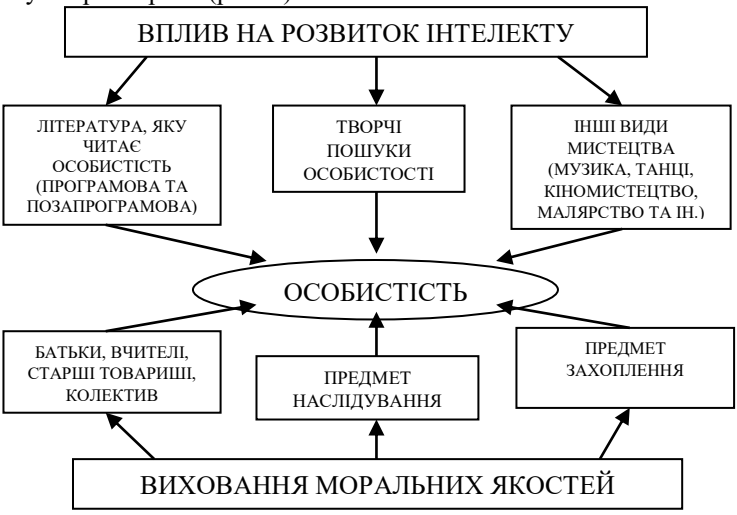

Рис. 1. Фактори впливу на особистість

І хоча методи впливу на студентський колектив одні й ті самі – результати будуть різнитися обов'язково!

Якщо група, що навчається, прочитає твір за заданими наперед акцентами (спрямоване читання), результати все ж будуть різні, і на одні і ті ж запитання будуть дані різні відповіді.

У групі студентів І курсу (спеціальність: «Правознавство») було проведено дослідження, у якому взяли участь 2 групи осіб. Студентам-правознавцям та майбутнім соцробітникам було запропоновано проаналізувати вірш В. Симоненка «Чи знаєш, що ти людина?», відповівши на такі запитання:

1. Хто є автором цього вірша? Згадайте нелегку долю поета. Що особливого зробив В. Симоненко для України?
2. Яка ідея цього вірша?
3. Яке головне запитання постає перед читачем?
4. Що необхідно Людині, щоб прожити життя гідно й щасливо?
5. Яке головне завдання Людини на Землі?
6. Чи є в Людини якісь обов'язки?
7. Чому автор акцентує увагу на слові «ОДИН», «ЄДИНИЙ»?
8. Що необхідно зробити Людині, причому, треба спішити?
9. Чому кожній людині необхідно відчути муку?
10. Які почуття будить вірш?

В експериментальній групі студентам перед виконанням завдання на занятті з історії було прочитано міні-лекцію про шістдесятників, про мистецько-літературне угрупування, на чолі якого стояв В. Симоненко, а на занятті з зарубіжної літератури (Тема: Уолт Уїтмен. Збірка «Листя трави») теж висвітлювалась тема про Людину як центр Всесвіту. Мета нашого дослідження – довести, що викладач впливає на світосприйняття студента, формуючи принципово нове бачення тексту. У контрольній групі навчання велося за традиційною програмою.

Аналіз письмових робіт показав, що відповіді обох груп принципово відрізнялися.

В експериментальній першій групі, де в експерименті брали участь викладачі історії та зарубіжної літератури, відповіді були яскравішими, більш повними, розгорненими, не схожими одна на одну, хоча студенти відтворювали увесь фактичний матеріал, що за домовленістю викладали лектори на своїх заняттях, дехто згадував телепередачі про В.Симоненка, переглянуті напередодні.

У контрольній групі, не зважаючи на те що творчість і біографію Василя Симоненка вивчають у восьмому класі, не всі студенти без домашньої підготовки змогли відповісти на запитання

про автора твору й зрозуміли зміст вірша в повній мірі. Судження були уривкові, неглибокі (рис.2).

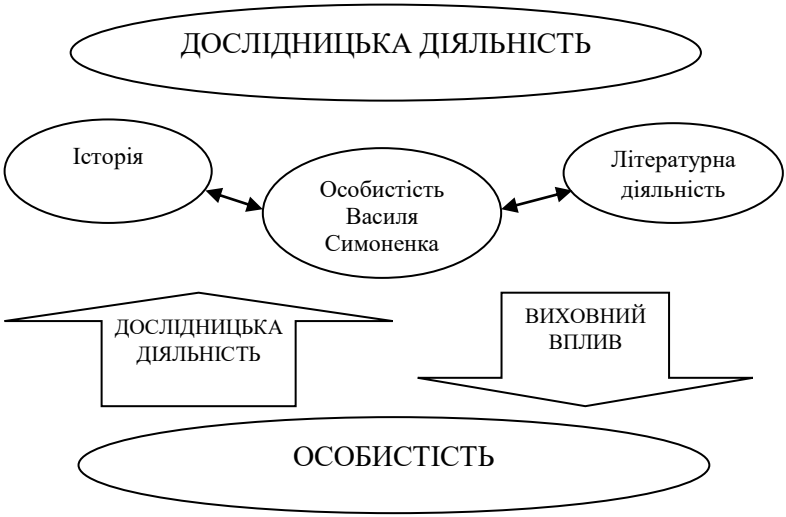

Рис.2. Вплив дослідницької діяльності на формування мікросвіту особистості

Отже, інтертекстуальний підхід до викладання літератури (бачити текст у світовому контексті історії, літератури та культури) має на увазі співпрацю викладачів суміжних предметів, взаємопроникнення програмного матеріалу, розгляд будь-яких текстів як єдиного всесвітнього полотна, у вивченні якого беруть співучасть і вчитель, і учень, і письменник, і текст, й інформаційний простір (мережі Інтернет, телебачення, усні розмови, екскурсії, виховні години тощо).

Список використаних джерел

1. Абрамова И. А. Педагогический риск : теория и практика / И. А. Абрамова // Магистер. – 1999. – №5.

2. Амонашвили Ш. А. Единство цели : пособие для учителя / Ш. А. Амонашвили. – М. : Просвещение, 1987. – 206 с.

3. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процеса / Ш. А. Амонашвили. – Минск : Университетское, 1990. – 560 с.

4. Ананьев В. И. Психологи студенческого возраста / В. И. Ананьев // Современные психологические проблемы высшей

школы. – Л. : Ленингр. Ун-т, 1974. – С. 13-20.

5. Бахтин М. М. Автор и герой : к философским основам гуманитарных наук / М. М. Бахтин. – СПб. : Азбука, 2000. – 436 с.

6. Бахтин М. М. Смелее пользоваться возможностями / М. М. Бахтин // Новый мир. – 1970. – №11.

7. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества : сб. избр. трудов / М. М. Бахтин. – М. : Искуство, 1979. – 423 с.

8. Білецький О. І. В майстерні художника слова : збірник праць у 5 т. / О. І. Білецький. – Т.3. – С.274-490.

9. Білоус П. В. Психологія літературної творчості : книга для вчителів та учнів / П. В. Білоус. – Житомир, 2004. – 96 с.

10. Брушлинский А. В., Поликарпов В. А. Диалог в процессе познания / А. В. Брушлинский, Б. Ф. Лобов // Познание и общение. – М. : Наука, 1988. – С.63-69.

МЕЛЬНИК Я.О., *студент 2 курсу*
Вінницького коледжу Університету «Україна»,
науковий керівник: *О.І. МИСАК, старший викладач*
кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ГЕНЕЗА ІНСТИТУТУ ОПІКИ І ПІКЛУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

У контексті євро інтеграційних прагнень нашої держави інститут опіки і піклування, потребує вдосконалення законодавчого регулювання з урахуванням національних правових традицій. Проблеми правового регулювання опіки та піклування були і є актуальними в будь-якому суспільстві, зважаючи на те, що кожне цивілізоване суспільство дбає про своє майбутнє. В українській правовій традиції, зважаючи на її тривале формування, виробилися свої особливості цього важливого інституту. Вивчення та узагальнення досвіду становлення і розвитку національного права, окремих його інститутів, сприятиме ефективнішому правовому регулюванню суспільних відносин. Опіка та піклування являють собою інститут приватного права, спрямований на забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів певних категорій осіб – малолітніх та неповнолітніх, повнолітніх осіб, які за станом здоров'я чи з інших причин не можуть самостійно (повністю або частково) здійснювати свої права і виконувати обов'язки. Опіка може

встановлюватися і стосовно майна. Таке розуміння опіки та піклування передбачено законодавством України.

Відзначимо, що ще у 996 році князь Володимир Великий доручає піклування і нагляд за сиротами, убогими та подорожніми представникам духовенства. Причому турбота про дітей-сиріт з боку князя не обмежувалася покладанням даних обов'язків на Церкву [2, с. 6]. Як світська, так і церковна влада феодального суспільства залишають наразі без уваги порушення у сімейних стосунках, зокрема, побиття батьками дітей причому і тих, що були під опікою також [3, с. 100]. В подальшому в містах з Магдебурзьким правом зловживання опікунами своїми правами, недобросовісне їх виконання чи повна відсутність в дитини опікунів призводили до прямого втручання в регулювання даних суспільних відносин з боку монархів. Грамота Яна Казимира, надана райцям Львова у 1666 році, стосувалась порядку вибору опікунів для дітей-сиріт. Досить революційною нормою в цій грамоті є обов'язок міських райців призначати опікунів усім без винятку сиротам, незалежно від їх «статусу, походження і нації». Таким чином, монарх намагався забезпечити захист інтересів усіх позбавлених батьківського піклування дітей, а не лише тих, чиї батьки належали до братств чи аристократичної верхівки [4, с. 481].

Зауважимо, що у Руській Правді отримують формальне вираження кілька норм, що регулюють опіку. Матір, в разі смерті батька, автоматично ставала опікуном за умови, що не вийде вдруге заміж. Якщо ж таке ставалося, то призначали опікунів з числа родичів, віддаючи пріоритет чоловікам по батьківській лінії [5, с. 35]. Також важливою була зміна пріоритетів в опіці, відтепер опікун мав дбати, передусім, про особу малолітнього, а вже потім про управління його майном. Виховання опікуваного ставиться на перше місце серед обов'язків опікуна, причому, в разі недостатності коштів для належного виховання, опікун може звернутися по допомогу до благодійних організацій. Щодо забезпечення та примноження майна опікуваного, то ці обов'язки могли покладатися безпосередньо на самого опікуна чи спів опікуна. У особливих випадках передбачалося призначення куратора або справника, уповноваженого вести справи як малолітніх сиріт, так і божевільних, марнотратців, ще не народжених, глухонімих, тимчасово відсутніх та в'язнів.

У Правах, за якими судиться малоросійський народ, 1743 року було кодифіковано правові норми Третього Литовського статуту, німецького права та звичаєвого українського права, яке прирівнювалося до «закону неписаного» [5, с. 50]. Вперше зустрічається норма, яка врегульовує поведінку вдівця, який після

смерті дружини автоматично ставав опікуном малолітніх дітей-напівсиріт. Він мав досить широкі права щодо опікуваних і майна, що їм залишила матір, але в разі зловживань діти після досягнення повноліття (18 років для чоловіків та 13 років для дівчат або доки дівчина не буде видана заміж) могли позиватися до нього про відшкодування їм збитків. Відзначимо досить широкі права опікуна зі сторони. Йому дозволялося на свій розсуд керувати майном опікуваного і навіть інвестувати вільні кошти в нерухомість, землю та «давати надійним купцям на їх промисел» під помірні відсотки. При припиненні опіки для опікуна фактично наставав підсумок його діяльності щодо управлінням майном опікуваного [5, с. 51].

Революційні події 1917-1920 років та створення Української Народної Республіки не внесли змін до норм, що стосуються опіки і піклування. Суттєві зміни відбулися вже в Радянській державі: запровадили нові підходи до ролі і місця дитини в суспільстві, охорони її інтересів у разі відсутності батьківського піклування тощо. Характерною ознакою радянського законодавства про опіку і піклування стало повне заперечення та нехтування попереднього досвіду регулювання цих суспільних відносин. Перші спроби впровадження нового опікунського законодавства втілилися в українському Кодексі законів про акти громадянського стану, про сім'ю та опіку 1919 року, але враховуючи складні політичні події (громадянська війна), йому так і не судилося вступити в дію. [6, с. 87]. Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб та акти громадянського стану 1926 р. чітко розмежовував поняття опіки і піклування. Опіка встановлювалася над неповнолітніми до чотирнадцяти років, а також над особами, визнаними в судовому порядку слабоумними чи душевнохворими, а також над майном померлих чи безвісті відсутніх. Піклування встановлювалося над неповнолітніми у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, а також неповнолітніми, якщо «вони в силу свого фізичного стану не можуть самостійно захищати свої права», і полягало в наданні допомоги підопічним, наданні згоди на укладення договорів [3, с. 26]. Зауважимо, що діти-сироти віком від 14 до 16 років могли укладати трудовий договір без дозволу піклувальників. Але в такому разі право поступати на роботу реалізовувалося лише з дозволу інспектора праці. Загалом справами опіки і піклування займалися сільські, селищні чи міські ради, на які покладався обов'язок вчасно виявити особу, котрій потрібно встановити опіку чи піклування, призначити опікуна або піклувальника та слідкувати за належним виконанням останніми своїх обов'язків.

Від середини 1940-х рр. у радянській системі опіки спостерігаються явища конвергенції [6, с. 71]. Це знаходить свій вияв у повороті від переважно державних форм опікування сиротами та дітьми, позбавленими батьківської опіки, до недержавних, а також у переході держави до матеріального стимулювання опікуна (поширення т.зв. патронату) тощо.

Отже, при вдосконаленні чинного законодавства у сфері опіки і піклування в Україні повинні враховуватися історичні особливості його розвитку, що полягають у домінуванні сімейних форм опіки, належному захисті майнових інтересів опікуваного (при потребі призначення професійних управляючих майном), встановленні юридичної відповідальності опікуна за неналежне виконання чи зловживання своїми правами щодо опікуваного; впровадженні системи заохочень за належне виконання опікуном своїх обов'язків.

Список використаних джерел

7. Цивільний кодекс України : кодекс прийнято Верховною Радою 16.01.2003 №435-IV. – Редакція від 01.04.2016, підстава 922-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15

2. Нечаева А. Н. Охрана детей-сирот в России (История и современность) / А. Н. Нечаева. – М. : Дом, 1994. – (Проблемы детства : наука и практика). – 176 с.

3. Цивільне право України : Договірні та недоговірні зобов'язання : підручник / С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, Ю. О. Заіка та ін.; за заг. ред. С. С. Бичкової. – К. : Алерта, 2014. – 496 с.

4. Привілеї міста Львова (XIV-XVIII ст.) / упор. М. Капраль, наук. ред. Я. Дашкевич, Р. Шуст. – Львів : Львівське відділення Інституту української археології та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України; Львівський національний університет ім. І. Франка. – 544 с.

5. Інститут опіки і піклування в Україні : історико-правове дослідження : монографія / Н. Я. Рудий. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 216 с.

6. Михеева Л. Ю. Опека и попечительство : Теория и практика / Л. Ю. Михеева; под. ред. Р. П. Маланковой. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 368 с.

МИСАК О.І., *старший викладач*
кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ДО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Інтернаціоналізація міжнародних відносин передбачає співробітництво в різних сферах міжнародного права широкого кола суб'єктів, серед яких особливе місце посідають міжнародні міжурядові організації як самостійні учасники таких правовідносин. Зважаючи на зростання кількості міжнародних організацій та обсягу їх повноважень, проблема їх відповідальності є досить актуальною, адже у сучасній міжнародно-правовій літературі їй приділяють недостатньо уваги і вона поки що не знайшла достатнього відображення чинних міжнародно-правових актах.

У цьому зв'язку рівень нормативно-правової регламентації інституту міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій виступає індикатором надійності останніх як партнерів для реалізації спільних проектів. Затвердження Генеральною Асамблеєю ООН своєю Резолюція від 27 лютого 2012 року тексту Статей про відповідальність міжнародних організацій, розроблених Комісією міжнародного права ООН з кодифікації та прогресивного розвитку та прийнятих нею в другому читанні у червні 2011 року, стало значним кроком для правового забезпечення міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій надали поштовх подальшого становлення та розвитку інституту міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій. Відповідна необхідність продиктована практикою міжнародних міжурядових організацій в сфері проведення миротворчих операцій та надання фінансової допомоги для реалізації державних проектів.

Міжнародні організації в процесі участі в міжнародних відносинах реалізують свободу волі, яка, незважаючи на свій похідний від волі держав-членів характер, є відособленою та самостійною. Однак, якщо міжнародна організація неправомірно реалізує свободу її волі, що виявляється у факті вчинення нею правопорушення, в результаті чого виникають правовідносини між потерпілою стороною та правопорушницею, суть яких зводиться до обов'язків щодо припинення неправомірних діянь, вжиття запобіжних заходів щодо

забезпечення виконання зобов'язань у разі необхідності ліквідації несприятливих наслідків відповідного правопорушення та відшкодування збитків потерпілим суб'єктам, тоді відповідальність міжнародної організації набуває негативного характеру.

Тим часом загальна теорія держави і права та доктрина міжнародного права в більшості наукових досліджень формулює загальний перелік юридичних підстав відповідальності міжнародних організацій таким чином: 1) загальні принципи права; 2) міжнародні договори; 3) міжнародні звичаї та 4) односторонні акти міжнародних організацій. Поряд із цим, деякі правники вважають, що юридичними підставами міжнародно-правової відповідальності міжнародних організацій, окрім тих, що перелічені вище, є угоди між приймаючою державою та міжнародною організацією про заснування штаб-квартири останньої і норми та принципи міжнародного гуманітарного права.

Отже, міжнародно-протиправне діяння міжнародної організації, як фактична підстава настання негативної міжнародно-правової відповідальності міжнародних організацій, виявляється у неправомірній реалізації з боку міжнародної організації поведінки безпосередньо через своїх органів та агентів, органів та агентів відряджуючих держав/міжнародних організацій або шляхом опосередкованої участі в поведінці держав чи інших міжнародних організацій. При цьому юридичною підставою виникнення негативної відповідальності міжнародних організацій виступають їхні зобов'язання. Вважаємо, що до джерел зобов'язання слід віднести: чинні для міжнародних організацій міжнародні договори, міжнародні звичаї, імперативні норми загального міжнародного права, основні принципи міжнародного права, односторонні акти міжнародних організацій, загальні принципи права, установчі акти міжнародних організацій, рішення міжнародних міжурядових організацій, прийняті згідно із установчими актами останніх, встановлена практика міжнародних міжурядових організацій, судові та арбітражні рішення, котрі є обов'язковими для конкретної міжнародної організації. Необхідність виділення норм загального договірного права як джерел юридичних підстав міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій, визначається важливістю підвищення ефективності правомірної поведінки міжнародних міжурядових організацій.

Список використаних джерел

1. Доклад о работе 63 сессии Комиссии международного права. Глава V. Ответственность международных организаций (Женева,

26 апреля-3 июня и 4 июля-12 августа 2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://untreaty.un.org/ ilc/reports/2011/2011 report.htm

2. Міжнародне публічне право : підручник у 3 т. / В. Ф. Антипенко, Л. Д. Тимченко, О. В. Бєглий, О. А. Радзівілл. – К. : НАУ, 2012. – Т. 1. – 420 с.

3. Галенская Л. Н. Ответственность международных неправительственных организаций / Л. Н. Галенская // Журнал международного частного права. – 2013. – №2. – С. 3-23.

МИСАК О.І., *старший викладач*
кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»,
ПАСТУХ Д.О., *студентка 4 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»

ДО ПИТАННЯ ВАЖЛИВОСТІ ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСТВА ЯК ПОСТІЙНОГО ПРАВОВОГО ЗВ'ЯЗКУ ОСОБИ І ДЕРЖАВИ

Одним з основних прав людини відповідно до Загальної декларації прав людини є право на громадянство. Саме громадянство є тією підставою, яка дає особі, що має статус громадянина, можливість володіти повним комплексом прав, свобод і виконувати обов'язки, закріплені законодавством певної держави. Основою громадянства є суспільне відношення особи і держави, і, будучи правовим виразом цього відношення, громадянство забезпечує чіткі, стабільні стосунки між державою і особою. Від того, як будуть урегульовані питання громадянства, залежить стан і стабільність держави. З'ясування юридичної природи громадянства допомагає осягнути юридичну природу самої держави. Розуміння громадянства, а також регулювання його окремих питань, тісно пов'язане і з місцем та роллю людини в державі, відображаючи існуючий рівень розвитку суспільних відносин.

Науково-теоретичною базою для дослідження конституційно-правового інститутугромадянства України стали праці таких вітчизняних і зарубіжних учених, як Л.М. Альбертіні, М.О. Баймуратов, Р.Б. Бедрій, О.Л. Копиленко, В.С. Кульчицький, О.В. Марцеляк, В.Ф. Погорілко, П.М. Рабінович, Ю.М. Тодика, І.І. Тункін, О.Ф. Фрицький, В.М. Шаповал, Ю.С. Шемшученко та ін.

Слід зазначити, що визначення громадянства як належності до держави характеризують міжнародно-правову сторону громадянства. У сфері міжнародно-правових відносин прийнято вживати термін «державна належність», який означає, що між особою і державою існує юридичний зв'язок особливого характеру, але при цьому особа може і не бути громадянином. Особа, зв'язана державною належністю, політично підвладна відповідній державі і має право на міжнародно-правовий захист з її боку. Але якщо особа не є громадянином, держава не зобов'язана гарантувати їй права і свободи у повному обсязі.

Розгляд громадянства як статусу зводить його до звичайного юридичного факту і не враховує ролі громадянина в суспільстві. Громадянство не є простим і тим більше порожнім або ж «невідомим» статусом. Адже загальновідомим є те, що пов'язується з громадянством та його функціями в сучасному суспільстві, зокрема, інтеграційною.

У ст. 1 Закону України «Про громадянство України» дане наступне визначення громадянства: «Громадянство України – правовий зв'язок між фізичною особою та Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках [9].

Громадянство – перш за все стійкий правовий зв'язок між особою та державою. Стійкість громадянства дуже важлива його ознака, його юридичний критерій. Громадянство є стійким в силу того, що права та обов'язки, які складають його зміст, також є стійкими. Але права та обов'язки, що входять до змісту громадянства, в свою чергу є стійкими саме тому, що належать до його змісту. Говорячи про правовий зв'язок, ми маємо на увазі відносини між особою та державою, виражені в сукупності взаємних прав і обов'язків. Якщо йдеться про належність особи до держави, то передбачається підпорядкування їй громадянина, поширення на особу суверенної влади держави. Отже, можна стверджувати, що громадянство – це стійкий правовий зв'язок між державою та особою, внутрішньою складовою якого є відносини (зміст правового зв'язку), а зовнішньою – належність (форма правового зв'язку).

Отже, особа, яка є громадянином, перебуває в стійкому правовому зв'язку з державою. Проте в правовому зв'язку з державою перебувають також іноземці та особи без громадянства, що проживають на території цієї держави. Але коли ці особи залишають територію держави або якщо настають інші підстави, втрачається й правовий зв'язок між ними. Тобто зв'язок між іноземцем (особою без громадянства) і державою, по суті, є зв'язком фактичним, тимчасовим. Щодо громадянина, то фактичний зв'язок його з державою може бути

відсутній. Так, за сучасних умов можливі випадки, коли громадянин утратив будь-який зв'язок зі своєю державою, але, тим не менше, зберігає своє громадянство, оскільки суверенна влада держави поширюється на її громадян незалежно від місця їхнього перебування – у межах даної держави чи поза її межами. Саме тому до ознак громадянства як правового зв'язку особи з державою відносять стійкий характер їхніх відносин [2, с. 38].

Стійкість громадянства є основним правовим критерієм, який відрізняє його від правового зв'язку, який існує між державою та іноземцями, що тимчасово чи постійно проживають в ній. Іноземці можуть мати права і нести обов'язки, аналогічні до прав та обов'язків, якими володіють громадяни держави їх перебування. Але це не дає підстав вважати їх громадянами або ж включати до змісту громадянства лише ті права та обов'язки між особою та державою, які відрізняють громадян від іноземців.

Крім правової стійкості громадянство володіє ще однією ознакою. Воно засноване на фактичному зв'язку особи з державою. Держава на власний розсуд встановлює умови набуття і втрати свого громадянства. Необхідність фактичного зв'язку громадян з державою означає не лише те, що громадянство надається особам, які вже фактично пов'язані з даною державою. Критерій фактичного зв'язку не є обов'язковим з правової точки зору. Тому можна говорити, що фактичний зв'язок особи з державою лежить в основі громадянства лише в принципі. Однак виключення не можуть порушити загального правила. Більшість громадян будь-якої держави завжди фактично з нею пов'язані [3, с. 138].

Всі згадані вище ознаки характеризують громадянство як багатоаспектну категорію, для пізнання якої необхідно зрозуміти її сутність, зміст та форму. Сутність громадянства – це головна, основна ознака громадянства, що визначає його зміст та функції [2, с. 29]. Саме тому належність особи до народу держави і є сутністю громадянства. Такий підхід до характеристики сутності громадянства логічно обґрунтований, так як неможливо не бачити, що за належністю особи до народу держави криються реальні суспільні відносини конкретної особи з певною державою. Сутність цих суспільних відносин становить предмет регулювання одного з інститутів конституційного права – інституту громадянства.

Виходячи з викладеного, громадянство України може бути визначено як належність особи до Українського народу, що породжує стійкі правові відносини між особою і державою, де обидва суб'єкти мають взаємні права, обов'язки та відповідальність як на території

держави, так і поза її межами.

Отже, громадянство можна визначати і як правову належність особи до держави, і як членство в державі, як правовий стан особи чи її суб'єктивне право, як постійний правовий зв'язок між особою та державою. Але вищевказані визначення розкривають лише зовнішні, найбільш видимі сторони громадянства, коли останнє як цілісне явище розчленовується на складові частини, елементи. Пізнати ж сутність громадянства як цілісної системи можна на базі глибокого вивчення елементів структури і суттєвих зв'язків між ними.

Список використаних джерел

1. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №3. – Ст. 65.

2. Тодика Ю. М. Громадянство України : конституційно-правовий аспект : навч. посібник / Ю. М. Тодика. – Харків : Факт, 2010. – 254 с.

3. Актуальні проблеми конституційного права України : підручник / за заг. ред. проф. А. Ю. Олійника. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 554 с.

МОХНАТЮК В.Р., *студент 2 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького коледжу Університету «Україна»,
<u>науковий керівник:</u> *Л.М. ВАКОЛЮК, викладач*
кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад [1]. На сьогоднішній день завдяки процесу децентралізації відбувається процес розширення повноважень органів місцевого самоврядування. Децентралізація передбачає насамперед, передачу значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування, які знаходяться ближче до людей і де такі повноваження можна реалізовувати найуспішніше. Повноцінне місцеве самоврядування покаже перспективи розвитку держави,

надасть змогу кожній людині знайти своє місце в країні та впливати на цю перспективу через участь у житті громади, у тому числі й економічному. Але головну роль тут відіграє бажання і спроможність громади користуватися наданими їй повноваженнями. Президент України неодноразово наголошував, що реформа, яка проходить в країні, а саме децентралізація – є одним з основних завдань, що сьогодні стоять перед владою.

Добровільне об'єднання територіальних громад має конкретну державну підтримку, у тому числі й фінансову, у вигляді субвенцій на формування інфраструктури, які визначаються державним бюджетом [3]. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, якого раніше не було [1]. Відповідно до умов децентралізації джерелом влади стають місцеві громади. Метою закону є добровільне об'єднання територіальних громад, які стають успішними, спроможними. Такі громади можуть самостійно вирішувати питання розвитку своїх територій,та в інтересах місцевого населення безпосередньо та через органи місцевого самоврядування на підставі закону можуть здійснювати регулювання і управління істотною частиною суспільних справ, що належать до їхніх повноважень. Закон передбачає, що територіальні громади, наділені достатніми фінансовими, інфраструктурними та кадровими ресурсами, надаватимуть якісні послуги у сфері освіти, культури, медицини, соціального захисту, житлово-комунального господарства, забезпечення охорони громадського порядку тощо. Оскільки згаданий закон спрямований на децентралізацію влади, то контроль за її діяльністю будуть здійснювати самі люди – громадянське суспільство.

Ініціаторами добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, згідно положень Закону, є сільський, селищний, міський голова, не менш як третина депутатів від загального складу сільської, селищної, міської ради, органи самоорганізації населення відповідної території (за умови представлення ними інтересів не менш як третини членів відповідної територіальної громади). Таким чином, ми бачимо, що законодавець передбачає що ініціатива про об'єднання територіальних громад повинна йти не «зверху», а з «низу». Тобто головну роль тут відіграє бажання і спроможність громади користуватися наданими їй повноваженнями.

В Законі передбачено процедуру за якою повинен проходити процес об'єднання. А саме: сільський, селищний, міський голова забезпечує вивчення пропозиції щодо ініціювання добровільного

об'єднання територіальних громад та її громадське обговорення, яке проводиться протягом 30 днів від дня надходження такої пропозиції. Після завершення громадського обговорення пропозиція подається до відповідної ради на наступну сесію для прийняття рішення про надання згоди на добровільне об'єднання територіальних громад та делегування представника (представників) до спільної робочої групи.

Аналізуючи норми цього Закону, ми прослідковуємо тенденцію щодо розширення меж повноважень територіальних громад у питанні подальшого формування нового адміністративно-територіального устрою України, через добровільне створення спроможних укрупнених територіальних громад.

На сьогоднішній день на Вінничині зареєстровано 21 новостворену об'єднану територіальну громаду, це: Бабчинецьку, Барську, Вапнярську, Вороновицьку, Дашівську, Джулинську, Жданівську, Іллінецьку, Калинівську, Ковалівську, Мельниківську, Немирівську, Оратівську, Райгородську, Северинівську, Ситковецьку, Сокиринецьку, Студеняньську, Томашпільську Тульчинську, Шпиківську, а в процесі об'єднання перебуває ще 20 територіальних громад Вінничини [5]. Таким чином ми стаємо свідками створення нового адміністративно-територіального устрою України.

Окрім того, цим Законом вводиться нове поняття в системі місцевого самоврядування, як інститут старости.

У селах, селищах, визначених за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади, утвореної відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», за винятком її адміністративного центру, обирається староста на строк повноважень місцевої ради Обрані старости представлятимуть інтереси жителів сіл у виконавчому комітеті об'єднаних територіальних громад [2].

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» − передбачає, що держава здійснюватиме фінансову підтримку об'єднаних громад шляхом надання їм коштів на формування інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади.

Загальний обсяг фінансової підтримки, згідно Закону, розподіляється між бюджетами об'єднаних територіальних громад пропорційно до їхньої площі та кількості сільського населення. Внесені зміни до Бюджетного та Податкового кодексів стимулюють громади до об'єднання через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Об'єднані громади наділяються повноваженнями, рівнозначними

повноваженням міст обласного значення. При добровільному об'єднанні, в бюджетах таких громад залишатиметься 60% зароблених коштів. Отже, є фінансова мотивація і логіка для об'єднань, і це є базисом добровільності. Держава не примушує об'єднуватись − вона відкриває можливості для того щоб громади могли більше отримувати доходів і відповідно на свій розсуд більше розпоряджатися видатками місцевих бюджетів.

Аналізуючи те, як втілюються в життя задекларовані в Законі «Про добровільне об'єднання територіальних громад» положення, ми бачимо що часто в різних регіонах країни виникає ряд однотипних проблем та складнощів пов'язаних з механізмами та процедурами об'єднавчих процесів. Це насамперед зумовлено тим, що місцевим чиновникам бракує ресурсу, кваліфікованих кадрів, а часто й бажання щось змінювати. Всі міста та села мають певні проблеми, і не завжди їх очільники здатні одразу зорієнтуватися й збагнути, що вирішення цих проблем можливе завдяки в об'єднанню. Тому, завданням держави є здійснення моніторингу над процесом об'єднання та виявлення на ранніх етапах певних проблем і надання підтримки, чи то фінансової чи інформаційної громадам, які стали на шлях об'єднання.

Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», об'єднана територіальна громада отримує прямі міжбюджетні відносини виключно за умови об'єднання всіх передбачених Перспективним планом територіальних громад. Проте, для того, щоб надати об'єднаній територіальній громаді прямі міжбюджетні відносини, обласні ради та обласні державні адміністрації вносять зміни до перспективних планів відповідно до реальної конфігурації об'єднання [4, с. 343]. Таким чином, затягується час і новостворені громади не можуть своєчасно отримати відповідні субвенції держави, що негативно впливає на їх розвиток у період становлення та формування їх, як спроможних територіальних громад.

Вивчаючи питання децентралізації та добровільного об'єднання територіальних громад ми бачимо, що це досить складні процеси, які дають позитивні результати, але вході реалізації яких виникають проблеми, що пов'язані як з нормативним забезпеченням так і з суб'єктивними факторами (людський ресурс, рівень розвитку громадянського суспільства, бажання чи не бажання чиновників реалізовувати реформу щодо децентралізації та ін.).

Однак, «Основна ідея (Об'єднання територіальних громад, – авт.) – це регіональний розвиток: які повноваження набудуть територіальні громади, і яка від цього буде економічна ефективність. Конституція України повинна надати ці повноваження, а законні

інструменти, які отримають на місцях, дадуть можливість реалізувати свої нові повноваження. І головна рушійна сила – фінансова децентралізація. Якщо громада розумітиме, що вона має повноваження і фінансову базу на виконання цих повноважень, вона буде розвиватись». Посилення здатності громадян впливати на ухвалення рішень у своїх громадах є однією із ключових задач децентралізації. Адже, громада на законних засадах отримає повноваження для вирішення питань місцевого значення та включення у процеси налагодження власного життя [6].

Список використаних джерел

1. «Про добровільне об'єднання територіальних громад» : Закон України від 05.02.2015 р. / Редакція від 19.03.2017 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – №13.

2. «Про місцеве самоврядування в Україні» : Закон України від 21.05.1997 р. / Редакція від 19.03.2017 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1997. – №24.

3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – №30.

4. Кравченко В. В. Борденюк В. І. Проблеми місцевого самоврядування : підручник / В. В. Кравченко, В. І. Борденюк. – К. : Атіка, 1999. – 440 с.

5. Сайт «Децентралізація влади» – Вінницька область [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://decentralization.gov.ua/region/item/id/1

6. Сайт «Центр досліджень соціальних комунікацій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://nbuviap.gov.ua/index.php.

***ПАСТУХ Д.Ю.**, студентка 4 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *О.І. МИСАК, старший викладач*
кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА: УКРАЇНСЬКИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Вся історія розвитку людства – це історія розвитку прав

людини, розширення їх обсягу. Процес розвитку прав людини вийшов на новий етап з часу закріплення прав особистості на рівні міжнародних документів, коли останні набули статусу взірця для конституцій та законодавчих актів, що закріплюють права і свободи людини і громадянина певних країн.

До найважливіших міжнародно-правових документів, що містять стандарти в галузі колективних політичних прав і свобод людини і громадянина належать, перш за все, Загальна декларація прав людини від 12 грудня 1948 року [1], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [2] та Конвенція про захист прав людини та основних свобод [3].

Проблема гарантій прав і свобод людини та громадянина на сучасному етапі розвитку Української держави є важливим предметом наукових пошуків. Це значною мірою зумовлено тим, що Конституція України піднесла на якісно новий рівень систему юридичних гарантій прав і свобод особи. Але сучасний стан їх наукового осмислення не охоплює всіх аспектів даної проблеми. У зв'язку з цим виникає потреба не тільки в загальній теорії правових гарантій, а й у розробці питання конституційних гарантій (їх поняття, видів, системи й ролі) щодо окремих суб'єктивних прав громадян і, зокрема, основоположного політичного права громадян – брати участь в управлінні державними справами. Вивчення всієї системи його гарантій має не тільки теоретичне, але й велике практичне значення. Вирішення відповідних теоретичних питань має об'єктивно сприяти вдосконаленню механізму втілення цього права в життя, а також позитивно вплинути на подальше дослідження політичних прав громадян України. Політика української держави чітко виражена у положенні, зафіксованому в частині 2 статті 3 Конституції України, де говориться, що утвердження й забезпечення прав людини – головний обов'язок держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність [4].

Гарантії основних прав і свобод громадян України є складовою частиною правового статусу особистості та необхідною умовою комфортного й стабільного буття людини. Останнім часом більше уваги приділяється гарантіям та наголошується на необхідності їх посилення. Це спрямоване на те, щоб права й свободи людини та громадянина перестали бути лише фікцією, як це мало місце, наприклад, за радянських часів, а поступово стали певною соціальною цінністю (хоч й сама Конституція не відносить їх до числа останньої), фактором, що визначає зміст та спрямованість діяльності держави.

Усі гарантії прав і свобод людини і громадянина

взаємообумовлені та взаємопов'язані, і як результат складають відповідну систему. Система гарантій прав і свобод людини включає передумови економічного, політичного, організаційного та правового характеру, а також захисту прав та свобод. Тому ми згодні з тими правниками зокрема, О. Фрицьким, які під системою гарантій розуміють ті умови, засоби й методи, які забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав та свобод людини [5, с. 176].

Проблема прав людини має глобальний характер: ступінь розвиненості прав і свобод, міра їх захищеності, механізм їх реалізації в державі в значній мірі визначаються зусиллями міжнародного співтовариства в цій галузі, авторитетом міжнародно-правових документів з прав людини. Законодавцем чітко сформульовані не тільки принципи державного устрою, а й основні права і свободи людини і громадянина, приділивши їм особливу увагу і як об'єкту міжнародно-правового захисту. Застосування і закріплення актів міжнародного права у національному законодавстві є важливим фактором у становленні і розвитку правової системи України. Це дає змогу використовувати надбання міжнародного співтовариства, аналізувати і створювати нові можливості забезпечення норм права в національному законодавстві.

Міжнародні нормативно-правові акти про права людини займають одне з головних місць у системі гарантування прав та свобод людини і громадянина. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України на підставі статті 9 Конституції, є частиною національного законодавства. Отже, міжнародні нормативно-правові акти про права людини містять у собі певні міжнародні гарантії прав особистості, тобто міжнародні нормативно-правові гарантії єсистемою універсальних міжнародних способів захисту прав і свобод людини правового характеру, які закріплені в міжнародних деклараціях, конвенціях, пактах, договорах та інших документах правового характеру і є обов'язковими для виконання всіма державами. Разом з тим норми міжнародних нормативно-правових актів є й безпосередніми стандартами, відповідно до яких проходить процес формування національної правової системи у демократичній державі.

Слід зазначити, що згідно зі статтею 24 Конституції України громадяни мають рівні права в тому числі політичні, зокрема колективні. Тому не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [4]. Така норма

Конституції України відповідає статті 2 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [2], статті 2 Загальної Декларації прав людини [1] та статті 14 Конвенції про захист прав людини і основних свобод [3] і є загальновизнаною у всьому цивілізованому співтоваристві. До того ж таке положення знаходитъся у гармонічній єдності з Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації [6], Європейською Хартією регіональних мов або мов меншин [7] та з деякими іншими міжнародно-правовими документами.

Отже, можемо зробити висновок, що національне законодавство України в питаннях гарантії політичних прав та свобод людини і громадянина потребують докладного аналізу і розробки таприведення у відповідність до міжнародних стандартів та їх національній імплементації оскільки система міжнародно-правових гарантій становить велику за обсягом і значимістю частину гарантування політичних прав та свобод особи.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини від 12.12.1948 р. : Міжнародні документи ООН з питань прав людини.− К. : Укр. правн. Фундація, 1995. − С. 69-76.

2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права // Вісник Конституційного Суду України. − 2006. − №3. − С. 69-74.

3. Конвенція про захист прав людини і основних свобод від 04.10.1950р. // Офіційний Вісник України. – 1998. – №13. – С. 270-302.

4. Конституція України : [прийнято Верховною Радою України 28.06.1996 р. №254к/96-ВР] / Поточна редакція – тлумачення від 15.03.2016, підстава v001p710-16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ /96-%D0%B2%D1%80.

5. Фрицький О. Ф. Конституційне право України : підручник / О. Ф. Фрицький. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 536 с.

6. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 07.03.1966 р. // Закони України. – 1998. – Т.14.

7. Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин від 05.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №30.

***ПАСТУХ Д.Ю.**, студентка 4 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *С.М. ВАКОЛЮК, доктор філософії*
в галузі права, завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРАВОВІ ЗАСАДИ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нотаріат являє собою необхідну складову частину правової системи будь-якої держави, що володіє розвиненою економікою і базується на принципах правової держави та визнання громадянського суспільства. У такій державі функції, які виконуються нотаріусами, об'єктивно необхідні й затребувані, оскільки забезпечення та захист законних прав і свобод людини і громадянина є завданням не лише державних органів і посадових осіб, але й всіх інститутів суспільства і держави.

Метою нотаріальної діяльності є захист прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб, шляхом вчинення нотаріусами передбачених законодавчими актами нотаріальних дій від імені України.

Наукові дослідження у сфері нотаріальної діяльності здійснювали відомі українські вчені-юристи В.В. Комаров, С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, С.Г. Пасечнік, Л.К. Радзієвська, В.В. Баранкова та ін. Разом із тим, проблема дослідження особливостей правового регулювання та організація діяльності нотаріату України є нагальною.

Правова держава, законодавчо закріплюючи права і свободи за тими чи іншими суб'єктами права, має забезпечити відповідні юридичні гарантії належної їх реалізації, охорони та захисту. В ч. 2 ст. 3 Конституції України зазначено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1].

За допомогою інституту нотаріату держава впроваджує превентивні заходи, що забезпечують юридичну безпеку в суспільстві, що, у свою чергу є одним із головних завдань держави і показником його спроможності.

Прийнятий у 1993 році Закон України «Про нотаріат» змінив існуючу до цього часу організаційну структуру побудови нотаріату в Україні. Це поклало початок нотаріальній реформі, метою якої було утворення нотаріату, який в значній мірі відповідав змінам в економічному, політичному, правовому, соціальному житті країни.

Правовою основою діяльності нотаріату є Конституція України,

Закон України «Про нотаріат», інші законодавчі та підзаконні акти України. Необхідно зазначити, що діяльність нотаріату, яка ґрунтується на принципі законності, здійснюється з урахуванням положень всієї системи чинного законодавства, у тому числі підзаконних актів.

Важливо звернути увагу на те, що термін «діяльність нотаріату» за змістом відрізняється від терміна «нотаріальна діяльність». Так, нотаріальна діяльність є професійною діяльністю нотаріусів, тоді як діяльність нотаріату об'єднує нотаріальну діяльність і діяльність всіх органів і посадових осіб, що тим або іншим чином стосується нотаріату (Міністерства юстиції України, органів і посадових осіб органів місцевого самоврядування, посадових осіб консульських установ тощо). Отже, діяльність усіх цих осіб і органів повинна ґрунтуватися на визначеній у ст. 2 Закону України «Про нотаріат» правовій основі [2].

Конституція України є основою всієї системи законодавства України, оскільки закріплює найголовніші суспільні цінності, права і свободи як пріоритетного напряму діяльності держави. Визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України) стало основою для всього законодавства [1]. Це положення визначає пріоритетні спрямування діяльності держави у всіх її проявах, що, зокрема, стосується і нотаріальної діяльності, яка також включає у себе публічний елемент. Діяльність нотаріату в цілому, у тому числі і нотаріальна діяльність, мають соціальну направленість, суспільне значення, що зумовлює виконання важливих функцій нотаріату щодо реалізації, охорони і захисту прав та законних інтересів фізичних, юридичних осіб, територіальних громад або держави тощо.

При цьому діяльність нотаріату, зокрема нотаріальна діяльність, ґрунтується також на спеціальному законодавстві (Закон України «Про нотаріат», Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України тощо), а також тісно пов'язана з нормами інших галузей законодавства (цивільне, сімейне, господарське, земельне тощо). Ключове значення у межах правового регулювання діяльності нотаріальних органів України мають накази, розпорядження, листи Мін'юсту, у яких, у вигляді конкретизації положень закону, детально регулюються питання організації і діяльності нотаріальних органів. Також необхідно згадати як джерело правового регулювання нотаріальної діяльності постанови Пленуму Верховного суду України.

Що ж до вчинення нотаріальних дій закордоном, їх порядок, поряд із Законом України «Про нотаріат» визначається міжнародними

угодами (зокрема консульськими конвенціями), які Україна уклала з державами, і навіть Консульським статутом України та іншими законодавчими актами.

Спеціальним нормативно-правовим актом, який регулює нотаріальну діяльність, є Закон України «Про нотаріат», де розкрито питання організації нотаріальної діяльності, порядку її здійснення, зупинення і припинення, окремі питання здійснення нотаріальних процедур тощо.

Важливо зазначити, що законодавство про нотаріат, в основі якого лежать норми, що здебільшого розкривають порядок здійснення нотаріальних процедур, покликане реалізовувати норми інших галузей законодавства (матеріальні норми). Тобто спеціальне нотаріальне законодавство, будучи процесуальним, не може застосовуватись саме по собі, а як і нотаріальна діяльність у цілому, є взаємопов'язаним із цивільним, сімейним, господарським законодавством тощо.

При цьому, як справедливо зазначає А.В. Рясненко, нотаріальна діяльність невіддільна від здійснення прав учасників майнового обороту і її правова регламентація допустима лише з того ж джерела, що і цивільне законодавство [3, с. 57].

Реалізація функцій нотаріату відбувається згідно із вказаною правовою основою його діяльності. Основоположні права і свободи людини і громадянина реалізуються в тому числі і з участю нотаріату. Вчинення окремих видів нотаріальних дій віднесено до одного із способів захисту цивільних прав (ст. 18 Цивільного кодексу України) [4].

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що найбільш ефективним завершенням нотаріальної реформи могло би стати прийняття Закону «Про організаційні засади діяльності нотаріату України», в якому треба закріпити основні поняття нотаріальної діяльності, завдання нотаріату, більш чіткі гарантії нотаріальної діяльності і позначити систему доступу до професії, рамки дисциплінарної та адміністративної відповідальності та ряд інших питань про засади діяльності нотаріату.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. №254к / 96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http: // www.rada.gov.ua

2. Про нотаріат : Закон України від 02 вересня 1993 р. №3425-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http: // www.rada.gov.ua

3. Фурса С. Я. Нотаріат в Україні. Теорія і практика :

підручник / за ред. С. Я. Фурси, Є. І. Фурси. – К. : А.С.К., 2001. – 976 с.

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. №435-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http: // www.rada.gov.ua

ПАСІЧНИК А.О., *студент 4 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *С.М. ВАКОЛЮК, доктор філософії*
в галузі права, завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПІДСТАВИ, ПРИНЦИПИ ТА СУБ'ЄКТИ

Потреби у реформуванні окремих правових інститутів обумовлюють необхідність пошуку їх концептуальних джерел, тобто таких, які можуть дати чітке уявлення про те, яким має бути той чи інший інститут права, на яких концептуальних засадах він має будуватись, які принципи мають бути покладені в його основу. Ця необхідність виникла й у зв'язку із потребою реформування інституту адміністративної відповідальності. Ефективним засобом підтримання в суспільстві законності та правопорядку як елементів правової держави є юридична відповідальність взагалі та адміністративна зокрема.

Законодавством України адміністративну відповідальність визначено як один з основних видів юридичної відповідальності в Україні. Вона є наслідком невиконання чи неналежного виконання особою норм адміністративного законодавства, що тягне невідворотне реагування держави на адміністративні правопорушення (проступки), та встановлюється виключно законами. Адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності є складним соціально-правовим явищем, що характеризується як загальними ознаками, так і має свої специфічні властивості.

Під підставою адміністративної відповідальності необхідно розуміти умови, за наявності яких можливе притягнення особи до адміністративної відповідальності [1].

Адміністративна відповідальність характеризується особливим порядком її застосування, якому притаманні простота, оперативність і економічність на відміну від кримінального і цивільного

процесуального порядку. В науці адміністративного права прийнято виділяти три підстави адміністративної відповідальності: нормативне, фактичне та процесуальне [2].

Ще одним, досить важливим моментом, що стосується підстав адміністративної відповідальності, є різноманітність суб'єктів, які можуть притягуватись до адміністративної відповідальності. Оскільки такими можуть бути і фізичні, і юридичні особи, а кількість їх різновидів є дуже багатою, це не може не відбиватись і на інших елементах складів правопорушень, що виступають підставами адміністративної відповідальності.

Всі види юридичної відповідальності мають спільну концептуальну основу, тобто систему принципів, яка покладена в основу їх правового регулювання. Вихідним для побудови згаданої системи принципів є власне сам принцип відповідальності у нормативному регулюванні. До принципів адміністративної відповідальності також належать:

- принцип верховенство права;
- принцип законності;
- принцип доцільності;
- принцип обґрунтованості;
- принцип невідворотності;
- принцип своєчасності;
- принцип справедливості;
- принцип гуманізму;
- принцип індивідуалізації покарання;
- принцип відповідності провини та покарання тощо [3].

Багатоманітність відносин, що є об'єктами адміністративних правопорушень обумовлює і велику кількість різновидів суб'єктів, які є учасниками відносин адміністративної відповідальності. Серед ознак суб'єкта адміністративного правопорушення виділяють ознаки загального суб'єкта, тобто притаманні всім особам, що вчиняють адміністративні правопорушення, та ознаки спеціального суб'єкта. При цьому однією із особливостей суб'єктного складу відносин адміністративної відповідальності слід вважати велику кількість спеціальних суб'єктів [4, с. 73-174].

Якщо загальний суб'єкт адміністративного правопорушення досить добре описаний в літературі, то питанням спеціальних суб'єктів уваги приділялося явно недостатньо.

Традиційно, спеціальним суб'єктом вважається особа, яка може бути визнана суб'єктом конкретного адміністративного правопорушення, а відтак і притягнута до адміністративної

відповідальності за умов наявності у неї, крім віку адміністративної відповідальності та стану осудності, певних додаткових ознак.

Такими ознаками, зокрема, можуть бути:

- громадянство;
- вік;
- наявність статусу посадової особи або конкретна займана посада;
- стан здоров'я або фізіологічний стан особи;
- родинні зв'язки;
- професія;
- рід або сфера професійної діяльності;
- факт наділення певними правами або окремими обов'язками або факт позбавлення суб'єктивного права чи його відсутності;
- факт попереднього притягнення особи до адміністративної відповідальності;
- спеціальний правовий статус тощо [4, с. 174].

За ознакою громадянства особливості адміністративної відповідальності мають місце для іноземних громадян та осіб без громадянства. Відповідно до ст. 16 КпАП України [5], іноземці і особи без громадянства, які перебувають на території України, підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України, а питання про відповідальність за адміністративні правопорушення, вчинені на території України іноземцями, які згідно з чинними законами та міжнародними договорами України користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, вирішуються дипломатичним шляхом [4, с. 175].

Певні особливості адміністративної відповідальності мають місце для неповнолітніх, тобто осіб у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років. До осіб, які вчинили адміністративні правопорушення у зазначеному віці, застосовуються не визначені КпАП адміністративні стягнення, а заходи впливу, передбачені ст. 24-1 КпАП [5].

Досить велику групу спеціальних суб'єктів адміністративної відповідальності утворюють суб'єкти, що мають спеціальний правовий статус. До таких можна віднести, зокрема, військовослужбовців, членів дільничних виборчих комісій (ст. 186-2 КпАП), громадян - суб'єктів підприємницької діяльності (ст.ст. 133-1, 133-2, 165-1, 166-1, 166-2 КпАП тощо), суб'єктів цивільного або кримінального процесів, а саме свідків, потерпілих, позивачів, відповідачів, експертів, перекладачів (ст.ст. 185-3, 185-4 КпАП) тощо [5].

Суттєві особливості притаманні адміністративній

відповідальності військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів (ст. 15 КпАП) [5].

Підсумовуючи потрібно зазначити, що адміністративна відповідальність як і всі інші види юридичної відповідальності, обов'язково базуються як на загальних принципах так і на спеціальних принципах адміністративної відповідальності. Нажаль принципи адміністративної відповідальності потребують реформування, так як на законодавчому рівні існує велика кількість колізії, наприклад у принципи верховенства права.

Варто відмітити, що потрібно внести зміни до нього, а саме врегулювати таку норму, яка б містила перелік принципів адміністративної відповідальності.

Що ж стосується підстав адміністративної відповідальності, потрібно також зазначити, що нажаль на законодавчому рівні також не врегульована така стаття як «підстави адміністративної відповідальності», яка містила б чіткий перелік таких підстав. Як вбачається на прикладах законодавчих актів інших країн потрібно до КпАП України також внести зміни.

Охарактеризувавши суб'єктів адміністративної відповідальності, можна констатувати, що у порівнянні з іншими видами юридичної відповідальності, адміністративної відповідальності є властивою багатосуб'єктність, що має бути враховано при удосконаленні її нормативної моделі.

Варто одразу зазначити, що потрібно вдосконалювати КпАП України. Потрібно внести окремі норми, які містили б перелік суб'єктів адміністративної відповідальності.

Також, варто зазначити, що КпАП України має не тільки прогалини, але й позитивні риси, він містить у собі досить великий перелік різноманітних спеціальних суб'єктів, що дає змогу притягнути до відповідальності як фізичних осіб так і юридичних осіб.

Список використаних джерел

1. Алфьоров С. М. Адміністративне право / С. М. Алфьоров [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http:// pidruchniki.ws.

2. Лук'янець Д. М. Особливості підстав адміністративної відповідальності / Д. М. Лук'янець [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://admmpravo.com.ua/mdex.php/2010-04-13-14-05-13/163-2010-10-25-11-03- 13/2240-23.^т1.

3. Коваленко В. В. Курс адміністративного права України / В. В. Коваленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://pidruchniki.ws.

4. Лук'янець Д. М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності : концептуальні засади та проблеми право реалізації : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Д. М. Лук'янець. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України, 2007. – 410 с.

5. Кодекс про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. №8073-X // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – Ст. 330.

ПАСІЧНИК Т.О., *студентка 3 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *С.М. ВАКОЛЮК, доктор філософії*
в галузі права, завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Відповідно до ст. 77 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції Закону України від 06.06.2015 р. №2343-XII мировою угодою у справі про банкрутство визнається домовленість між боржником і кредиторами стосовно відстрочки та/або розстрочки, а також прощення (списання) кредиторами боргів боржника, яка оформляється шляхом укладення угоди між сторонами [1]. Поняття мирової угоди у господарському процесі є визначеним на законодавчому рівні тільки в процедурі банкрутства. Господарський кодекс та Цивільний кодекс України не містять норм про мирову угоду.

У сучасній юридичній літературі мировою угодою називають письмову домовленість укладену сторонами й затверджену судом, що укладається з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок і стосується прав та обов'язків сторін та предмета позову. Це розпорядчий документ сторін як процесуального, так і матеріального права, оскільки, укладаючи мирову угоду, сторони розпоряджаються своїм процесуальним, а також суб'єктивним матеріальним правом і охоронюваним законом інтересом [2].

Питання мирової угоди в господарському судочинстві врегульовані Розділом V Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) [3], відповідно до якого мирова угода

укладається у письмовій формі та підлягає затвердженню господарським судом, про що зазначається в ухвалі господарського суду про припинення провадження у справі про банкрутство.

Чинний ГПК України не визначає на якій стадії господарського процесу сторони мають право укласти мирову угоду: на будь-якій чи лише в першій інстанції. Вищий господарський суд України в п. 4 інформаційного листа від 20.10.2006 р. №01-8/2351 визначає наступне: «затвердження апеляційною інстанцією мирової угоди, укладеної сторонами в процесі апеляційного провадження, не є можливим, оскільки це потягло б за собою скасування рішення місцевого господарського суду з відповідної справи, що допускається виключно з підстав, передбачених статтею 104 ГПК» [4]. Апеляційний суд відмовляє у задоволенні заяви про затвердження мирової угоди, так як не може виходити за межі своїх повноважень.

Тому досі право на укладення мирової угоди на апеляційній та касаційній стадіях не прописана в чинному ГПК України.

Аналогічне тлумачення здійснено судами стосовно можливості мирового вирішення спору у касаційній інстанції. Зокрема, у постанові від 10 листопада 2009 р. у справі №21/108-09 Вищий господарський суд України зазначив, що «затвердження касаційною інстанцією мирової угоди, укладеної сторонами в процесі касаційного провадження, не є можливим, оскільки це потягло б за собою скасування рішення суду першої інстанції та постанови апеляційної інстанції, що допускається виключно з підстав, передбачених ГПК України» [5].

Таким чином, процедура прийняття судом мирової угоди не передбачена ГПК України на стадії перегляду рішень господарських судів Верховним судом України.

Причому, звертає на себе увагу не принципова неможливість скасування рішення суду першої інстанції та постанови апеляційної інстанції з підстави укладання мирової угоди, а саме «неможливість» у зв'язку із відсутністю спеціальної підстави для такого скасування у статті 111 ГПК України.

О. Подцерковний з цією аргументацією Вищого господарського суду України не погоджується, оскільки: по-перше, наявність такої підстави скасування рішення суду, як затвердження мирової угоди, не передбачається й у Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України), хоча у ст. 306, 334 ЦПК України передбачається право сторін на укладання мирової угоди на стадії апеляційного та касаційного розгляду справ; по-друге, ст. 99 ГПК України ототожнює процедури: в апеляційній інстанції справи переглядаються за

правилами розгляду цих справ у першій інстанції з урахуванням особливостей, передбачених у цьому розділі.

Апеляційний господарський суд, переглядаючи рішення в апеляційному порядку, користується правами, наданими суду першої інстанції [5, с. 25].

Отже, положення щодо укладання мирової угоди відповідно до ст. 78 ГПК України цілком можуть бути реалізованими при апеляційному розгляді справ, що і відбувається у багатьох випадках у господарських судах України.

Таким чином, чинне господарсько-процесуальне законодавство України потребує свого удосконалення.

Список використаних джерел

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14 травня 1992 року №2343-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №31. – Ст. 440.

2. Фединяк Л. Мирова угода як спосіб врегулювання цивільно-правових спорів : окремі питання / Л. Фединяк // Право України. – 2003. – №4. – С. 53-57.

3. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. №1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №6. – Ст. 56.

4. Про деякі питання практики застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у 2005 році та в першому півріччі 2006 року : Вищий господарський суд України, Інформаційний лист від 20.10.2006 №01-8/2351 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1077.1385.0

5. Подцерковний О. До проблеми примирення сторін у господарському процесі / О. Подцерковний // Українське комерційне право. – 2011. – №11. – С. 20-26.

ПІДЛІСНЯК М.В., *студент 3 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *С.М. ВАКОЛЮК, доктор філософії*
в галузі права, завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

СИСТЕМА ОБСТАВИН, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Питання відмежування правомірних вчинків та адміністративних правопорушень давно стало актуальним у науці адміністративного права, через те що інколи для захисту свої прав, особистих інтересів та інтересів інших осіб, а також для відвернення певної небезпеки або інших соціально – негативних наслідків особам доводиться заподіювати шкоду фізичного та матеріального характеру. За зовнішнім ознаками такі вчинки схожі на адміністративні правопорушення, саме тому для того щоб зробити висновок про їх правомірність чи протиправність треба детально досліджувати обставини, за яких вони сталися. На сьогодні у адміністративному праві існує окремий інститут який регулює ситуації такого характеру, визначаючи обставини які виключають адміністративну відповідальність.

У рамках досліджень присвячених інституту адміністративної відповідальності, внесок у розвиток цього питання зробили такі вчені адміністративісти як: В. Колпаков, І. Голосніченко, Є. Додін, Л. Коваль, Т. Бахрах, А. Комзюк, Д. Лук'янець, Т. Коломоєць, О. Остапенко та інші. На сучасному етапі система обставин що виключають адміністративну відповідальність в Україні є не повністю дослідженою, та потребує подальшого вивчення. Саме тому метою нашого наукового пошуку є спроба аналізу системи обставин що включають адміністративну відповідальність.

Обставини що виключають адміністративну відповідальність складають собою певну логічну сукупність що закріплена у чинному законодавстві. У кодексі України про адміністративні правопорушення зазначені наступні обставини, що виключать адміністративну відповідальність: крайня необхідність, необхідна оборона та неосудність [1].

У загальній теорії права, крім неосудності, крайньої необхідності та необхідної оборони, існують ще обставини що виключать юридичну відповідальність. Серед таких обставин

називають: обґрунтований ризик, виконання наказу або розпорядження, малозначність правопорушення, казус, спричинення шкоди при затриманні, непереборна сила, вина кредитора, та інше. Але професор Т. Комзюк зазначає що ці обставини не можуть бути віднесені до адміністративного права через те що вони по-перше, мають зовсім іншу юридичну природу, по-друге, в них відсутня протиправність, вина, спрямована на здійснення права, на суспільну користь, по-третє, вони не передбачені чинним адміністративним законодавством [2].

Особливість функціонування системи обставин що звільняють від адміністративної відповідальності полягає у тому що її елементами виступають вчинки, що мають подвійну юридичну характеристику. З одного боку обставини, що виключають адміністративну відповідальність схожі з адміністративним правопорушенням. З іншої сторони, ці вчинки, об'єднані між собою за ознаками правомірності, зовнішньої схожості за тим або іншим правопорушенням, вони розглядаються як елементи іншої системи, а саме системи суспільно корисних і правомірних вчинків, що виключають адміністративну відповідальність.

На сьогодні чинне адміністративне законодавство не передбачає інші обставини крім необхідної оборони, крайньої необхідності та неосудності, що виключають адміністративну відповідальність. Однак, деякі вчені-адміністративісти пропонують розширити перелік вже закріплених обставин.

Відомий науковець-адміністративіст С. Князев пропонує доповнити перелік обставин, що виключають адміністративну відповідальність такою обставиною, як затримання злочинця. Вчений переконаний, що «пряме закріплення цієї обставини в діючому законодавстві у великій мірі відповідає потребам законності в правозастосовній діяльності» [3]. Ще один науковець, О. Літошенко погоджується з С. Князевим та пропонує розширити межі цієї обставини, а саме до її змісту. Так, науковець пропонує додати не лише затримання злочинця, але й інших осіб які вчинили правопорушення. Про правильність вищезазначених поглядів свідчить той факт, що ця обставина закріплена на законодавчому рівні в деяких країнах [4].

З об'єктивної точки зору, затримання особи що скоїла злочин чи будь яке інше правопорушення має суспільну користь, тому що ця дія:

- забезпечує термінову передачу правопорушника відповідним державним органам;
- має превентивну функцію, запобігає вчиненню нових

правопорушень;

• реалізує принцип невідворотності юридичної відповідальності.

Враховуючи вищесказане, ми робимо висновок що система обставин, що виключає адміністративну відповідальність з точки зору сучасних дослідників є недосконалою та потребує подальшого вивчення та удосконалення. Слід погодитися з науковцями, які пропонують доповнити перелік обставин, що виключають адміністративну відповідальність, такою обставиною, як затримання особи, що скоїла злочин або адміністративне правопорушення.

Таким чином, можна зробити в висновок, що існуюча система обставин, що виключають адміністративну відповідальність потребує аналізу, контролю та поступового доповнення, розширення кола випадків правомірних вчинків.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10.

2. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. Т. О. Коломоєць. – К. : Істина, 2008. – 219 с.

3. Князев С. Д. Обстоятельства, исключающие административную ответственность / С. Д. Князев // Правоведение. – 1990. – №6. – С. 97-99.

4. Літошенко О. С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / О. С. Літошенко. – К. : Київський національний економічний університет, 2004. – 199 с.

ПРИГОЦЬКИЙ В.А., *кандидат юридичних наук,*
доцент кафедри правознавства
Вінницького інституту університету «Україна»

ЗМІНА СТАТУСУ ЗАХИСНИКА В УМОВАХ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ

У державі з вересня 2016 року відбувається конституційна реформа щодо правосуддя. У її межах відбувається зміна ролі адвокатів як представників та захисників осіб у здійсненні судочинства. До Конституції унесено цілий ряд положень, якими посилюється роль адвокатів в указаних діях. Це, зокрема ст. 131-2

положення якої визначають засади організації і діяльності адвокатури при наданні професійної правничої допомоги.

Разом із цим у Конституції залишилась норма (ст. 59), яка по-іншому регулює подібні правовідносини щодо правничої допомоги. Цей факт може створювати певні непорозуміння при їх одночасному застосуванні під час провадження кримінальних та адміністративних справ.

Зміна правил кримінального процесу зразка 1960 року на правила кримінального процесу зразка 2012 року тільки посилила названий недолік.

Актуальність піднятої теми полягає у необхідності та нагальності усунення невідповідностей та колізії Конституції та Рішень Конституційного суду України (далі – КСУ) щодо її тлумачення. Актуальність обумовлюється переоцінкою сьогодні державою і суспільством своїх ціннісних орієнтирів; і у зв'язку із цим – значними та суттєвими змінами у законодавстві.

Мета дослідження піднятого питання полягає у визначенні основних адміністративно-правових засад діяльності держави при формуванні національного законодавства у перехідний період.

КОРОТКО. ПО СУТІ.

У 2012 році набув чинності новий Закон про «Адвокатуру та адвокатську діяльність», який замінив Закон «Про адвокатуру» 1993 року; перед цим, у 2011, набув чинності – Закон «Про безоплатну правову допомогу». У сукупності із ст. 59 та 131-2 Конституції та відповідними рішеннями КСУ система правової допомоги у кримінальному та адміністративному судочинстві набула завершеності, хоча і не без недоліків.

Законом «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.16 (почав діяти 29.09.16) серед іншого, у частині правового статусу захисника, зміни до Конституції передбачають, що «Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення» – нова ст. 131-2 про правничу допомогу. Цей Закон про зміни до Конституції також конкретизує запровадження у життя норми про представництво у суді виключно тільки адвокатами; зокрема, представництво виключно адвокатами здійснюється

- у ВСУ та судах касаційної інстанції – з 01.01.17;
- у судах апеляційної інстанції – з 01.01.18;
- у судах першої інстанції – з 01.01.18.

Потрібно наголосити, що поточна конституційна реформа у т. ч. має мету удосконалення законодавства про адвокатуру та його

приведення у відповідність до міжнародних стандартів, визначених у міжнародних НПА з питань регулювання адвокатської діяльності. Зокрема, це НПА Комітету міністрів Ради Європи про юридичну допомогу, доступ до правосуддя, принципи судочинства, правила діяльності адвокатів тощо.

Водночас із набуттям адвокатами указаних прав (виключного представництва у судах), відповідно до зазначеного Рішення КСУ від 16.11.00 №13-рп/2000 у справі про право вільного вибору захисникадо участі у кримінальному та адмінпроцесі фактично допущено також і «фахівців у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи».

При цьому ст. 59 Конституції і після її реформування, у частині яку тлумачив КСУ ще у 2000 році, залишилась незмінною. Тобто фактично у правовому полі держави у частині права на правничу допомогу існує юридична колізія, тобто суперечність (зіткнення) між нормами права, які регулюють одні і ті ж правові відносини.

Існують різні точки зору на юридичну обґрунтованість цього рішення КСУ від 16.11.2000, як на його підтримку, так і проти. Зокрема, його прихильники звертають увагу на те, що сам по собі правовий статус адвоката сам по собі уже дає певну гарантію наявності у особи достатньо ґрунтовних правових знань, чого не може гарантувати правовий статус фахівця чи представника. А розглядуване Рішення КСУ багато у чому не відповідає названим вище міжнародним НПА та їх принциповим засадам юридичної діяльності.

Прихильники іншої, протилежної, позиції про звуження прав осіб на правову допомогу стверджують що:

- по-перше, виходячи з проголошених Конституцією прав людини та громадянина, особа має право самостійно вирішити питання про те, хто буде захищати її інтереси в суді чи іншій інстанції – адвокат або інший фахівець у галузі права;
- по-друге, кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури стали сьогодні не кваліфікаційним бар'єром, який визначає не рівень знань адвокатів, а майновим бар'єром, де знання вже не мають вагомого першочергового значення;
- по-третє, участь у кримінальному процесі поряд з адвокатами інших захисників дасть змогу усунути монопольне становище адвокатури у питаннях надання правової допомоги населенню.

При цьому прихильники обох позицій базуються на положенні ст. 59Конституції про те, що для забезпечення права на захист від обвинувачення діє адвокатура. Але у одному випадку з урахуванням Рішення КСУ, а у іншому – без такого урахування.

Спілка адвокатів України у своїй заяві з приводу розглядуваного рішення КСУ зазначає, що згідно зі ст. 59 Конституції саме таким органом, який надає правову допомогу і є адвокатура. При цьому у Рішенні КСУ йдеться про право обвинуваченого самому вибирати захисника серед адвокатів.

Однією із помилок КСУ є ототожнення статусу юриста і адвоката в Україні та Країнах Заходу, де і сам термін «lawyer» [lɔːjə(r)], залежно від контексту перекладають і як «юрист», і як «адвокат».

Тому, слушною є думка про те, що КСУ повинен був-би указати про захист у суді може здійснюватись особисто або через вибраного захисника-адвоката.

Конституційний Суд РФ у аналогічній справі про перевірку конституційності ч. 4 ст. 47 КПК РФ прийняв рішення яке зазначає, що участь у кримінальному судочинстві непрофесійного захисника не підсилює, а навпаки, порушує право особи на кваліфікованого захисту.

Таким чином, є очевидним, що Конституція містить два суперечливих положення щодо правничої допомоги та осіб, які можуть її надавати. Це, зокрема її статті 59 та 131-2. Це створює, як було вказано колізію правових норм, що є негативним узагалі, а колізію у Конституції – негативним у подвійному розмірі.

Крім того, положення 311т.. 131-2 у поточній редакції конституційної реформи щодо правосуддя у частині імперативності права судового представництва тільки адвокатами суттєво звужує права осіб, що самостійно є порушенням 311т.. 22 Конституції.

Зрозуміло, що усунути указану колізію можна тільки унесенням змін у Конституцію, наприклад викладенням статті 59 у новій редакції, а не унесенням змін до неї як це робить конституційна реформа.

Список використаних джерел

1. Конституція України : [прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року]. – К. : Велес, 2006. – 48 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. №4651-VI // Голос України. – 2012. – №90-91.

3. Про затвердження Кримінально-процесуального кодексу Української РСР. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки // Відомості Верховної Ради УРСР від 12.01.1961. – 1961. – №2. – Ст. 15.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. №5076-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – №62. – Ст. 2509.

5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 червня 2011р. №3460-VI // Офіційний вісник України. – 2011. –

№51. – Ст. 2009.

6. Рішення Європейського суду з прав людини від 24.02.12 у справі «Загородній проти України» (Заява №27004/06) // Офіційний вісник України. – 2012. – №35. – Ст. 1330.

ПРИХОДЬКО В.М., *студент 3 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
ВАКОЛЮК С.М., *доктор філософії в галузі права,*
завідувач кафедри правознавства
Вінницького інституту університету «Україна»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ БУДІВНИЦТВА

Важливим чинником побудови правової держави та економічно розвинутого суспільства в Україні є створення ефективного механізму системи державного управління, в якій в умовах ринкової економіки підприємства, їх об'єднання, установи та організації всіх форм власності, особливо у галузі будівництва, посідають особливе місце

За умов соціально-економічних перетворень суспільства відбуваються певні зміни в методах управління підприємствами, установами, організаціями, які потребують відповідного правового врегулювання. Для підняття ефективності управління певним соціальним формуванням одним із найголовніших напрямів є створення організаційноправових механізмів контролю, що обумовлюють поведінку і правомірну управлінську діяльність юридичних осіб, які посідають особливе місце в зовнішньому середовищі. Одним із важливих елементів механізму забезпечення прийняття та реалізації ним відповідальних управлінських рішень є певна соціальна, юридична, зокрема адміністративноправова, відповідальність у галузі будівництва.

Останнім часом вплив адміністративної відповідальності на окремі сторони суспільного розвитку з урахуванням змін у законодавстві України та необхідності його реформування розкрито в наукових дослідженнях Л.Р. Білої, І.В. Бойко, Д.О. Кобзіна, С.М. Тараненка, О.В. Терещука, Н.П. Федорова.

Але незважаючи на велику кількість досліджень щодо адміністративної відповідальності в різних галузях, відсутні праці, в

яких приділено увагу адміністративній відповідальності за правопорушення у галузі будівництва і тим більше спеціального суб'єкта – юридичної особи.

Нормативна база, що регулює відносини адміністративної відповідальності, багато в чому не відповідає вимогам демократичної, соціальної, правової держави, яка будується нині в Україні. Слід зазначити, що ні чинне законодавство, ні юридична наука не дають чіткого визначення змісту поняття «адміністративна відповідальність». Зокрема таке визначення відсутнє в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП), незважаючи на те, що глава II її Загальної частини має назву «Адміністративні правопорушення і адміністративна відповідальність» [1]. Треба зазначити, що незважаючи на низку досліджень стосовно визначення поняття адміністративної відповідальності й нині не склалось єдиного її розуміння.

У більшості випадків фахівці-адміністративісти розуміють адміністративну відповідальність як різновид юридичної відповідальності, яка, у свою чергу, є видом соціальної відповідальності, і визначають такі її ознаки: а) має зовнішній характер; б) застосовується лише за здійснення правопорушення; в) пов'язана з державним примусом у формах каральних і правовідновлюючих заходів; г) визначена в нормах права [2, с. 204].

Варто зазначити, що адміністративна відповідальність у галузі будівництва настає за: недодержання будівельних норм, державних стандартів, норм і правил під час проектування і будівництва (ст. 96 КУпАП); порушення законодавства під час планування і забудови територій (ст. 961 КУпАП); самовільне будівництво будинків або споруд (ст. 97 КУпАП) [1]. Зважаючи на норми, які закріплені в КУпАП, суб'єктами адміністративної відповідальності за правопорушення у галузі будівництва можуть бути як громадяни, так і посадові особи.

Таким чином, у КУпАП відсутня правова норма, яка встановлює відповідальність юридичних осіб за адміністративні правопорушення у галузі будівництва, що і становить предмет нашого дослідження.

Юридичні особи наділені державою правом на участь у широкому колі правових відносин. Саме з діяльністю юридичних осіб тісно пов'язане забезпечення правопорядку в суспільстві, формування правомірної поведінки, адже економічне, політичне, державне життя країни складається з діяльності не лише окремих громадян, а й колективних утворень, таких, як підприємства, установи, організації, обсяг ресурсів яких значно перевищує обсяг ресурсів, що

сконцентровані у сфері безпосереднього впливу фізичних осіб. А тому правомірна діяльність юридичних осіб має першочергове значення для нормального існування суспільства і держави. Постає питання: чи може юридична особа вчинити адміністративне правопорушення у галузі будівництва? На початку слід зазначити, що правовідносини у сфері будівництва на цей час врегульовані Господарським кодексом України [3] та законами України, а саме: «Про природні монополії» [4], «Про електроенергетику» [5], «Про трубопровідний транспорт» [6], «Про житловокомунальні послуги» [7], «Про теплопостачання» [8], «Про місцеве самоврядування в Україні» [9], «Про планування і забудову територій» [10].

Щоб відповісти на поставлене питання, слід констатувати, що одним із нормативноправових актів, які регулюють правовідносини у галузі будівництва, є Закон України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за порушення у сфері містобудування», сама назва якого свідчить, що юридична особа може скоїти правопорушення [11]. У преамбулі Закону зазначено, що він встановлює відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій всіх форм власності за правопорушення у сфері містобудування і спрямований на посилення державного контролю за забудовою територій, розміщенням і будівництвом об'єктів архітектури, додержанням суб'єктами архітектурної діяльності затвердженої містобудівної та іншої проектної документації, місцевих правил забудови населених пунктів, вимог вихідних даних, а також на захист державою прав споживачів будівельної продукції [11]. А оскільки перелік цих порушень, їх конкретні склади, закріплені в нормативному акті (законі), то ми можемо говорити, що маємо справу саме з порушенням права (правопорушенням) як видом правової поведінки, що може бути скоєне юридичною особою.

Більш детальний аналіз проблеми дає можливість встановити, що юридична особа може здійснити вчинок, який має всі основні ознаки, притаманні правопорушенню. До таких ознак слід віднести протиправність, суспільну шкідливість, вольовий характер акту скоєння правопорушення, застосування до порушника державного примусу.

Своїми діяннями юридична особа також може порушити норму права, оскільки існують норми права, що встановлюють спеціальні правила поведінки для юридичних осіб, а значить, юридична особа може вести себе принаймні двояко: виконувати ці норми, або не виконувати, або порушувати їх. Причому факт можливості такого порушення закріплений у Законі України «Про відповідальність

підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за порушення у сфері містобудування» [11].

Слід зазначити, що протиправність тісно пов'язана із суспільною шкідливістю. Безперечно, дії юридичної особи також можуть бути суспільно шкідливими. Ця шкідливість може зводитися і до безпосередньої шкоди, і до опосередкованої, непрямої шкоди, і до інших форм, не пов'язаних із заподіянням збитків. І кожна з цих форм несе в собі порушення існуючого правопорядку у галузі будівництва й загрозу законності, що й робить їх суспільно шкідливою.

Щодо здатності юридичної особи скоїти правопорушення шляхом здійснення свідомого, вольового акту, то слід враховувати особливості колективної поведінки, адже вона є саме колективним утворенням. Внутрішній механізмом групової поведінки становлять міжособистісні відносини учасників колективу, з одного боку, і спільна мета й завдання всього колективу – з іншого. Спільна спрямованість групової поведінки визначається тими об'єктивними відносинами, в яких колектив перебуває з оточуючим суспільним середовищем. Однак досягти єдності мети і дії можна лише за умови, коли внутрішні відносини членів колективу належним чином урегульовані, узгоджені між собою і сприяють виробленню й реалізації спільного рішення. Звичайно, діяльність юридичної особи, спрямована на досягнення спільної мети, певним чином структурована й диференційована, і чим складніше колективне утворення, тим вищий рівень диференціації. Це дає змогу говорити, що діяльність різних учасників колективу впливає на нього з різною силою. Залежить це, перш за все, від суспільної вагомості діяльності кожного з них [12, с. 138]. Але так чи інакше діяльність колективу реалізується переважно через діяльність людей, що входять до його складу [13, с. 49], і люди, які є складовими колективу (в нашому випадку юридичної особи), усвідомлюючи свою поведінку, безперечно, усвідомлюють діяльність, окремі вчинки колективу, які формуються саме їх поведінкою. Таке усвідомлення є обов'язковим елементом як правопорушення, так і правомірної поведінки юридичної особи.

Не може не вказати, що низка спеціальних нормативноправових актів встановлює стягнення, які можуть бути застосовані за певних умов до юридичної особи. Так, відповідно до КУпАП за вчинення адміністративних порушень, передбачених статтями 96, 961, 97 КУпАП [2], на громадян та посадових осіб накладається штраф, який вимірюється неоподатковуваними мінімумами доходів громадян.

У свою чергу Закон України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за порушення у сфері

містобудування» встановлює, що за вчинення правопорушень юридичні особи у сфері містобудування несуть відповідальність у вигляді штрафу. Таким чином, можна говорити, що законодавством встановлені види та порядок негативної реакції держави на правопорушення, скоєне юридичною особою.

Варто зауважити, що законодавець визначив, не спираючись на чітко визначену класифікацію, що штрафна санкція залежить від відсотків вартості цих робіт та неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Виходячи із вищевикладеного пропонуємо запровадити більш чітку, прозору і просту, порівняно з чинною, систему стягнення штрафних санкцій, яка до того ж не потребуватиме додаткових витрат з бюджету. Так, потребує внесення змін до Закону України «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за порушення у сфері містобудування», де замість відсоткової ставки штрафів до обсягу виконаних робіт за порушення слід встановити чіткий розмір штрафа окремо для кожного виду правопорушення, визначений у відповідній кількості неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Проведений аналіз дає нам підстави стверджувати, що юридична особа може бути суб'єктом такого виду правової поведінки, як правопорушення, і бути притягнутою до адміністративної відповідальності, оскільки між цими категоріями існує нерозривний зв'язок. Адміністративна відповідальність це реакція на правопорушення, її прямий наслідок, а правопорушення це єдина підстава для притягнення до адміністративної відповідальності. За загальним правилом, де є правопорушення, має бути відповідальність, де немає правопорушення відповідальності бути не може [14, с. 130].

Звичайно, юридична особа є специфічним суб'єктом адміністративної відповідальності, але, незважаючи на його особливості, сама відповідальність, зберігає такі свої ознаки: державний примус, осуд правопорушення і правопорушника, настання негативних наслідків для суб'єкту правопорушення.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – №51. – Ст. 1122.

2. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / за ред. В. В. Копєйчикова. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 320 с.

3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18. – Ст. 144.

4. Про природні монополії : Закон України від 20 квітня 2000 р.

№1682-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №30. – Ст. 238.

5. Про електроенергетику : Закон України від 16 жовтня 1997 р. №575/97ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – №1. – Ст. 1.

6. Про трубопровідний транспорт : Закон України від 15 травня 1996 р. №192/96ВР ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №29. – Ст. 139.

7. Про житловокомунальні послуги : Закон України від 24 червня 2004 р. №1875IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №47. – Ст. 514.

8. Про теплопостачання : Закон України від 2 червня 2005 р. №2633IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №28. – Ст. 373.

9. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. №280/97ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №24. – Ст. 170.

10. Про планування і забудову територій : Закон України від 20 квітня 2000 р. №1699III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №31. – Ст. 250.

11. Про відповідальність підприємств, їх об’єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування : Закон України від 14 жовтня 1994 р. №208/94ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. –№46. – Ст. 411.

12. Кудрявцев В. Н. Закон, поступок, ответственность / В. Н. Кудрявцев. – М. : Наука, 1986. – 448 с.

13. Орзих М. Ф. Личность и право / М. Ф. Орзих. – М. : Юрид. лит., 1975. – 111 с.

14. Малеин Н. С. Правонарушение : понятие, причины, ответственность / Н. С. Малеин. – М. : Юрид. лит., 1985. – 192 с.

СЕРГІЄНІ О.В., *доктор медичних наук,*
професор Дніпропетровської філії
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»,
ЛАВРОНЕНКО А.Г., *студентка 3 курсу*
Дніпропетровської філії
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ОСІБ МОЛОДОГО ВІКУ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ПРИ ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ У ВІДКРИТОМУ МІЖНАРОДНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»

Молода держава Україна спрямувала свою політику щодо осіб з обмеженими можливостями на профілактику інвалідності, соціальний захист та реабілітацію інвалідів [1; 2].

В Україні права інвалідів на отримання соціальної допомоги та реабілітаційних засобів закріпленні к Законі України «Про основи соціальної захищеності інвалідів» (2001, з доповненнями) та Закон про реабілітатацію інвалідів (2005, з доповнюваннями) та детально розроблені у підзаконних актах до них.

Інвалідність належить до числа важливих інтегрованих показників, що характеризують не тільки стан здоров'я населення, але вона віддзеркалює також стан економічного та соціального благополуччя країни. На її формування впливає багато факторів, серед яких, поряд із захворюваністю, травматизмом, обмеженням доступності та зниженням якості надання медичної допомоги та недофінансуванням системи охорони здоров'я, необхідно виділити соціально – економічні фактори з дестабілізацією умов життя, економічними негараздами [1, с. 4].

Ускладнює економічне та соціальне становище також розгортання на території України не проголошеної війни на окупованих територіях, необхідність соціального захисту осіб, що приймають участь у військових діях, потребують визначення інвалідності та сімей загиблих та мирного населення.

Країну часто оцінюють по її відношенню до інвалідності, що відображає соціальний рівень держави . Українська держава надає великої уваги як одному з пріоритетних напрямків своєї соціальної політики правовому та соціальному захисту інвалідів, створенню рівних з іншими членами суспільства можливостей для реалізації цією

категорією осіб громадських прав і свобод, якомога повного розвитку їх індивідуальних здібностей та задоволення особистісних потреб.

Особливо слід наголосити на тому, що національне законодавство України стосовно прав інвалідів будується з урахуванням основоположних правових засад, прийнятих міжнародним співтовариством. Чинні нормативно – правові акти включають багато положень, передбачених Декларацією про прав інвалідів. Резолюція 3447 (XXX) Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1975 року, Стандартними правилами забезпечення рівних можливостей для інвалідів, затвердженими резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1993 року №48/96, за яку підписала 2 травня 1996 року, та іншими міжнародно – правовими актами.

Сучасна концепція інвалідності розглядаю людину у всій різноманітності його соціальних зв'язків і трактує інвалідність як обмеження життєдіяльності в наслідок порушення здоров'я, що призводить до необхідності соціального захисту, на відміну від існуючого раніше Радянського Союзу уявлення про інвалідність як повно або часткову втрату працездатності [1, с. 4-5].

Обмеження життєдіяльності стосуються зниження здатності адекватно поводити себе, спілкуватися з іншими, переміщатися, діяти руками, володіти тілом для рішення побутових завдань, обслуговувати себе та інших.

Чинним законодавством України передбачено соціальний захист інвалідів з боку держави, що полягає у наданні грошової допомоги, засобів пересування, протезування, орієнтації та сприйняття інформації, пристосованого житла, у встановленні опіки або стороннього догляду, а також просуванні забудови населених пунктів, громадського транспорту, засобів комунікацій і зв'язку до особливостей інвалідів, навчання тощо [5, с. 9].

Особлива увага приділяється професійній реабілітації осіб молодого віку і особливо категорії «з дитинства».

Необхідною умовою успішної професійної орієнтації та навчання у вищому навчальну закладі є збереження інтелектуальних здібностей та сенсорних систем не повнофункціональної особи. До навчання пригодні особи з патологією опорно – рухового апарату та соматичних захворювань.

Інклюзивне навчання в умовах ВНЗ потребує повного опанування знаннями в обсязі навчальних програм та планів з чим справляється більшість студентів з особливими потребами. Розробляються, в разі потреби, плани індивідуальної роботи з інвалідами, які включають індивідуальні завдання, заняття та

забезпечення додаткової літературою.

Проведення інклюзивного навчання осіб з обмеженими можливостями свідчить проте, що вони успішно справляються з навчальними вимогами та повністю засвоюють матеріал.

Список використаних джерел

1. Іпатов А. В., Сергієні О. В. Інвадність як інтегрований показник стану здоров'я населення України : монографія / А. В. Іпатов, О. В. Сергієні. – Дніпропетровськ : «Пороги», 2003. – С. 4-5.

2. Іпатов А. В., Сергієні О. В. Професійна реабілітація інвалідів : довідково-методичний посібник / А. В. Іпатов, О. В. Сергієні. – Дніпропетровськ : «Пороги», 2005.

3. Міжнародна номенклатура порушення, обмежень життєдіяльності і соціальної неостаточності. – М., 1998.

4. Міжнародна класифікація функціонування. – М., 2001. – 303 с.

5. Актуальні проблеми професійної реабілітації інвалідів : науково-практична конференція. – К., 2003. – С. 9.

ФЕДОРОВА В.М., *студентка 2 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького коледжу Університету «Україна»,
науковий керівник: *Л.М. ВАКОЛЮК, викладач*
кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ СЛУХАНЬ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Громадські слухання – це інструмент демократичної участі, що найчастіше застосовується органами місцевого самоврядування України. Такого висновку можна дійти з двох причин. По-перше, якщо взяти до уваги статистичні дані. По-друге, «громадськими слуханнями» часто називають будь-яке обговорення, що проводиться органами місцевого самоврядування з громадськістю.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»:

1. Територіальна громада має право проводити громадські слухання – зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити

пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

2. Громадські слухання проводяться не рідше одного разу на рік

3. Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування

4. Порядок організації громадських слухань визначається статутом територіальної громади [3, с. 23].

Щоб відігравати свою роль в управлінні, громадськість повинна мати вичерпну інформацію про владу, тобто знати організаційну структуру, яка посадова особа за що відповідає і звідки надходять кошти, тощо. Найважливіше вони повинні знати коли, як і ким приймаються основні рішення – як політичні, так і поточні, оперативні. Ця інформація має бути максимально доступною і зрозумілою [1, с. 97].

Надання громадянам можливості побачити і зрозуміти, як працює адміністрація чи виконком, часом називають «прозорістю». Прозорість означає регулярне та вичерпне інформування громадськості про всі аспекти процесу прийняття рішень, та відповідальних офіційних осіб. Ініціатива щодо запровадження прозорості має йти зверху, і вищі посадові особи повинні бути готовими до застосування засад прозорої поведінки. Це зобов'язання є абсолютно необхідним для забезпечення дієвої участі та підтримки з боку громадськості. Водночас завдання громадян полягає в тому, щоб їх обранці перед ними звітували .

Хоча прозорість і робить управління вразливим до критики, перевагою є те, що вона часто пом'якшує гостроту цієї критики. Коли людям дають можливість висловитися, вони, очевидно, будуть менше виявляти незадоволення та ворожість до посадових осіб, які приймають рішення, а відтак краще сприйматимуть самі рішення . Забезпечення підтримки громадою основних бюджетних статей, таких, наприклад, як проекти, спрямовані на розбудову інфраструктури або підвищення тарифів на водопостачання, має особливо важливе значення для життєздатності громади в майбутньому. Іншою перевагою є те, що залучення громадськості спонукає мешканців до кращого розуміння підходу, спрямованого саме на вирішення проблеми, аніж просто до критики постфактум. Вона також дає можливість працівникам виконкому (адміністрації) вирішити деякі з питань, що піднімаються громадськістю, таким чином зміцнюючи їх репутацію та створюючи позитивний імідж [4, с. 43].

Останньою перевагою є те, що коли громадськість та виконком

працюють разом, вони поділяють відповідальність за будь-які прийняті рішення.

Результатами прозорості є більше розуміння та співпраця. Коли громадяни бачать, що відбувається у виконкомі, вони краще розуміють, які нелегкі рішення доводиться приймати органам влади. При цьому довіра, впевненість та підтримка з боку громадськості зазвичай зростають [2, с. 137]. Наприклад, якщо мешканці бачать показники бюджету, вони зможуть зрозуміти не лише те, що кошти є обмеженими, але й наскільки; звідки надходять ці кошти і як використовуються. Концепція «власності» означає, що коли люди розуміють, яким чином працює виконком, вони відчувають, що це «їхній» уряд і тому більше цінують досягнення і більш толерантно та з розумінням ставляться до труднощів. До того ж важливо те, що виконком підзвітний громаді [5, с. 29] .

Звичайно, залучення громадськості не робить роботу органу влади досконалою. Навіть у порівняно невеликих громадах питання, з якими стикається міська влада, є складними і часом непередбачуваними. Трапляються неочікувані та термінові речі, відбувається конфлікт ідей, люди помиляються. Часто громадянам не вистачає терпіння, щоб повністю зрозуміти суть проблеми, люди зазвичай скаржаться на те, чого вони не розуміють.

Список використаних джерел

1. Аніщук В. Форми правового забезпечення діяльності політичних партій в Україні / В. Аніщук // Право України. – 2000. – №2. – С. 97.

2. Білоус А. Політичні об’єднання України / А. Білоус. – К., 1993. – 137 с.

3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року // ВВР. – 1997. – №24. – С. 23.

4. Про об’єднання громадян : Закон України від 16 червня 1992 року // ВВР. – 1992. – №34. – С. 43.

5. Примуш М. Правова регламентація ідеологічних та організаційних засад політичних партій / М. Примуш // Право України. – 2000. – №11. – С. 29.

ШКВАРЕНКО М.Є., *студентка 2 курсу*
спеціальності «Правознавство»
Вінницького інституту Університету «Україна»,
науковий керівник: *О.І. МИСАК, старший викладач*
кафедри правознавства
Вінницького інституту Університету «Україна»

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Інститут відшкодування моральної шкоди на Україні досліджується, розвивається і поступово удосконалюється, що дає підстави підвести деякі підсумки. На сьогоднішній день залишилися невирішеними деякі проблеми, як на законодавчому рівні, так і в судовій практиці. Моральна шкода щодо фізичних осіб – категорія глибоко суб'єктивна та оціночна і у своєму виникненні, коли постає питання про наявність підстав для її матеріальної компенсації, і у грошовому вимірі, коли визначається розмір її компенсації. Виникнення моральної шкоди тісно пов'язане із обставинами справи, і з самою особою, оскільки різні протиправні дії тягнуть неоднакові негативні наслідки морального характеру для різних потерпілих. Наявність моральної шкоди є фактом конкретного випадку. Відповідно, вчинення лише протиправного діяння стосовно особи свідчить про можливість, але не обов'язковість виникнення моральної шкоди. Судова практика виходить з того, що об'єктивними обставинами, які підтверджують негативний емоційний стан потерпілого, є, зокрема: неможливість продовження активного суспільного життя, втрата певної роботи, вимушена зміна чи обмеження у виборі професії, погіршення або позбавлення реалізації фізичною особою своїх звичок та бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми тощо

Право громадян нашої держави на відшкодування моральної і матеріальної шкоди передбачено Конституцією України [1]. Конкретизується це право у Цивільному кодексі (далі – ЦК) України, згідно статті 23 ЦКУ моральна (немайнова) шкода, заподіяна громадянину чи організації діяннями іншої особи, які порушили їхні законні права, відшкодовується особою, що заподіяла шкоду, якщо вона не доведе, що моральна шкода заподіяна не по її провині. Моральна шкода відшкодовується в грошовій чи іншій матеріальній формі за рішенням суду незалежно від відшкодування майнової шкоди [2].

Вперше в Україні поняття моральної шкоди було визначено в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» де зазначено, що моральна шкода – шкода, заподіяна особистим немайновим правам суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності і який привів або може привести до збитків, що мають матеріальне вираження [3]. Це визначення стосується лише суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності і викликає принципові заперечення, тому що в ньому не розкривається сутність моральної (немайнової) шкоди.

Пленумом Верховного Суду України була прийнята постанова №4 від 31 березня 1995 року «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди», у якій роз'ясняється, що під моральною шкодою «варто розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі протиправними діями інших осіб [4].

В дану постанову були внесені зміни та з'явилося положення про те, що під немайновою шкодою, заподіяною юридичній особі, варто розуміти втрати немайнового характеру, що виникли в зв'язку з приниженням її ділової репутації, зазіханням на фірмове найменування, товарний знак, виробничу марку, розголошенням комерційної таємниці, а також здійсненням дій, спрямованих на зниження престижу чи підірвавши довіру до його діяльності. Для юридичних осіб іноді захист честі і гідності, ділової репутації значить набагато більше, ніж відшкодування майнових збитків [5, с. 512].

Найбільш гострою і складною є проблема визначення розміру відшкодування моральної шкодив грошовій чи іншій матеріальній формі. Чинне законодавство фактично не регулює розмір відшкодування такого збитку. Компетенція рішення цього питання надана суду. Зауважимо, що розмір відшкодування визначається судом з урахуванням позовних вимог, характеру діяння осіб, які спричинили шкоду, фізичних і моральних страждань потерпілого, а також інших негативних наслідків.

Коли мова йде про шкоду моральну, не можна установлювати вимоги повного відшкодування. Присудження грошового еквівалента, здатного усунути майновий збиток, не в змозі усунути шкоду моральну.

Моральна шкода часто сильніше відображається на потерпілому, ніж матеріальна, тому що вона не може бути відшкодована, а лише якимсь чином компенсована. Безумовно, немайнову шкоду неможливо відшкодувати в повному обсязі, оскільки немає (і не може бути) точних критеріїв визначення грошового

еквівалента особистих втрат.

Розмір компенсації цієї шкоди може носити тільки умовний характер. Компенсація моральної шкоди являє собою можливість якоюсь мірою згладити несприятливі наслідки правопорушення, сприяє придбанню замість втраченого блага інше.

В пункті 3 статті 23 ЦКУ України зазначено, що моральна шкода відшкодовується грошима, іншим майном чи іншим способом. Це не зовсім доцільно, з огляду на той факт, що гроші є загальним еквівалентом, здатним задовольнити будь-як людські потреби. У зв'язку з тим, що на Україні не розроблена і не затверджена методика, що дозволяє визначати розмір компенсації моральної шкоди, суди у своїх рішеннях майже не обґрунтовують розмір компенсації, що позбавляє відповідача можливості, а в деяких випадках і позивача, подати апеляцію на рішення суду з приводу незадоволення розміром компенсації моральної шкоди. Хоча в чинному ЦК це питання розкрито детальніше, варто розробити рекомендації і методику щодо стягнень відшкодування такої шкоди, заподіяної при визначених обставинах. Принаймні, для деяких загальних, найпоширеніших випадків [2].

Безумовно, неможливо установити який-небудь грошовий еквівалент щиросердечних страждань і математично розрахувати заподіяну шкоду.

Таким чином, цивільно-правова відповідальність у формі відшкодування моральної шкоди на сьогоднішній день залишається найбільш дискусійним та дилемним питанням й потребує подальшого дослідження. Зокрема, по-перше, віковічне питання оціночного поняття моральної шкоди, що доцільніше було б розкрити в ЦК як таке: моральна шкода полягає у душевних чи фізичних стражданнях, яких особа зазнала внаслідок протиправної поведінки щодо неї самої або щодо членів її сім'ї та близьких родичів. По-друге, необхідність єдиного підходу законодавця до понять «моральна» (стосовно фізичних) та «немайнова» (юридичні особи) шкода. По-третє, потреба систематизувати законодавство стосовно грошової одиниці відшкодування моральної шкоди. І насамкінець, широким підґрунтям для наукових досліджень є критерії визначення розміру моральної шкоди . Так, як можна визначити глибину душевних страждань , що є складними та індивідуальними у конкретному випадку, за допомогою вимог розумності та справедливості.

Список використаних джерел

1. Конституція України : [прийнято Верховною Радою України 28.06.1996 р. №254к/96-ВР] / Поточна редакція – тлумачення від

15.03.2016, підстава v001p710-16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show//96-%D0%B2%D1%80.

2. Цивільний кодекс України : [прийнято Верховною Радою України 16.01.2003 р. №435-IV] / Редакція від 01.04.2016, підстава 922-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15

3. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. №959-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12

4. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : [Верховний Суд; Постанова від 31.03.1995 №4] [Електронний ресурс]. − Режим доступу до ресурсу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show /v0004700-95

5. Цивільне право : підручник у 2 т. / За ред. В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатєєва, В. Л. Яроцький. – Х. : Право, 2014. – Т. 2. – 816 с.

ЗМІСТ
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА

ОСНОВНІ ЗДОБУТКИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІННИЦЬКОГО ІНСТИТУТУ УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА» ЗА 2016-2017 Н. Р. 3

Антипіна Л.А. Теоретико-методологічні основи психології самореалізації особистості в основних сферах життєдіяльності 6
Білецька Н.С. Дослідження особистісних особливостей клієнтів похилого та старечого віку із судинною патологією 10
Братанюк Т.Л. Дослідження соціального капіталу як детермінанта громадянської активності студентської молоді 14
Бузулукська В.В. Дослідження психологічних особливостей самоефективності у різних вікових групах 18
Вітько К.В. Психологічні аспекти навчально-виховного процесу 22
Калініна А.О. Сучасні психологічні уявлення про екологічну свідомість 25
Коваль А.О. Особливості темпераменту у осіб юнацького віку 28
Котик І.О. Психотерапевтичні стратегії при розладах харчової поведінки людини 31
Ксендзюк С.В. Теоретичні засади вивчення проблеми ставлення молоді до здоров'я 35
Кяпп Л.І. Проблема естетичних здібностей у психологічних дослідженнях 39
Логачьов В.О. Вплив професійних компетенцій на ціннісно-мотиваційну сферу кризис-менеджерів 42
Мацнєва Г.М. Соціально-психологічні особливості становлення життєвої перспективи особистості в ситуації набутої інвалідності 46
Мельник Т.В. Особливості поняття «закоханість» в ранньому юнацькому віці 50
Москалець З.М. Теоретичні основи дослідження особистісних чинників психологічного благополуччя молоді 53
Панасюк З.Ю. Інклюзивна освіта як засіб соціалізації особистості 57
Починок О.В. Теоретико-методологічні аспекти проблеми усвідомлення особистістю власного життя 61
Солдатова В.В. Теоретичні засади дослідження емоційного інтелекту у молодших школярів 65
Чорноус А.С. Роль самооцінки у самовихованні підлітків 68

Шевчук Т.В. Корекція особистісних страхів призовників 70
Шпильова О.І. Особливості кризи підліткового віку 76
Юрченко О.А. Теоретико-методологічні основи соціально-психологічного аналізу проблем сімейного життя 78

РОЗДІЛ 2. ФІЗИЧНА ТА ФУНКЦІОНАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Арделян В.Г. Особливості поводження людей після інсульту 83
Корчинський В.С., Галаченко О.О., Фурман М.В., Сташко А.Л. Профілактика хвороб системи кровообігу 85
Корчинський В.С., Жиленко Т.І. Нейроциркуляторна дистонія як патологія сполучної тканини 92
Корчинський В.С., Кочелаба А.О., Бублик Ю.П., Чесник І.В., Висоцька В.В., Іщук Д.П. Фізична реабілітація при хронічному обструктивному захворюванні легень 96
Корчинський В.С., Пономаренко М.В., Кушта М.Ф. Особливості фізичної реабілітації учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції (ЧАЕС) при артеріальній гіпертензії, ІХС, облітеруючому атеросклерозі 101
Корчинський В.С., Ніцецький В.В., Бартюк О.М., Тельнюк Є.І., Жилюк Л.П., Шмаль В.Ф., Фурман Л.В Фізична реабілітація хворих на реактивний артрит 108
Корчинський В.С., Сташко А.Л., Гірник І.М., Ігнатюк К.П., Бублик Ю.П., Дзівінський В.А. Фізична реабілітація хворих на есенціальну гіпертензію у поєднанні з дисциркуляторною енцефалопатією 114
Корчинський В.С., Чередник А.А. Ефективність здоров'яформуючих та здоров'язберігаючих освітніх технологій у групах студентів молодших курсів навчання 120
Корчинський В.С., Швидюк І.І. Особливості фізичної реабілітації осіб з посттравматичним стресовим розладом 125
Ломинога С.И. Дыхательная гимнастика как важный компонент физической реабилитации 130
Микитюк Т.О. Фізична та функціональна реабілітація осіб з інвалідністю 132
Остапчук М. Фізична реабілітація при ревматоїдному артриті на санаторно-курортному етапі 137
Позній В.Д. Патологія органів травлення при ожирінні 141
Ткач Т. Особливості фізичної реабілітації хворих на ішемічну хворобу серця після реваскуляризації міокарда 145

Чаланова Р.І., Ляшкова Н.О., Пелін А.В. Поширеність короткозорості у школярів Вінницької області 149
Чаланова Р.І. Фізична реабілітація у зміцненні функціональної здатності органу зору 152

РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Балахонова О.В. Проблеми інклюзивної освіти в Україні 155
Булава В.С. Соціальна робота з молоддю 158
Вацлава О.М. Зміст професійної діяльності і особистісно-професійні особливості фахівця соціальної сфери 164
Григорець М. Протиправні відхилення в поведінці дитини 169
Жарій О.В. Система формування та розвитку бренду роботодавця 173
Ільницький М.П. Теорема Піфагора як окремий випадок теореми Фалеса 176
Кес Д.Г. Соціальний захист населення: понятійно-категорійний аналіз 177
Литвинюк Я.В. Правове регулювання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям 182
Мазуркевич О.П., Жарій О.В., Шведа О.Р. Проблеми освіти людей з особливими потребами в Україні 185
Мазуркевич О.П., Ковалевська К.С. Розвиток суспільства в інформаційному просторі 189
Мазуркевич О.П., Маринченко М.М., Платовський В.С. Інформатизація як ресурс розвитку сучасного українського суспільства 192
Мазуркевич О.П., Шелест В.Р. Проблеми інформатизації українського сучасного суспільства 195
Олійник О.М. Проблема гендерної дискримінації жінок на ринку праці України 198
Польовий А.О. Особливості правового регулювання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям 206
Попенко В.Л. Соціально-правові аспекти захисту прав людини в сучасному українському суспільстві 209
Сидоренко Д. Соціально-педагогічні умови профілактичної роботи з дітьми вулиці 210
Супрун Л.В., Супрун В.М. Виборчі технології в сучасному комунікаційному просторі 215
Тригубець Н.М. Специфіка соціально-педагогічної діяльності з

дітьми з особливими потребами 217
Шафар В.В. Теоретичні і практичні аспекти соціального захисту населення 220
Шведа О.Р. Специфіка та організація механізмів зв'язків з громадськістю в органах державного управління 222

РОЗДІЛ 4. ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН У СВІТЛІ ВИМОГ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Артюхова М.В., Ваколюк С.М. Огляд місця події: співвідношення правового та криміналістичного аспектів 225
Артюхова М.В. Адміністративний позов як предмет захисту в адміністративному судочинстві 229
Безносюк А.М. Зловживання правом на захист у кримінальному судочинстві України 232
Белезюк О.В. Особливості адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення 235
Ваколюк С.М. Розгляд та вирішення земельних спорів в порядку господарського судочинства 238
Ваколюк Л.М. Арешт майна як спосіб забезпечення позову: проблеми реалізації та зловживання правом 243
Вощина М.Я. Правове виховання в контексті права 247
Іванчук А.В. Принципи адміністративного судочинства України 251
Куліховський В.М., Ваколюк С.М. Шляхи вдосконалення адміністративної відповідальності суб'єктів господарювання 255
Куліховський В.М. Комуністична концепція власності 261
Ликова Л.О. Медична послуга як об'єкт цивільних правовідносин 264
Ликова Л.О. Вищий адміністративний суд України як суд першої та апеляційної інстанції 267
Ляшков Т.Ю. Місцеві органи виконавчої влади у світлі адміністративної реформи в Україні 270
Мельник О.А. Інтертекстуальні виміри міжлітературного діалогу як метод дослідницької роботи студентів-правознавців 275
Мельник Я.О. Генеза інституту опіки і піклування в цивільному праві України 279
Мисак О.І. Проблемні питання притягнення до міжнародно-правової відповідальності міжнародних міжурядових організацій 283
Мисак О.І., Пастух Д.О. До питання важливості інституту громадянства як постійного правового зв'язку особи і держави 285
Мохнатюк В.Р. Проблеми та перспективи об'єднання

територіальних громад 288
Пастух Д.О. Правові гарантії дотримання і реалізації прав та свобод людини і громадянина: український та міжнародний досвід 292
Пастух Д.О. Правові засади нотаріальної діяльності 296
Пасічник А.О. Загальні засади адміністративної відповідальності в Україні: підстави, принципи та суб'єкти 299
Пасічник Т.О. Проблеми застосування мирової угоди в господарському процесі 303
Підлісняк М.В. Система обставин що виключають адміністративну відповідальність 306
Пригоцький В.А. Зміна статусу захисника в умовах конституційної реформи 308
Приходько В.М., Ваколюк С.М. Правові аспекти адміністративної відповідальності юридичних осіб за правопорушення в галузі будівництва 312
Сергієні О.В., Лавроненко А.Г. Реалізація прав осіб молодого віку з обмеженими можливостями при інклюзивному навчанні у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна» 318
Федорова В.М. Організація і проведення громадських слухань та їх роль у розвитку громадянського суспільства 320
Шкваренко М.Є. Відшкодування моральної шкоди: проблеми теорії та практики 323

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

НАУКОВЕ ВИДАННЯ
«НАУКА І НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЗБІРНИК

Оргкомітет конференції не несе відповідальності за зміст статей, матеріали друкуються в редакції та мовою авторів.

Підписано до друку 12.06.2017.
Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Друк цифровий.
Умов. друк. арк. 21. Обл.-видавн. арк. 19,53.
Наклад 85 прим. Зам. № 3384.

Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д.Ю.

Видавець ТОВ «Нілан-ЛТД».
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 4299 від 11.04.2012 р.
21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Тел.: (0432) 69-67-69, 603-000
(096) 97-30-934, (093) 89-13-852
e-mail: info@tvoru.com.ua
http://www.tvoru.com.ua